
**VEREJNÁ SPRÁVA A PRÁVO NA PRIAZNIVÉ
ŽIVOTNÉ PROSTREDIE**

**VEREJNÁ SPRÁVA
A PRÁVO NA
PRIAZNIVÉ ŽIVOTNÉ
PROSTREDIE**

vedecká monografia

Michal Maslen

leges

Vzor citace:

Maslen, M.: Verejná správa a právo na priaznivé životné prostredie. Praha: Leges, 2016, 248 s.

Recenzenti:

prof. JUDr. Peter Škultéty, DrSc.

doc. JUDr. Mária Srebalová, PhD.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Maslen, Michal

Verejná správa a právo na priaznivé životné prostredie / Michal Maslen. – Vydání první. – Praha : Leges, 2016. – 248 stran. – (Teoretik)

ISBN 978-80-7502-198-4

342.72/.73:502.2 * 341.24 * 342.72/.73 * 347.23 * 502/504 * 502.175 * (437.6)

– právo na životní prostředí

– právo na životní prostředí – Slovensko

– mezinárodní smlouvy

– právo na soukromí – Slovensko

– právo na soukromí – environmentální aspekty

– vlastnické právo – Slovensko

– vlastnické právo – environmentální aspekty

– posuzování vlivů na životní prostředí – Slovensko

– monografie

342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Táto monografia vznikla ako výstup v rámci projektu APVV-0024-12 „Verejná správa a ochrana základných práv a slobôd v právnej teórii a praxi“.

Vydalo Nakladatelství Leges, s. r. o., Lublaňská 4/61, Praha 2, v roce 2016 jako svou 399. publikaci.

Edice Teoretik

Vydání první

Návrh obálky Michaela Vydrová

Redakce Mgr. Mária Pavláková

Sazba Gradis

Tisk PBtisk, a. s., Příbram

www.knihyleges.cz

© Michal Maslen, 2016

ISBN 978-80-7502-198-4

OBSAH

Úvod	9
Úvodné poznámky	13
Štokholmská konferencia	17
Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 45/94 (1990) o nutnosti zaistiť zdravé životné prostredie pre blaho jednotlivca	23
Konferencia v Rio de Janeiro	25
Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy	32
Kjótsky protokol	43
Klimatická konferencia v Paríži	47
Prístupy k zakotveniu práva na životné prostredie	50
Procesné environmentálne práva	59
Právo na informácie	59
Obmedzenia prístupu k informáciám.	65
Aarhuský dohovor	67
Aarhuský dohovor ako prameň európskeho práva	79
Územné konanie a požiadavky Európskeho dohovoru o krajine	82
Vymedzenie pojmov podľa dohovoru	83
Závazky vyplývajúce z dohovoru	84
Požiadavka právneho uznania krajiny	85
Požiadavka realizácie krajinných koncepcií prostredníctvom opatrení podľa čl. 6 dohovoru	86
Požiadavka účasti verejnosti na krajinných koncepciách	87
Požiadavka zahrnutia krajiny do regionálnych, územnoplánovacích a iných kompetencií	89
Právne postavenie verejnosti v právnej úprave posudzovania vplyvov na životné prostredie v Slovenskej republike	91
Právne postavenie verejnosti podľa zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015.	93

Účasť verejnosti a dotknutej verejnosti v konaní podľa zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015	96
Nositelia práva na priaznivé životné prostredie a aktívna legitimácia pri jeho uplatňovaní	98
Spôsobilý zásah a príčinná súvislosť	100
Prelomové rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky	101
Právna úprava právneho postavenia právnických osôb v Slovenskej republike	104
Právo na súkromie	107
Právna úprava v Slovenskej republike	110
Povinné očkovanie – zásah do práva na rešpektovanie súkromného života?	126
Vlastnícke právo	132
Právo na pokojné užívanie majetku v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva	136
Slovenská právna úprava vlastníckeho práva	149
Verejné užívanie	153
Právo každého na prístup k prírode a na využívanie prírody – škandinávske koncepty „Allemansrätten“ a „Allemannsrett“	155
Právo na prístup do krajiny v Slovenskej republike	162
Právna úprava užívania lesov v Slovenskej republike	163
Vyňatie lesných pozemkov z plnenia funkcií lesov	167
Využívanie lesných ciest	171
Aplikácia chemických prípravkov v lese	172
Pralesy na území Slovenskej republiky	175
Využívanie vlastníctva na poľnohospodárske účely v lokalitách NATURA 2000	187
Chránené vtáčie územia	189
Obrana vlastníka pozemku	197
Závazky vyplývajúce z medzinárodného práva životného prostredia	199
Závazky vyplývajúce z európskeho práva	205

Stret vlastníckeho práva žalobcu s právom na priaznivé životné prostredie	206
Sloboda podnikania	208
Prístup slovenskej a českej súdnej judikatúry k stretu práva na podnikania s právom na priaznivé životné prostredie	209
Právo na prístup ku kultúrnemu bohatstvu	220
Zákonná úprava prístupu ku kultúrnemu bohatstvu a úprava ochrany kultúrneho dedičstva	226
Pamiatkový fond a ochranné pásmo	227
Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva	229
Ochrana pamiatkového fondu	229
Záver	233
Literatúra	238

ÚVOD

„Čo pokladáš za spravodlivejšie, aby si ty počúval prírodu, či príroda teba?“
(Seneca)

Tento známy výrok Senecu deklaruje odveký vzťah človeka a prírody, v ktorom sa človek snaží zdokonaľovať svoje postavenie, svoju spoločnosť, rozvíjať svoje vedomosti a pritom nadobúda presvedčenie, že si pomaly a isto podmaňuje prírodu a že ju postupom času môže úplne ovládať. Možno ešte krajšie vystihol vzťah človeka a prírody Epikuros zo Samu, keď povedal: „Ak budeš žiť podľa prírody, nebudeš nikdy chudobný. Ak však chceš žiť podľa svojich predstáv, nebudeš nikdy bohatý.“ Epikurova záhrada sa ako filozofický smer pokúšala vysvetliť svet prírody a nájsť v ňom miesto človeka. Zároveň hľadala koncepciu života človeka opierajúcu sa o vysvetlenie prírody. Nadväzovala tak na Demokritov atomizmus a na filozofiu kyrenaikov. Uvedený filozofický smer si kládol za cieľ zabezpečiť človeku pokoj a šťastie založené na oslobodení sa v oblasti vlastného individuálneho života od všetkých nepokojov a starostí. Epikurova záhrada preto presadzovala materialistické princípy a na tomto základe chcela rozvíjať princíp autonómie vôle človeka a s tým spojenú zodpovednosť človeka k prírode. Epikureizmus prenikol ako prvý z gréckych filozofických smerov na územie Ríma a už približne na konci 2. storočia pred Kristom vznikli latinské epikurejské diela.

Už spomenutý Seneca sa opätovne vyjadril o vzťahu človeka a prírody nasledovným spôsobom: „Ak budeš žiť podľa prírody, nikdy neschudobnieš, ak budeš žiť podľa toho, čo vravia ľudia, nikdy nezbohatneš.“ Tento učiteľ budúceho cisára Nera bol do značnej miery ovplyvnený stoikmi a svojím predchodcom Cicerom. Jeho učenie síce nezaložilo originálnu náuku, jeho dielo má obzvlášť vysoký význam, pretože vyjadruje snahu vyrovnáť sa so smrťou a ďalšími nepriazňami osudu. Seneca akoby sa snažil vyrovnáť s potrebou človeka sústrediť sa na materiálne statky a hľadal rovnováhu človeka v dosahovaní podstaty vzťahu s prírodou. Odklonil sa preto od neumierneho stoicizmu aj tým, že tvrdil, že hmotné statky nemusia byť prekážkou v dosiahnutí vnútorného pokoja jednotlivca, pokiaľ sú použité na to, aby ich prostredníctvom dosiahol cnosť.

A napokon vzťah človeka k prírode a jeho snahy podmaniť si ju vystihol svojím výrokom aj novoveký filozof Francis Bacon, keď uviedol: „Aby sme

ovládli prírodu, musíme ju poslúchať.“ Tento výrok pôsobí na prvý pohľad veľmi pokorne. Je to však len dojem výroku vytrhnutého z kontextu života a učenia tohto filozofa. Najslávnejším výrokom toho filozofa je veta, ktorú prehlásil v roku 1597 „*Scientia potestas est*“. Preložiť by sa dala ako: „*Vedomosť je moc*“. A presne týmto smerom sa uberalo učenie Francisa Bacona, ktorý je vo všeobecnosti považovaný za otca empirizmu a experimentálnej metódy. Rozvinul nové chápanie úloh vedy a základy indukcie. Cieľom poznania je zvyšovať moc človeka nad prírodou. Prostriedkom k dosiahnutiu tohto cieľa je objavenie príčin javov. K tomu je však potrebná reforma metódy, ktorú treba začať očistením rozumu od idolov, čiže neustále hroziacich omylov vyplývajúcich zo sklonov rozumu, nedokonalosti a nepresnosti jazyka, nekritického preberania cudzích názorov. Podľa Bacona sú naše vedecké teórie konštruované spôsobom, ktorým vidíme objekty a ľudská bytosť je teda odsúdená len k hypotézam. Bacon teda nechcel prírodu chrániť, ale chcel ju využívať vo vlastný prospech a ovládať.

Všetky tieto výroky naznačujú základné otázky o obsahovej podstate vzťahu človeka a prírody. Aký je vzťah človeka a prírody? V akom rozsahu je človek schopný pretvárať prirodzené životné prostredie a meniť ho na svoj obraz? Za akú cenu presadzuje človek antropogénne vplyvy v životnom prostredí? Ako na tieto javy reaguje právo a ako by na ne malo reagovať?

Vzťah človeka a prírody je podľa môjho názoru vzťahom neustálej interakcie. Človek v tomto vzťahu akoby sa snažil presviedčať prírodu o svojej nadradenosti a nadvláde a príroda človeku akoby vytrvalo dokazovala svoju autonómiu a samobytnosť. Vedecké výskumy už dnes preukazujú, že príroda je schopná samostatnej existencie bez človeka, že človek prírodu potrebuje na to, aby prežil, a aby mal zabezpečenú určitú kvalitu života. Výskumy porovnávali časti prírody výrazne ovplyvnené človekom s časťami prírody, ktoré človek relatívne neovplyvnil. Dospeli k záverom o tom, že príroda, resp. prírodná časť životného prostredia má prepracovaný systém rovnováhy a stability a čím viac človek do tohto systému zasahuje (predovšetkým s cieľom uspokojovať vlastné ekonomické a sociálne potreby), tým viac uvedenú stabilitu narúša a uvedený systém destabilizuje.

Na tieto skutočnosti sa snaží reagovať aj predložená monografia. Vedecká monografia sa snaží vedomosti a poznatky z oblasti prírodných vied prepájať s právnou vedou, a to najmä preto, že zastávam názor, že v oblasti úpravy práva životného prostredia nie je možné tieto poznatky ignorovať, ale naopak, treba si vždy položiť otázku, akým spôsobom by mala právna úprava na vedomosti človeka nadobudnuté o prírode, prírodných javoch a zákoni-

tostiach reagovať. Preto pokiaľ na niektorom mieste toto dielo reaguje na skutočnosti vytvárajúce súčasť rozhodovacej činnosti verejnej správy, snaží sa zároveň hľadať príčiny reakcie v poznatkoch prírodných vied.

Po zohľadnení predpokladov vyplývajúcich z medzinárodného práva verejného monografia kladie otázku, či vôbec oblasť medzinárodného práva verejného zakotvuje právo na životné prostredie. Monografia zohľadňuje prístup extenzívnej interpretácie už existujúcich práv k právu na životné prostredie a venuje pozornosť extenzívnej interpretácii práva na súkromie a vlastníckeho práva. Vlastnícke právo však s uvedeným právom môže v právnej praxi rozhodovacej činnosti orgánov verejnej správy kolidovať. Okrem toho venuje monografia podstatnú pozornosť aj procesným environmentálnym právam, ktoré za súčasného právneho stavu v Slovenskej republike vytvárajú rovnako ako vlastnícke právo podstatnú časť agendy rozhodovania verejnej správy.

Dielo s názvom *Verejná správa a právo na priaznivé životné prostredie* je vedeckým výstupom v rámci tretej etapy výskumnej úlohy vedeckého **projektu APVV-0024-12 „Verejná správa a ochrana základných práv a slobôd v právnej teórii a praxi“** vedeného pod zodpovedným riešením prof. JUDr. Soni Košičiarovej, PhD. z Katedry správneho práva, práva životného prostredia a finančného práva Trnavskej univerzity v Trnave, Právnickej fakulty. Uvedenú skutočnosť spomínam najmä preto, že by som na tomto mieste chcel poďakovať zodpovednej riešiteľke projektu za priestor, ktorý mi na vypracovanie predloženej monografie poskytla v rámci uvedeného vedeckého projektu. Na záver úvodu už možno vysloviť nádej, že si monografia nájde svoje miesto medzi dielami odbornej právnickej tvorby a spisby a že bude predstavovať prínos v oblasti vedy správneho práva a práva životného prostredia.

Bratislava, december 2016

*JUDr. Michal Maslen, PhD.
Katedra správneho práva,
práva životného prostredia a finančného práva
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave*

ÚVODNÉ POZNÁMKY

Ústavnoprávne základy ochrany životného prostredia zaradil ústavodarca do čl. 44 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústava“). Podľa čl. 44 Ústavy: *„(1) Každý má právo na priaznivé životné prostredie. ... (2) Každý je povinný chrániť a zvelaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo. ... (3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky. ... (4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov. ... (5) Podrobnosti o právach a povinnostiach podľa odsekov 1 až 4 ustanoví zákon.“* Listina základných práv a slobôd (ďalej ako „Listina“) upravuje v čl. 35 právo na priaznivé životné prostredie. Podľa čl. 35 Listiny: *„(1) Každý má právo na priaznivé životné prostredie. ... (2) Každý má právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a prírodných zdrojov. ... (3) Nikto nesmie pri výkone svojich práv ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje, druhové bohatstvo prírody a kultúrne pamiatky nad mieru ustanovenú zákonom.“* Obsah uvedeného ustanovenia sa premietol aj do znenia čl. 44 Ústavy. Ústavná úprava práva na ochranu životného prostredia sa dotýka troch oblastí. Tou prvou je právo na priaznivé životné prostredie, druhou je právo na informácie o životnom prostredí a treťou oblasťou ústavnej úpravy je ustanovenie povinnosti štátu, ale aj iným subjektom pri ochrane životného prostredia.¹ Okrem toho však s ústavným rámcom vymedzenia ochrany životného prostredia súvisí aj úprava čl. 4 ods. 1 Ústavy, podľa ktorého *„Nerastné bohatstvo, jaskyne, podzemné vody, prírodné liečivé zdroje a vodné toky sú vo vlastníctve Slovenskej republiky. Slovenská republika chráni a zvelaďuje toto bohatstvo, šetrne a efektívne využíva nerastné bohatstvo a prírodné dedičstvo v prospech svojich občanov a nasledujúcich generácií.“* Tento ústavný rámec zároveň dotvára obsah čl. 43 ods. 2 Ústavy, v súlade s ktorým *„Právo na prístup ku kultúrnemu bohatstvu sa zaručuje za podmienok ustanovených zákonom.“* Môžeme tak vysloviť názor, že životné prostredie v dnešnom chápaní nezahŕňa výlučne prírodné zdroje a objekty ochrany prírody, ale aj krajinu v jej antropocentrickom význame. Súčasťou životného prostredia je preto aj oblasť prístupu ku kultúr-

¹ Majerčák, T. Ústavnoprávny rozmer práva na priaznivé životné prostredie. In: Ochrana životného prostredia v podmienkach územnej samosprávy. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2011. s. 9.

nemu dedičstvu, predovšetkým v jeho hmotnej podobe, ale aj oblasť ochrany verejného zdravia. Podľa čl. 40 Ústavy Slovenskej republiky „Každý má právo na ochranu zdravia. Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.“ A do uvedenej úpravy zasahuje aj napr. právna úprava v oblasti energetiky a jadrového dozoru. O definovanie pojmu životné prostredie sa pokúsilo už veľa autorov. Š. Luby vymedzil životné prostredie, ako prostredie, v ktorom človek žije svoj osobný aj spoločenský život a ktoré pozostáva z prírodnej a umelej časti, zahrňujúcich právnou úpravou uznané a vymedzené prírodné a umelé zložky. Tento autor rozlišoval prírodnú časť životného prostredia, tzv. prírodné prostredie alebo prírodu, ktoré pozostáva z veľkého počtu prírodných zložiek. Na druhej strane zároveň vymedzil umelú časť životného prostredia, niekedy nevhodne nazývanú ako technické alebo hmotné prostredie pozostávajúce z viacerých umelých, ľudskou prácou vytvorených zložiek. Prírodnými aj umelými zložkami sú potom čiastkové objekty, ako ich uznáva právna úprava.² Prírodné zložky by podľa tohto autora mali zahŕňať pôdu, ovzdušie, vody, lesy, vzácnu flóru, vzácnu faunu, prírodné pamiatky a rezervácie. Umelé zložky zas vytvárajú sídliská, kúpeľné a rekreačné oblasti, umelecké pamiatky. Okrem zložiek životného prostredia rozlišoval uvedený autor aj spôsoby ohrozovania a poškodzovania životného prostredia, za ktoré považoval hluk, otrasy a vibrácie, jadrové žiarenie a odpady. Tieto faktory považoval za kritérium vymedzenia jednotlivých úsekov ochrany a starostlivosti o životné prostredie.³

Medzi relatívne najstaršie definície životného prostredia radíme definíciu nórskeho profesora S. Wika, ktorá bola prijatá na konferencii UNESCO v roku 1967: „*Životné prostredie je tá časť sveta (univerza), s ktorou je človek vo vzájomnom pôsobení (interakcii), t. j. ktorú používa, ovplyvňuje a ktorej sa prispôsobuje*“. V roku 1979 bola na konferencii v Tbilisi prijatá tzv. tbiliská definícia: „*Životné prostredie je systém zložený z prírodných, umelých a soci-*

² K tomu bližšie pozri: Luby, Š. Problémy a úlohy právnej úpravy ochrany a tvorby životného prostredia v socialistických krajinách. In: Benčík, M. (ed.): Právo a životné prostredie v socialistickej spoločnosti. Právne problémy tvorby a ochrany životného prostredia. (zborník). Publikácie Právnického ústavu Ministerstva spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky. Zväzok 38. Bratislava: Obzor. 1977. s. 44.

³ K tomu bližšie pozri: Luby, Š. Problémy a úlohy právnej úpravy ochrany a tvorby životného prostredia v socialistických krajinách. In: Benčík, M. (ed.) Právo a životné prostredie v socialistickej spoločnosti. Právne problémy tvorby a ochrany životného prostredia. (zborník). Publikácie Právnického ústavu Ministerstva spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky. Zväzok 38. Bratislava: Obzor. 1977.

álnych zložiek materiálneho sveta, ktoré sú alebo môžu byť s uvažovaným organizmom v stálej interakcii.“ Výkladový slovník termínov z trvalej udržateľnosti charakterizuje životné prostredie ako: „*Hmotný časovo-priestorový systém, tvorený interagujúcimi prvkami abiotického, biotického a ekonomicko-sociálno-kultúrneho charakteru. Tento systém je ovplyvňovaný človekom a človek je jeho súčasťou. Prostredie človeka je nielen okolitý abiotický a biotický svet, ale i človek sám a jeho výtvary, teda aj spoločnosť a výsledky jej civilizáčného a kultúrneho pohybu.*“⁴ Iné vymedzenie pojmu životné prostredie zdôrazňuje jeho systémové vlastnosti. Životné prostredie preto nemožno chápať len ako jednoduchý súčet anorganických, organických, sociálnych a ekonomických javov tvoriacich okolie človeka. Zo systémového hľadiska životné prostredie človeka má štruktúru funkčného systému, zloženú zo života človeka a z jeho okolia. Prostredie, čiže okolie človeka, predstavuje systém možností a predpokladov na uspokojenie jeho životných potrieb. Preto predmetom výskumu životného prostredia je všetko, čo má význam pre ľudský život. Podstatou problému životného prostredia je riešenie vzťahov (interakcií) medzi celostne ponímaným ľudským životom a celostne ponímaným okolím človeka.⁵ Interakcia človeka s jeho životným prostredím sa preto premietla nielen do ústavne zaručeného práva na priaznivé životné prostredie, ale aj do zákonného vymedzenia pojmu životné prostredie. Podľa § 2 zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí (ďalej ako „zákon č. 17/1992 Zb.“) „*Životným prostredím je všetko, čo vytvára prirodzené podmienky existencie organizmov včítane človeka a je predpokladom ich ďalšieho vývoja. Jeho zložkami sú najmä ovzdušie, voda, horniny, pôda, organizmy.*“ Ústavodarca teda včlenil zákonom chránený záujem na ochrane životného prostredia priamo do Ústavy.⁶ V rámci hierarchie právnych noriem ho tak postavil na rovnakú úroveň ako iné ústavnoprávne zaručené práva jednotlivca, resp. hodno-

⁴ K tomu bližšie pozri: Chrenšcová, V. Kvalita životného prostredia z pohľadu miestneho obyvateľstva na území chránenej krajinskej oblasti Horná Orava. In: Geografický časopis / Geographical journal 63 (2011) 1, 69–85 (dostupné na: <https://www.sav.sk/journals/uploads/02201338GC-11-1-Chrenscova.pdf>, 2. 7. 2015, 12:07 hod.).

⁵ K tomu bližšie pozri: Urbánek, J. (1977). Logická štruktúra problematiky životného prostredia. *Životné prostredie*, 11, 123–126. Pozri napr.: Vološčuk, I. (2003). Ochrana prírody a krajiny. Zvolen (Vydavateľstvo TU).

⁶ Napr. podľa uznesenia Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 28. 6. 2005, sp. zn. I. ÚS 486/04 „...v demokratickém právními státě je životní prostředí hodnotou, jejíž ochrana má být realizovaná za aktivní participace všech složek občanské společnosti, včetně občanských sdružení a nevládních organizací, které mají povahu právnických osob. Diskurz v rámci otevřené společnosti, realizovaný případně též právními prostředky a v řízení před soudy, je pak účinnou zárukou ochrany přírodního bohatství státu.“

ty garantované štátnou (verejnou) mocou. Uvedenú požiadavku na priaznivom životnom prostredí premietol aj do slovenskej právnej úpravy zákona č. 17/1992 Zb.⁷

Vyjadrenie požiadavky priaznivého životného prostredia na úrovni ústavného práva nie je v zásade výnimočné. Na druhej strane právo na životné prostredie teoretici medzinárodného práva zaraďujú do tretej generácie ľudských práv, ktorá sa zatiaľ vyznačuje nízkym stupňom ochrany a vynútiteľnosti. Podľa vedeckej i odbornej spisby a tiež judikatúry medzinárodných súdnych a kvázi súdnych orgánov v oblasti ochrany ľudských práv je možná i jeho nepriama ochrana prostredníctvom iných kodifikovaných a uznaných ľudských práv, najmä prvej generácie,⁸ t. j. občianskych a politických práv.⁹ Mnoho štátov sa od Štokholmskej konferencie v roku 1972 rozhodlo zakotviť vo svojich ústavách právo na kvalitné životné prostredie.

Ustanovenia, ktoré rozoznávajú určitý druh hmotného práva na životné prostredie sa pohybujú na stupnici od doplnkového až do veľkolepého charakteru. Priamočiare vyjadrenie požiadavky kvalitného životného prostredia obsahuje Ústava Beninu („Každý má právo na zdravé, uspokojivé a udržateľné životné prostredie a zároveň povinnosť ho chrániť“), Ústava Rwandy (zakotvujúca nárok „Každého občana na ... zdravé a uspokojivé životné prostredie“), Ústava Afganistanu (zaručujúca „prosperujúci život a hodnotné životné prostredie pre všetkých obyvajúcich krajinu“), Ústava Azerbajdžanu („Každý má právo žiť v zdravom životnom prostredí“), Ústava Bulharska („Občania

⁷ „Článok 35 Listiny na právnické osoby vzťahovať nelze. Je zřejmé, že práva vztahující se k životnímu prostředí přísluší pouze osobám fyzickým, jelikož se jedná o biologické organismy, které – na rozdíl od právnických osob – podléhají vlivům životního prostředí. Tomu ostatně odpovídá i charakteristika životního prostředí, jak ji provedl zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. Životním prostředím se chápe „...vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy, energie (§ 2)“ (K tomu bližšie pozri: Uznesenie Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 6. 1. 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97).

⁸ V prípade Elia S. r. l. v. Taliansko judikoval Európsky súd pre ľudské práva ochranu účelového využitia pozemkov prostredníctvom ochrany vlastníckeho práva. Štrasburské orgány ochrany práva konštatovali nečinnosť talianskych orgánov verejnej správy pri obstarávaní územnoplánovacích podkladov a schvaľovaní územného plánu, čo znemožňovalo vlastníckovi účelovo využiť pozemok v jeho vlastníctve.

⁹ Jankuv, J. Ľudské právo na životné prostredie a jeho ochrana podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Rada Európy a Ochrana Životného Prostredia, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 11. septembra 2008 (Projekt VEGA č. 1/0387/08), TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV, Trnava: 2008 s. 94.

majú právo na zdravé a priaznivé životné prostredie“), Ústava Chile („Všetci majú ... právo žiť v životnom prostredí, ktoré nie je znečistené“), Ústava Kolumbie („Každý jednotlivec má právo užívať zdravé životné prostredie“), Ústava Portugalska („Každý má právo na zdravé a ekologicky vyrovnané životné prostredie“), Ústava Turecka („Každý má právo na život v zdravom a vyrovnanom životnom prostredí“). Ustanovenia o hmotnom práve na priaznivé životné prostredie sú v niektorých krajinách špecifické a vyčleňujúce ústavnoprávne environmentálne záruky do samostatnej skupiny. Napríklad v Argentíne zaručuje Ústava všetkým občanom zdravé a vyrovnané životné prostredie, ktoré je vhodné pre ľudský rozvoj a ktoré umožňuje produktívnymi činnosťami uspokojovanie súčasných potrieb bez ohrozenia potrieb budúcich generácií. Niektoré krajiny spájajú ústavné vymedzenie uvedeného práva s normami na ochranu kultúrneho a trvalo udržateľného rozvoja, ako napr. Bolívia. Iné štáty vo svojich Ústavách spájajú právo na priaznivé životné prostredie s právom na dôstojný život a s požiadavkou na zachovanie ľudskej dôstojnosti.¹⁰ Francúzsky ústavodarca zas včlenil záujem na ochrane životného prostredia do francúzskeho ústavného poriadku ústavným zákonom č. 2005-205 z 1. marca 2005, tzv. Chartou životného prostredia. Tento dokument zakotvuje adresátom verejnej moci právo na priaznivé životné prostredie, zároveň mu však zodpovedá povinnosť všetkých fyzických a právnických osôb podieľať sa na ochrane a zlepšovaní životného prostredia. Charta okrem toho ukladá fyzickým a právnickým osobám povinnosť predchádzať poškodzovaniu životného prostredia a povinnosť napravovať škody spôsobené na životnom prostredí.¹¹

Štokholmská konferencia

Konferencia Organizácie Spojených národov o ľudskom životnom prostredí sa uskutočnila v dňoch 5., 16. júna 1972 vo švédskom Štokholme.¹² Podnetom k organizácii tohto podujatia boli diskusie prebiehajúce od 60. rokov mi-

¹⁰ K tomu bližšie pozri: May, R. J., Daly, E. *Global Environmental Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press. 2015. s. 66–69. ISBN 978-1-107-02225-6.

¹¹ Müllerová, H. *Ochrana životního prostředí ve francouzské Ústavě – Charta životního prostředí*. In: *České právo životního prostředí*. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, 2/2009, s. 7.

¹² K tomu bližšie pozri: *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* (dostupné na: <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>, 7. 7. 2015, 15:47 hod.).

nulého storočia, ktoré viedli k vyjadreniu potreby spoločného postoja, spoločných princípov a prístupu k zachovaniu rozvoja ľudského životného prostredia. Výsledkom uvedenej konferencie bolo prijatie *Deklarácie Organizácie Spojených národov o ľudskom životnom prostredí* (ďalej ako „Štokholmská deklarácia“). Podľa uvedeného dokumentu je človek zároveň bytosťou aj formovateľom svojho prostredia, ktoré mu poskytuje výživu a zabezpečuje mu príležitosť pre intelektuálny, morálny, sociálny a duchovný rozvoj. Hlavným impulzom k vypracovaniu tejto deklarácie bol predovšetkým faktor vedecko-technického rozvoja, ktorý dosiahla ľudská spoločnosť, a vďaka ktorému získala schopnosti pretvárať svoje okolie. Štokholmská deklarácia však v týchto záveroch považuje za súčasť životného prostredia nielen jeho antropocentrickú zložku, ale aj jeho prírodnú súčasť a vytvára priestor pre zachovanie oboch spomenutých častí životného prostredia. Životné prostredie sa vďaka uvedeným postulátom stalo objektom, ktorý umožňuje riadne užívanie základných ľudských práv a najmä práva na život. Na druhej strane – v období prijatia Štokholmskej deklarácie – pretrvával antropocentrický prístup k životnému prostrediu, pretože tvorcovia dokumentu boli motivovaní predovšetkým ekonomickými hodnotami v životnom prostredí, a aj preto považovali jeho ochranu a rozvoj za základnú povinnosť jednotlivých štátov medzinárodného spoločenstva. Štokholmská deklarácia vo svojej preambule poukazuje na potrebu rozumného sumarizovania dosiahnutého stavu poznania a skúseností ľudskej spoločnosti. Uvedené faktory vytvárajú priestor pre ďalšie bádanie a rozvoj. Ľudské schopnosti pretvárať životné prostredie – pokiaľ sú používané rozumne – môžu v súlade s presvedčením uvedenej konferencie priniesť výhody rozvoja ľudskej spoločnosti a zvýšenia kvality života. Táto konferencia preto ako prvá naznačila otázku zodpovednosti človeka v intenciách jeho konania a správania k životnému prostrediu. Neudržateľné správanie môže preto zapríčiniť vznik škody na ľudskom životnom prostredí. Príklady nebezpečných hodnôt znečistenia jednotlivých zložiek životného prostredia boli zaevidované už v čase uvedenej konferencie. Konferencia zároveň zdôraznila zodpovednosť krajín industrializovanej, a teda rozvitej časti sveta a ich participáciu v pomoci krajinám rozvojovej časti sveta. Antropocentrický prístup k životnému prostrediu sa odvíjal od rastúceho počtu populácie na Zemi. S týmto faktorom súvisia dodnes pretrvávajúce problémy so zachovaním životného prostredia udržateľným využívaním prírodných zdrojov. Štokholmská deklarácia preto nastolila otázku potreby zakotvenia adekvátnych nástrojov ochrany životného prostredia, predovšetkým v podobe ustanovenia politik a opatrení na jeho zachovanie. Do-

siahnutý stav poznania sa preto mal premietnuť do ľudskej schopnosti stav a kvalitu životného prostredia trvalo udržať. Závery tejto konferencie spájajú závislosť ľudského života s kvalitou životného prostredia. Zároveň deklarujú univerzálny rozmer životného prostredia, v ktorom sa zásahy do životného prostredia nemusia prejaviť vždy v mieste ich pôsobenia. Požiadavky zachovania prírodných hodnôt teda v tomto období vystupujú do popredia ľudskej pozornosti a zvyšuje sa záujem na udržaní a ochrane ich stavu. Tento záujem odvodzuje deklarácia aj od potreby zachovania kvality životného prostredia pre budúce generácie a zakotvuje preto záväzok súčasných generácií vo vzťahu k budúcim potrebám. Prvoradým nástrojom presadenia týchto cieľov bolo predovšetkým uznanie vlastnej zodpovednosti k životnému prostrediu a vytvorilo tak priestor pre zakotvenie právnej zodpovednosti pri ochrane životného prostredia. Na druhej strane právna zodpovednosť vždy pôsobí až ako následný nástroj, ktorý má plniť aj reparačnú funkciu. Nemôže preto plniť výlučnú funkciu ochrany životného prostredia, ale musí byť spätá aj s prevenčnou povinnosťou a šetrným využívaním životného prostredia. Zohľadnenie týchto faktorov malo vytvoriť podmienky pre trvalo udržateľný rozvoj ľudského a prírodného prostredia aj v budúcnosti. Zodpovednosť za ochranu a zachovanie životného prostredia mali preto v prvom rade niesť jednotlivé štáty medzinárodného spoločenstva, a to prostredníctvom činností ich miestnych alebo národných orgánov a následne ich občania a organizácie.

Štokholmská deklarácia zavádza viacero princípov. V *princípe* č. 1 zakotvuje právo na dôstojný život a adekvátne životné podmienky. Človek podľa tohto ustanovenia nesie sám vlastnú zodpovednosť za ochranu a rozvoj životného prostredia pre súčasné a budúce generácie. Z týchto skutočností vyplýva potreba eliminácie nástrojov a politik rasovej, etnickej a inej neznašanlivosti. Prírodné zdroje Zeme zahŕňajúce vzduch, vodu, krajinu, flóru a faunu a osobitne reprezentatívne vzorky prírodných ekosystémov musia byť podľa *princípu* č. 2 chránené pre výhody súčasných a budúcich generácií prostredníctvom opatrného plánovania a manažmentu. Schopnosť Zeme produkovať životné obnoviteľné zdroje musí byť podľa *princípu* č. 3 zachovaná a pokiaľ je to možné obnovovaná a rozvíjaná. Človek má v súlade s *princípom* č. 4 osobitnú zodpovednosť za ochranu a rozumné nakladanie s dedičstvom divokej fauny a jej stanovišť, ktoré sú vážne ohrozené kombináciou nepriaznivých faktorov. Ochrana prírody, vrátane voľne žijúcich živočíchov, preto musí získať význam pri plánovaní pre ekonomický rozvoj. Využívanie neobnoviteľných zdrojov krajiny upravuje *princíp* č. 5. Musia byť využívané spôsobom, ktorý zaručuje ich ochranu proti hrozbe ich budúceho vyčerpa-

nia, a zároveň zabezpečuje výhody, ktoré sú spoločné celému ľudstvu. Vypúšťanie toxických látok alebo iných látok a uvoľňovanie tepla do prostredia upravuje *princíp* č. 6. Štokholmská deklarácia vyjadrila názor, aby sa emisie realizovali v takých množstvách alebo koncentráciách, ktoré neprekračujú kapacitu životného prostredia. Prevyšujúce hodnoty znečistenia musia byť zastavené, aby sa tak zabránilo vzniku vážnych alebo nezvratných škôd na ekosystémoch. Osobitné nástroje zakotvil *princíp* č. 7, ktorý sa venuje ochrane svetového oceánu. Podľa tohto ustanovenia štáty prijímú všetky možné opatrenia, aby sa zabránilo znečisteniu morí látkami, ktoré sú náchylné na vytváranie nebezpečenstva pre ľudské zdravie, poškodenie životných zdrojov a morského života a ktoré ohrozujú ďalšie legitímne využívanie morí. Antropocentrický vzťah k životnému prostrediu vtedajšej doby sa premietol aj do *princípu* č. 8, podľa ktorého považovali tvorcovia deklarácie ekonomický a sociálny rozvoj za rozhodujúci pre zabezpečenie priaznivého životného a pracovného prostredia pre človeka a pre vytváranie podmienok na Zemi, ktoré sú nevyhnutné pre zlepšenie kvality života. *Princíp* č. 9 zakotvil finančné a ekonomické nástroje v podobe pomoci rozvojovým krajinám. Určitý príklon k ekologickým hodnotám pri využívaní nerastných materiálov ustanovil *princíp* č. 10, ktorý požaduje zohľadňovanie ekologických procesov a environmentálneho manažmentu pri využívaní uvedených surovín. Princíp trvalo udržateľného rozvoja sa premietol aj do *princípu* č. 11. Toto ustanovenie vyjadruje záväzok štátov posilňovať svoje politiky životného prostredia a znižovať nepriaznivý vplyv na súčasný alebo budúci rozvojový potenciál rozvojových krajín. Na uvedenú požiadavku nadväzuje *princíp* č. 12, ktorý požaduje racionálne využívanie prírodných zdrojov najmä v rozvojových krajinách a poskytovanie záruk v oblasti environmentálneho plánovania. Za týmto účelom by mali štáty podľa *princípu* č. 13 prijať integrovaný a koordinovaný prístup k ich plánovaniu rozvoja, aby tak zabezpečili dosiahnutie vývoja, ktorý bude v súlade s potrebou chrániť a zlepšovať životné prostredie v prospech svojich obyvateľov. Racionálne plánovanie preto podľa *princípu* č. 14 predstavuje základný nástroj na zosúladenie akýkoľvek konfliktov medzi potrebami rozvoja a potrebami chrániť a zlepšovať životné prostredie. Plánovanie musí byť v súlade s *princípom* č. 15 použité na ľudské sídla a urbanizácie s cieľom vyhnúť sa nepriaznivým účinkom na životné prostredie a získať maximálne sociálne, ekonomické a invironmentálne prínosy pre všetkých. Určitú opatrnosť vyjadruje aj *princíp* č. 16. Demografická politika, ktorá sa nedotýka základných ľudských práv a ktorá je považovaná za vhodnú vládami zainteresovaných krajín by mala byť použitá v tých re-

giónoch, kde tempo populačného rastu alebo nadmernej koncentrácie populácie by mohli mať nepriaznivé účinky na životné prostredie a brániť rozvoju. Inštitucionálne záruky ustanovuje *princíp č. 17* v podobe ustanovenie štátnych inštitúcií zameraných na plánovanie, manažment a kontrolu stavu životného prostredia. Podpora trvalo udržateľného rozvoja má slúžiť aj aplikácia vedecko-technických poznatkov vyjadrená v *princípe č. 18*, ktorá zároveň slúži presadzovaniu princípov prevencie a predbežnej opatrnosti. Veda a technológie sa majú použiť na identifikáciu, zamedzenie a kontrolu environmentálnych rizík a riešenie problémov v oblasti životného prostredia. *Princíp č. 19* ustanovuje nástroj ochrany životného prostredia v podobe politiky vzdelávania. Tento proces je nevyhnutný ako pre mladšiu generáciu, tak aj pre dospelých obyvateľov. Je preto dôležité, aby masovokomunikačné prostriedky prispievali k šíreniu informácií, ktoré môžu slúžiť zlepšeniu stavu a kvality životného prostredia. Tento nástroj – akoby vo svojej podstate – predznamenával zakotvenie environmentálnych procesných práv. Na otázky vzdelávania a šírenia informácií o životnom prostredí nadväzuje aspekt výskumu environmentálnych problémov vyjadrený v *princípe č. 20*. Podpora výskumu hrá významnú úlohu pri ochrane a rozvoji životného prostredia. Aj preto ju Štokholmská deklarácia považuje za jeden z nástrojov presadzovania ochrany životného prostredia. Na druhej strane doterajšie ustanovenia pôsobia v porovnaní s *princípom č. 21* až priveľmi proklamatívne, keďže ponechávajú jednotlivým štátom medzinárodného spoločenstva v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov a všeobecnými princípmi medzinárodného práva určitú voľnosť v otázkach rozhodovania o voľbe a výbere vlastnej environmentálnej politiky. Na druhej strane však toto ustanovenie zároveň odkazuje na zodpovednosť jednotlivých štátov v prípadoch spôsobenia škody na životnom prostredí iných štátov, resp. na územiach za hranicami ich jurisdikcie. Zásadu spolupráce jednotlivých štátov zakotvuje *princíp č. 22*, ktorý zaväzuje jednotlivé štáty k vzájomnej kooperácii pri rozvoji medzinárodného práva týkajúceho sa zodpovednosti za škodu spôsobenú na životnom prostredí a odškodňovania obetí znečistenia životného prostredia spôsobeneho činnosťou v rámci jurisdikcie alebo pod kontrolou týchto štátov do oblastí mimo ich jurisdikcie. *Princíp č. 23* ustanovuje povinnosť spoluúčasti rozvitých krajín pri vymedzovaní nástrojov a politik, ktorých uplatnenie by mohlo byť finančne náročné alebo sociálne nákladné na použitie rozvojovými krajinami. Medzinárodné záležitosti týkajúce sa ochrany a zlepšenia životného prostredia by preto mali byť podľa *princípu č. 24* riešené v duchu spolupráce všetkých krajín, veľkých aj malých, na rovnakej úrovni. Spoluprá-

ca v rámci mnohostranných alebo dvojstranných dohôd alebo inými vhodnými prostriedkami je nevyhnutná s cieľom dosiahnuť efektívnu kontrolu, predchádzanie, znižovanie a eliminovanie negatívnych vplyvov na životné prostredie vyplývajúcich z aktivít vykonávaných vo všetkých oblastiach, a to takým spôsobom, že vo svojom dôsledku berie do úvahy štátnu suverenitu a záujmy všetkých štátov. Zároveň sa jednotlivé štáty majú podľa *princípu* č. 25 zaručiť, že medzinárodné organizácie budú v procese ochrany a rozvoja životného prostredia zohrávať koordinačnú, efektívnu a dynamickú úlohu. Posledný *princíp* č. 26 zároveň poukazuje na potrebu ochrany pred jadrovými zbraňami a zbraňami hromadného ničenia a povinnosť jednotlivých štátov usilovať sa o dosiahnutie rýchlej dohody v príslušných medzinárodných orgánoch na odstránenie a úplné zničenie týchto zbraní.

Štokholmskú deklaráciu vníma právna veda ako prvý pokus vyjadriť určitý vzťah medzi životným prostredím a ľudskými právami. A s určitým odstupom treba povedať, že v tomto smere aj Štokholmská deklarácia splnila svoj účel, pretože vyvolala diskusiu o možnom zakotvení hmotného práva na životné prostredie. Množstvo štátov už toto právo právne relevantným spôsobom vyjadrilo vo svojich ústavách. Na druhej strane však efektívne presadenie tohto práva vyžaduje nielen deklarovanie určitého spoločného rámca v prístupe k otázkam ochrany a tvorby životného prostredia, ale aj presadzovanie jednotlivých inštitútov na univerzálnej úrovni. V tomto smere preto možno hodnotiť Štokholmskú deklaráciu pozitívne, pretože iniciovala proces tvorby a zakotvenia práva na životné prostredie na univerzálnej úrovni. Uvedený proces sa však, bohužiaľ, doposiaľ nepodarilo zaviesť a aj naďalej existujú dôvodné pochybnosti o zakotvení a existencii práva na životné prostredie na úrovni medzinárodného práva verejného. Štokholmská deklarácia tak odštartovala tzv. proces ekologizácie práva založený na dôslednej ochrane životného prostredia, avšak primárne nie pre jeho samotnú hodnotu, ale z dôvodu zachovania kvality života na Zemi. Znamená to, že počas tejto konferencie sa presadzoval tzv. antropocentrický prístup. Napriek tomu však uvedená konferencia odhalila určitú dvojakosť v prístupe k ochrane a tvorbe životného prostredia, a teda určitý konflikt medzi antropocentrickým a ekocentrickým prístupom k environmentálnym otázkam.¹³

Zatiaľ čo v rovine národných právnych poriadkov v zásade už zakotvilo právo na životné prostredie ústavnou formou niekoľko desiatok štátov, pred-

¹³ K tomu bližšie pozri: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základných práv a svobod. Komentár. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2012, s. 708.

stavu o optimálnej podobe medzinárodnoprávneho zakotvenia práva na životné prostredie sa ešte nepodarilo konkrétnym a jednotným spôsobom vymedziť ani v literatúre a všeobecná zhoda doposiaľ neexistuje ani v otázkach uznania tohto práva, predovšetkým v tom smere, či vôbec také právo môže a má existovať a či už v rovine medzinárodného práva verejného existuje alebo nie.¹⁴

Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 45/94 (1990) o nutnosti zaistiť zdravé životné prostredie pre blaho jednotlivca

Ďalším dokumentom na poli medzinárodného práva verejného, ktorý sa venuje zakotveniu práva na životné prostredie je Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 45/94 (1990) o nutnosti zaistiť zdravé životné prostredie pre blaho jednotlivca¹⁵ [ďalej ako „Rezolúcia OSN č. 45/94 (1990)“]. Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov sa pri prijímaní tohto dokumentu odvolalo na ustanovenia Všeobecnej deklarácie ľudských práv a Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Podľa uvedených dokumentov má každý právo na primeranú životnú úroveň pre seba alebo svoje vlastné zdravie a pohodu, ako aj pre svoju rodinu a právo na neustále zlepšovanie životných podmienok. Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov v tejto rezolúcii uznalo potrebu podporovať všeobecnú úctu a dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd vo všetkých ich aspektoch. Dôvodom pre tento postup bola vedomosť o tom, že lepšie a zdravšie životné prostredie môže prispieť k plnému užívaniu ľudských práv pre všetkých. V tomto dokumente nadviazalo na vyhlásenia proklamované na Konferencii Organizácie Spojených národov o životnom prostredí v Štokholme v roku 1972. Podľa uvedenej rezolúcie majú muži a ženy základné právo na slobodu, rovnosť a zodpovedajúce podmienky života v prostredí kvality, ktoré umožňuje dôstojný život a pohodu. Jednotlivé štáty sa v uve-

¹⁴ K tomu bližšie pozri: Müllerová, H.: Aktuální otázky zakotvení lidského práva na životní prostředí v mezinárodním právu. In: Lidská práva. Právní odpovědnost a ochrana životního prostředí. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 3/2011. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2012. s. 21. ISBN 978-80-246-2091-6.

¹⁵ K tomu bližšie pozri: Need to ensure a healthy environment for the well-being of individuals, A/RES/45/94, 68th plenary meeting, 14 December 1990 (dostupné na: <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r094.htm>; 7. 7. 2015, 16:07 hod.).

denom vyhlásení zaviazali k zodpovednosti za ochranu a zlepšovanie životného prostredia pre súčasné i budúce generácie. Opätovne aj tento dokument ešte stavia do popredia antropocentrický prístup k ochrane životného prostredia, pretože deklaruje, že zvyšujúce sa zhoršovanie životného prostredia ohrozuje samotnú podstatu života. Rezolúcia OSN č. 45/94 (1990) vidí problém v ekonomických a sociálnych rozdieloch a rozdieloch hospodárskeho rastu a rozvoja v rozvojových krajinách. Tieto faktory považuje za nevyhnutné pre riešenie problémov degradácie a ochrany životného prostredia. Zároveň zdôrazňuje rastúcu úlohu Organizácie Spojených národov pri riešení globálnych problémov životného prostredia. Uvedená rezolúcia predznamenala konferenciu Organizácie Spojených národov, ktorá sa konala neskôr v roku 1992 v brazílskom Rio de Janeiro. Poukázala preto na prípravu vypracovania stratégie a opatrení s cieľom zastaviť a zvrátiť účinky degradácie životného prostredia v súvislosti s posilnením národných a medzinárodných snáh o podporu udržateľného a šetrného prístupu k životnému prostrediu vo všetkých krajinách. Rezolúcia OSN č. 45/94 (1990) preto zdôraznila význam účinných opatrení pre ochranu a zlepšovanie životného prostredia v súlade s príslušnými kapacitami jednotlivých krajín a v súlade s ich zodpovednosťou. Tento dokument však opätovne neopomína potrebu prihliadnúť na špecifické potreby rozvojových krajín na zodpovednosť rozvinutých krajín za znečistenie životného prostredia a za vhodných a naliehavých opatrení. Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov preto zároveň prostredníctvom tejto rezolúcie uvítalo snahu vyjadrenú v uznesení Komisie o ľudských právach č. 1990/41 zo 6. marca 1990 a v uznesení podkomisie pre prevenciu diskriminácie a ochranu menšín č. 1990/7 z 30. augusta 1990, v ktorých sa uvedené orgány rozhodli skúmať problematiku životného prostredia a jej vzťah k ľudským právam.

Uvedená rezolúcia ustanovuje štyri princípy, ktorými nadväzuje na Štokholmskú deklaráciu a predznamenáva obsah konferencie v Brazílii v roku 1992. Podľa čl. 1 tejto rezolúcie Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov uznáva, že každý jednotlivec má nárok na život v životnom prostredí adekvátnom pre svoje zdravie a existenciu. Podľa čl. 2 tejto rezolúcie zároveň valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov vyzvalo všetky štáty, medzivládne organizácie a mimovládne organizácie, ktoré sa zaoberajú otázkami ochrany a tvorby životného prostredia, aby posilnili svoje snahy na zabezpečenie lepšieho a zdravšieho životného prostredia. Čl. 3 uvedenej rezolúcie vyzval Komisiu pre ľudské práva, aby s pomocou svojej podkomisie pre prevenciu diskriminácie a ochranu menšín pokračovala v štúdiu

problémov ochrany a tvorby životného prostredia a jeho vzťahu k ľudským právam a predložila na prípravný Výbor konferencie Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji správu k uvedenému výskumu. Čl. 4 tejto rezolúcie vyjadruje presvedčenie Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov o tom, že príslušné orgány Organizácie Spojených národov, by sa mali v rámci svojich právomoci usilovať o aktívne úsilie v snahe podporiť lepšie a zdravšie životné prostredie.

Konferencia v Rio de Janeiro

Konferencia o životnom prostredí a rozvoji, ktorá sa uskutočnila v dňoch 3. – 14. júna 1992 v brazílskom Rio de Janeiro,¹⁶ a nadviazala na rezolúciu OSN č. 45/94 (1990) a na činnosť prípravného výboru konferencie. Na tomto podujatí sa zúčastnili všetky členské štáty Organizácie Spojených národov a predstavitelia špecializovaných orgánov Organizácie Spojených národov na najvyššom stupni. Konferencia potvrdila obsah Štokholmskej deklarácie. Cieľom konferencie bolo zaviesť nový a spravodlivejší systém globálneho partnerstva vytvorením nových úrovni spolupráce medzi štátmi v kľúčových sektoroch spoločnosti. Konferencia preto položila základy ďalšej spolupráce v príprave nových medzinárodných zmlúv. Úlohou bolo vytvoriť systém práce, ktorý by pripravil nové medzinárodné zmluvy rešpektujúce všetky záujmy a chrániace integritu globálneho životného prostredia a jeho trvalo udržateľný rozvoj.

Účastníci tejto konferencie prijali tri dokumenty deklaratívneho a právne nezáväzného charakteru. Prvým bola *Deklarácia z Rio de Janeiro o životnom prostredí a rozvoji* (ďalej ako „Rio deklarácia“), ktorá ustanovila 27 zásad trvalo udržateľného rozvoja. Následne bola na tomto podujatí prijatá *AGENDA 21*, t. j. Agenda pre 21. storočie, ktorá obsahuje 40 kapitol a podrobnú inštruktáž, ako uvádzať do života Rio deklaráciu. Ďalšie dokumenty z tohto podujatia zahŕňajú *Právne nezáväznú autoritatívne prehlásenie k princípom globálnej dohody o využívaní, ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji všetkých typov lesov* a dve Konvencie medzinárodnoprávneho charakteru – *Rámcový dohovor o zmene klímy* a *Dohovor o biologickej rôznorodosti*.¹⁷

¹⁶ K tomu bližšie pozri: The Rio Declaration on Environment and Development (1992) (dostupné na: www.unesco.org/education/nfsunesco/pdf/RIO_E.PDF, 8. 7. 10:45 hod.).

¹⁷ K tomu bližšie pozri: Huba, M. Konceptia trvalej udržateľnosti a 5 rokov od konferencie UNCED. In: Časopis Životné prostredie. Ročník 1997. Číslo 6. Bratislava: Ústav krajin-

Rio deklarácia zaviedla 27 princípov trvalo udržateľného rozvoja životného prostredia. Napriek tomu, že táto konferencie sa uskutočnila dvadsať rokov po konferencii v Štokholme, v deklarácii stále možno vnímať silný antropocentrický prístup k ochrane a tvorbe životného prostredia. Podľa *princípu* č. 1 ľudské bytosti sú centrom záujmu trvalo udržateľného rozvoja. Majú nárok na zdravý a produktívny život v súlade s prírodou. Štáty majú v súlade s *princípom* č. 2 suverenitu pri prieskume vlastných prírodných zdrojov viazanú na princípy vyjadrené v Charte Organizácie Spojených národov a viazanú na princípy medzinárodného práva verejného. Právo na rozvoj upravil *princíp* č. 3 Rio deklarácie. Toto právo musí byť napĺňané v súlade s environmentálnymi požiadavkami rozvoja súčasných a budúcich generácií. S cieľom dosiahnuť trvalo udržateľný rozvoj má environmentálna ochrana vytvárať podľa *princípu* č. 4 súčasť procesov trvalo udržateľného rozvoja a nemôže byť posudzovaná izolovane. Pretrvávajúci antropocentrizmus sa prejavil aj v *princípe* č. 5. Toto ustanovenie považuje za jeden z problémov trvalo udržateľného rozvoja svetovú chudobu. Jednotlivé štáty preto počas tejto konferencie proklamovali, že budú spolupracovať na základnej úlohe odstránenia chudoby. Táto úloha podľa tvorcov Rio deklarácie predstavuje nevyhnutnú požiadavku pre trvalo udržateľný rozvoj, ktorý je možný iba v prípade zníženia rozdielov v životnej úrovni. Osobitnú prioritu predstavuje podľa *princípu* č. 6 situácia a potreby rozvojových krajín, najmä tých najmenej rozvinutých a krajín s najzraniteľnejším životným prostredím. Medzinárodné akcie v oblasti životného prostredia a rozvoja by preto mali tiež reagovať na záujmy a potreby všetkých krajín. Princíp spoločnej zodpovednosti vyjadruje *princíp* č. 7 Rio deklarácie. Štáty majú podľa tohto princípu spolupracovať v duchu globálneho partnerstva a šetriť, chrániť a obnovovať zdravie a integritu zemského ekosystému. S ohľadom na rôzny podiel na globálnom zhoršovaní životného prostredia majú štáty spoločnú zodpovednosť za jeho trvalo udržateľný rozvoj. Táto zodpovednosť sa však diferencuje v závislosti od podielu na znečistení životného prostredia. Rozvinuté krajiny preto touto deklaráciou uznali zodpovednosť, ktorú nesú v medzinárodnom úsilí o udržateľný rozvoj najmä preto, že vyvíjajú tlak na globálne životné prostredie vďaka svojim technológiám a finančným zdrojom. Požiadavku zníženia a odstránenia neudržateľných modelov výroby a spotreby a presadzovania príslušnej demografickej politiky ustanovuje *princíp* č. 8 tejto deklarácie. Tieto

nej ekológie SAV Bratislava. 1997 (dostupné na: <http://www.seps.sk/zp/casopisy/zp/1997/zp697/huba.htm>; 8. 7. 2015, 17:15 hod.).

nástroje majú napomáhať dosiahnutiu trvalo udržateľného rozvoja a zvýšenia kvality života. Štáty by preto podľa *princípu* č. 9 mali spolupracovať na posilnení budovania endogénnych kapacít pre udržateľný vývoj zlepšením vedeckého poznania prostredníctvom výmeny vedeckých a technických poznatkov a posilnením vývoja, adaptácie, šírenia a transferu technológií, vrátane nových a inovatívnych technológií. Problematika životného prostredia sa najlepšie rieši za účasti všetkých dotknutých občanov a na relevantnej úrovni. *Princíp* č. 10 preto zakotvuje procesné právo na informácie o životnom prostredí. Toto ustanovenie preto požaduje, aby mal každý jednotlivec na národnej úrovni primeraný prístup k informáciám o stave životného prostredia, ktorými disponujú orgány verejnej moci, vrátane informácií o nebezpečných materiáloch a činnostiach vo svojich komunitách. Právo na informácie o stave životného prostredia má preto zahŕňať aj právo účasti na rozhodovacom procese. Štáty majú uľahčiť a podporiť povedomie verejnosti a jej účasť tým, že zabezpečia širokú dostupnosť informácií. Okrem práva na informácie o stave životného prostredia má toto ustanovenie zaručovať prístup k spravodlivosti v environmentálnych záležitostiach, efektívny prístup k správnym konaniam a právo na náhradu škody a účinnú nápravu. Požiadavka efektívneho prístupu k spravodlivosti a informovania o stave životného prostredia úzko súvisí aj s náležitou environmentálnou legislatívou. Štáty by preto podľa *princípu* č. 11 mali prijať účinné právne predpisy. Normy, ciele a priority environmentálneho manažmentu by mali odrážať kontext životného prostredia a rozvoja, na ktoré sa uplatňujú. Normy zavedené v niektorých krajinách môžu byť neadekvátne a môžu vyvolávať neopodstatnené ekonomické a sociálne náklady v iných, najmä rozvojových krajinách. *Princíp* č. 12 zakotvil zásadu spolupráce jednotlivých štátov za účelom podpory a rozvoja otvoreného medzinárodného ekonomického systému, ktorý povedie k ekonomickému rastu a udržateľnému rozvoju vo všetkých krajinách. Tento postup má zamedziť degradácii životného prostredia. Opatrenia obchodnej politiky na účely ochrany životného prostredia by nemali zakladať spôsoby svojvoľnej alebo neoprávnenej diskriminácie alebo skrytých obmedzení v medzinárodnom obchode. Obchodná politika by preto nemala zahŕňať jednostranné kroky, ako sa vyporiadať s výzvami v oblasti životného prostredia mimo jurisdikcie dovážajúcej krajiny. Environmentálne opatrenia by sa mali zaoberať cezhraničnými a globálnymi problémami v oblasti životného prostredia a mali by byť – ak je to možné – založené na medzinárodnom konsenze. Štáty by mali zároveň podľa *princípu* č. 13 zakotviť vlastné systémy zodpovednosti za škodu a odškodňovania obetí znečistenia a škodách na ži-

votnom prostredí. Toto ustanovenie zároveň zakotvuje požiadavku spolupráce jednotlivých štátov pri rozvoji ďalšieho medzinárodného práva týkajúceho sa zodpovednosti a náhrady škody za nežiaduce účinky škôd na životnom prostredí spôsobených činnosťou v rámci ich pôsobnosti alebo kontroly v oblastiach mimo ich jurisdikcie. Spolupráca má podľa *princípu* č. 14 zahŕňať aj kooperáciu v oblasti ochrany a prevencie pred premiestňovaním látok alebo substancií, ktoré znečisťujú alebo poškodzujú životné prostredie alebo ľudské zdravie do oblastí mimo ich jurisdikciu. *Princíp* č. 15 zakotvil požiadavku predbežnej opatrnosti. Prístup predbežnej opatrnosti má byť široko aplikovaný za účelom ochrany a tvorby životného prostredia. Pokiaľ hrozí závažná alebo nezvratná škoda, nedostatok vedeckej istoty má slúžiť ako dostatočne závažný dôvod na odloženie zamýšľaného zámeru. Takýto prístup má zabezpečiť ochranu pred environmentálnou degradáciou. Princíp predbežnej opatrnosti vychádza z poznania, že škodám na životnom prostredí možno primárne predchádzať prijatím predbežných opatrení. Štáty majú preto predvídavo rozhodovať a v prípadoch, keď by mal v budúcnosti vznik ťažkých alebo trvalých škôd na životnom prostredí z činností alebo z látok, musia takéto činnosti a látky podmieniť alebo zakázať, a to aj v prípade, ak neexistuje žiadna vedecky podložená istota ohľadom hroziaceho nebezpečenstva. Takýmto postupom sa má v prvom rade zabrániť nebezpečenstvám pre budúce generácie. V dôsledku toho má tento princíp kľúčový význam pre presadzovanie trvalo udržateľného rozvoja. Rio deklarácia vo všeobecnosti formulovala po prvýkrát obsah tohto pravidla.¹⁸ Vnútroštátne orgány by sa preto mali podľa *princípu* č. 16 usilovať o podporu osvojenia si nákladov na životné prostredie a používanie ekonomických nástrojov pri ochrane a tvorbe životného prostredia. Toto ustanovenie zaviedlo do práva životného prostredia princíp znečisťovateľ platí. Znečisťovateľ by mal v zásade znášať náklady za znečistenie s náležitým ohľadom na verejný záujem a bez narušenia medzinárodného obchodu a investícií. *Princíp* č. 17 upravil proces posudzovania vplyvov na životné prostredie. Tento vnútroštátny nástroj by sa podľa Rio deklarácie mal vždy použiť pre navrhovanú aktivitu, ktorá by mohla mať významný negatívny vplyv na životné prostredie, ktorá je predmetom rozhodnutia príslušného vnútroštátneho orgánu. Notifikačnú povinnosť upravuje *princíp* č. 18. Štáty by mali bezodkladne oznámiť iným

¹⁸ K tomu bližšie pozri: Košičiarová, S. a kol. Právo životného prostredia. 2. zmenené a rozšírené vydanie. Vydavateľ: Bratislavská vysoká škola práva, Poradca podnikateľa, spol. s r. o. a Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, s. r. o. február 2009. s. 22. ISBN 978-80-89363-13-1. ISBN 978-80-7380-143-4.

štátom informácie o všetkých prírodných katastrofách alebo iných mimo-riadnych udalostiach, ktoré by mohli produkovať náhle škodlivé účinky na životné prostredie týchto štátov. Medzinárodné spoločenstvo by malo zároveň v takýchto prípadoch vyvinúť všetko úsilie na pomoc postihnutým štátom. Notifikačnú povinnosť upravil aj *princíp č. 19*. Jednotlivé štáty by mali preto vopred poskytnúť včasné oznámenie a relevantné informácie o činnostiach potenciálne postihujúcich iné štáty. Ide o činnosti, ktoré môžu mať významný negatívny vplyv na životné prostredie presahujúci hranice štátov. Tieto činnosti preto musia konzultovať s dotknutými štátmi v ranom štádiu a v dobrej viere. Postavenie žien upravil *princíp č. 20*. Ženy majú podľa tohto pravidla zásadnú úlohu v riadení ochrany životného prostredia a rozvoja. Ich plná participácia je preto potrebná na dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja. *Princíp č. 21* upravil tvorivosť, ideály a odvalu mládeže sveta. Uvoľnenosť aktivít mládeže má zabezpečovať dosiahnutie globálneho partnerstva a udržateľného rozvoja a zabezpečiť lepšiu budúcnosť pre všetkých. *Princíp č. 22* vymedzuje postavenie domorodých obyvateľov a miestnych komunit, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu v rámci environmentálneho manažmentu a rozvoja. Znalosti týchto skupín a ich tradičné postupy sú súčasťou trvalo udržateľného rozvoja. Štáty by preto mali uznať a náležite podporovať ich kultúrnu identitu a záujmy a umožniť ich efektívnu účasť na dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja. V súlade s *princípom č. 23* životné prostredie a prírodné zdroje ľudí pod útlakom, nadvládou a okupáciou musí byť chránené. Vojny a ozbrojené konflikty pôsobia podľa *princípu č. 24* deštruktívne vo vzťahu k udržateľnému rozvoju. Štáty preto musia rešpektovať medzinárodné právo poskytujúce ochranu pre životné prostredie v čase ozbrojeného konfliktu a spolupracovať v jeho ďalšom rozvoji. Mier, rozvoj a ochrana životného prostredia sú preto podľa *princípu č. 25* navzájom závislé a nedeliteľné. *Princíp č. 26* preto zakotvil požiadavku, aby sa štáty pokúšali vyriešiť všetky svoje environmentálne spory mierovou cestou a vhodnými prostriedkami v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov. Posledný *princíp č. 27* vyjadruje požiadavku, aby štáty a ľudia spolupracovali v dobrej viere a v duchu partnerstva. V tomto smere je potrebné podieľať sa na plnení zásad obsahnutých v tejto deklarácii a v ďalšom rozvoji medzinárodného práva v oblasti trvalo udržateľného rozvoja.

Za slabinu tejto konferencie považuje veda nedostatok konkrétnych návrhov. Mimovládne organizácie, prítomné na zasadaní Komisie Organizácie Spojených národov pre trvalo udržateľný rozvoj, označili nedostatok konkrétnych záväzkov za záväzný regres. Clif Curtis z *Greenpeace Internatio-*

nal, ktorý tieto organizácie zastupoval na tlačovej konferencii sponzorovanej Organizáciou Spojených národov, uviedol: „*máme pocit, že ideme dozadu, a nie dopredu pri hľadaní ciest trvalo udržateľného rozvoja*“. Pokrok v medzinárodnej environmentálnej legislatíve sa prejavil v tom, že v období po tomto summite prijalo medzinárodné spoločenstvo Dohovor o desertifikácii a podstatne sa sprísnil Bazilejský dohovor o transfere nebezpečných odpadov. Medzinárodné spoločenstvo prijalo akčný program ochrany morí proti znečisteniu pochádzajúcemu zo súše. Keďže trvalo udržateľný rozvoj nie je problém iba environmentálny, ale aj ekonomický a sociálny, veda do tejto kategórie zaraďuje aj Akčný plán, týkajúci sa svetovej populácie. Veľkým problémom ostala otázka finančnej pomoci. V tom čase 132 rozvojových krajín združených v G - 77 naliehalo na donorské krajiny ohľadom zvýšenej rozvojovej pomoci (tzv. „ODA“), prisľúbenej na konferencii v Rio de Janeiro. Táto pomoc mala postupom času klesajúcu tendenciu. K tomu sa pripojil terminologický spor medzi krajinami Severu a Juhu o to, či zvýšenie rozvojovej pomoci bol „záväzok“ alebo „cieľ“. Zhodli sa však na potrebe zistiť príčiny uvedeného poklesu. Podobné reštriktívne opatrenia postihli aj relevantné medzinárodné inštitúcie viazané na uvedenú konferenciu. Niektoré donorské krajiny odôvodnili pokles ODA rastom priamych investícií z privátneho sektoru (FDI). Rozvojové krajiny však tvrdili, že z týchto zdrojov profituje iba niekoľko štátov a navyše, že nie vždy išlo o podporu trvalo udržateľného rozvoja. Výsledky štúdie holandského Inštitútu pre výskum verejných výdavkov odhadovali, že prostriedky poskytnuté v rámci ODA mali na životné prostredie viac negatívny, než pozitívny účinok. Uvedený argument sa týkal najmä podpory veľkých projektov v oblasti poľnohospodárstva, vodného hospodárstva, energetiky a cestnej dopravy. Vedúci riadiaceho výboru pre vypracovanie správy James MacNeil doslova uviedol: „*Vlády Severu a Juhu používali finančné prostriedky daňových poplatníkov na podporu rozvoja, ktorý nebol trvalo udržateľný. Hlavný motív poskytovania týchto prostriedkov je politický.*“¹⁹

Napriek tejto kritike možno vidieť určité pozitívum v tej skutočnosti, že v rámci Rio deklarácie sa otvorenejšie presadzuje ekocentrický prístup k zakotveniu práva na životné prostredie. V tomto smere cítiť výrazný posun od

¹⁹ K tomu bližšie pozri: Huba, M. Konceptia trvalej udržateľnosti a 5 rokov od konferencie UNCED. In: Časopis Životné prostredie. Ročník 1997. Číslo 6. Bratislava: Ústav krajinej ekológie SAV Bratislava. 1997 (dostupné na: <http://www.seps.sk/zp/casopisy/zp/1997/zp697/huba.htm>; 8. 7. 2015, 17:54 hod.).

antropocentrického prístupu k životnému prostrediu, ktorý vníma životné prostredie ako objekt slúžiaci ľudskej spoločnosti, k prístupu ekocentrickému, ktorý si naopak uvedomuje potrebu trvalo udržateľného rozvoja, ochrany a tvorby životného prostredia. Treba povedať, že právna veda bola svojho času v týchto záveroch opatrnejšia a posudzovala prijatie Rio deklarácie aj z toho pohľadu, že uvedený dokument prijala konferencia aj pre jeho naliehavú potrebu a skôr deklaratórny charakter. Na rozdiel od Rio deklarácie konferencia neschválila Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o klimatických zmenách a Dohovor o biodiverzite. Tieto dokumenty iba pripravila na podpis a ich následnú ratifikáciu ako viacstranné medzinárodné zmluvy.²⁰

Slovenská republika súhlasila s pristúpením k Rio deklarácii a k AGENDE 21 uznesením vlády Slovenskej republiky z 8. septembra 1992 č. 118 k informácii o priebehu a výsledkoch Konferencie Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji. V uznesení vláda Slovenskej republiky uložila všetkým ministrom a vedúcim ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky využiť výsledky Konferencie Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji a zapracovať ich do programov nimi riadených rezortov. Uplatňovanie zásad trvalo udržateľného rozvoja sa premietlo aj do Európskej dohody o pridružení uzatvorenej medzi Európskymi spoločenstvami a ich členskými štátmi na strane jednej a Slovenskou republikou na strane druhej podpísanej v Luxemburgu v roku 1993, ktorej čl. 72 ods. 2 Hospodárskej spolupráce znel: „*Opatrenia hospodárskej politiky a iné opatrenia budú určené na to, aby viedli k hospodárskemu a sociálnemu rozvoju Slovenskej republiky a budú sa riadiť zásadou trvalo udržateľného rozvoja.*“ V environmentálnej sfére nadväzne na prijaté dokumenty a uznesenia Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky vypracovalo Stratégiu, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky. Túto stratégiu schválila vláda Slovenskej republiky uznesením č. 619/1993 a Národná rada Slovenskej republiky všetkými hlasmi 18. novembra 1993 uznesením č. 339. Opatrenia na dosiahnutie cieľov Stratégie vo všetkých desiatich sektoroch ochrany a tvorby životného prostredia uviedol prvý Národný environmentálny akčný program, prijatý uznesením vlády Slovenskej republiky č. 350/1996, na ktorý v roku 1997 nadviazalo 9 krajských environmen-

²⁰ K tomu bližšie pozri: Sand, H. P. Environmental Law after Rio. In: European Journal of International Law. Volume 4. 1993. s. 379–380 (dostupné na: www.ejil.org/pdfs/4/1/1209.pdf; 7. 7. 2015, 17:19 hod.).

tálnych akčných programov a 79 okresných environmentálnych akčných programov.²¹

Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy

Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy (ďalej ako „Dohovor o zmene klímy“) nadobudol účinnosť 21. marca 1994. V súčasnej dobe má takmer univerzálnu povahu. Tento dokument je preto viacstrannou medzinárodnou dohodou, ktorú ratifikovalo 195 krajín a ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru. Dohovor o zmene klímy je jedným z takzvaných „Rio dohovorov“. Jeho „partnerskými“, resp. „sesterskými“ zmluvami sú Dohovor Organizácie Spojených národov o biodiverzite a Dohovor o boji proti rozširovaniu púští. Tieto tri dohovory sú podľa Organizácie Spojených národov vnútorne prepojené. Práve v tejto súvislosti Organizácia Spojených národov zriadila spoločnú pracovnú skupinu s cieľom podporiť rozvoj spolupráce medzi týmito tromi dohovormi, s konečným cieľom rozvíjať spoluprácu a súčinnosť v otázkach spoločného záujmu a pôsobnosti týchto zmlúv. Tento cieľ v súčasnosti zahŕňa aj Ramsarský dohovor o mokradiach a Kjótsky protokol k Dohovoru o klimatických zmenách. Účelom Dohovoru o klimatických zmenách je prevencia „nebezpečných“ ľudských zásahov do klimatického systému.²² Konečným cieľom Dohovoru o klimatických zmenách a Kjótskeho protokolu je preto snaha stabilizovať koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére na úrovni, ktorá zabráni nebezpečným ľudským zásahom do klimatického systému.²³

Preambula Dohovoru o zmene klímy deklaruje opätovný posun od antropocentrického modelu zakotvenia práva na životné prostredie k jeho ekocentrickej úrovni. Zmluvné strany tohto dohovoru uznali, že zmeny v zemskej klíme a ich negatívne účinky sú spoločným záujmom celého ľudstva. Vyjad-

²¹ K tomu bližšie pozri: Uplatňovanie AGENDY 21 a vyhodnocovania ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v Slovenskej republike (dostupné na: <http://www.minzp.sk/dokumenty/strategicke-dokumenty/agenda-21.html>; 8. 7. 2015, 11:41 hod.).

²² K tomu bližšie pozri: First steps to a safer future: Introducing The United Nations Framework Convention on Climate Change (dostupné na: http://unfccc.int/essential_background/convention/items/6036.php; 4. 8. 2015, 10:34 hod.).

²³ K tomu bližšie pozri: UN Climate Change Newsroom (dostupné na: <http://newsroom.unfccc.int/about/>; 4. 8. 2015, 10:40 hod.).

rili preto obavu, že ľudské aktivity pomohli zvýšiť koncentráciu skleníkových plynov v atmosfére a rozviť skleníkový efekt. Tieto obavy zároveň založili na predpoklade ďalšieho otepľovania zemského povrchu a jeho možno nepriaznivom vplyve na ekosystémy a prirodzené prostredie človeka. V preambule tohto dohovoru sa taktiež prejavuje vzťah vyspelých a rozvojových krajín a ich podieľanie sa na znečisťovaní životného prostredia. Najväčší podiel na minulých a súčasných celosvetových emisiách skleníkových plynov vznikol vo vyspelých krajinách. Zatiaľ čo množstvo emisií na obyvateľa v rozvojových krajinách v čase prijatia Dohovoru o zmene klímy bolo stále relatívne malé. Avšak už v tejto dobe existovala predstava, že podiel na globálnych emisiách pochádzajúcich z rozvojových krajín porastie, aby tak aj tieto krajiny mohli splniť svoje sociálne a rozvojové potreby. Tvorcovia dohovoru si v čase jeho prijímania boli vedomí úloh a významu suchozemských a morských ekosystémov záchytov a rezervoárov skleníkových plynov a vzali na vedomie, že existuje celý rad nejasností týkajúci sa predpovedí zmien celosvetovej klímy, najmä vzhľadom na ich načasovanie, veľkosť a ich regionálne prejavy. Na základe týchto dôvodov sa zmluvné štáty Dohovoru o zmene klímy rozhodli uznať, že globálna povaha zmeny klímy si vyžaduje čo najširšiu spoluprácu všetkých krajín a ich účasť v účinnej a primeranej medzinárodnej reakcii, ktorá však musí zohľadniť nielen spoločnú, ale aj rozličnú zodpovednosť a možnosti a sociálne a ekonomické podmienky v jednotlivých krajinách. Aj Dohovor o zmene klímy sa odvoláva ma ustanovenia Štokholmskej deklarácie. Jednotlivé štáty majú v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov a so zásadami medzinárodného práva verejného suverénne právo využívať svoje vlastné prírodné zdroje na základe svojich vlastných politík životného prostredia a rozvoja. Na druhej strane však majú aj zodpovednosť, aby zabezpečili, že činnosti v rámci ich pôsobnosti alebo kontroly nespôsobia škody na životnom prostredí iných štátov alebo oblastí za hranicami ich národnej jurisdikcie. Tento dohovor preto potvrdzuje zásadu suverenity štátov v oblasti medzinárodnej spolupráce týkajúcej sa zmeny klímy. Uznáva však zároveň, že štáty by mali prijať účinné právne predpisy. Normy a ciele environmentálneho manažmentu a priority by mali odrážať kontext a stav životného prostredia a rozvoja, na ktoré sa vzťahujú. Na druhej strane normy prijaté v niektorých krajinách môžu byť neadekvátne a môžu vyvolávať neopodstatnené ekonomické a sociálne náklady v ďalších krajinách, najmä rozvojových krajinách.²⁴ Všetky uvedené požiadavky preto viedli zmluvné

²⁴ Problémom, ktorý sa objavil pri formulovaní textu Dohovoru o zmene klímy, boli špecifické aspekty národného hospodárstva rozvojových krajín. Tieto ekonomiky závisia na

strany Dohovoru o zmene klímy, aby sa rozhodli ochrániť klimatický systém Zeme pre súčasné aj pre budúce generácie.

V čl. 1 vymedzuje Dohovor o zmene klímy základné pojmy. „*Nežiaduce účinky zmeny klímy*“ znamenajú podľa tohto dohovoru zmeny vo fyzikálnom prostredí alebo biotope v dôsledku klimatických zmien, ktoré majú výrazne škodlivé účinky na zloženie, pružnosť alebo produktivitu prírodných a riadených ekosystémov, alebo na činnosť sociálno-ekonomického systému alebo na ľudské zdravie a životné podmienky. „*Zmena klímy*“ predstavuje proces, ktorý je priamo alebo nepriamo viazaný na ľudskú činnosť, a ktorý mení zloženie svetovej atmosféry. Popri prirodzených zmenách v atmosfére je tento proces pozorovateľný za porovnateľný časový úsek. „*Klimatický systém*“ zdefinoval dohovor o zmene klímy ako celkovú atmosféru, hydrosféru, biosféru a geosféru vo svojom vzájomnom pôsobení. „*Emisia*“ je uvoľňovanie plynov spôsobujúcich skleníkový efekt a/alebo ich prekursorov do atmosféry nad špecifickou oblasťou, za určitý čas. „*Plyny spôsobujúce skleníkový efekt*“ sú plynné zložky atmosféry, prírodné aj antropogénne, ktoré absorbujú a znova vyžarujú infračervené žiarenie. „*Regionálna integračná ekonomická organizácia*“ je zoskupenie vytvorené suverénnymi štátmi v danej oblasti, ktoré je kompetentné pre záležitosti upravené týmto Dohovorom alebo jeho protokolmi a je riadne oprávnené v súlade s jej vnútornými predpismi podpisovať, ratifikovať, prijímať, schvaľovať alebo pristupovať k príslušným listinám. „*Rezervoár*“ predstavuje súčasť alebo súčasť klimatického systému, v ktorých sa ukladajú plyny spôsobujúce skleníkový efekt alebo ich prekursorov. „*Záchyt*“ je proces, činnosť alebo mechanizmus, ktorý odstraňuje z atmosféry plyn spôsobujúci skleníkový efekt, aerosól alebo prekursor plynu spôsobujúceho skleníkový efekt. „*Zdroj*“ je proces alebo činnosť, pri ktorej sa uvoľňuje do atmosféry plyn spôsobujúci skleníkový efekt, aerosól, alebo prekursor plynu

produkcii fosílnych palív, ich používaní a vývoze. Preambula dohovoru preto zvolila formuláciu, ktorá mala vyhovovať požiadavkám sociálneho a ekonomického rozvoja v týchto krajinách. Reakcie na zmeny nepredbeha by preto mali byť koordinované s uvedenými požiadavkami a nespôsobovať nepriaznivé ekonomické dopady na hospodárstva uvedených krajín. Na tomto mieste treba povedať, že sa v Dohovore stále prejavuje antropocentrický prístup k životnému prostrediu, ktorý životné prostredie vníma aj skrz požiadavku na odstránenie chudoby a dosiahnutie trvalého ekonomického rastu. Dôvodom tohto prístupu bola najmä požiadavka rozvojových krajín, aby mali zachovaný prístup k zdrojom, od ktorých závisí ich sociálny rozvoj a ekonomický rast. Dohovor o zmene klímy preto predpokladal rast spotreby energií v rozvojových krajinách s cieľom dosahovať jeho zámery. Na druhej strane však zdôraznil potrebu ich efektívneho využívania a všeobecnú kontrolu emisií skleníkových plynov aj za pomoci nových technológií, ktorých použitie je ekonomicky únosné a sociálne prínosné. (poznámka autora).

nu spôsobujúce skleníkový efekt, a ktorý mení zloženie svetovej atmosféry. Navyiac v súlade s definíciou podľa Dohovoru o zmene klímy musí byť pozorovaný okrem prirodzených zmien klímy za porovnateľné časové obdobie. Základný cieľ vymedzuje Dohovor o zmene klímy v čl. 2. Jeho obsahom je dosiahnutie stabilizácie koncentrácie plynov spôsobujúcich skleníkový efekt v atmosfére na úrovni, ktorá by zabránila nebezpečnej a antropogénnej interferencii s klimatickým systémom. Takáto úroveň by sa mala dosiahnuť v rámci dostatočnej časovej lehoty, ktorá by umožnila ekosystémom adaptovať sa prirodzeným spôsobom na zmenu klímy a zabezpečiť, aby nebola ohrozená produkcia potravín a umožniť, aby ekonomický rozvoj pokračoval udržateľným spôsobom.

Zásady ochrany klimatického systému vyjadruje čl. 3 Dohovoru o zmene klímy. Zmluvné strany zakotvili v dohovore povinnosť riadiť sa pri svojej činnosti na dosiahnutie cieľov Dohovoru a pri plnení jeho ustanovení – okrem iného – riadiť viacerými zásadami. Chrániť klimatický systém by mali jednotlivé štáty pre súčasné a budúce generácie na *základe rovnosti a v súlade s ich spoločnými, ale aj rozličnými zodpovednosťami a príslušnými schopnosťami*. Toto ustanovenie preto zakotvuje spoločnú zodpovednosť jednotlivých štátov medzinárodného spoločenstva za ochranu klimatického systému. Zároveň však zakotvuje povinnosť zohľadniť odlišné postavenie vyspelých a rozvojových krajín. *Zásada zohľadnenia špecifických potrieb a špecifických okolností rozvojových krajín* predstavuje povinnosť brať do úvahy podmienky v krajinách, ktoré sú obzvlášť citlivé na nepriaznivé účinky zmeny klímy, ako aj tých zmluvných strán, ktoré sú rozvojovými krajinami a ktoré by podľa tohto Dohovoru mali znášať neprimeranú alebo abnormálnu záťaž. Tvorcovia dokumentu zahrnuli medzi jednotlivé zásady Dohovoru o zmene klímy aj *princíp predbežnej opatrnosti* v podobe povinnosti prijať predbežné opatrenia na predvídanie, ochranu alebo minimalizáciu príčin zmeny klímy a zmiernenie jej nepriaznivých účinkov. Tam, kde existuje hrozba vážnej alebo nenapraviteľnej škody, by nedostatok vedeckých informácií nemal byť dôvodom pre odloženie takýchto opatrení. Toto vyjadrenie nadväzuje na *princíp č. 15* Rio deklarácie. Nariadenia a opatrenia, ktoré sa týkajú zmeny klímy by mali byť finančne efektívne tak, aby zabezpečovali celosvetový prospech za najnižšie možné náklady. Na dosiahnutie týchto cieľov by takéto nariadenia a opatrenia mali zohľadňovať rôzne sociálno-ekonomické aspekty, mali by byť komplexné, mali by pokrývať všetky relevantné zdroje, zachytiť a rezervoáre plynov spôsobujúcich skleníkový efekt ako aj adaptáciu. Zároveň by mali zahŕňať všetky ekonomické sektory. Zainteresované zmluvné

strany by mali spolupracovať pri snahe riešiť zmeny klímy. V nadväznosti na princíp predbežnej opatrnosti zaviedol Dohovor o zmene klímy aj princíp *trvalo udržateľného rozvoja*. Nadviazal tak na vyjadrenie zavedené Rio deklaráciou. Jednotlivé štáty majú preto právo podporovať a mali by podporovať udržateľný rozvoj. Nariadenia a opatrenia na ochranu klimatického systému pred zmenou spôsobenou človekom by mali zodpovedať špecifickým podmienkam každej zmluvnej strany a mali by byť integrované so štátnymi programami rozvoja. Mali by taktiež brať do úvahy, že ekonomický rozvoj je veľmi dôležitý pre prijímanie opatrení na riešenie zmeny klímy. V rámci čl. 3 zaviedol Dohovor o zmene klímy aj *zásadu spolupráce a zákaz diskriminácie v medzinárodnom obchode*. Zmluvné strany dohovoru by preto mali spolupracovať na podnecovaní vzniku podporného a otvoreného medzinárodného ekonomického systému, ktorý by viedol k prijateľnému ekonomickému rastu a rozvoju vo všetkých zmluvných stranách, najmä v rozvojových krajinách. Uvedený ekonomický rast má týmto spôsobom umožniť jednotlivým štátom lepšie riešiť problémy so zmenou klímy. Opatrenia, prijaté na boj proti zmenám klímy, vrátane jednostranných, by nemali vytvárať prostriedky svojoľnej alebo neoprávnenej diskriminácie alebo skrytých obmedzení v medzinárodnom obchode.

Nástroje a záväzky, ktoré majú slúžiť ochrane svetovej klímy vyjadruje čl. 4 dohovoru. Odsek 1 čl. 4 Dohovoru ustanovuje všeobecné záväzky vzťahujúce sa na všetky jeho zmluvné štáty. Zmluvné strany dohovoru majú preto záväzok pravidelne aktualizovať, publikovať a predkladať *správy* obsahujúce inventúry antropogénnych emisií zo zdrojov a záchytov spôsobujúcich skleníkový efekt. Okrem národných inventúr zahŕňajú tieto nástroje aj tzv. *programy*. Jednotlivé štáty majú preto povinnosť formulovať, realizovať, publikovať a pravidelne aktualizovať národné programy a tam, kde je to vhodné aj regionálne programy obsahujúce opatrenia na zmiernenie zmien klímy. Následným záväzkom, ktorý vyjadruje Dohovor o zmene klímy je *podpora a spolupráca* pri rozvoji technológií, praxe a procesov obmedzujúcich, znižujúcich alebo zabraňujúcich emisiám skleníkových plynov. Na uvedený záväzok nadväzuje povinnosť *podporovať udržateľné riadenie a povinnosť podporovať a spolupracovať pri zachovaní a zvýšení počtu záchytov a rezervoárov* všetkých plynov spôsobujúcich skleníkový efekt. Spoločne s týmito nástrojmi zaviedol Dohovor o zmene klímy aj tzv. *plány prípravy* na adaptáciu na zmeny v klíme. Tieto nástroje majú zahŕňať primerané a integrované opatrenia pre riadenie pobrežných zón, vodných zdrojov, poľnohospodárstva a pre ochranu a obnovenie oblastí, ktoré sú postihnuté suchom a rozširovaním

púšti ako aj záplavami. Okrem uvedených záväzkov majú jednotlivé štáty povinnosť *brať do úvahy zmeny klímy v primeranom rozsahu v rámci príslušných sociálnych, ekonomických a environmentálnych opatrení a akcií*. Zároveň majú záväzok aplikovať vhodné metódy, napr. odhad vplyvu, ktoré budú formulované a určované na národnej úrovni s cieľom minimalizovať nepriaznivé účinky na ekonomiku, na zdravie ľudí a na kvalitu životného prostredia, projektov a opatrení, ktoré boli nimi prijaté na zmiernenie alebo adaptáciu na zmenu klímy. Následným záväzkom pre všetky zmluvné štáty dohovoru je *podpora a spolupráca na vedeckom, technologickom, technickom, spoločensko-ekonomickom a inom výskume, na systematickom pozorovaní a vývoji archívnych záznamov* týkajúcich sa klimatického systému a určených na ďalšie pochopenie a na zníženie alebo elimináciu zostávajúcich neistôt, pokiaľ ide o príčiny, účinky, veľkosť a časový harmonogram zmien klímy a ekonomických a sociálnych následkov rôznych stratégií odozvy na zmeny. V súvislosti s týmito činnosťami majú zmluvné štáty dohovoru povinnosť *podporovať a spolupracovať na úplnej, otvorenej a rýchlej výmene podstatných vedeckých, technologických, technických, sociálno-ekonomických a právnych informácií*, ktoré sa týkajú klimatického systému a zmeny klímy, ako aj ekonomických a sociálnych dôsledkov rôznych odoziev reagovania na zmeny. Dohovor o zmene klímy ustanovil záväzky aj v oblasti vzdelávania v podobe *podpory a spolupráce pri vzdelávaní, školení a oboznamovaní verejnosti* o zmene klímy. Toto ustanovenie má zároveň zabezpečovať účasť verejnosti na správe vecí verejných týkajúcich sa zmeny klímy. Posledným záväzkom platným všeobecne pre všetky zmluvné štáty tohto dohovoru je *povinnosť oznamovať Konferencii zmluvných strán informácie, týkajúce sa implementácie* v súlade čl. 12 Dohovoru o zmene klímy.

Osobitné záväzky pre vyspelé krajiny ustanovuje čl. 4 ods. 2 Dohovoru o zmene klímy. Každá vyspelá krajina je podľa tohto dohovoru povinná *prijatť národné nariadenia a zodpovedajúce opatrenia na zmiernenie zmeny klímy* tým, že obmedzí antropogénne emisie plynov spôsobujúcich skleníkový efekt. Týmto krajinám zároveň ustanovuje Dohovor o zmene klímy a *povinnosť chrániť a rozširovať záchyty a rezervoáre* pre plyny spôsobujúce skleníkový efekt. Tieto nariadenia a opatrenia majú byť dôkazom toho, že vyspelé krajiny zaujímajúce vedúce postavenie v modifikácii dlhodobých trendov v oblasti antropogénnych emisií, ktoré budú v súlade s cieľmi Dohovoru. Na uvedenú povinnosť nadväzuje *notifikačná povinnosť* vyspelých krajín. V prvom rade majú tieto subjekty povinnosť v lehote šiestich mesiacov odo dňa, kedy tento Dohovor nadobudol účinnosť a potom pravidelne a v súla-

de s článkom 12, oznamovať podrobné informácie o svojich nariadeniach a opatreniach, ako aj o svojich výsledných predpokladaných antropogénnych emisiách zo zdrojov a záchytov plynov spôsobujúcich skleníkový efekt. *Výpočet emisií zo zdrojov a záchytov plynov spôsobujúcich skleníkový efekt* pre účely by mal zohľadňovať najlepšie dostupné vedecké poznatky vrátane efektívnej kapacity záchytov a príslušných príspevkov týchto plynov na zmenu klímy.²⁵

Okrem uvedených záväzkov ustanovil Dohovor o zmene klímy aj povinnosti vyspelých krajín:

- *primerane koordinovať* s ostatnými zmluvnými stranami ekonomické a administratívne nástroje vyvinuté s cieľom dosiahnuť zámery tohto Dohovoru;
- *určovať a pravidelne preskúmať svoju vlastnú politiku a postupy*, ktoré podporujú činnosti, vedúce k vyššej úrovni antropogénnych emisií plynov spôsobujúcich skleníkový efekt.

Zmluvné strany, ktoré sú vyspelými krajinami a ostatné zmluvné strany, ktoré sú uvedené v prílohe II Dohovoru o zmene klímy, majú zároveň podľa odseku 3 čl. 4 tohto dohovoru *povinnosť poskytnúť nové a ďalšie finančné zdroje na úhradu odsúhlasených plných nákladov*, ktoré vynaložia zmluvné strany, ktoré sú rozvojovými krajinami pri plnení svojich záväzkov uvedených v článku 12, ods. 1. Tieto zmluvné strany poskytnú tiež také finančné zdroje, vrátane poskytnutia technológií, ktoré potrebujú zmluvné strany, ktoré sú rozvojovými krajinami, a to na úhradu schválených plných nákladov pri realizácii opatrení, ktoré sú uvedené v ods. 1. tohto článku a ktoré boli odsúhlasené medzi zmluvnou stranou, ktorá je rozvojovou krajinou a medzinárodným subjektom/subjektmi uvedenými v článku 11, a to v súlade s týmto článkom. Realizácia týchto záväzkov by mala zohľadňovať potrebu adekvátnosti a možnosti predpokladať toky finančných prostriedkov

²⁵ Dohovor o zmene klímy na tomto mieste zároveň ustanovil povinnosť konferencie zmluvných strán, ktorá mala na svojom prvom zasadnutí preskúmať adekvátnosť uvedených nástrojov a záväzkov vyspelých krajín. Toto preskúmanie sa malo následne vykonávať z hľadiska najlepších dostupných vedeckých informácií a vyhodnotenia zmeny klímy a jej dopadov, ako aj podstatných technických, sociálnych a ekonomických informácií. Na základe tohto preskúmania mala Konferencia zmluvných strán vykonať primerané kroky, ktoré mohli zahŕňať prijatie zmien a doplnkov k uvedeným záväzkom. Konferencia zmluvných strán mala na svojom prvom zasadnutí tiež prijať rozhodnutia o kritériách spoločnej implementácie. Druhé preskúmanie sa malo konať najneskôr do 31. decembra 1998 a potom v pravidelných intervaloch určených Konferenciou zmluvných strán dovedy, kým sa nespĺnia ciele tohto Dohovoru.

a význam primeraného rozdelenia bremena medzi vyspelé zmluvné strany. Toto ustanovenie reaguje na skutočnosť, že životné prostredie nepozná štátne hranice a že dôsledky ekonomickej výroby sa môžu prejavíť bez ohľadu na štátne hranice.

Odsek 4 čl. 4 Dohovoru o zmene klímy zaviedol povinnosť zmluvných strán, ktoré sú vyspelými krajinami a ostatných vyspelých zmluvných strán, ktoré sú uvedené v prílohe II, aby taktiež *pomáhali zmluvným stranám, ktoré sú rozvojovými krajinami a ktoré sú zvlášť citlivé na nepriaznivé účinky zmeny klímy tým, že im uhradia náklady na adaptovanie sa na tieto nepriaznivé účinky.*

Tieto štáty majú preto podľa odseku 5 čl. 4 Dohovoru o zmene klímy záväzok vykonať všetky uskutočniteľné kroky, aby *podporili, ulahčili a primerane financovali, transfer technológií alebo prístup k technológiám zdravým z hľadiska životného prostredia a knowhow* iným zmluvným stranám, najmä tým, ktoré sú rozvojovými krajinami. Uvedený záväzok má slúžiť tomu, aby sa rozvojovým krajinám umožnilo plniť ustanovenia Dohovoru o zmene klímy. Zmluvné strany, ktoré sú vyspelými krajinami, majú v tomto procese podporiť vývoj a rozvoj domácich kapacít a technológií zmluvných strán, ktoré sú rozvojovými krajinami. Toto ustanovuje a zároveň odporúča realizovať uvedený záväzok aj ostatným zmluvným stranám a organizáciám.

Výnimky z predchádzajúcich záväzkov ustanovuje odsek 6 čl. 4 Dohovoru, podľa ktorého Konferencia zmluvných strán povolí určitý stupeň flexibility zmluvným stranám, uvedeným v prílohe I, ktoré prechádzajú na trhovú ekonomiku, s cieľom zvýšiť schopnosť týchto zmluvných strán riešiť zmenu klímy vrátane zohľadnenia historickej úrovne antropogénnych emisií plynov spôsobujúcich skleníkový efekt.

Rozsah záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru o zmene klímy pre rozvojové zmluvné strany ustanovuje odsek 7 čl. 4 tohto dohovoru. Tento má závisieť od účinného plnenia záväzkov tohto Dohovoru zo strany zmluvných strán, ktoré sú vyspelými krajinami v súvislosti s finančnými zdrojmi a poskytovaním technológií a má plne zohľadňovať aj tú skutočnosť, že ekonomický a sociálny rozvoj a odstraňovanie chudoby sú prvoradými prioritami zmluvných strán, ktoré sú rozvojovými krajinami.

Povinnosť vziať do úvahy skutočnosť, aké akcie sú potrebné podľa tohto Dohovoru – vrátane akcií súvisiacich s financovaním, poistením a transferom technológií tak, aby sa uspokojili špecifické potreby a záujmy zmluvných strán, ktoré sú rozvojovými krajinami, vyplývajúce z nepriaznivých účinkov

zmeny klímy a/alebo z dopadu zavedenia opatrení ako odozvy na tieto účinky – ustanovuje odsek 8 čl. 4 Dohovoru o zmene klímy.²⁶

Zmluvné strany Dohovoru o zmene klímy majú zároveň podľa odseku 9 čl. 4 tohto dohovoru povinnosť *v plnej miere zohľadňovať vo svojich opatreniach špecifické potreby a zvláštnu situáciu najmenej vyspelých krajín*, a to v súvislosti s financovaním a transferom technológií.

Povinnosť zohľadniť osobitnú situáciu rozvojových krajín, ktorých ekonomika je do veľkej miery závislá na fosílnych palivách ustanovuje odsek 10 čl. 4 Dohovoru o zmene klímy. Zmluvné strany preto majú v súlade s čl. 10 pri plnení záväzkov tohto Dohovoru brať do úvahy situáciu zmluvných strán, najmä tých, ktoré sú rozvojovými krajinami s ekonomikami, ktoré sú citlivé na nepriaznivé účinky zavádzania opatrení, ako odozvy na zmenu klímy. Toto sa týka najmä zmluvných strán, ktorých ekonomika do veľkej miery závisí od príjmov z výroby, spracovania a exportu a/alebo spotreby fosílnych palív a s tým súvisiacich energeticky náročných produktov; a/alebo od využívania fosílnych palív, pri ktorých majú zmluvné strany vážne problémy s prechodom na iný druh palív. O všetkých záväzkoch podľa čl. 4 Dohovoru o zmene klímy poskytujú zmluvné strany informácie Konferencii zmluvných strán. Túto povinnosť ustanovil čl. 12 Dohovoru o zmene klímy.

Čl. 5 a 6 Dohovoru o zmene klímy ustanovujú výskumné a vzdelávacie nástroje a zabezpečujú účasť verejnosti na správe vecí verejných v oblasti zmien klímy. Tieto nástroje sa majú realizovať prostredníctvom podpory a rozvoja programov výskumu. Dohovor o zmene klímy má v tomto smere na mysli definovanie, vedenie, vyhodnocovanie a financovanie výskumu, zhromažďovanie údajov a systematické pozorovanie. Tieto úlohy majú zmluvné strany

²⁶ Toto ustanovenie má na mysli povinnosť zohľadniť špecifické postavenie niektorých rozvojových krajín, ako sú najmä:

- a) malé ostrovné krajiny;
- b) krajiny s nízko položenými pobrežnými oblasťami;
- c) krajiny so suchými a polosuchými oblasťami, zalesnenými oblasťami a oblasťami náchylnými na vymieranie lesov;
- d) krajiny s oblasťami s častým výskytom prírodných katastrof;
- e) krajiny s oblasťami, ktoré trpia suchom a vyludnením;
- f) krajiny s oblasťami s vysokým znečistením atmosféry v mestách;
- g) krajiny s oblasťami s krehkými ekosystémami, vrátane horských ekosystémov;
- h) krajiny, ktorých ekonomika do veľkej miery závisí od príjmov z výroby, spracovania a exportu a/alebo spotreby fosílnych palív a s tým súvisiacich energeticky náročných produktov a
- i) vnútrozemské a tranzitné krajiny.

Konferencia zmluvných strán môže prijímať primerané ďalšie opatrenia v súvislosti s týmto odsekom.

realizovať tak, aby nedochádzalo k zbytočnej duplicitě. Na podporu vzdelávania majú zmluvné štáty prijať zodpovedajúcu právnu úpravu, ktorá zabezpečí rozvoj a zavádzanie nových vzdelávacích programov a účasť verejnosti na riešení zmien klímy a jej účinkov a vývoj adekvátnych odoziev a školenie vedeckého, technického a riadiaceho personálu.

Na inštitucionálnej úrovni zaviedol Dohovor o zmene klímy v čl. 7 tzv. *Konferenciu zmluvných strán*, v čl. 8 tzv. *sekretariát*, v čl. 9 tzv. *pomocný orgán pre vedecké a technické poradenstvo* a v čl. 10 tzv. *pomocný orgán pre plnenie Dohovoru*. *Konferencia zmluvných strán* je najvyšším orgánom tohto Dohovoru. Má pravidelne kontrolovať plnenie povinností vyplývajúcich z Dohovoru o zmene klímy a s ním súvisiacich právnych dokumentov, ktoré môže Konferencia zmluvných strán prijať. V rámci svojho mandátu môže Konferencia zmluvných strán prijímať rozhodnutia, ktoré sú potrebné na podporu efektívneho plnenia záväzkov Dohovoru o zmene klímy.²⁷ *Sekretariát* organizuje zasadnutia Konferencie zmluvných strán a jej pomocných orgánov. Zostavuje a rozosiela správy, ktoré sú mu predložené. Zabezpečuje potrebnú koordináciu so sekretariátmi iných významných medzinárodných orgánov. Vstupuje pod vedením Konferencie zmluvných strán do takých administratívnych a zmluvných vzťahov, ktoré môžu byť potrebné pre efektívny výkon jeho funkcií. Sekretariát okrem toho vykonáva iné funkcie podľa Dohovoru o zmene klímy. *Pomocný orgán pre vedecké a technické poraden-*

²⁷ Za týmto účelom zveril Dohovor o zmene klímy Konferencii zmluvných strán viacero právomocí. Tento orgán preto môže periodicky preskúmať záväzky zmluvných strán a inštitucionálne vzťahy podľa tohto Dohovoru z hľadiska cieľov tohto Dohovoru. Konferencia zmluvných strán má ďalej podporovať a uľahčovať výmenu informácií o opatreniach prijatých zmluvnými stranami na riešenie zmeny klímy a jej účinkov. Zároveň je koordinačným orgánom pri prijímaní opatrení medzi jednotlivými zmluvnými stranami. Konferencia zmluvných vedie pravidelnú aktualizáciu porovnatelných metodík prijatých na zmiernenie následkov zmien klímy. Vyhodnocuje na základe všetkých informácií, ktoré sú k dispozícii, v súlade s ustanoveniami Dohovoru, plnenie Dohovoru zmluvnými stranami, celkovú účinnosť opatrení prijatých podľa tohto Dohovoru a to najmä konkrétnych environmentálnych, ekonomických a sociálnych účinkov; ako aj ich kumulatívneho dopadu a rozsahu, v ktorom sa dosiahol pokrok pri dosahovaní cieľov tohto Dohovoru. Skúma a prijíma pravidelné správy o plnení Dohovoru a zabezpečuje ich publikovanie. Vydáva odporúčania vo všetkých záležitostiach nevyhnutných pre plnenie Dohovoru. Snaží sa mobilizovať finančné zdroje. Zriaďuje také pomocné orgány, aké považuje za potrebné pre plnenie Dohovoru. Skúma správy predkladané jej pomocnými orgánmi a poskytuje im ich. Vyjadruje súhlas a prijíma na základe konsenzu procedurálne a finančné pravidlá pre seba a pre svoje pomocné orgány. Hladá a primerane využíva služby a spoluprácu ako aj informácie od príslušných medzinárodných organizácií a medzivládnych a mimovládnych organizácií a vykonáva všetky ostatné funkcie, ktoré sú potrebné na dosiahnutie cieľov Dohovoru ako aj všetky ostatné funkcie, ktoré sú pre sú ustanovené Dohovorom.

stvo sa skladá zo zástupcov vlád kompetentných pre daný vedný odbor. Tento orgán predkladá pravidelné správy Konferencií zmluvných strán o všetkých aspektoch svojej činnosti. Zabezpečuje najmä hodnotenie stavu vedeckých poznatkov v oblasti zmeny klímy. *Pomocný orgán pre plnenie Dohovoru* pomáha Konferencii zmluvných strán pri vyhodnocovaní a skúmaní efektívneho plnenia tohto Dohovoru. Tento orgán je otvorený pre všetky zmluvné strany a skladá sa zo zástupcov vlád kompetentných v záležitostiach týkajúcich sa zmeny klímy. Tento orgán predkladá pravidelné správy Konferencii zmluvných strán o všetkých aspektoch svojej činnosti. Uvedený subjekt vyhodnocuje najmä informácie spojené s finančným mechanizmom Dohovoru o zmene klímy.

Finančný mechanizmus Dohovoru o zmene klímy zaviedol čl. 11. Tento prebieha za vedenia Konferencie zmluvných strán, ktorej sa predkladá vyúčtovanie. Konferencia rozhoduje o svojich nariadeniach o prioritách programov a o kritériách spôsobilosti, týkajúcich sa Dohovoru o zmene klímy. Finančný mechanizmus má rovnocennú a vyváženú účasť všetkých zmluvných strán v rámci transparentného systému riadenia. Opatrenia finančného mechanizmu zahŕňajú rôzne spôsoby zabezpečenia, aby financované projekty na riešenie zmeny klímy boli v súlade s nariadeniami, prioritami programov a kritériami spôsobilosti stanovenými Konferenciou zmluvných strán. Konferencia zmluvných strán môže určité rozhodnutie o financovaní opätovne prehodnotiť z hľadiska týchto nariadení, priorit programu a kritérií spôsobilosti. Medzi opatrenia zaradil Dohovor o zmene klímy aj poskytovanie pravidelných správ zo strany subjektu alebo subjektov Konferencii zmluvných strán o svojich finančných operáciách, ktoré majú byť v súlade s požiadavkami na zúčtovanie ustanovenými týmto dohovorom. Finančný mechanizmus má predvídateľným, predpovedateľným a identifikovateľným spôsobom určovať sumy potrebné na financovanie a dostupné pre plnenie tohto Dohovoru, a ako aj podmienky, za ktorých sa tieto sumy periodicky kontrolujú. Zmluvné strany, ktoré sú vyspelými krajinami, môžu tiež poskytovať finančné zdroje a zmluvné strany, ktoré sú rozvojovými krajinami, môžu využívať finančné zdroje, týkajúce sa plnenia tohto Dohovoru, prostredníctvom bilaterálnych, regionálnych a iných multilaterálnych kanálov.

Dohovor o zmene klímy zakotvil v čl. 17 možnosť *prijímať protokoly k tomuto Dohovoru*. Konferencia zmluvných strán môže na svojom riadnom zasadnutí prijať protokoly k tomuto Dohovoru. Sekretariát má povinnosť zaslať text každého navrhovaného protokolu zmluvným stranám najmenej šesť mesiacov pred takýmto zasadnutím. Nadobudnutie účinnosti prijatého proto-

kolu má podľa Dohovoru o zmene klímy upravovať prijatý protokol. Zmluvnými stranami protokolu môžu byť iba zmluvné strany Dohovoru o zmene klímy. Rovnako rozhodnutia podľa ktoréhokoľvek protokolu môžu prijímať iba zmluvné strany daného protokolu. Príkladom takéhoto protokolu je *Kjótsky protokol*.

Kjótsky protokol

Od nadobudnutia účinnosti Dohovoru o zmene klímy trvalo celý jeden rok, kým sa členské štáty Dohovoru o zmene klímy rozhodli, že *Dohovor musí byť rozšírený zmluvou s prísnejšími požiadavkami na zníženie objemu emisií skleníkových plynov*. Dohovor o zmene klímy nadobudol účinnosť v roku 1994 a do roku 1995 vlády zmluvných strán začali jednať o Protokole. Protokol je medzinárodnou zmluvou súvisiacou s už existujúcou zmluvou na jednej strane. Zároveň však zaujíma samostatné miesto na strane druhej. Text *Kjótskeho protokolu* prijali zmluvné strany jednohlasne v roku 1997 a platnosť nadobudol 16. februára 2005.²⁸ Krajiny, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, sa teda na svojej prvej konferencii konanej v marci roku 1995 v Berlíne rozhodli rokovať o protokole, ktorý by obsahoval opatrenia na znižovanie emisií priemyselne vyspelých štátov v období po roku 2000. Po dlhotrvajúcom úsilí bol 11. decembra 1997 v Kjóte prijatý Kjótsky protokol.²⁹ Obdobie od roku 1995 až do momentu prijatia Kjótskeho protokolu nazýva odborná literatúra aj ako „*Kjótsky proces*“. Kľúčovú úlohu v tomto procese zohrávali vlády jednotlivých štátov, pretože práve vlády boli rozhodujúcimi hráčmi v procese formovania obsahu Kjótskeho protokolu. Spôsob ich vyjednávania ovplyvnili jednak vtedajší stav vedeckého poznania, ale aj sledované a skutočné záujmy. Tak napríklad závislosť na produkcii a využívaní fosílnych palív sa v jednotlivých častiach Zeme odlišuje a vytvára základ pre odlišné záujmy znečisťovateľov. Rovnako aj zraniteľnosť jednotlivých štátov sveta vo vzťahu ku klimatickým zmenám sa odlišuje tak, ako aj ich záujem na zmiernení následkov klimatických zmien. Posledným faktorom, ktorý ovplyvnil kjótsky proces boli samozrejme financie a dostupnosť finančných prostriedkov na zníženie emisii skleníkových plynov a zmiernenie následkov klima-

²⁸ K tomu bližšie pozri: Kjótsky protokol (dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_unfccc.html; 5. 8. 2015, 10:41 hod.).

²⁹ K tomu bližšie pozri: Kjótsky protokol (dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=URISERV:l28060>; 5. 8. 2015, 10:41 hod.).

tických zmien.³⁰ Kjótsky protokol z roku 1997 má spoločný cieľ, princípy a inštitúcie ako Dohovor o zmene klímy. Kjótsky protokol však významnou mierou zvyšuje pôsobnosť Dohovoru o zmene klímy tým, že zmluvné strany svojej *Prílohy I* zaväzuje k individuálnemu a právne záväznému cieľu obmedziť alebo znížiť objem produkovaných emisií skleníkových plynov. Záväzky vyplývajúce z Kjótskeho protokolu sú záväzné iba pre tie strany Dohovoru o zmene klímy, ktoré samostatne pristúpili ku Kjótskemu protokolu ratifikáciou, súhlasom, schválením alebo pristúpením. K dnešnému dňu má Kjótsky protokol 171 zmluvných strán. Významným znakom Kjótskeho protokolu je skutočnosť, že obsahuje *záväzné normy pre emisie skleníkových plynov pre vedúce svetové ekonomiky, ktoré ho prijali*. Záväzky pre jednotlivé krajiny sa odlišujú. Tieto normy sa pre jednotlivé štáty pohybujú v intervale od -8 až +10 percent úrovne objemu nimi vyprodukovaných emisií v r. 1990 „s výhľadom znížiť počas záväzného obdobia 2008 až 2012 svoje celkové emisie týchto plynov najmenej o 5 percent pod úroveň emisií v roku 1990.“³¹ Kjótsky protokol je tak jedným z najdôležitejších medzinárodných právnych nástrojov na riešenie problému zmeny klímy. Obsahuje záväzok priemyselne vyspelých štátov, že znížia emisie tých skleníkových plynov, ktoré spôsobujú globálne otepľovanie. Dohovor o zmene klímy významným spôsobom prispel k ustanoveniu kľúčových zásad celosvetového boja proti zmene klímy. Ustanovil predovšetkým už spomenutú *zásadu spoločnej a zároveň diferencovanej zodpovednosti*. Okrem toho tiež prispel k zvyšovaniu povedomia svetovej verejnosti, pokiaľ ide o problémy súvisiace so zmenou klímy. Dohovor o zmene klímy však nekvantifikuje ani nespresňuje záväzky jednotlivých krajín, čo sa týka znižovania emisií skleníkových plynov.³² Kompenzáciou za inštitút „*záväzných noriem*“ je skutočnosť, že Kjótsky protokol je *flexibilný v spôsoboch splnenia týchto noriem*. Umožňuje napríklad čiastočne kompenzovať produkciu emisií vysádzaním lesov, ktoré pomáhajú odstraňovať oxid uhľčitý z atmosféry. Zalesnenie môže vykonať zmluvný štát tohto protokolu buď na území vlastného, alebo cudzieho štátu. Štáty taktiež môžu financovať zahraničné projekty, výsledkom ktorých má byť zníženie emisií skleníkových plynov. Pre tento účel zaviedol protokol niekoľko mechanizmov. Napríklad

³⁰ K tomu bližšie pozri: Oberthür, S., Ott, E. H.: *The Kyoto Protocol. International Climate Policy for the 21st Century*. Berlin-Heidelberg-New York: Springer-Verlag, 1999. s. 13. ISBN 3-540-66470-X.

³¹ K tomu bližšie pozri: Kjótsky protokol (dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_unfccc.html; 5. 8. 2015, 10:41 hod.).

³² K tomu bližšie pozri: Kjótsky protokol (dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=URISERV:l28060>; 5. 8. 2015, 10:41 hod.).

využitím *Mechanizmu čistého rozvoja* môžu industrializované krajiny čiastočne splniť svoje záväzné emisné normy prostredníctvom „kreditov“, ktoré majú možnosť získať sponzorovaním projektov na znižovanie emisií skleníkových plynov v rozvojových krajinách.³³

Rada Európskeho spoločenstva poverila 4. februára 1991 Komisiu, aby sa v mene Európskeho spoločenstva zúčastňovala na rokovaníach o Dohovore o zmene klímy. Tento dohovor schválilo Európske spoločenstvo *rozhodnutím Rady 94/69/ES z 15. decembra 1993*. Rozhodnutie nadobudlo platnosť 21. marca 1994. *Rozhodnutie Rady 2002/358/ES z 25. apríla 2002*, ktoré sa týka schválenia Kjótskeho protokolu k Dohovoru o zmene klímy a spoločnom plnení z neho vyplývajúcich záväzkov v mene Európskeho spoločenstva. Európske spoločenstvo podpísalo protokol 29. apríla 1998. Na zasadnutí Európskej rady v Laekene v decembri 2001 Európska únia potvrdila, že by chcela, aby Kjótsky protokol nadobudol platnosť pred svetovým samitom o trvalo udržateľnom rozvoji v Johannesburgu, ktorý sa uskutočnil v dňoch 26. augusta – 4. septembra 2002. Aby sa tento cieľ dosiahol, uvedeným rozhodnutím bol v mene Európskeho spoločenstva protokol schválený. Členské štáty sa zaviazali predložiť svoje ratifikačné listiny súčasne s listinami Európskeho spoločenstva a podľa možnosti najneskôr 1. júna 2002. V prílohe II k uvedenému rozhodnutiu sa v súvislosti s obmedzovaním a znižovaním množstva emisií uvádzajú záväzky dohodnuté Európskym spoločenstvom a jeho členskými štátmi na prvé ustanovené obdobie v rokoch 2008 – 2012.³⁴ Z obsahového hľadiska Kjótsky protokol rieši problém emisií šiestich druhov skleníkových plynov:

- oxidu uhličitého (CO₂);
- metánu (CH₄);
- oxidu dusného (N₂O);
- hydrofluórovaných uhľovodíkov (HFC);
- perfluórovaných uhľovodíkov (PFC);
- fluoridu sírového (SF₆).

Kjótsky protokol predstavuje v rámci boja proti globálnemu otepľovaniu významný pokrok, pretože uvádza záväzné a kvantifikované ciele v súvislosti s obmedzovaním a znižovaním množstva skleníkových plynov. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami *prílohy I* k Dohovoru o zmene klímy, t. j. priemyselne

³³ K tomu bližšie pozri: Kjótsky protokol (dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_unfccc.html; 5. 8. 2015, 10:41 hod.).

³⁴ K tomu bližšie pozri: Kjótsky protokol (dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=URISERV:l28060>; 5. 8. 2015, 10:41 hod.).

vyspelé štáty sa celkovo zaväzujú, že spoločne znížia množstvo svojich emisií skleníkových plynov, aby sa v období rokov 2008 – 2012 znížilo celkové množstvo emisií hospodársky vyspelých štátov sveta v porovnaní s ich úrovňou v roku 1990 najmenej o 5 %. *Príloha B* k protokolu vymedzuje vyčíslené záväzky prijaté štátmi, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru o zmene klímy. V rokoch 2008 až 2012 mali krajiny, ktoré boli členskými štátmi EÚ už pred rokom 2004, povinnosť znížiť množstvo svojich emisií skleníkových plynov celkovo až o 8 %. Krajiny Európskej únie, ktoré pred rokom 2004 jej členskými štátmi ešte neboli, sa zaviazali znížiť množstvo svojich emisií rovnako o 8 % s výnimkou Poľska a Maďarska, ktorých záväzok je na úrovni 6 %, ako aj Malty a Cypru, pretože tieto štáty nezahŕňa *príloha I* k Dohovoru o zmene klímy. Pokiaľ ide o obdobie pred rokom 2008, štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru o zmene klímy, sa v súvislosti s plnením svojich záväzkov zaviazali dosiahnuť pokrok najneskôr v roku 2005 a podať o tom dôkaz. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru o zmene klímy, získali možnosť považovať za východiskový rok, pokiaľ ide o emisie hydrofluorovaných uhľovodíkov, perfluorovaných uhľovodíkov a fluoridu sírového, aj naďalej rok 1995. Aby sa uvedené ciele dosiahli, Kjótsky protokol navrhol viacero prostriedkov. Predovšetkým je to nástroj *posilňovania alebo zavádzania politik jednotlivých štátov týkajúcich sa znižovania emisií*. Tento nástroj z obsahového hľadiska znamená zvyšovanie energetickej účinnosti, podporu udržateľných foriem poľnohospodárstva, vývoj obnoviteľných zdrojov energie atď. Ďalším nástrojom je *spolupráca s ďalšími zmluvnými stranami*. Jej obsahom má byť predovšetkým výmena skúseností alebo informácií, koordinácia politik jednotlivých štátov, pokiaľ ide o emisné povolenia, spoločné vykonávanie a mechanizmus čistého rozvoja. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru o zmene klímy, majú povinnosť zaviesť vnútroštátne systémy odhadu emisií ľudského pôvodu a zachytávačov všetkých skleníkových plynov, ktoré nekontroluje montrealský protokol, najneskôr jeden rok pred prvým ustanoveným obdobím záväzkov. Európska únia schválila Kjótsky protokol 31. mája 2002. Kjótsky protokol nadobudol platnosť 16. februára 2005, po tom, ako ho ratifikovala Ruská federácia. Viacero priemyselne vyspelých štátov sveta však Kjótsky protokol odmietlo ratifikovať, okrem iných Spojené štáty americké či Austrália.³⁵

Situácia v Európskej únii a predtým v Európskych spoločenstvách však nebola vždy naklonená opatreniam na zmiernenie následkov klimatických

³⁵ K tomu bližšie pozri: Kyoto protocol (dostupné na: <http://www.kyotoprotocol.com>; 5. 8. 2015, 10:41 hod.).

zmien. Predovšetkým pred prijatím Kjótskeho protokolu sa objavovali rozdiely v záveroch a spôsoboch prijímania a realizácie týchto opatrení, t. j. najmä v oblasti ich implementácie. Európska komisia navrhovala pred Kjótskym protokolom zavedenie tzv. energetických daní. Tieto nástroje sa však nestretli s pozitívnym ohlasom na strane členských štátov. Ich obavy sa zakladali predovšetkým na možnom vzniku súťažných nevýhod a silnej opozície zástupcov priemyslu. Vlády jednotlivých štátov boli zase opatrnejšie v prijímaní spoločných politík, pretože by to fakticky aj právne znamenalo presunutie určitých kompetencií Spoločenstvu a vzdanie sa časti štátnej suverenity. Týmto následkom sa však postupom času nedalo vyhnúť. Napriek tomu však Spoločenstvo pôsobilo ako výrazný jednotiaci faktor v rámci kjótskeho procesu. Výrazný spor, ktorý v tomto procese na európskej úrovni existoval, bol tzv. spor „*sever proti juhu*“. Južné štáty, ako Španielsko, Portugalsko a Grécko žiadali práve naopak navýšenie emisných limitov, a to na úkor severných štátov zastúpených Holandskom, Dánskom, Rakúskom, Nemeckom a Veľkou Britániou. Napriek tomu sa však „severnej“ skupine podarilo presadiť efektívnu klimatickú politiku. Spoločenstvo a neskôr Európska únia preukázala svoje napredovanie v oblasti politiky klimatických zmien aj vo vzťahu k svojmu najväčšiemu odporcovi – k tzv. skupine „*JUSSCANNZ*“. Uvedené pomenovanie skupiny vychádza z ich jednotlivých zástupcov reprezentovaných Japonskom, Spojených štátov amerických, Švajčiarska, Kanady, Austrálie, Nórska a Nového Zélandu.³⁶

Klimatická konferencia v Paríži

Parížska dohoda je globálna dohoda o zmene klímy, ktorá sa dosiahla 12. decembra 2015 v Paríži. Táto dohoda predstavuje akčný plán zameraný na obmedzenie globálneho otepľovania výrazne pod 2 °C. Vzťahuje sa na obdobie po roku 2020. Obsahovo nadväzuje na Rámcovú dohodu Organizácie Spojených národov o zmene klímy prijatú 9. mája 1992 v New Yorku.

Medzi hlavné prvky dohody z Paríža patrí dlhodobý cieľ, podľa ktorého sa jednotlivé zmluvné štáty dohodli, že udržia zvyšovanie globálnej priemernej teploty výrazne pod 2 °C v porovnaní s predindustriálnymi úrovňami a že budú pokračovať v úsilí o obmedzenie tohto zvyšovania na úroveň 1,5 °C.

³⁶ K tomu bližšie pozri: Oberthür, S., Ott, E. H. The Kyoto Protocol. International Climate Policy for the 21st Century. Berlin-Heidelberg-New York: Springer-Verlag. 1999. s. 17. ISBN 3-540-66470-X.

V rámci tejto dohody predložili jednotlivé zmluvné štáty komplexné národné akčné plány v oblasti klímy zamerané na zníženie svojich emisií. Štáty zároveň na klimatickej konferencii prezentovali ambície, podľa ktorých sa dohodli, že každých 5 rokov budú informovať o svojich príspevkoch s cieľom ustanoviť ešte ambicióznejšie ciele. Uvedená dohoda má byť vybudovaná na princípe transparentnosti, čo vo svojej podstate znamená, že jednotlivé štáty tejto dohody súhlasili, že v záujme zabezpečenia transparentnosti a dohľadu si budú navzájom a aj verejnosti poskytovať informácie o tom, ako napredujú pri plnení svojich cieľov. Táto dohoda nadväzuje na princíp solidarity vyjadrený v predchádzajúcich zmluvách uzatvorených na pôde OSN (napr. Rio-deklarácia z roku 1992), kde jednotlivé štáty deklarovali presadenie solidarity v tom smere, že rozvité krajiny v súčasnosti zastúpené predovšetkým Európskou úniou, ale aj ďalšími rozvítymi krajinami budú naďalej poskytovať finančnú pomoc na opatrenia v oblasti klímy s cieľom pomôcť rozvojovým krajinám znížiť emisie a vybudovať odolnosť voči vplyvom zmeny klímy.³⁷

Podľa uvedenej dohody zmena klímy je dôležitou globálnou otázkou, ktorá sa týka každého z nás. Z chronologického hľadiska predchádzalo podpisu uvedenej dohody viacero fáz. Dohoda je považovaná za nový globálny, právne záväzný nástroj. Platnosť nadobudla dňa 4. novembra 2016. Stalo sa tak 30 dní po tom, čo sa dňa 4. októbra splnili podmienky na nadobudnutie platnosti, t. j. že dohodu ratifikovalo aspoň 55 krajín, ktoré spolu produkujú najmenej 55 % z celosvetových emisií skleníkových plynov.³⁸ Prvým významným impulzom v oblasti vzťahu Európskej únie k dohode z Paríža je Rámcový politický dokument v oblasti klímy a energetiky do roku 2030, ktorý prijala v dňoch 23. – 24. októbra 2014 Európska rada. Vedúci predstavitelia Únie sa dohodli na rámci politík v oblasti klímy a energetiky do roku 2030. Európska rada preto schválila 4 zásadné ciele v uvedenej oblasti:

- znížiť do roku 2030 emisie skleníkových plynov o 40 % v porovnaní s rokom 1990;
- do roku 2030 dosiahnuť, aby energia z obnoviteľných zdrojov predstavovala najmenej 27 % energetickej spotreby;
- zlepšiť energetickú efektívnosť o 27 % v porovnaní s odhadmi;

³⁷ K tomu bližšie pozri: Parížska dohoda o zmene klímy (dostupné na webe: <http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/climate-change/timeline/>; 27. 11. 2016, 14:54 hod.).

³⁸ K tomu bližšie pozri: Český text Parížskej dohody (dostupné na webe: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/parizska_dohoda/\\$FILE/OEOK-Cesky_preklad_dohody-20160419.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/parizska_dohoda/$FILE/OEOK-Cesky_preklad_dohody-20160419.pdf); 27. 11. 2016, 15:06 hod.).

- dobudovať vnútorný trh s energiou splnením minimálneho cieľa prepojenia súčasných elektrizačných sústav na úrovni 10 % (aspoň pre tzv. energetické ostrovy, najmä pobaltské štáty a Pyrenejský poloostrov).³⁹

6. marca 2015 uvedené ciele a závery predložila Únia sekretariátu Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy ako svoj plánovaný vnútroštátne ustanovený príspevok, ktorý mal vyjadrovať záväzok Únie k procesu rokovaní o novej, právne záväznej dohode o zmene klímy s cieľom udržať globálne otepľovanie pod úrovňou 2 °C a cieľ znížiť do roku 2030 domáce emisie skleníkových plynov aspoň o 40 % v porovnaní s rokom 1990. 18. septembra 2015 potvrdili tieto závery aj ministri Únie. Rada pre hospodárske a finančné záležitosti prijala na zasadnutí 10. novembra 2015 závery o financovaní opatrení v oblasti zmeny klímy. Závery sa zamerali aj na príspevky Únie na financovanie opatrení v oblasti klímy v záujme dosiahnutia cieľa, ktorým je, aby rozvinuté krajiny najneskôr od roku 2020 vynakladali na tento účel z rôznych zdrojov 100 miliárd USD ročne.⁴⁰ Následne v dňoch 30. novembra – 12. decembra 2015 prebiehala v Paríži konferencia o zmene klímy. Išlo o 21. zasadnutie konferencie zmluvných strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy a 11. zasadnutie zmluvných strán Kjótskeho protokolu. Na rokovaníach o novej globálnej a právne záväznej dohode o zmene klímy sa zišli delegácie z približne 150 krajín. Dňa 12. decembra 2015 sa dosiahla nová globálna dohoda o zmene klímy. Dohoda podľa názoru jej tvorcov predstavuje vyvážený výsledok a obsahuje akčný plán na obmedzenie globálneho otepľovania. Na podpis sa otvorila počas jedného roka od 22. apríla 2016 v New Yorku. K tomu dátumu podpísala dohodu aj Európska únia v zastúpení predsedníčky Rady Sharon Dijksmaovej a podpredsedu Európskej komisie Maroša Šefčoviča.

³⁹ K tomu bližšie pozri: Rámec politiky v oblasti klímy a energetiky na obdobie do roku 2030. Brusel: Európska rada. 24. október 2014, č. EUCO 169/2014 (dostupné na webe: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=SK&f=ST%20169%202014%20INIT>; 27. 11. 2016; 15:25 hod.).

⁴⁰ K tomu bližšie pozri: Závery Rady o financovaní opatrení v oblasti zmeny klímy. Brusel: Press office – General Secretariat of the Council. 2015 (Dostupné na webe: http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2015/11/40802204812_sk.pdf; 27. 11. 2016, 18:03 hod.).

Prístupy k zakotveniu práva na životné prostredie

Podľa určitých názorov ochrana životného prostredia nenadobúda prostredníctvom zakotvenia práva na priaznivé životné prostredie podobu ústavne zaručeného práva jednotlivca, ale získava podobu celospoločensky deklarovaného cieľa či princípu a ústavne chránenej hodnoty v objektívnom zmysle. Ústavodarca týmto spôsobom spája základné práva a slobody s potrebou ochrany životného prostredia a zreteľne sa prikláňa k teoretickému prístupu obhajujúcemu koncept environmentálnych základných práv. Avšak uplatňovanie tzv. ekologizácie ľudských, pri výkone ostatných ľudských práv a základných slobôd zaručených Ústavou a Listinou môže byť zároveň podľa tohto názoru značne komplikované.

Zo samotného obsahového vymedzenia práva na priaznivé životné prostredie nemusí byť najmä v procese jeho transpozície do zákonov z oblasti správneho práva a práva životného prostredia jednoznačné, či chcel ústavodarca zakotviť hmotné právo na životné prostredie, alebo skôr všeobecnú záruku ustanovujúcu zodpovednosť pri ochrane životného prostredia, alebo len procesné environmentálne práva.⁴¹ Najmä preto právna veda a súdna judikatúra presadzuje názor, že toto právo treba interpretovať predovšetkým ako všeobecne chránenú ústavnú hodnotu. V rámci procesu ekologizácie ľudských práv cítiť výrazný konflikt antropocentrizmu a ekocentrizmu, resp. biocentrizmu. Tento konflikt zároveň vytvoril impulz pre vznik troch hlavných prístupov právnej teórie k procesu ekologizácie ľudských práv, a to podľa miery presadenia antropocentrického alebo ekocentrického prístupu k pojmu životné prostredie. Prvý prístup zdôrazňuje antropocentrický pohľad na životné prostredie, ľudské práva a proces ich ekologizácie. Vo svojej podstate táto skutočnosť znamená, že súčasný katalóg ľudských práv interpretujú orgány aplikácie práva extenzívnym spôsobom a nachádzajú v nich environmentálny rozmer. Markantne sa uvedené nazeranie na ľudské práva prejavilo najmä v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva pri rozhodovaní o sťažnostiach týkajúcich sa práva na súkromie,⁴² práva na pokojné

⁴¹ Napr. podľa Nálezu Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 25. 10. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 17/95 sa v súlade s čl. 41 ods. 1 Listiny možno práva podľa čl. 35 ods. 1 a 2 Listiny domáhať len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú. Ústavný súd Českej republiky k tomu uviedol, že právo na priaznivé životné prostredie je nepochybne právo s relatívnym obsahom a je treba ho vykladať v mnohých aspektoch a vždy so zreteľom ku konkrétnej veci.

⁴² Ako uvádza J. Jankuv prelomovým prípadom v súvislosti s výkladom čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd bolo rozhodnutie Európskeho súdu pre ľud-

užívanie majetku⁴³ alebo slobody prejavu.⁴⁴ Napr. pokiaľ ide o ochranu súkromného a rodinného života v zmysle čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Európsky súd pre ľudské práva zdôraznil, že závažné znečistenie životného prostredia môže byť zdrojom porušenia práv chránených čl. 8, a to aj bez toho, aby nevyhnutne došlo k vážnemu ohrozeniu zdravia dotknutých osôb. Samozrejme, aby bolo možné určité konanie, alebo nečinnosť podriať pod režim čl. 8 Dohovoru, je treba, aby zásah do chráneného práva bol bezprostredný (t. j. priamo do súkromnej sféry sťažovateľa) a dostatočne závažný. Posudzovanie týchto charakteristík zásahu je podľa súdnej judikatúry relatívne a závisí od okolností prípadu. Ide predovšetkým o intenzitu a trvanie rušenia a jeho fyzické a psychické dôsledky.⁴⁵

ské práva vo veci *López Ostra proti Španielsku* (č. 16798/90) [K tomu bližšie pozri: Jankuv, J.: Ludské právo na životné prostredie a jeho ochrana podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. In: Rada Európy a Ochrana Životného Prostredia, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 11. septembra 2008 (Projekt VEGA č. 1/0387/08), TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV, Trnava: 2008 s. 99–100].

⁴³ K tomu bližšie pozri: Jankuv, J.: Ludské právo na životné prostredie a jeho ochrana podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. In: Rada Európy a Ochrana Životného Prostredia, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 11. septembra 2008 (Projekt VEGA č. 1/0387/08), TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV, Trnava: 2008 s. 101.

⁴⁴ V prípade z *Talianka – Guerra a ďalší proti Taliansku* (č. 14967/89) – sa skupina sťažovateľiek rovnako ako v predchádzajúcom úspešne dovolala porušenia práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd v súvislosti s vypúšťaním škodlivých exhalátov chemickou továrňou umiestnenou kilometer od ich obydli. Európsky súd pre ľudské práva v uvedenom rozsudku konštatoval, že „...znečistenie životného prostredia sa môže dotknúť zdravia jednotlivcov a môže im zabrániť užívať si ich domovy takým spôsobom, že to negatívne ovplyvní ich súkromný a rodinný život...“ čo viedlo súd k záveru, že štát porušil svoj záväzok podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. V tomto prípade sťažovatelia namietali aj porušenie čl. 10 Dohovoru v súvislosti s totálnym nedostatkom informácií o riziku znečistenia pochádzajúceho z blízkej chemickej továrne, ktorej emisiám boli sťažovatelia každodenne vystavení. Európsky súd pre ľudské práva však nekonštatoval porušenie tohto článku v súvislosti s právom na informácie i keď vtedy ešte existujúca Komisia pre ľudské práva porušenie predpokladala. [K tomu bližšie pozri: Jankuv, J. Ludské právo na životné prostredie a jeho ochrana podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. In: Rada Európy a ochrana životného prostredia, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 11. septembra 2008 (Projekt VEGA č. 1/0387/08), TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV, Trnava: 2008 s. 108].

⁴⁵ K tomu bližšie pozri: Müllerová, H. Ochrana životného prostredia prostredníctvom Evropské úmluvy o ľudských právach a jej limity. In: Rada Európy a ochrana životného prostredia,

Verejná moc v takýchto prípadoch poskytuje ochranu životnému prostrediu práve z toho dôvodu, že do posudzovaných ľudských práv bolo zasiahnuté prostredníctvom zásahu do životného prostredia.⁴⁶ Tento pohľad je kritizovaný najmä pre svoje číre antropocentrické nazeranie na ľudské práva a na človeka, ktorému má životné prostredie slúžiť a poskytovať ekonomický úžitok. Kritiku vyvoláva taktiež aj extenzívna interpretácia ľudských práv, ktorá často koliduje s princípom legitímnych očakávaní, a to najmä vo forme predvídateľnosti rozhodovania orgánov súdnej moci. Aj z týchto príčin stavia druhý prístup do popredia potrebu vzniku a ústavnej garancie nových „environmentálnych základných práv“, a to buď procesných práv, alebo dokonca hmotného práva na životné prostredie. Tento prístup už nepodriaduje životné prostredie ekonomickým potrebám človeka, ale považuje ho za súčasť životného prostredia. Zdôrazňuje univerzálny aspekt životného prostredia a požiadavku jeho zachovania pre budúce generácie. Konštituovanie procesných práv ochrany životného prostredia alebo dokonca hmotného práva na životné prostredie vyvoláva potreba čo najhlbšieho zakotvenia ochrany životného prostredia ako *conditio sine qua non* pre život na Zemi a realizáciu ostatných základných práv a slobôd. Takéto zakotvenie v sebe zároveň zahŕňa aj určité nároky voči verejnej moci a jej zodpovednosť za napĺňanie uvedeného prístupu v podobe regulácie a obmedzovanie zásahov, či aktivít, ktoré by mohli nepriaznivo ovplyvniť stav životného prostredia alebo jeho trvalo udržateľný rozvoj. Kritiku tohto prístupu zakladá právna veda najmä na pochybnosti o možnostiach realizovateľnosti takého postoja k právam na životné prostredie. Predmet jeho regulácie nie je jednoznačný a často sa odlišuje. Problematika životného prostredia navyše často presahuje štátne hranice a zasahuje aj iné štátne územia. Problematickým z hľadiska jeho aplikácie a interpretácie je aj odlišný stav životného prostredia v jednotlivých štátoch. Preto nemôže mať povahu verejného subjektívneho práva, ktoré by bolo priamo vymáhateľné a z hľadiska svojho charakteru preto nie je zaraditeľné medzi základné ľudské práva. Určitý kompromis medzi predchádzajúcimi dvoma prístupmi predstavuje tretí spôsob ochrany životného prostredia

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 11. septembra 2008 (Projekt VEGA č. 1/0387/08), TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV, Trnava: 2008 s. 151.

⁴⁶ K tomu bližšie pozri: Müllerová, H. Ochrana životného prostredia prostredníctvom Evropské úmluvy o ľudských právach a její limity. In: Rada Európy a ochrana životného prostredia, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 11. septembra 2008 (Projekt VEGA č. 1/0387/08), TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV, Trnava: 2008 s. 150–151.

na ústavnoprávnej úrovni, ktorý požiadavku na vytvorenie nových environmentálnych práv presadzuje výlučne v procesnej rovine formou zakotvenia práva na informácie o životnom prostredí, účasťou na rozhodovaní v otázkach životného prostredia a práva domáhať sa ochrany a náhrady škody na životnom prostredí. Napríklad česká súdna judikatúra je v prístupe zakotvenia hmotného práva na priaznivé životné prostredie opatrnejšia. To však neznamená, že by v rámci aplikačnej praxe nepriznávala adresátom verejnej moci procesné práva súvisiace i poskytovaním informácií o stave životného prostredia a s účasťou verejnosti na správe environmentálnych záležitostí.⁴⁷ Tretí prístup preto presadzuje predovšetkým informovanú verejnosť, ktorá má v prípade výskytu negatívnych zásahov do životného prostredia potenciál domáhať sa súdnej ochrany a je dostatočnou zárukou prehĺbenia ochrany životného prostredia.⁴⁸ Aj tu ale vznikajú problémy v oblasti rovnosti v prístupe k súdnej ochrane uplatňovanej občianskymi združeniami a obcami.

Samotný problém aplikácie práva na priaznivé životné prostredie spočíva aj v rozmanitosti možných foriem zásahov do práva na priaznivé životné prostredie. Súdna judikatúra si tento fakt uvedomuje a dodáva, že typicky môže ísť napr. o znečistenie ovzdušia, vody, pôdy, čo môže mať nesporný vplyv na kvalitu životného prostredia aj mimo faktického zásahu. Vyslovuje preto záver, ktorý odráža jeden z problémov ochrany životného prostredia, a to, že príroda nie je sama schopná sa postaviť na vlastnú obranu proti ľudskej spoločnosti a brojiť „ľudskými“ prostriedkami proti zásahom človeka. Právo však podľa českej súdnej judikatúry toto špecifikum ochrany životného prostredia neopomína a snaží sa naň reagovať tým, že verejnosti (najčastejšie občianskym združeniam) priznáva osobitné práva, prostredníctvom ktorých sa môžu o ochranu životného prostredia zasadzovať. V právnom poriadku Českej republiky je takým právnym predpisom napríklad *zákon č. 114/1992 Sb. o ochrane prírody a krajiny*, ktorý v § 70 ods. 1 ustanovuje, že „ochrana prírody podľa tohoto zákona se uskutečňuje za přímé účasti obča-

⁴⁷ Napr. v náleze zo dňa 10. 7. 2008 sp. zn. III. ÚS 3118/07 vyslovil Ústavný súd Českej republiky právny názor, že „Z odůvodnění nálezu [sp. zn. III. ÚS 70/97] je ovšem zřejmé, že tehdy ve věci rozhodující senát měl na mysli pouze procesní práva stěžovatele související s právem na životní prostředí. Jinak řečeno, z citovaného nálezu nelze jednoznačně dovodit, že Ústavní soud přiznává subjektivní veřejné základní právo na příznivé životní prostředí (v mezích zákonů toto základní právo provádějících) vedle fyzických osob i osobám právnickým, zejména občanským sdružením, jejichž hlavním posláním podle stanov je ochrana přírody a krajiny ve smyslu ustanovení § 70 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.“

⁴⁸ K tomu bližšie pozri: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2012, s. 710–713.

nú, prostredníctvom jejich občanských združení a dobrovoľných sborů či aktívů“. Uvedené občianske združenia majú právo na informácie o prebiehajúcich správnych konaniach a právo zúčastniť sa týchto konaní. Okrem toho však nesmieme zabúdať na skutočnosť, že právny poriadok Slovenskej republiky, ale aj Českej republiky a iných členských štátov Európskej únie je tvorený právom Európskej únie a jednotlivé štáty sú viazané aj záväzkami vyplývajúcimi z medzinárodného práva verejného. Možnosť aplikácie procesných práv ochrany životného prostredia vymedzuje napríklad smernica Rady č. 92/43/EHS zo dňa 21. mája 1992 o ochrane prírodných stanovísk, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín publikovaná v Úradnom vestníku L 206, 22. 7. 1992,⁴⁹ alebo smernica o posudzovaní vplyvov a rov-

⁴⁹ Tejto smernice sa týkalo napríklad prejudiciálne konanie pred Európskym súdnym dvorom (dnes Súdnym dvorom Európskej únie) vo veci Waddenzee, č. k. C-127/02. Generálna advokátka J. Kokott sa v rámci svojich návrhov vyjadrila aj k uplatneniu procesných práv pri ochrane životného prostredia, a to predovšetkým k právam týkajúcimi sa účasti verejnosti na správe vecí verejných v environmentálnych záležitostiach. Generálna advokátka preto skúmala otázku priamej uplatniteľnosti ustanovenia smernice, ktoré nebolo členským štátom transponované a zakladalo prístup mimovládnych organizácií k súdom vo veciach ochrany prírody a krajiny. Podľa vyjadrenia generálnej advokátky „Z priamej uplatniteľnosti určitého ustanovenia práva Spoločenstva nevyhnutne nevyplýva, že každý jednotlivec sa môže obrátiť na súdy, ak bolo toto ustanovenie porušené. V tejto veci sa nastoľuje otázka, či a za akých podmienok sa jednotlivec – alebo mimovládne organizácie – môže odvolávať na ustanovenia, ktorých predmetom je ochrana prirodzených biotopov a druhov. Z ustálenej judikatúry Súdneho dvora vyplýva, že jednotlivec sa v prípade, ak neboli včas prijaté opatrenia na prebratie, môže odvolávať na ustanovenia smernice, pokiaľ sú z hľadiska obsahu bezvýhradné a dostatočne presné, voči akýmkoľvek vnútroštátnym predpisom, ktoré sú v rozpore s touto smernicou. Na tieto ustanovenia sa môže odvolávať aj vtedy, ak sú formulované tak, že zakotvujú práva, ktorých sa jednotlivec môže domáhať voči štátu. V tomto zmysle Súdny dvor rozlišuje medzi dimenziou priamo uplatniteľných ustanovení smernice ako práv na obranu a ich dimenziou ako základu nároku. Zatiaľ čo práva na obranu možno uplatniť proti každému spornému vnútroštátnemu ustanoveniu, nároky musia byť obsiahnuté v príslušnom ustanovení. Pokiaľ ide o obrannú dimenziu, možnosť odvolania sa vyplýva zo zásahu (ktorý je v rozpore s právom Spoločenstva), proti ktorému sa možno brániť. Ak vnútroštátne právo poskytuje právne prostriedky obrany proti tomuto zásahu, potom treba v ich rámci zohľadniť všetky relevantné priamo uplatniteľné ustanovenia smernice. Pokiaľ priamo uplatniteľné ustanovenia smernice zakladajú nároky, musí vnútroštátne právo pri stanovení prostriedkov právnej ochrany rešpektovať minimálne požiadavky práva Spoločenstva. Podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora v prípade neexistencie príslušného predpisu práva Spoločenstva si jednotlivé členské štáty upravujú procesné postupy, ktoré občanovi zabezpečia ochranu práv, ktoré mu priamo uplatniteľná právna úprava Spoločenstva priznáva, avšak tieto postupy nesmú byť stanovené nevýhodnejšie ako podobné vnútroštátne procesné postupy (zásada ekvivalencie) a nesmú prakticky znemožniť alebo neprimerane sťažiť výkon práv priznaných právom Spoločenstva (zásada efektivity)“. (K tomu bližšie pozri: Návrhy generálnej advokátky Julianne Kokott prednesené 29. januára 2004 vo veci C-127/02). Európsky súd-

nako aj Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovaní a prístupe k právnej ochrane v záležitostiach životného prostredia (tzv. Aarhuský dohovor).⁵⁰

Príklad tohto kompromisu ilustruje aj Ústava Poľskej republiky. Tento dokument vymedzuje pojem kultúrneho statku. Podľa čl. 6 ods. 1 Ústavy Poľská republika vytvára podmienky sprístupňovania kultúrnych statkov, ktoré sú prameňom identity poľského národa, jeho trvania a rozvoja. Čl. 73 Ústavy Poľskej republiky zaručuje každému slobodu používania kultúrnych statkov. Oproti tomu poľská Ústava z roku 1997 nezavádza právo na životné prostredie, známe z Ústavy z roku 1952 v znení novely z roku 1976 ako právo na používanie hodnôt prírodného prostredia. Ústava z roku 1997 také právo však neprevzala. Poľský ústavodarca prejavil úmysel priamej aplikovateľnosti poľskej Ústavy, ktorému by koncept z roku 1952 v znení novely z roku 1976 nevyhovoval. Ústavne zaručeným právom je preto v Poľskej republike len právo na informácie o stave a ochrane životného prostredia, ktoré zakotvuje čl. 74 ods. 3 Ústavy Poľskej republiky.⁵¹

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej ako „Dohovor“) sa týmito pojmiami priamo nezaobera. Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej ako „Súd“) sa už vyjadrovala aj k otázkam ochrany životného prostredia a rovnako k aspektom ochrany slobody podnikania. Štrasburské orgány ochrany práv vnímajú ochranu práva na priaznivé životné prostredie predovšetkým skrz práva na ochranu obydlia podľa čl. 8 Dohovoru upravujúceho právo na súkromie.⁵² Judikatúra Súdu doposiaľ inter-

ny dvor (dnes Súdny dvor Európskej únie) nakoniec prijal záver o uplatniteľnosti návrhov generálnej advokátky, keď vyslovil názor, že „*Pokiaľ je vnútroštátny súd vyzvaný, aby preveril oprávnenosť povolenia plánu alebo projektu v zmysle článku 6 odsek 3 smernice 92/43, môže overiť, či medzi voľného uváženia príslušných vnútroštátnych orgánov určené týmto ustanovením boli dodržané, i keď toto ustanovenie nebolo prevzaté do právneho poriadku dotknutého členského štátu napriek uplynutiu lehoty, ktorá na to bola určená.*“ (K tomu bližšie pozri: Rozsudok Európskeho súdneho dvora vo veci C-127/02 zo dňa 7. septembra 2004).

⁵⁰ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky zo dňa 13. októbra 2010, sp. zn. 6 Ao 5/2010 – 61.

⁵¹ K tomu bližšie pozri: Radecki, W. Ochrana svetového kultúrneho a prírodného dedičtvi podľa poľského práva. In: Damohorský, M., Stejskal, V. (eds.): Ochrana svetového kultúrneho a prírodného dedičtvi UNESCO v stredoevropskom právnom kontextu. Praha: Česká spoločnosť pro právo životního prostředí. 2012. s. 11, ISBN 978-80-87488-10-2.

⁵² Podľa čl. 8 Dohovoru: „1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie. ... 2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny,

pretovala pojem obydlie v súvislosti s pojmom životné prostredie. Súd však trvá na tom, že Dohovor nezaručuje právo na ochranu životného prostredia. Zároveň zdôrazňuje, že v konkrétnom prípade musia účinky porušenia životného prostredia dosiahnuť určitú minimálnu úroveň. Sťažnosti súvisiace s ochranou životného prostredia sa obsahovo týkajú práva na kvalitný súkromný život bez vonkajších rušivých vplyvov a práva na prístup k informáciám o životnom prostredí.⁵³ Judikatúra Súdu teda doposiaľ preukázala, že vzťah k právu na životné prostredie majú najmä ustanovenia čl. 8 Dohovoru, ktorý zakotvuje právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života, obydli a korešpondencie. V prípade straty hodnoty majetku v dôsledku poškodenia životného prostredia uvažuje judikatúra aj o použití článku 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru, ktorý zakotvuje právo na pokojné užívanie majetku. Tieto prípady však zvyknú odkazovať aj na čl. 6 ods. 1 Dohovoru, ktorý ustanovuje právo na prístup k súdu, ako aj na čl. 10 Dohovoru, ktorý upravuje právo na informácie a čl. 13 Dohovoru, ktorý zakotvuje právo na efektívny opravný prostriedok.⁵⁴ Právna veda preto zdôrazňuje ekologickú interpretáciu práv ustanovených Dohovorom. Pripúšťa preto rozšírený výklad občianskych a politických práv zahŕňajúcich v prvom rade právo na život a následne vyššie uvedených politických práv. Dohovor totiž neobsahuje úpravu ochrany hospodárskych ani sociálnych práv a prenecháva ich úpravu iným právnym nástrojom. Nereguluje kolektívne a skupinové práva, ale výhradne práva individuálne. Ekologický rozmer jednotlivých ľudských práv preto nadväzuje na jednotlivé hodnoty, ktoré už Dohovor ochraňuje v rámci zakotveného katalógu ľudských práv a základných slobôd, t. j. život, zdravie, súkromný život, pokojné užívanie majetku.⁵⁵

predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.“

⁵³ K tomu bližšie pozri: Svák, J. Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv). II. rozšírené vydanie. Žilina: Poradca podnikateľa. 2006, s. 641.

⁵⁴ K tomu bližšie pozri: Jankuv, J. Ľudské právo na životné prostredie a jeho ochrana podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950). In: Košičiarová, S. RADA EURÓPY A OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 11. septembra 2008. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV, 2009. s. 99.

⁵⁵ K tomu bližšie pozri: Dudová, J. PRÁVNÍ ASPEKTY OCHRANY VEŘEJNÉHO ZDRAVÍ PŘED ENVIRONMENTÁLNÍM HLUKEM. Brno: Masarykova univerzita. 2013. s. 54–60.

Hmotné právo na životné prostredie na medzinárodnej úrovni preto doteraz nezavršilo svoj proces zakotvenia. Dôvodom je určitá rezervovanosť jednotlivých štátov, ktoré vo všeobecnosti vnímajú ustanovenie ľudských práv a základných slobôd, ako obmedzovanie vlastnej štátnej suverenity. Tak jednotlivé štáty ako aj regionálne, či univerzálne organizácie ochrany ľudských práv poukazujú na komplikácie, ktoré právu na životné prostredie prináša na rozdiel od iných ľudských práv časový a územný aspekt. Ničenie životného prostredia nezasahuje výhradne osoby žijúce v prítomnosti, ale aj budúce generácie. Najväčšie obavy však majú štáty z teritoriálneho dopadu štátnych povinností, a to najmä preto, že príroda a podoba následkov poškodenia životného prostredia nepoznajú štátne hranice.⁵⁶ Súčasný právny stav v oblasti medzinárodnej ochrany životného prostredia preto predovšetkým deklaruje skutočnosť, že ľudské právo na životné prostredie nadobudlo právny význam najmä v podobe určitej „spojnice“ medzi ochranou ľudských práv a ochranou životného prostredia.⁵⁷ Uvedenú skutočnosť potvrdila po prvýkrát Štockholmská konferencia v roku 1972, na ktorej jednotlivé štáty pri-

⁵⁶ K tomu bližšie pozri: Müllerová, H. AKTUÁLNÍ OTÁZKY ZAKOTVENÍ LIDSKÉHO PRÁVA NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ V MEZINÁRODNÍM PRÁVU. In: Damohorský, M. – Müllerová, H., Stejskal, V., Humlíčková, P. Acta Universitatis Carolinae. LIDSKÁ PRÁVA, PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST A OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. IURIDICA 3/2011. Praha: UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM. 2012. s. 42.

⁵⁷ Na území strednej Európy vníma právna veda v predchádzajúcom období oddelenosť úpravy základných ľudských práv a ochrany životného prostredia. Tendencie ochrany životného prostredia sa prejavovali napr. už v Uhorsku prostredníctvom zákonných článkov upravujúcich oblasť správy zdravotníctva a verejného zdravia z roku 1876, alebo prostredníctvom zákonných článkov upravujúcich vodné, rybolovné, poľovné práva a práva súvisiace s poľným a lesným hospodárstvom z rokov 1879 – 1898. Vtedajšia právna prax však vnímala uvedené oblasti právnej úpravy predovšetkým ako práva vecnoprávneho charakteru, resp. v oblasti zdravotníctva ako právomoc štátu presadzovať verejný záujem na ochrane zdravia. (K tomu bližšie pozri: Laclavíková, L., Švecová, A, PRÁVNE PRÁVA NA ÚZEMÍ SLOVENSKA. II. 1790 – 1918. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV. 2012. s. 331–337, 631–633). V nasledujúcom období 20. storočia sa na uvedenom území prejavujú predovšetkým konzervačné teórie ochrany životného prostredia, a to predovšetkým v Poľsku, prejavujúce sa najmä v zákonoch o ochrane prírody a krajiny, avšak stále bez akéhokoľvek hlbšieho prepojenia na ľudskoprávnu ochranu životného prostredia (Porovnaj: Radecki, W. Právna úprava ochrany prírody v Poľskej republike, v Českej republike a v Slovenskej republike. In: Acta Universitatis Tyrnaviensis – Iuridica. Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. VII, 2010. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV. 2010. s. 368).

jali záver, že ľudstvo je súčasťou životného prostredia a oddelenie človeka od prírody nie je možné.⁵⁸ Štockholmská konferencia preto predstavuje prvý významný impulz k ekologizácii ľudských práv, ktorý sa prejavil najmä v podobe „zazelenania ústav“ naprieč Európou. Tento proces v sebe odráža snahu o hlbšie prepojenie hodnotových zdrojov stojacich pri zrode idey ľudských práv s ekologickými myšlienkami a environmentálnymi princípmi a hodnotami. Právna veda ho často zvykne označovať ako ďalší stupeň evolučného vývoja právneho štátu, ktorý smeroval od „liberálneho“ právneho štátu z 18., 19. storočia cez právny štát „sociálny“ – existujúci po 2. svetovej vojne – až do štádia ekologického právneho štátu.⁵⁹

⁵⁸ K tomu bližšie pozri: Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné. Obecná část. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. s. 150.

⁵⁹ K tomu bližšie pozri: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2012, s. 710.

PROCESNÉ ENVIRONMENTÁLNE PRÁVA

Právna úprava procesných environmentálnych práv nachádza jedno zo svojich prvotných vyjadrení v úlohe verejnosti pri environmentálnej ochrane zakotvenej v princípe č. 10 Deklarácie o trvalo udržateľnom rozvoji z roku 1992 prijatej na konferencii v Rio de Janeiro. Podľa uvedeného princípu sa environmentálne otázky najlepšie riešia za účasti všetkých dotknutých občanov a na relevantnej úrovni. Uvedená deklarácia preto zakotvila nasledovné procesné environmentálne práva:

- procesné právo na informácie o životnom prostredí (prístup k informáciám o stave životného prostredia, ktorými disponujú orgány verejnej moci, vrátane informácií o nebezpečných materiáloch a činnostiach vo svojich komunitách);
- právo účasti na rozhodovacom procese (široká dostupnosť informácií);
- prístup k spravodlivosti v environmentálnych záležitostiach (efektívny prístup k správnym konaniam a právo na náhradu škody a účinnú nápravu).

Právo na informácie

Toto právo je nástrojom demokratizácie subjektov štátnej správy a samosprávy a napomáha uplatňovaniu princípov otvorenosti a priehľadnosti. Uvedené princípy považuje právna veda vo všeobecnosti za prejavy tzv. dobrej verejnej správy. Tieto princípy sú taktiež základom európskeho správneho priestoru. Na úrovni Európskej únie sa tieto pravidlá premietajú do požiadavky na vyjadrenie právneho postavenia inštitúcie verejnej správy, podľa ktorého by tieto mali predstavovať legitímne subjekty fungujúce otvoreným, prehľadným a zodpovedným spôsobom. Toto vyjadrenie má zároveň pomáhať realizácii dôvery občanov v činnosti verejnej správy. V inom poňatí reprezentuje právo na informácie jeden z prostriedkov účasti verejnosti na kontrole verejnej správy a veľmi úzko súvisí s právom občanov podieľať sa na správe vecí verejných.⁶⁰

⁶⁰ K tomu bližšie pozri: Bartoň, M., Dienstbier, F., Horáková, M., Peterková, M., Pouperová, O., Sládeček, V.: Kontrolní mechanismy fungování veřejné správy. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Oloumouci a vydavatelstvo Periplum. 2009. s. 318–319.

Ústavné právo vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie nie je vo vzťahu k jeho adresátom obmedzené. Patrí každému, teda akejkoľvek fyzickej alebo právnickej osobe. *Osobný rozsah základného práva na informácie* je preto podľa súdnej judikatúry daný slovom *každý*. Právo vyhľadávať a prijímať informácie treba pritom chápať ako konanie smerujúce k získaniu, prijímaniu a spracovaniu informácie. Realizácia tohto práva súvisí s uplatnením všeobecnej povinnosti orgánov verejnej moci *poskytovať informácie o svojej činnosti, postupoch, konaniach, rozhodovacích procesoch a rozhodnutiach jednotlivým fyzickým osobám alebo hromadným informačným prostriedkom*.⁶¹ Z čl. 26 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky⁶² vyplýva ústavná povinnosť poskytovať informácie každému nositeľovi verejnej moci. Táto povinnosť je však čo do subjektu obmedzená, pretože nezaväzuje každého, ale iba *orgány verejnej moci* v súvislosti s ich činnosťou. Iné subjekty, ktoré netvoria súčasť orgánov verejnej moci, ústavne zakotvenú povinnosť poskytovať informácie každému nemajú. Podľa súdnej judikatúry to samozrejme neznamena, že by im, resp. niektorým z nich nemohla byť takáto povinnosť uložená napr. zákonom alebo na základe zákona podľa čl. 13 ods. 1 Ústavy Slovenskej re-

⁶¹ Ústavný súd Slovenskej republiky preto vo svojom náleze sp. zn. IV. ÚS 256/07 z 31. januára 2008 judikoval, že: „**Osobný rozsah základného práva na informácie je daný slovom každý.** Právo vyhľadávať a prijímať informácie treba pritom chápať ako konanie smerujúce k získaniu, prijímaniu a spracovaniu informácie. Realizácia tohto práva súvisí s uplatnením všeobecnej povinnosti orgánov verejnej moci poskytovať informácie o svojej činnosti, postupoch, konaniach, rozhodovacích procesoch a rozhodnutiach jednotlivým fyzickým osobám alebo hromadným informačným prostriedkom. Občiansky súdny poriadok, zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediaciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov ani zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov nijako nelimitujú právo účastníkov konkurzného konania na slobodný prístup k informáciám týkajúcim sa konkurzného konania, ani neviažu realizáciu základného práva na slobodný prístup k informáciám predchádzajúcim súhlasom sudcu.“

⁶² Podľa čl. 26 Ústavy Slovenskej republiky „(1) Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené. ... (2) Každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Vydávanie tlače nepodlieha povolovalciemu konaniu. Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu. Podmienky ustanoví zákon. ... (3) Cenzúra sa zakazuje. ... (4) Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti. ... (5) **Orgány verejnej moci majú povinnosť primeraným spôsobom poskytovať informácie o svojej činnosti v štátnom jazyku. Podmienky a spôsob vykonania ustanoví zákon.**“

publiky.⁶³ Za orgány verejnej moci považuje platná právna úprava a súdna judikatúra jednak orgány štátnej moci a jednak orgány verejnej správy. Orgánmi štátnej moci sú Národná rada Slovenskej republiky, ako orgán zákonodarnej moci, prezident Slovenskej republiky a vláda Slovenskej republiky ako orgány výkonnej moci, Ústavný súd Slovenskej republiky, všeobecné súdy a Súdna rada Slovenskej republiky ako orgány súdnej moci. Orgánmi verejnej správy sú jednak orgány všeobecnej a špecializovanej štátnej správy (ústredné, resp. s celoštátnou pôsobnosťou a regionálne), ďalej vyššie územné celky a obce ako orgány územnej a obecnej samosprávy a napokon aj iné subjekty, ktoré vykonávajú niektoré právomoci verejnej správy. *Obmedzenia práva šíriť a poskytovať informácie* vidí súdna judikatúra skrz opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti. Použitie uvedených opatrení reguluje princíp viazanosti právom a prostredníctvom neho princípy proporcionality⁶⁴ a rovnosti pred zákonom. Pri uve-

⁶³ Podľa čl. 13 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky „*Povinnosti možno ukladať ... a) zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd, ... b) ... medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 4, ktorá priamo zakladá práva a povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, alebo ... c) nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.*“

⁶⁴ Legitímnym záujmom môže byť napr. ochrana osobnosti. Stret uvedeného záujmu s právom na prístup k informáciám posudzoval **Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze sp. zn. PL. ÚS 22/06, z 1. októbra 2008.** Zákon č. 211/2000 Z. z. vymedzuje v § 9 skupinu osôb, o ktorých sa zverejňujú údaje ako mzda, plat, platové podmienky, príplatky, ak sú vyplácané zo štátneho alebo iného verejného rozpočtu. Žiadateľ v uvedenom prípade presadzoval záujem na ochrane transparentnosti a prístupe k informáciám, keď sa domáhal informácie o platových podmienkach riadiacich pracovníkov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Ústavný súd Slovenskej republiky v uvedenom konaní aplikoval test proporcionality a vyjadril účel práva na prístup k informáciám, ktorým je zverejňovanie informácií s rešpektom k osobám vo verejných funkciách. Legitímnym cieľom obmedzenia práva na prístup k informáciám preto môže byť ochrana osobných údajov, avšak podstata práva na prístup k informáciám vytvára záväzok pre štát alebo iné entity vykonávajúce štátnu alebo verejnú moc. Otázka mzdy vyplácanej z verejného rozpočtu môže pôsobiť ako významný zásah do súkromia, avšak aspekt využívania verejných financií slúži vo svojej podstate ako bariéra proti zneužitiu právomoci osobami zahrnutými v aplikácii verejnej moci. Legitimitu právom chráneného záujmu posudzoval **Ústavný súd Slovenskej republiky aj v náleze sp. zn. IV. ÚS 464/2010 z 10. novembra 2011.** Obchodná spoločnosť žiadala informácie od Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky týkajúce sa výkonu kontroly v meste Č. a jeho majetkovej účasti v tejto obchodnej spoločnosti. Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky informácie obchodnej spoločnosti tieto informácie nesprístupnil s odôvodnením podľa § 11 ods. 1 písm. h) zákona 211/2000 Z. z., podľa ktorého „*Povinná osoba obmedzí sprístupnenie informácie alebo informáciu nesprístupní, ... ak sa týka výkonu kontroly, dohľadu alebo dozoru orgánom verejnej moci podľa osobitných predpisov okrem informácie o rozhodnutí alebo o inom výsledku kontroly, dohľadu alebo dozoru, ak jej sprí-*

denom obmedzovaní základného práva treba prihliadať na to, aby zákonné obmedzenia základného práva platili rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky. Rovnako pri obmedzovaní základného práva treba dbať na jeho podstatu a zmysel, pričom obmedzenie sa môže použiť len na ustanovený cieľ.⁶⁵

Príznačnou charakteristikou je pre orgány verejnej moci podľa súdnej judikatúry najmä realizácia a náplň ich činností, t. j. uskutočňovanie oprávnení a povinností verejnej moci, alebo inak povedané uskutočňovanie tzv. „*authority*“. Pri tejto činnosti hospodária uvedené subjekty s verejnými financiami alebo nakladajú s majetkom štátu, alebo majetkom obcí. Sú vo všeobecnosti kreované zákonmi, resp. na základe zákonov, ktoré patria do oblasti verejného práva. Podľa slovenskej súdnej judikatúry sú uvedené znaky kľúčové v tom smere, že určujú okruh nositeľov verejnej moci, ktorým prislúcha povinnosť zverejňovať informácie podľa zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám (ďalej ako „Zákon č. 211/2000 Z. z.“). Uvedený zákon však rozširuje informačnú povinnosť aj o iné subjekty, t. j. napr. o subjekty, ktoré zriadili orgány verejnej moci. § 2 ods. 2 zákona č. 211/2000 Z. z. neviaže preto informačnú povinnosť atribút verejnej moci vyjadrený v § 2 ods. 1 zákona č. 211/2000 Z. z.,⁶⁶ ale zakladá ju na právnom postavení od-

stupnenie nezakazujú osobitné predpisy.“ Toto ustanovenie naformuloval zákonodarca síce kategoricky, avšak povinným osobám a všeobecným súdom (pri súdnom prieskume rozhodnutia o neprístupnení informácie) z neho podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky vyplýva povinnosť použiť správnu úvahu a posúdiť stret verejného, resp. právom chráneného záujmu s právom súkromnej osoby na informácie. Nevyužitie možnosti aplikácie zákonom dovolenej správnej úvahy súdom rozhodujúcim o neprístupnení, resp. obmedzenom sprístupnení informácií podľa zákona č. 211/2000 Z. z. týkajúcich sa účastníka konania a súvisiacich s jeho základnými právami vo svojich dôsledkoch môže viesť k porušeniu jeho základných práv. Ústavný súd Slovenskej republiky preto aj v tomto prípade zdôraznil povinnosť orgánov verejnej moci a iných povinných osôb zohľadniť pri rozhodovaní o prístupe na prístup k informáciám aj požiadavky princípu primeranosti.

⁶⁵ Uvedený záver deklaruje aj judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky. Realizáciu a ochranu práva na informácie vidí prostredníctvom práva na súdnu a inú právnu ochranu. Podľa rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 59/04 z 24. júna 2004: „*Pokiaľ všeobecný súd dospje k právnenému záveru o tom, že určitý subjekt nemá povinnosť poskytovať informácie podľa zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) bez toho, aby sa vo svojom rozhodnutí vysporiadal so všetkými rozhodujúcimi skutočnosťami tvoriacimi základ pre tento právny záver, treba rozhodnutie všeobecného súdu považovať za arbitrárne, teda za rozporné s čl. 46 ods. 2 v spojení s čl. 26 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.*“

⁶⁶ Podľa § 2 ods. 1 zákona č. 211/2000 Z. z. „*Osobami povinnými podľa tohto zákona sprístupňovať informácie (ďalej len „povinné osoby“)* sú štátne orgány, obce, vyššie územné celky ako aj tie právnické osoby a fyzické osoby, ktorým zákon zveruje právomoc rozhodovať o právach

vodenom od orgánov verejnej moci. Povinnými osobami sú ďalej právnické osoby zriadené zákonom a právnické osoby zriadené štátnym orgánom, vyšším územným celkom alebo obcou podľa osobitného zákona. Podľa § 2 ods. 3 zákona č. 211/2000 Z. z. „Povinnými osobami sú ďalej aj právnické osoby založené povinnými osobami podľa odseku 1 a 2. A podľa § 2 ods. 4 „Osobitný zákon môže ustanoviť povinnosť sprístupňovať informácie aj inej právnickej osobe alebo fyzickej osobe.“ Na základe uvedeného možno konštatovať, že hoci ústavnú povinnosť poskytovať informácie o svojej činnosti majú v zmysle čl. 26 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky iba orgány verejnej moci, zákon č. 211/2000 Z. z. rozšíril okruh povinných subjektov aj o také subjekty, ktoré za orgány verejnej moci považovať nemožno. Všetky tieto povinné osoby majú v zásade *ratione materiae* plnú informačnú povinnosť v rozsahu svojej činnosti. Jedinou výnimkou sú právnické osoby a fyzické osoby, ktorým zákon zveruje právomoc rozhodovať o právach a povinnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy podľa § 2 ods. 1 zákona č. 211/2000 Z. z., pretože rozsah informačnej povinnosti týchto subjektov je *ratione materiae* vymedzený tak, že sa týka iba ich rozhodovacej činnosti, nie teda celej činnosti.⁶⁷

Toto vnímanie okruhu povinných osôb v zásade zodpovedá požiadavkám čl. II odporúčania R (2002) 2 Výboru ministrov Rady Európy o prístupe k úradným dokumentom. Uvedené odporúčanie definuje pojem orgán verejnej správy pomerne širokým spôsobom. Rozumie ním vládu a orgány verejnej správy na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Do vymedzenia uvedeného pojmu patria podľa odporúčania aj fyzické a právnické osoby, ak zastávajú verejné funkcie alebo vykonávajú administratívne právomoci. Podľa právnej vedy to znamená, že ak osoba vystupuje ako vykonávateľ verejnej správy a v súvislosti s týmto výkonom verejnej správy disponuje úradnými dokumentmi, mala by byť podľa vnútroštátneho právneho poriadku členského štátu Rady Európy nositeľom povinností vyjadrených odporúčaním. Obmedzenie prístupu k informáciám podľa uvedeného odporúčania rovnako vychádza z potreby chrániť iných právom chránený legitímny záujem.⁶⁸

a povinnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy, a to iba v rozsahu tejto ich rozhodovacej činnosti.“

⁶⁷ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 236/2006 zo dňa 6. júna 2007.

⁶⁸ K tomu bližšie pozri: Košičiarová, S. Princípy dobrej verejnej správy a Rada Európy. Bratislava: IURA Edition. 2012. s. 262.

Súdna judikatúra zdôrazňuje skutočnosť, že moderný štát je veľmi komplexným telesom a subjekty moci sa prejavujú mnohorakým spôsobom. Z tohto pohľadu je často náročné posúdiť rozmanité situácie pri žiadostiach o poskytnutie informácií, pretože zákon o slobode informácií je z tohto pohľadu relatívne lakonický. To však nič nemení na citlivosti k prípadnej netransparentnosti moci.⁶⁹ Súdna judikatúra vychádza z toho, že zákon je konkretizáciou čl. 26 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, a je preto zákonodarcovým vyvážením medzi právom na informácie na jednej strane a funkčnosťou mechanizmu štátu, ktorá jednoducho vyžaduje diskretnosť niektorých informácií. Žiadosť o poskytnutie informácie v danej veci patrí pod ochranu čl. 26 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky. Osobe, ktorá nedostala požadovanú informáciu a vníma štátnu moc v jej jednote, sa môže zdať, že došlo k zásahu do jeho základného práva. Odlišná je však otázka, či došlo k zásahu zo strany povinnej osoby, teda zo strany orgánu verejnej moci, ktorá bola o informáciu požiadaná. Štát je v istej perspektíve jedno mocenské teleso, ale z veľmi rozumných dôvodov vykonáva moc prostredníctvom množstva orgánov štátu, vykonávateľov moci, ktorí majú presne vymedzené právomoci. Zákon č. 211/2000 Z. z. podľa súdnej judikatúry zložitým spôsobom rozlišuje informácie, ktoré nemôžu byť poskytnuté. Uvedené posúdenie je oprávnený vykonať len ten štátny orgán, v ktorého „pôsobnosti“ sú dané informácie. Ak má orgán kontroly vypožičanú informáciu pri výkone kontroly alebo správneho dozoru, nemôže takúto informáciu sprístupniť na žiadosť, pretože uvedená situácia podlieha zákonnému obmedzeniu práva na prístup k informáciám podľa § 11 ods. 1 písm. g) zákona č. 211/2000 Z. z. a orgán vykonávajúci kontrolu nie je originárnym nositeľom požadovanej informácie. Takýto orgán totiž podľa súdnej judikatúry nemá právny titul na to, aby informáciu sprístupnil.⁷⁰

⁶⁹ Účel sledujúci realizáciu základného práva na informácie je s ohľadom na svoju ústavnú relevanciu spôsobilý odôvodniť zásah do základných práv podľa čl. 19 ods. 3 a čl. 22 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky aj v prípade, ak ústavodarca neustanovil osobitné dôvody obmedzenia týchto základných práv. Obmedzenie základných práv podľa čl. 19 ods. 3 a čl. 22 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky však predpokladá, že v zmysle čl. 13 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky musí k takémuto obmedzeniu dôjsť za podmienok ustanovených v Ústave Slovenskej republiky len zákonom. Musí ísť o taký dôvod obmedzenia základného práva, ktorému s ohľadom na ústavný poriadok možno priznať obdobnú právnu relevanciu, akú má obmedzované základné právo. V zásade ním bude iné základné právo alebo iný ústavou ustanovený verejný záujem (K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 1/09 z 19. januára 2011).

⁷⁰ K tomu bližšie pozri: Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 482/2013-13 zo dňa 3. októbra 2013.

Obmedzenia prístupu k informáciám

Právo na informácie nie je absolútne právo a podlieha zákonným obmedzeniam. Uvedená skutočnosť vyjadruje aj určitú rovnováhu, ktorá by mala panovať medzi princípom transparentnosti a princípom diskrétnosti v demokratickom a právnom štáte. Na uvedenú požiadavku reaguje nielen Ústava Slovenskej republiky a Listina základných práv a slobôd, ale aj iné dokumenty medzinárodného práva verejného. Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy č. (81) 19 o prístupe k informáciám v dispozícii orgánov verejnej moci síce požaduje čo najúplnejší prístup verejnosti k informáciám v držbe verejných orgánov. Na druhej strane tento prístup nemá byť bezbrehý a absolútny. Tento dokument preto rovnako pripúšťa existenciu obmedzení v prístupe k úradným dokumentom, ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti pre ochranu oprávnených verejných záujmov a pre ochranu súkromia a iných oprávnených súkromných záujmov, ktoré však patričným spôsobom zohľadňujú konkrétny záujem jednotlivca na informácií v držbe orgánov verejnej moci, ktorého sa týka osobne.

Obdobný prístup zaujalo aj odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy č. (2002) 2 o prístupe k úradným dokumentom, ktoré vo svojom úvode zdôrazňuje potrebu ľahkej dostupnosti informácií o otázkach verejného záujmu. Na druhej strane však aj toto odporúčanie zohľadňuje obmedzenia v prístupe k týmto informáciám z dôvodu:

- národnej bezpečnosti, obrany, medzinárodných vzťahov,
- verejnej bezpečnosti,
- prevencie, vyšetrovania a stíhania trestných činov,
- ochrany súkromia a iných legitímnych súkromných záujmov,
- obchodného alebo ekonomického skromného alebo verejného záujmu,
- procesnej rovnosti,
- ochrany prírody,
- kontroly, správneho dozoru vo vymedzených oblastiach.

Všetky tieto obmedzenia však zároveň musia zohľadňovať požiadavky princípu proporcionality a princípu objektivity a neustrannosti.

Na uvedené odporúčania nadväzuje a odkazuje aj čl. 10 odporúčania CM/Rec (2007) 7 Výboru ministrov členských štátov o dobrej verejnej správe, podľa ktorého „1. Verejné orgány konajú v súlade so zásadou transparentnosti. ... 2. Zabezpečia, aby súkromné osoby boli informované, vhodnými prostriedkami, o ich úkonoch a rozhodnutiach, ktoré môžu zahŕňať zverejňovanie oficiálnych dokumentov. ... 3. Verejné orgány majú rešpektovať právo na prístup

k úradným dokumentom podľa pravidiel týkajúcich sa ochrany osobných údajov. ... 4. Princíp transparentnosti sa netýka tajomstva chráneného zákonom.“

Rada Európy však nevyvinula iniciatívu iba v oblasti prameňov medzinárodného práva verejného „*soft law*“. Zamerala sa aj na prijatie Dohovoru Rady Európy o prístupe k úradným dokumentom, uzatvoreného 18. júna 2009 v Tromse v Nórsku. Tento dohovor považuje transparentnosť výkonu verejnej moci za kľúčový prvok dobrej správy vecí verejných a indikátor demokratickej a pluralitnej spoločnosti, ktorá má byť otvorená účasti občanov vo **veciach verejného záujmu**. Dohovor zároveň predstavuje predpoklad sebarealizácie občanov, predpoklad uplatňovania ľudských práv a predpoklad legitimity a dôvery verejnej správy. Avšak aj dohovor umožňuje obmedziť prístup k informáciám z dôvodov uvedených v čl. 3. Táto klauzula považuje preto nasledujúce dôvody za legitímne obmedzenia v prístupe k informáciám:

- národná bezpečnosť, obrana a medzinárodné vzťahy;
- verejná bezpečnosť;
- prevencia, vyšetrowanie a stíhanie trestnej činnosti;
- disciplinárne vyšetrowanie;
- inšpekcia, kontrola a dohľad zo strany verejných orgánov;
- súkromie a iné legitímne súkromné záujmy;
- obchodné a iné ekonomické záujmy;
- hospodárska, menová a kurzová politika štátu;
- rovnosť strán v súdnom konaní a účinný výkon spravodlivosti;
- životné prostredie,
- rokovanie vo vnútri alebo medzi orgánmi verejnej moci o preskúmaní veci.

Obmedzenie ale podľa môjho názoru potom nie je možné, ak sa má chrániť niektorý z dôvodov čl. 3 tohto Dohovoru, ak zároveň môže dôjsť k poškodeniu životného prostredia, ktoré rovnako vytvára jeden z objektov ochrany podľa tohto ustanovenia. Zmluvný štát dohovoru preto môže odmietnuť prístup k informáciám obsiahnutých v oficiálnom dokumente, ak by sprístupnenie tohto dokumentu poškodilo alebo by bolo pravdepodobné, že poškodí niektorý z uvedených záujmov, pokiaľ nepreváži verejný záujem na zverejnení takéhoto dokumentu.

Samostatným spôsobom vymedzuje pojem informácia aj Dohovor EHK OSN o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia prijatý v Aarhuse dňa 25. júna 1998 (ďalej len „Aarhuský dohovor“ alebo „dohovor“), a to vo vzťahu k stavu zložiek životného prostredia, vo vzťahu k činite-

lom, ktoré na ne vplývajú a vo vzťahu k stavu zdravia a bezpečnosti obyvateľstva a podmienkam života obyvateľstva.⁷¹ Výpočet informácií nie je uzavretý, aby sa tak účel ich definičného vymedzenia vo vzťahu k životnému prostrediu dosahoval čo najlepšie.⁷² Povinná osoba sa preto nemôže dovoliavať napr. toho, že dokumentácia v rámci EIA postupu podlieha obmedzeniu prístupu k informáciám z dôvodu ochrany práv duševného vlastníctva.⁷³ Vymedzenie rozsahu environmentálnej informácie závisí aj od účelu, ktorý sa má získať informáciou dosiahnuť. Ak dohovor určitú informáciu za environmentálnu neoznačí, môže tak urobiť zmluvný štát.⁷⁴

Aarhuský dohovor

Cieľom dohovoru je podľa jeho čl. 3 ods. 1 zaručiť právo na prístup k informáciám, účasť verejnosti na rozhodovacom procese a prístup k spravodlivosti v rámci ochrany životného prostredia. Za týmto účelom je každá zmluv-

⁷¹ Podľa čl. 2 ods. 3 Aarhuského dohovoru: „Informácia o životnom prostredí“ znamená akúkoľvek informáciu v písomnej, obrazovej, zvukovej, elektronickej alebo inej materiálnej forme o: ... a) **stave zložiek životného prostredia**, ako sú ovzdušie a atmosféra, voda, pôda, krajina, krajinné a prírodné prostredie, biologická rôznorodosť a jej zložky, vrátane geneticky modifikovaných organizmov, a vzájomných vzťahov týchto zložiek; ... b) **činiteloch**, ako sú látky, energia, hluk a žiarenie, a činnostiach a opatreniach, vrátane administratívnych opatrení, dohôd v oblasti životného prostredia, politik, právnych predpisov, plánov a programov, ktoré ovplyvňujú alebo by mohli ovplyvniť zložky životného prostredia v rozsahu písma a) a analýzy prínosov a nákladov a iných ekonomických analýz a odhadov používaných v rozhodovacom procese o životnom prostredí; ... c) **stave zdravia a bezpečnosti obyvateľstva, podmienkach života obyvateľstva**, kultúrnych pamiatkach a sídelných štruktúrach v rozsahu v akom sú, alebo môžu byť, ovplyvnené stavom zložiek životného prostredia, alebo prostredníctvom týchto zložiek činiteľmi, činnosťami alebo opatreniami uvedenými v písme b);“

⁷² Činnosť Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru zatiaľ nedospela k opačnému záveru, t. j. neustanovila uzavretý výpočet v tom smere, aké množstvo dokumentácie by mohlo byť považované za obsahujúce informácie o životnom prostredí a do akej miery by akékoľvek informácie o životnom prostredí obsiahnuté v dokumentácii mohli byť považované za patriace do tejto kategórie. (K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Európskeho spoločenstva č. ACCC/C/2007/21, ECE/MP.PP/C.1/2009/2/Add.1, zo dňa 11. decembra 2009).

⁷³ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Rumunsko č. ACCC/C/2005/15; ECE/MP.PP/2008/5/Add.7, zo dňa 16. apríla 2008.

⁷⁴ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Európskeho spoločenstva č. ACCC/C/2007/21, ECE/MP.PP/C.1/2009/2/Add.1, zo dňa 11. decembra 2009.

ná strana dohovoru povinná prijať nevyhnutné legislatívne, administratívne a iné opatrenia, vrátane opatrení na dosiahnutie súladu ustanovení tohto dohovoru, rovnako ako riadne vykonávacie opatrenia.⁷⁵

Problematike prístupu k spravodlivosti sa venuje čl. 9 tohto dohovoru. Jeho odsek 1 formuluje záväzok zmluvných strán v rámci ich vnútroštátneho práva zabezpečiť, aby žiadateľ o informáciu o životnom prostredí mal „prístup k procesu preskúmania pred súdom alebo iným nezávislým a nestranným orgánom ustanoveným zákonom“.⁷⁶

Podľa odseku 2 toho istého článku „každá Strana v rámci svojho vnútroštátneho práva, zabezpečí, aby členovia zainteresovanej verejnosti a) majúci dostatočný záujem, alebo alternatívne b) ak pretrváva porušovanie ich práva v prípadoch, kde to právne predpisy Strany upravujúce správne konanie požadujú ako predbežnú podmienku, mali prístup k procesu preskúmania pred súdom a/alebo iným nezávislým a nestranným orgánom ustanoveným na základe zákona s cieľom napadnúť vecnú a procesnú zákonnosť akéhokoľvek rozhodnutia, úkonu alebo opomenutia podliehajúceho článku 6, a v prípadoch ustanovených vnútroštátnym právom a bez toho, aby boli dotknuté ustanovenia odseku 3, iným relevantným ustanoveniam tohto dohovoru“.

Podľa odseku 3 tohto článku „naviac, bez toho, aby boli dotknuté procesy preskúmania uvedené v odsekoch 1 a 2, každá strana zabezpečí, ak sú splnené podmienky uvedené v jej vnútroštátnom práve, ak sú nejaké, aby členovia verejnosti mali prístup k správne alebo súdne konaniu umožňujúcemu na-

⁷⁵ Ak teda zmluvná strana tohto dohovoru neplní požiadavky prístupu k environmentálnym informáciám podľa čl. 4 a požiadavky prístupu k spravodlivosti podľa čl. 9 ods. 1, porušuje, tak základný účel dohovoru je vyjadrený v čl. 3 ods. 1, t. j. jasný, transparentný a ucelený rámec pre vykonanie požiadaviek prístupu k informáciám a prístupu k spravodlivosti. (K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Kazachstan č. ACCC/C/2004/1; ECE/MP.PP/C.1/2005/2/Add.1, zo dňa 11. marca 2005).

⁷⁶ Nezávislosť a nestrannosť nie je bezbrehá a nesmie byť zmluvným štátom vykladaná tak, že štát ako suverén nemá kontrolu nad súdnou mocou. Štát na seba medzinárodnou zmlouvou preberá určité záväzky. Nezávislosť, nestrannosť a viazanosť súdnej moci zákonom je vyjadrená vo vzťahu k dosahovaniu právnych záväzkov, ktoré na seba zmluvný štát prevzal. Uvedené vlastnosti sú predpokladmi pri zabezpečovaní spravodlivosti v prístupe do súdneho konania. Nezávislosť však môže fungovať len v medziach zákona. Ak strana prijme záväzky na základe medzinárodnej zmluvy, všetky tri zložky štátnej moci sú nutne zapojené do implementácie týchto záväzkov. Súčasne s touto implementáciou sa uplatňuje systém bŕzd a protiváh zložiek štátnej moci. (K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Kazachstan č. ACCC/C/2004/6; ECE/MP.PP/C.1/2006/4/Add.1, zo dňa 28. júla 2006).

padnutie úkonov a opomenutí súkromných osôb a orgánov verejnej moci, ktoré sú v rozpore s jej vnútroštátnym právom v oblasti životného prostredia.“

Národná rada Slovenskej republiky svojím uznesením č. 1840 z 23. septembra 2005 vyslovila súhlas s pristúpením Slovenskej republiky k tomuto dohovoru a súčasne rozhodla, že ide o medzinárodnú zmluvu podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi.⁷⁷

Prednostná aplikácia medzinárodných zmlúv taktiež vyžaduje, aby tieto ako celok alebo aspoň niektoré ich ustanovenia obsahovali príslušné konkrétne právne pravidlá v podobe, v akej majú byť vnútroštátne aplikovateľné (self-executing treaties). Ide teda o zmluvy ustanovujúce jednoznačne a dostatočne konkrétne práva a povinnosti pre vnútroštátny subjekt.

Za vykonanie medzinárodného záväzku Slovenskej republiky vyplývajúceho z čl. 9 Aarhuského dohovoru boli považované ustanovenia slovenskej vnútroštátnej právnej úpravy, ktoré priznávali záujmovým združeniam na ochranu životného prostredia v určitých konaniach postavenie účastníkov konania v zmysle § 14 ods. 2 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov. Bola to pre ne významná právna pozícia, pretože záujmové združenia, ktoré spĺňali požiadavky ustanovené zákonom, disponovali rovnakými procesnými právami v konaniach o povolení činností zafažujúcich životné prostredie ako žiadateľ o vydanie povolenia na takúto činnosť. K týmto ich zákonným procesným právam tak patrilo aj právo podať žalobu proti právoplatnému rozhodnutiu správneho orgánu na súd.

Súdna judikatúra v Slovenskej a Českej republike vo vzťahu k súdnej ochrane a uplatňovaniu čl. 36 Listiny základných práv a slobôd, resp. čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky, ktoré sú vybudované na koncepcii ochrany subjektívnych práv osôb, ustálila, že záujmové združenia nie sú v takýchto konaniach nositeľmi hmotných práv. Vo svojich žalobách môžu preto na súde úspešne namietat' nezákonnosť rozhodnutí správnych orgánov, avšak len po-

⁷⁷ Čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky obsahuje taxatívny výpočet medzinárodných zmlúv majúci prednosť pred zákonmi schválenými parlamentom po tom, ako boli ratifikované a vyhlásené (publikované) v Zbierke zákonov Slovenskej republiky. Medzi takéto zmluvy, ktoré majú vyššiu právnu silu než vnútroštátna právna úprava, patria:

- medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách,
- medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon,
- medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických alebo právnických osôb.

tiaľ, ak tvrdia, že v konaní boli ukrátené na svojich procesných právach.⁷⁸ Táto judikatúra však bola neskôr podľa môjho názoru prekonaná.⁷⁹ Predchádzajúce rozhodnutia považovali ekologické iniciatívy za entity, ktoré bez ďalšieho na vlastných subjektívnych právach rozhodovaním orgánov verejnej správy o projektoch ovplyvňujúcich životné prostredie nie sú dotknuté. Právne postavenie záujmového združenia ako účastníka konania vyplývalo z právnej úpravy regulujúcej posudzovanie vplyvov činností na životné prostredie, pretože činnosti podľa čl. 6 Aarhuského dohovoru, na ktoré sa odvoláva jeho čl. 9 ods. 2, sú také, ktoré podliehajú posudzovaniu – v rámci postupu posudzovania vplyvov na životné prostredie (tzv. „EIA – Environmental impact Assessment“). Na základe čl. 9 ods. 2 Aarhuského dohovoru mali záujmové združenia postavenie účastníkov správneho konania aj podľa ďalších, osobitných zákonov, napr. podľa zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov, zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Verejný záujem na urýchlení výstavby diaľnic, ktorý presadzovala vláda Slovenskej republiky, viedol v roku 2007 k tomu, že parlament schválil zákony, ktorými sa novelizovala vtedajšia platná právna úprava. Jej dôsledkom – okrem iného – bolo, že zmenila právne postavenie záujmových združení.

Jedným z týchto zákonov bol zákon č. 454/2007 Z. z., ktorý novelizoval zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Na základe neho s účinnosťou od 1. 12. 2007 záujmové združenia stratili postavenie účastníkov konania v správnom konaní o udeľovaní výnimiek z ochrany druhov alebo území, a stali sa z nich zúčastnené osoby podľa § 15a zákona č. 71/1967 Zb. Z právneho hľadiska to pre ne znamenalo, že rozsah ich procesných práv sa podstatným spôsobom zúžil, predovšetkým však stratili právo aktívnej procesnej legitimácie na podanie žaloby na súd.

V novej situácii sa záujmové združenie *Lesoochranárske zoskupenie VLK* – ako jedno z najaktívnejších združení na Slovensku – začalo domáhať postavenia účastníka konania v konaniach, predmetom ktorých bolo povolenie výnimiek z podmienok ochrany chránených živočíchov – medvedov hnedých.

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky ako prvostupňový správny orgán jeho žiadostiam nevyhovelo s odôvodnením, že záujmovému združeniu nemôže byť v rozpore s platnou úpravou priznané postavenie

⁷⁸ Napr. rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 7A 139/2001-67 zo dňa 29. 7. 2004, rozsudok Vrchného súdu v Prahe zo dňa 17. 5. 1999, sp. zn. 6 A 95/94.

⁷⁹ Napr. Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 59/14 zo dňa 30. mája 2014.

účastníka konania, keď mu zo zákona (pri splnení určitých procesných podmienok) vyplýva „iba“ postavenie zúčastnenej osoby.

Vydané rozhodnutia ministerstva záujmové združenie L. Z. V. napadlo opravným prostriedkom. Minister životného prostredia Slovenskej republiky ako odvolací orgán rozhodol nasledovne:

- pokiaľ išlo o správne konania začaté pred 1. 12. 2007 a neukončené pred účinnosťou novely zákona o ochrane prírody a krajiny, do ktorých sa záujmové združenie prihlásilo na základe pôvodnej právnej úpravy, v týchto záujmových združeniach postavenie účastníka konania priznal (opačný postup v situácii, keď novela zákona neobsahovala prechodné ustanovenia, by bol v rozpore s ústavným princípom zákazu retroaktivity),
- v konaniach začatých po 1. 12. 2007 odvolaniu záujmového združenia nevyhovelo a napadnuté rozhodnutie ministerstva potvrdil s odôvodnením, že z platného zákona pre záujmové združenia vyplýva len možnosť vystupovať v správnom konaní v právnej pozícii zúčastnenej osoby, lebo v konaní sa nerozhoduje o ich právach, právom chránených záujmov alebo povinnostiach.

Lesoochránárske zoskupenie VLK sa však nechcelo vzdať. Právneho postavenia účastníka konania sa domáhalo aj v konaniach, v ktorých rozhodovali ako prvostupňové orgány miestne obvodné úrady životného prostredia. Tie však rozhodli rovnako ako ministerstvo. Združenie proti rozhodnutiam správnych orgánov, ktoré im odmietli priznať postavenie účastníkov konania podľa zákona č. 543/2002 Z. z., podalo žaloby na súd. Tvrdilo, že vydané rozhodnutia sú v rozpore s Aarhuským dohovorom. Poukazovalo na to, že v dôsledku platnej zákonnej úpravy nemá ako zúčastnená osoba právo (ako člen zainteresovanej verejnosti podľa čl. 9 ods. 2 tejto zmluvy) na prístup k procesu preskúmania pred súdom. Prednosť tejto medzinárodnej zmluvy pred zákonmi nemôže znamenať, že pokiaľ zákony Slovenskej republiky práva zaručené dohovorom neumožňujú realizovať, subjekty ktorým sú tieto práva zaručené, ich nemajú právo uplatňovať. Ustanovenia vnútroštátnych právnych predpisov je potrebné vykladať tak, aby práva a slobody priznané takýmto zmluvami mohli byť uplatňované.

Krajské súde v predmetnej veci spočiatku nerozhodovali jednotne. Krajský súd v Banskej Bystrici svojím rozsudkom 23S/115/2008-59 rozhodol v prospech žalobcu a vec vrátil správne orgán na nové prejednanie a rozhodnutie. Súd sa stotožnil s názorom záujmového združenia v tom smere, že Aarhuský dohovor je medzinárodnou zmluvou v zmysle čl. 7 ods. 5 Ústavy

Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi a je priamo aplikovateľná. V odôvodnení svojho rozsudku vyslovil názor, že dohovor zabezpečuje verejnosti konkrétne procesné právo, nie žiadne abstraktné alebo nekonkretizované právo. Krajský súd v Banskej Bystrici vyslovil v odôvodnení svojho rozsudku názor, že takéto konkrétne procesné právo vyjadrené v medzinárodnej zmluve je vyjadrené presne a konkrétne a bez ohľadu na novelu zákona je potrebné ho rešpektovať a uprednostňovať pred zákonom. S týmto názorom sa možno stretnúť aj v rámci rozhodovacej činnosti Výboru na dosahovanie súladu Aarhusského dohovoru. Tento orgán sa snaží presadzovať čo napriaznivejšiu interpretáciu a realizáciu ustanovení uvedeného dohovoru pri existencii určitej právnej úpravy, t. j. bez ohľadu na to, aby sa priamo musela meniť na pokyn vnútroštátneho zákonodarcu. Podstata doktríny tohto výboru potom spočíva v priaznivej interpretácii dohovorom zakotvených práv a v reštriktívnom výklade možností ich obmedzovania vnútroštátnou právnou úpravou.⁸⁰

Krajský súd v Bratislave v skutkovo obdobnej veci rozhodol rozsudkom č. 4S 84/2008-72 opačne ako Krajský súd v Banskej Bystrici a žalobu záujmového združenia zamietol. Súd v prvom rade skúmal otázku, či činnosť, ktorá je predmetom rozhodovania podľa § 35 zákona č. 543/2002 Z. z., patrí medzi činnosti, na ktoré sa vzťahuje právo dotknutej verejnosti na prístup k súdom

⁸⁰ Čl. 9 ods. 2 Dohovoru sa vzťahuje tak na hmotnoprávnu, ako aj na procesnoprávnu zákonnosť. Z tohto dôvodu, dotknutá zmluvná strana musí zabezpečiť, aby členovia verejnosti mali prístup k preskúmania zákonnosti pred súdom a/alebo iným nezávislým orgánom ustanoveným zákonom, ktorý môže posúdiť ako hmotnoprávne, tak aj procesnoprávne zákonnosti rozhodnutí, úkonov a opomenutí vo vhodnom prípade. Vhodným prípadom má uvedený výbor na myslí najmä prípad patriaci do pôsobnosti Aarhusského dohovoru. Výbor poukazuje na to, že v krajinách, v ktorých nie je prijatá právna úprava zodpovedajúca štandardom posudzovaného dohovoru, akými boli v roku 2008 napr. Anglicko a Wales, mohla judikatúra uplatňovať „princíp proporcionality“, aby tak poskytla zodpovedajúci štandard prieskumu v prípadoch patriacich do pôsobnosti Aarhusského dohovoru. Test proporcionality vyžaduje od orgánu verejnej moci, aby posúdil a poskytol dôkaz, že akt alebo rozhodnutie, ktoré obmedzuje určité právo v stávke, spája toto obmedzenie s legitímnym cieľom, ktorý sa snaží dosiahnuť a že prostriedky použité na obmedzenie práva v stávke nie sú aplikované vo väčšom rozsahu, než si vyžaduje dosiahnutie cieľa sledovaného zákonom alebo rozhodnutím. Kým zásada proporcionality v kontexte prípadov patriacich do pôsobnosti Aarhusského dohovoru ešte bude musieť prejsť dlhú cestu k zabezpečeniu preskúmania hmotnej a procesnej zákonnosti, zmluvná strana dohovoru musí zabezpečiť, aby táto zásada vo všeobecnosti alebo na prvý pohľad nevyučovala akúkoľvek otázku z prieskumu hmotnoprávnej zákonnosti. (Rozhodnutie Výboru na dosahovanie súladu s Aarhuským dohovorom vo veci Spojené kráľovstvo č. ACCC/C/2008/33, ECE/MP.PP/C.1/2010/6/Add.3, December 2010, odsek 123).

podľa čl. 9 ods. 2 dohovoru (tieto činnosti vypočítava príloha I Aarhuského dohovoru). Súd zistil, že to tak nie je. Vyslovil názor, že Slovenská republika neprijala úpravu, ktorou by určila, že udeľovanie výnimiek podľa § 35 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny podlieha ustanoveniam dohovoru. I vzhľadom na znenie čl. 9 ods. 3 Aarhuského dohovoru súd rozhodol, že čl. 9 ako celok je aplikovateľný až prostredníctvom úprav vnútroštátneho práva. Zákonnosť postupu orgánu verejnej správy súd odôvodnil aj poukazom na čl. 2 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Krajský súd v Bratislave rozhodol rovnako aj ďalším svojím rozsudkom č. 1S 171/2008-72, a to napriek tomu, že záujmové združenie čiastočne zmenilo argumentáciu a v žalobe sa odvolávalo na čl. 9 ods. 3 Aarhuského dohovoru o všeobecnom prístupe k spravodlivosti vo veciach životného prostredia. Súd však bol toho názoru, že „obsah tohto článku je natoľko nejasný a nejednoznačný, že z neho nemožno bez pochybností vyvodiť pravidlo správania, ktoré autor touto normou sledoval. Z takto formulovanej normy nemožno jednoznačne vyložiť, aké práva má žalobca ako člen verejnosti vo vzťahu k správnenému konaniu vo veciach ochrany prírody a krajiny, prípadne i k súdnemu konaniu umožňujúcemu preskúmanie zákonosti vydaných rozhodnutí.“ I keď súd uznal, že Aarhuský dohovor má prednosť pred vnútroštátnymi zákonmi podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, rozhodol, že čl. 9 ods. 3 Aarhuského dohovoru nemožno priznať priamy účinok.

O predmetnej veci nerozhodovali len krajské sudy, ale aj Najvyšší súd Slovenskej republiky ako odvolací súd. Ten svojím rozsudkom sp. zn. 5 Sžp 6/2009 potvrdil rozsudok Krajského súdu v Bratislave. V odôvodnení rozhodnutia Najvyšší súd Slovenskej republiky uviedol, že v čl. 9 ods. 3 Aarhuského dohovoru nevidí podporu pre tvrdenie žalobcu, že existuje rozpor medzi slovenským právnym poriadkom a týmto článkom – okrem iného – aj preto, lebo text ustanovenia hovorí výslovne o úkonoch a opomenutiach súkromných osôb a orgánov verejnej moci. Najvyšší súd Slovenskej republiky s prihliadnutím na celé znenie dohovoru totiž dospel k záveru, že pod slovné spojenie „*úkonov a opomenutí súkromných osôb a orgánov verejnej moci*“ podľa čl. 9 ods. 3, nie je možné subsumovať aj rozhodnutie správneho orgánu. Toto slovné spojenie nie je v čl. 9 ods. 3 dohovoru výslovne uvedené, ale naopak je uvedené výslovne v iných ustanoveniach dohovoru (napr. v čl. 6, čl. 9 ods. 1, 2 a 4), na ktoré sa však žalobca vo svojich odvolacích dôvodoch neodvolával. Na základe tohto rozboru súd dospel k záveru, že ža-

lobcom tvrdený rozpor medzi vnútroštátnym poriadkom a medzinárodnou zmluvou neexistuje.

Právom na účasť v konaní na podklade ustanovení Aarhuského dohovoru sa zaoberali aj iné rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.⁸¹ Judikatúra skúmala otázku účasti fyzickej osoby v postupe územného konania za podmienky, že jej účastníctvo nevyplývalo z obsahu § 34 ods. 2 zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon). Podľa uvedeného ustanovenia: „V územnom konaní o umiestnení stavby, o využívaní územia, o stavebnej uzávere a o ochrannom pásme sú účastníkmi konania aj právnické osoby a fyzické osoby, ktorých vlastnícke alebo iné práva k pozemkom alebo stavbám, ako aj k susedným pozemkom a stavbám vrátane bytov môžu byť rozhodnutím priamo dotknuté.“ V danom prípade oprávnenie byť účastníkom územného konania fyzickej osobe podľa názoru judikatúry nevyplývalo z § 34 ods. 2 stavebného zákona, ale ani z § 14 ods. 1 správneho poriadku, podľa ktorého „Účastníkom konania je ten, o koho právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach sa má konať alebo koho práva, právom chránené záujmy alebo povinnosti môžu byť rozhodnutím priamo dotknuté; účastníkom konania je aj ten, kto tvrdí, že môže byť rozhodnutím vo svojich právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach priamo dotknutý, a to až do času, kým sa preukáže opak.“ Judikatúra sa preto snažila nájsť odpoveď na otázku, či právo na účasť v zákonom upravenom postupe nepriznávajú fyzickej osobe priamo ustanovenia Aarhuského dohovoru. Aarhuský dohovor je medzinárodnou zmluvou, ktorá bola predpísaným spôsobom ratifikovaná, podpísaná i vyhlásená a stala sa tak súčasťou vnútroštátneho poriadku Slovenskej republiky s právom prednosti pred zákonmi. Judikatúra v tomto období už priznala, že právo na účasť verejnosti, či zainteresovanej verejnosti v konaniach týkajúcich sa životného prostredia je osobitne dôležitou a často pertraktovanou otázkou, najmä v súvislosti s problematikou priameho účinku Aarhuského dohovoru v slovenskom právnom poriadku.

Opačný postoj ale zaujala verejná správa, ktorá tvrdila, že Aarhuský dohovor bol premietnutý do smerníc Európskeho parlamentu a Európskej rady č. 4/2003 o prístupe verejnosti k informáciám o životnom prostredí a č. 35/2003, ktorou sa ustanovuje účasť verejnosti pri navrhovaní určitých plánov a programov týkajúcich sa životného prostredia a ktorou sa menia a dopĺňajú s ohľadom na účasť verejnosti a prístup k spravodlivosti – smer-

⁸¹ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Sžp 52/2009 zo dňa 17. júna 2010.

nice Rady 85/337/EHS a 96/61/ES. Tieto smernice implementovala Slovenská republika v príslušných zákonoch, napríklad v zákone č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v zákone č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a v zákone 24/2006 Z. z. Verejná správa preto razila teóriu, že fyzická osoba mala právnu možnosť predkladať námietky a pripomienky v súlade s Aarhuským dohovorom práve v procese posudzovania vplyvov na životné prostredie. Presadzovala názor, že fyzická osoba má právo predkladať námietky a pripomienky v konaní podľa zákona č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie, ktorého výsledkom je záväzné stanovisko dotknutého orgánu, ktoré musí stavebný úrad pri rozhodovaní zohľadniť. Ak však, ale fyzickej osobe zo zákona č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie toto postavenie nevyplývalo, lebo nepatriala do definície pojmu zainteresovaná verejnosť, tak mu účastníctvo nebolo možné priznať. Orgány verejnej správy ale tvrdili, že Aarhuský dohovor obsahuje ustanovenia týkajúce sa iba povoľovacieho procesu, čo je v zmysle právneho poriadku Slovenskej republiky konanie o integrovanom povolení prevádzky a nie konanie o umiestnení stavby. V územnom konaní sa stavba umiestňuje v území, pričom nejde o jej povolenie, ani o povolenie žiadnej činnosti. Orgán verejnej správy sa preto v danom prípade viacej nezaoberal otázkou priameho účinku ustanovení Aarhuského dohovoru.

Judikatúra ale tento striktný postoj odmietla. Pripustila možnosť previazania obsahu práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života podľa čl. 19 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky s vlastníckym právom podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, s právom na súkromie podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s právom na priaznivé životné prostredie podľa čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. V kontexte tohto spojenia interpretovala obsah pojmu verejnosť podľa čl. 2 ods. 4 Aarhuského dohovoru, podľa ktorého „*verejnosť*“ znamená *jednu alebo viac fyzických osôb* alebo právnických osôb a v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi alebo praxou ich združenia, organizácie alebo skupiny. Podľa ods. 5 čl. 2 Aarhuského dohovoru „*zainteresovaná verejnosť*“ znamená verejnosť, ktorá je alebo by mohla byť ovplyvnená rozhodovacím procesom týkajúcim sa životného prostredia alebo sa o tento proces zaujíma; pre potreby tejto definície sa mimovládne organizácie podporujúce ochranu životného prostredia a spĺňajúce všetky požiadavky vnútroštátneho práva považujú za zaujímavé sa o rozhodovací proces.

Aj keď v danom prípade judikatúra výslovne nekonštatovala, že Aarhuský dohovor priamo zakladá práva a povinnosti, zdôraznila, že táto zmluva má v podmienkach Slovenskej republiky podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky prednosť pred zákonom. Keďže orgány verejnej správy sa nezaoberali otázkou účasti fyzickej osoby v zákonom upravenom postupe na podklade tohto dohovoru, judikatúra argumentačne využila obsah súdnej ochrany ako ústavnoprávnej záruky ochrany práv súkromných osôb a zrušila rozhodnutia správnych orgánov pre nezrozumiteľnosť. Judikatúra teda považovala už pred rokom 2011, kedy Európsky súdny dvor vydal zásadné rozhodnutie vo veci „Medveď hnedý“ č. C-240/09, za zásadnú otázku posúdenia tohto, či by jednotlivcovi mohlo priamo vzniknúť právo z uvedeného dohovoru, a to právo zúčastňovať sa správneho a súdneho konania v postavení účastníka konania, keďže uvedené ustanovenie zakladá právo na predloženie písomných, alebo ústnych pripomienok, informácií, ktoré považuje účastník za dôležité vo vzťahu k navrhovanej činnosti. Osobitosťou však v tomto prípade je, že išlo o fyzickú osobu, ktorá bola spoluvlastníkom pozemku v blízkosti pozemku, ktorého sa týkalo rozhodnutie o umiestnení stavby, zatiaľ čo v prípade *Lesoochranárskeho zoskupenia VLK* išlo o právnickú osobu bez priamej väzby v podobe vlastníckeho práva alebo práva na súkromie v dotknutom území. Aj preto mala podľa môjho názoru judikatúra problém stotožniť sa s argumentáciou, ktorú toto združenie presadzovalo.

Čo sa týka *zásady prednosti medzinárodnej zmluvy*, uvedené pravidlo znamená, že v prípade rozporu medzi obsahom platnej medzinárodnej zmluvy so zákonom (okrem Ústavy Slovenskej republiky a ústavných zákonov) nepoužije orgán aplikujúci právo zákon, ale medzinárodnú zmluvu. Bude tak môcť však postupovať opäť iba za podmienky, že konkrétne pravidlo správania bude v medzinárodnej zmluve vyjadrené dostatočne presne, teda bude jasne vymedzovať práva a povinnosti určených subjektov. Medzinárodná zmluva, ktorá má mať prednosť pred zákonom musí byť preto zmluvou, ktorú je orgán aplikácie práva spôsobilý použiť priamo ako právnu normu pre rozhodnutie o veci, čiže zmluvou, ktorej použitie nepredpokladá – naopak vylučuje – použitie vnútroštátnej právnej úpravy vo forme zákona. Účelom inštitútu prednosti medzinárodnej zmluvy pred zákonom je umožniť orgánom štátu vykonať záväzky vyplývajúce z takejto zmluvy bez toho, aby do procesu musel zasahovať zákonodarca. Štát tým predchádza vzniku zodpovednosti za neplnenie svojich záväzkov spôsobených napríklad nemožnosťou fyzickej alebo právnickej osoby domôcť sa v konaní pred súdom svojich práv priamo založených medzinárodnou zmluvou alebo povinnosti vyplývajú-

cej priamo z medzinárodnej zmluvy. Inštitút prednosti sa môže vzťahovať len na tie zmluvy, na vykonanie ktorých nie je potrebný zákon, ani iný všeobecne záväzný právny predpis. Väčšina súdnych rozhodnutí preto uznala prednosť Aarhuského dohovoru pred zákonom, avšak zároveň vyslovila záver, že mu nemožno priznať priamy účinok, pretože tento dohovor splnomocňuje zmluvné štáty, aby prijali legislatívne, administratívne a iné opatrenia, vrátane opatrení na dosiahnutie súladu ustanovení tohto dohovoru. Poukazovali pritom na formuláciu ustanovení čl. 9 dohovoru (odsek 1 a 2 – „Každá Strana v rámci svojho vnútroštátneho práva zabezpečí...“, odsek 3 – „Každá Strana zabezpečí...“).⁸²

Dôsledkom toho by nevykonanie príslušného záväzku Slovenskou republikou prostredníctvom zákonnej úpravy zakladalo jej zodpovednosť ako subjektu medzinárodného verejného práva. Vznikla tak kľúčová otázka, či znenie § 82 ods. 3 zákona č. 543/2002 Z. z. platné do 30. 11. 2011 priznávajúce združeniu s právnou subjektivitou postavenie zúčastnenej osoby, ktorá nie je oprávnená na súde napadnúť vecnú a procesnú správnosť rozhodnutia správneho orgánu vo veci ochrany prírody a krajiny, predstavovalo dostatočné vykonanie čl. 9 ods. 2 a 3 Aarhuského dohovoru.⁸³

Článok 9 ods. 2 Aarhuského dohovoru sa vzťahuje:

- a) povinne na činnosti vypočítané v prílohe I dohovoru,
- b) na činnosti, o ktorých to ustanoví vnútroštátna úprava (ide však o možnosť, nie o povinnosť zmluvnej strany).⁸⁴

⁸² Podobné stanovisko zaujal aj Najvyšší správny súd Českej republiky vo svojom uznesení sp. zn. 3 Ao 2/2007-42 zo dňa 21. 7. 2005, podľa ktorého dohovor nie je medzinárodnou zmluvou priamo použiteľnou, a preto nemožno uplatniť pravidlo čl. 10 Ústavy Českej republiky o aplikačnej prednosti dohovoru pred zákonom. Štát ako adresát medzinárodnej zmluvy napr. podľa čl. 1 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve je povinný zmluvu plniť v dobrej viere, a to na základe čl. 26 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve. Adresátni medzinárodnej zmluvy v tomto prípade nie sú bez ďalšieho vnútroštátne subjekty členského štátu (právnické a fyzické osoby, súdy atď.).

⁸³ Pri určovaní, ako kategorizovať rozhodnutie na základe dohovoru jeho označenie vo vnútroštátnych právnych predpisoch jednej zo zmluvných strán nie je rozhodujúce. Naopak, to či by rozhodnutie malo byť napadnuteľné podľa čl. 9 ods. 2 alebo 3, je podmienené právnymi funkciami a účinkami rozhodnutia, t. j. tým, či sa svojím obsahom rovná povoleniu na vykonanie činnosti. (K tomu bližšie pozri: rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Belgicka č. ACCC/2005/11; ECE/MP.PP/C.1/2006/4/Add.2, zo dňa 28. júla 2006.).

⁸⁴ Východiskom pre zakotvenie tohto prístupu bolo rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Belgicka č. ACCC/2005/11; ECE/MP.PP/C.1/2006/4/Add.2, zo dňa 28. júla 2006.

Rozhodovanie o povolení výnimky z podmienok ochrany chránených živočíchov nepatrí medzi činnosti v skupine a), ale patrí k činnostiam patriacim do skupiny b). Bolo teda vecou slovenského zákonodarcu, či sa rozhodne zaručiť prístup záujmovým združeniam k procesu preskúmania týchto rozhodnutí pred súdom.⁸⁵ Ak sa rozhodne prístup neumožniť, nie je to v rozpore s týmto dohovorom.⁸⁶

Pokiaľ ide o čl. 9 ods. 3 Aarhuského dohovoru, ten sa týka všeobecného prístupu k spravodlivosti vo veciach životného prostredia. Nad rámec ustanovení čl. 9 ods. 1 a 2, vymedzuje právo členov verejnosti v najširšom zmysle slova.⁸⁷

Podľa Implementačného sprievodcu k Aarhuskému dohovoru tento odsek vytvára ďalší okruh prípadov, keď sa osoby môžu obrátiť na správne alebo súdne orgány a má umožniť účasť členom verejnosti na vymáhaní práva životného prostredia. Pri priamom vymáhaní majú osoby právo podať podnet na súd alebo iný orgán preskúmavajúci zákonnosť a domáhať sa uplatňovania práva proti úkonom a opomenutiam súkromných osôb a orgánov verejnej moci, ktoré sú v rozpore s vnútroštátnym právom (nemá sa tu na mysli žaloba o náhradu škody). Príkladom nepriameho vymáhania práva je

⁸⁵ Výbor pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru už napríklad riešil v tomto smere otázku, či zahrnúť do rozsahu pôsobnosti čl. 9 ods. 2 Aarhuského dohovoru aj právo na súdne preskúmanie všeobecne záväzného právneho predpisu – vyhlášky. V danom prípade bolo namietané odmietnutie prístupu k prieskumu hmotnoprávnej a procesnoprávnej zákonnosti vládnych vyhlášok. Význam čl. 9, ods. 2 závisí od rozsahu, v akom sa uplatňuje čl. 6. V tomto prípade Výbor pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru prezentoval názor, že vyhlášky sa týkajú predovšetkým čl. 7 dohovoru, ktorý upravuje účasť na tvorbe plánov, programov a politík, ale niektoré z prvkov vyhlášok môžu patriť do pôsobnosti čl. 6, a preto je možné použiť aj čl. 9 ods. 2. (K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Arménsko č. ACCC/C/2004/8; ECE/MP.PP/C.1/2006/2/Add.1, zo dňa 10. mája 2006).

⁸⁶ Na obdobné situácie upozorňoval Výbor pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru už v minulosti, keď poukazoval na potrebu kvalitného transponovania ustanovení dohovoru. Príkladom sú situácie, v ktorých obyvatelia lokality namietali nedostatočne zabezpečenú účasť v postupe rozhodovania o povolení výstavby elektrického vedenia. Výbor pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru na jednej strane uznal, že nemá pôsobnosť zasahovať do pôsobnosti zmluvného štátu, na druhej strane však konštatoval, že keby zmluvný štát zabezpečil právo na účasť verejnosti aj v postupe nepatriacom do prílohy č. I dohovoru, mohli by tak obyvatelia lokality v plnom rozsahu využiť príležitosť účasti na rozhodovacom procese. (K tomu bližšie pozri aj: Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Kazachstan č. ACCC/C/2004/2; ECE/MP.PP/C.1/2005/2/Add.2, zo dňa 14. marca 2005).

⁸⁷ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Belgicka, č. ACCC/2005/11; ECE/MP.PP/C.1/2006/4/Add.2, zo dňa 28. júla 2006.

podávanie sťažností. Aby sa takéto nepriame vymáhanie považovalo za vy-máhanie splňujúce požiadavky tohto ustanovenia dohovoru, musia sa upra-viť jasné správne a súdne postupy, v ktorých má určitý člen verejnosti oficiál-ne postavenie.

Pokiaľ ide o nepriame vymáhanie, za právny inštitút umožňujúci vykona-nie čl. 9 ods. 3 Aarhuského dohovoru v slovenskom právnom poriadku mož-no považovať podávanie petícií, podnetov a sťažností fyzickými a právnický-mi osobami, ktorými sú príslušné orgány povinné zaoberať sa a vybaviť ich. Prostredníctvom týchto inštitútov sa môže presadzovať verejný záujem na ochrane životného prostredia, lebo osoba, ktorá ich podáva, nie je povinná preukazovať svoj vzťah k veci (t. j. že bolo porušené jej subjektívne právo).

Pokiaľ ide o priame vymáhanie práva, možno konštatovať, že § 82 ods. 3 zákona č. 543/2002 Z. z. nemožno považovať za vykonanie čl. 9 ods. 3 Aar-huského dohovoru. Na to, aby členovia verejnosti mali efektívny prístup k súdom, by bolo potrebné zmeniť platnú právnu úpravu.

Slovenská právna úprava nikdy neumožňovala a ani neumožňuje, aby zá-ujmové združenia mohli žalovať na súde súkromné osoby za ich protiprávne úkony v ochrane životného prostredia, rovnako ako nie sú aktívne legitimo-vané na podanie žaloby na náhradu škody (pokiaľ nie sú vlastníkami majetku, ktorý je zložkou životného prostredia).⁸⁸

Aarhuský dohovor ako prameň európskeho práva

Signatárom Aarhuského dohovoru bolo aj Európske spoločenstvo ako sub-jekt medzinárodného práva a predchodca Únie. Medzinárodné zmluvy, ku ktorým Európske spoločenstvo pristúpilo, boli súčasťou komunitárneho prá-va. V hierarchii prameňov komunitárneho práva sa nachádzajú medzi pri-márnym právom a sekundárnym právom.

⁸⁸ Obdobnú situáciu už riešil Výbor na dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru. Tento orgán dospel k záveru že väčšina regionálnych a národných otázok životného prostredia sa prirodzene týka miestnych, resp. lokálnych záujmov na ochranu životného prostredia. Teritórium pôsobnosti miestnych mimovládnych organizácií sa preto neobmedzuje iba na určité lokality. Situácia, v ktorej nová právna úprava vylúči miestne mimovládne org-anizácie ako také z účasti na rozhodovaní o projektoch v iných častiach krajiny alebo na celoštátnych projektoch, programov, atď., je potom podľa Výboru na dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru v rozpore s uvedeným dohovorom. Na druhej strane toto rozhod-nutie nehovorí o rozsahu vylúčenia z účasti na rozhodovacom postupe, ktorý je tiež po-trebné posudzovať. (Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Turkmenistan č. ACCC/C/2004/5; ECE/MPP/C.1/2005/2/Add.5, zo dňa 14. mar-ca 2005.).

Pri pristúpení k medzinárodnej zmluve Európske spoločenstvo prejavilo vôľu a dalo prísľub, že zabezpečí súladnosť s ustanoveniami medzinárodnej zmluvy na celom území Spoločenstva. Tento záväzok sa tak vzťahoval aj na tie členské štáty, ktoré neratifikovali medzinárodnú zmluvu. Vyplývalo to z čl. 10 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva.

Podľa nej boli členské štáty povinné prijať všetky vhodné opatrenia (všeobecné alebo osobitné), aby zabezpečili splnenie záväzkov vyplývajúcich zo Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva a z úkonov prijatými inštitúciami Spoločenstva. V praxi pristúpenie Európskeho spoločenstva k medzinárodnej zmluve zohralo významnú úlohu v komunitárnom práve len vtedy, ak Spoločenstvo prijme smernicu alebo nariadenie na jej transpozíciu. Tam, kde existuje len rozhodnutie Rady o pristúpení k medzinárodnej zmluve, Komisia nepresadzuje vymáhanie obsahu medzinárodnej zmluvy vo vzťahu k členským štátom.

Skutočnosť, že medzinárodná zmluva bola súčasťou komunitárneho práva, neznamenala automaticky, že má priamy účinok vo vzťahu k vnútroštátnemu poriadku členského štátu, hoci na základe judikatúry európskych súdnych orgánov ho môže mať. Podmienkou však je, že zmluva vzhľadom na svoje znenie, predmet a povahu obsahuje jasné a presné právo alebo povinnosť a je nepodmienená, t. j. nevyžaduje prijatie ďalšieho aktu na jeho vykonanie.⁸⁹

⁸⁹ V tejto súvislosti už Výbor pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru riešil aj konformnosť komunitárnej úpravy, kedy posudzoval prístup k spravodlivosti podľa smernice EIA a smernice IPKZ. Spoločenstvo uvádzalo, že nemá zmysel poskytnúť prístup k spravodlivosti vo vzťahu k postupu účasti verejnosti, ktorá sa koná po spustení výstavby. Výbor pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru nevyhlásil, že prístup k spravodlivosti v tejto fáze nemá nevyhnutne zmysel. Keby existovala možnosť prístupu k spravodlivosti v súvislosti s akýmkoľvek povoľovacím postupom až potom, čo bola začatá výstavba, tak takáto úprava by bola určite nezlučiteľná s čl. 9 ods. 2 dohovoru. Prístup k spravodlivosti musí byť zabezpečený v čase a za predpokladu, že je skutočne možné napadnúť rozhodnutie o povolení danej činnosti. Výbor pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru však nebol presvedčený o tom, že smernica EIA v znení smernice o účasti verejnosti umožňovala členskému štátu, aby prevzal systém, keď je prístup k spravodlivosti vo vzťahu k povoleniu EIA poskytovaný len potom, čo bola začatá výstavba. Výbor pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru nebol presvedčený ani o tom, že členské štáty, ktoré v plnom rozsahu prevzali a implementovali uvedené smernice, zabezpečovali systém účasti verejnosti, ktorý by poskytoval príležitosť napadnúť rozhodnutia týkajúce sa technologických možností vo fáze, keď ešte existovala reálna možnosť s ohľadom na alternatívne technológie. (K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Výboru pre dosahovanie súladu Aarhuského dohovoru vo veci Európske spoločenstvo č. ACCC/C/2006/17, ECE/MP.PP/2008/5/Add.10, 2 May 2008).

V situácii, keď k júnu 2009 bolo na Najvyšší súd Slovenskej republiky podaných 120 odvolaní záujmového združenia L. Z. V., ktorým sa domáhalo zrušenia zamietavých rozhodnutí krajských súdov vo veci priznania jeho práva na prístup k súdom (predmetom žalôb bola žiadosť združenia o priznanie procesného postavenia účastníka v správnych konaniach o povoleniach výnimky zo zákazu – výnimky z druhovej ochrany medveďa hnedého, povolenia výnimky prístupu do chránených území a povolenia výnimky pri aplikácii chemických látok v chránenom území. Najvyšší súd Slovenskej republiky už potvrdil 50 zamietavých prvostupňových rozhodnutí krajských súdov, rozhodol sa však prerušiť konanie a predložiť Súdnemu dvoru podľa čl. 234 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva na rozhodnutie nasledujúce predbežné otázky:

„1. Je možné článku 9 Aarhuského dohovoru z 25. júna 1998, a to najmä jeho odseku 3, s prihliadnutím na hlavný cieľ sledovaný touto medzinárodnou zmluvou, t. j. že narúša klasickú koncepciu aktívnej legitímácie tým, že priznáva postavenie účastníka konania aj verejnosti, resp. zainteresovanej verejnosti, priznať bezprostredný účinok (*self-executing effect*) medzinárodnej zmluvy v situácii, keď Európska únia po tom, ako 17. februára 2005 pristúpila k tejto medzinárodnej zmluve, nevydala do dnešného dňa komunitárny predpis vykonávajúci uvedenú zmluvu, na podmienky komunitárneho práva?

2. Je možné článku 9 Aarhuského dohovoru, a to najmä jeho odseku 3, po tom, čo sa stal súčasťou komunitárneho práva, priznať priamu aplikovateľnosť alebo priamy účinok komunitárneho práva v zmysle ustálenej judikatúry Súdneho dvora?

3. Ak je odpoveď na prvú a druhú otázku kladná, potom je možné vykladať článok 9 ods. 3 Aarhuského dohovoru s prihliadnutím na hlavný cieľ sledovaný touto medzinárodnou zmluvou, že pod pojem *úkony orgánu verejnej správy* je nutné zahrnúť aj úkon spočívajúci vo vydaní rozhodnutia, t. j. že možnosť prístupu verejnosti k súdnemu konaniu v sebe zahŕňa aj právo napadnúť samotné rozhodnutie orgánu verejnej moci, ktorého nezákonnosť spočíva v dopade na životné prostredie?“

Súdny dvor v rámci prejudiciálneho konania odvodil svoju právomoc výkladu Aarhuského dohovoru na základe princípu delenej právomoci pri dosahovaní jeho účelu. V oblasti ochrany životného prostredia vykonávala Únia explicitnú právomoc podľa čl. 174 a nasl. Zmluvy o založení ES (čl. 191 a nasl. Zmluvy o fungovaní EU). Otázka výkladu Aarhuského dohovoru sa týka tak Únie, ako aj členských štátov. Otázka v danom prípade stála tak, či priznať združeniu na ochranu prírody a krajiny postavenie účastníka ko-

ania o povolení výnimky z druhej ochrany medveďa hnedého. Medveď hnedý je zaradený do prílohy IV(a) Smernice Rady č. 92/43/EHS. Podľa čl. 12 tejto smernice je objektom prísnej ochrany. Výnimky možno ustanoviť na základe čl. 16 uvedenej smernice. Na základe toho Súdny dvor založil svoju právomoc. Právomoc interpretovať čl. 9 ods. 3 Aarhuského dohovoru vymedzil súdny dvor aj vo vzťahu k jeho účinkom. Súdny dvor sa explicitne nevyjadril o priamom účinku čl. 9 ods. 3 tohto dohovoru, avšak zdôraznil potrebu a povinnosť čo najpriaznivejšej aplikácie vyplývajúcej z európskeho práva. Tieto práva nesmú byť menej priaznivé ako práva vyplývajúce z vnútroštátneho právneho systému (princíp rovnosti). Ich výkon musí byť v právnej praxi možný a efektívny (princíp efektivity). Súdny dvor rozhodol, že na základe záväzkov vyplývajúcich zo sekundárneho práva, ktoré prevzalo ustanovenia dohovoru, majú vnútroštátne sudy povinnosť poskytovať súdnu ochranu v oblasti európskeho práva životného prostredia, aby tak dosahovali účel čl. 9 ods. 3 Dohovoru.

Územné konanie a požiadavky Európskeho dohovoru o krajine

S otázkou transpozície a implementácie environmentálnych práv do právneho poriadku Slovenskej republiky súvisia aj požiadavky Európskeho dohovoru o krajine na zahrnutie nástrojov krajinného plánovania do koncepcií územného rozvoja a stavebného poriadku. Krajina ako súčasť životného prostredia vytvára podstatný priestor, v ktorom žijeme. Na úrovni medzinárodného práva je jej priznané postavenie jedného z objektov práva na ochranu životného prostredia.

Krajinu ako základnú zložku životného prostredia človeka právne uznáva aj Európsky dohovor o krajine (ďalej ako „dohovor“). Dohovor je dokumentom územnej ochrany životného prostredia. Jedná sa o prvý európsky dohovor, ktorý sa zaoberá ochranou, starostlivosťou, plánovaním a udržateľným využívaním krajiny ako celku, t. j. všetkých typov krajiny v Európe. Obsah dohovoru sa nevzťahuje len na prírodné a vidiecke územia, ale i na územia prímestské a výlučne urbárne.

Dohovor je dokumentom Rady Európy zameraným na ochranu, manažment a plánovanie krajiny. Z hľadiska systematiky sa člení na preambulu a štyri kapitoly, v ktorých sú vyjadrené jeho ciele, definované pojmy a ustanovené mechanizmy spolupráce medzi jednotlivými členskými štátmi. Na

proces ratifikácie členskými krajinami bol predložený vo Florencii 20. októbra 2000 a nadobudol platnosť po ratifikácii desiatimi krajinami 1. marca 2004. Týmto dohovorom členské štáty ustanovili nástroj zameraný na kvalitu a rozmanitosť krajiny Európy v záujme jej ochrany, manažmentu a plánovania. Podpisom dohovoru potvrdili, že krajinu považujú za významnú súčasť európskeho prírodného a kultúrneho dedičstva prispievajúcu k upevňovaniu európskej identity a podmieňujúcu vytváranie miestnych kultúr.

Príčiny prijatia dohovoru sú uvedené v jeho preambule. Krajina zohráva významnú úlohu z hľadiska verejného záujmu, je predpokladom rozvoja hospodárskych činností. Jej ochrana, manažment a plánovanie môžu prispievať k vytváraniu pracovných príležitostí. V prvom rade sa tu zdôrazňuje hospodársky a sociálny význam krajiny ako existenčného prostredia človeka. Krajina však podmieňuje aj vytváranie miestnych kultúr a je základnou súčasťou európskeho prírodného a kultúrneho dedičstva. Predmet ochrany dohovoru je tak vnímaný komplexne. Dôkazom je aj nadväznosť dokumentu na ďalšie prijaté dohovory. Možno spomenúť Bernský dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť, Dohovor o ochrane architektonického dedičstva Európy, Európsky rámcový dohovor o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami a orgánmi, i Európsku chartu miestnej samosprávy. Krajina ako jedna zo základných zložiek životného prostredia teda zasahuje a ovplyvňuje kvalitu všetkých oblastí života. Aj z tohto dôvodu by jej rámcová úprava nemala byť izolovaná, ale mala by reagovať na aktuálny právny a faktický stav ochrany životného prostredia v Európe.

Vymedzenie pojmov podľa dohovoru

Podľa čl. 1 písm. a) tohto dohovoru sa krajinou rozumie časť územia, tak ako ju vnímajú ľudia. Je výsledkom dlhoročného formovania vytvoreného prírodnými javmi, staviteľstvom a inými ľudskými činnosťami k jej súčasnému vnímaniu. Aktuálny charakter krajiny je zapríčinený najmä antropogénnymi zásahmi do nej. Prejavuje sa v krajinných koncepciách vymedzených v čl. 1 písm. b). Tie vyjadrujú všeobecné zásady, stratégie a metodické usmernenia orgánov verejnej správy. Umožňujú prijať špecifické opatrenia zamerané na ochranu, manažment a plánovanie krajiny.

Tieto činnosti majú smerovať k cieľovej kvalite krajiny. Podľa čl. 1 písm. c) tohto dohovoru táto znamená pranie a požiadavky verejnosti týkajúce sa charakteristických črt krajiny vyjadrenú pre krajinu príslušnými orgánmi verejnej správy.

Dohovor o krajine vymedzuje jednotlivé činnosti, ktoré v komplexe vytvárajú krajinnú koncepciu. V čl. 1 písm. d) opisuje ochranu krajiny ako súhrn činností smerujúcich k zachovaniu a udržaniu významných alebo charakteristických črt krajiny vyplývajúcich z jej historického dedičstva a prírodného usporiadania a/alebo ľudskej aktivity.

Manažmentom krajiny rozumie sa podľa čl. 1 písm. e) činnosť, ktorá má z hľadiska perspektívy udržateľného rozvoja zabezpečiť pravidelnú starostlivosť o krajinu s cieľom usmerňovať a zosúladiť zmeny, ktoré sú spôsobené sociálnymi, hospodárskymi a environmentálnymi procesmi. Členské štáty tak majú zabezpečiť efektívne mechanizmy ochrany krajiny, ktoré sú schopné reagovať na hospodársky a sociálny vývoj. Záverom je do tejto časti dohovoru zaradené krajinné plánovanie. Podľa čl. 1 písm. e) má zahŕňať činnosti smerujúce k zvyšovaniu kvality, k obnove, alebo tvorbe krajiny.

Vymedzenie pojmov má význam iba v súvislosti s definovaním cieľov dohovoru podľa čl. 3. V tomto smere je teda kľúčová podpora ochrany, manažmentu a plánovania krajiny a organizácia európskej spolupráce v tejto oblasti.

Závazky vyplývajúce z dohovoru o krajine

Články 1 až 9 spomenutého dohovoru popisujú záväzky vyplývajúce z neho. Tieto si vyžadujú analýzu z hľadiska národnej právnej úpravy a následne rozdelenie zodpovedností vo väzbe na rozpracovanie všeobecných a špecifických opatrení, ako aj európskej spolupráce. Pre naplnenie realizácie sú najdôležitejšie články 5 a 6, ktoré obsahujú celkovo štrnásť opatrení.

V zmysle čl. 5 dohovoru sa každá zmluvná strana zaväzuje:

- a) právne uznať krajinu ako základnú zložku prostredia obyvateľstva, ako vyjadrenie rozmanitosti ich spoločného kultúrneho a prírodného dedičstva a základ ich identity;
- b) zaviesť a realizovať krajinné koncepcie zamerané na ochranu, manažment a plánovanie krajiny prostredníctvom prijatia špecifických opatrení uvedených v článku 6;
- c) zaviesť postupy pre účasť širokej verejnosti, miestnych a regionálnych orgánov a iných strán, ktoré sú zainteresované na definovaní a realizovaní krajinných koncepcií podľa vyššie uvedeného písmena b);
- d) integrovať krajinu do svojich regionálnych a územnoplánovacích koncepcií a svojich kultúrnych, environmentálnych, poľnohospodárskych,

sociálnych a hospodárskych koncepcií, ako aj do ostatných koncepcií s možným priamym alebo nepriamym vplyvom na krajinu.

Požiadavka právneho uznania krajiny

V právnom poriadku Slovenskej republiky existujú dva relatívne komplexné právne predpisy, ktoré vymedzujú úpravu krajiny, a to zákon č. 543/2002 Zb. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov (ďalej ako „zákon o ochrane prírody a krajiny“) a zákon č. 50/1976 Z. z. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (ďalej ako „stavebný zákon“) v znení neskorších predpisov. Tieto sa po stránke obsahovej a z hľadiska svojho účelu najviac približujú cieľom dohovoru.

Účelom zákona o ochrane prírody a krajiny je úprava pôsobnosti orgánov štátnej správy a ustanovenie práv a povinností fyzických a právnických osôb pri ochrane krajiny. Stavebný zákon bol z pohľadu legislatívnej činnosti prijatý najmä z dôvodu zakotvenia právnej úpravy v oblasti priestorového usporiadania a funkčného využívania územia. Vzťah uvedených predpisov nie je natoľko prepojený, aby bolo možné hovoriť o tom, že by napĺňali požiadavky tohto dohovoru. Aj keď stavebný zákon v § 139a ods. 3 definuje pojem krajina, spôsob vnímania krajiny je odlišný od úpravy v zákone o ochrane prírody a krajiny. Definícia pojmu krajina v tomto zákone absentuje. Použitie definície zo stavebného zákona nie je možné najmä z dôvodu odlišných účelov týchto predpisov. Právne uznanie krajiny v platnom poriadku Slovenskej republiky v zmysle čl. 5 písm. a) predmetného dohovoru tak – podľa môjho názoru – nie je komplexne naplnené.

Uvedenú medzeru by mohol preklenúť zatiaľ neprijatý návrh zákona o krajinnom plánovaní. Medzi ťažiskové ciele tohto návrhu možno zaradiť úpravu ekologických aspektov územného plánovania, obstarávanie a spracovanie krajinnoplánovacích podkladov a schvaľovanie krajinnoplánovacej dokumentácie. Podľa návrhu § 1 tohto zákona by uvedené činnosti mali byť predmetom jeho úpravy. V rámci úvah de lege ferenda by sa v tomto všeobecne záväznom právnom predpise nemalo opomenúť vymedziť pojem krajina. V prípade prijatia tohto zákona by bolo možné tvrdiť posun smerom k napĺňaniu požiadaviek Dohovoru o krajine. Vzhľadom na to, že zatiaľ takáto úprava na Slovensku chýba, nemožno tvrdiť naplnenie požiadaviek medzinárodného práva verejného, a to ani v oblasti územného plánovania a územného konania, keďže toto je zamerané predovšetkým na priestoro-

vé umiestnenie urbanistických prvkov v území a vytvára len jeden z prvkov právneho uznania krajiny.

Požiadavka realizácie krajinných koncepcií prostredníctvom opatrení podľa čl. 6 Európskeho dohovoru o krajine

Špecifické opatrenia podľa čl. 6 Európskeho dohovoru o krajine zahŕňajú:

- a) opatrenia zvyšovania povedomia,
- b) opatrenia výchovy a vzdelávania,
- c) opatrenia identifikácie a hodnotenia,
- d) opatrenia cieľovej kvality krajiny,
- e) opatrenia realizácie.

V nadväznosti na plnenie tohto medzinárodného záväzku, Slovenská republika prijala mnoho strategických, koncepčných a programových dokumentov, do ktorých je zahrnutá ochrana, manažment alebo plánovanie krajiny.

Požiadavka zvyšovania povedomia je skôr mimoprávnou požiadavkou. Realizuje sa najmä prostredníctvom Národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja. V zmysle tohto dokumentu povedomie obyvateľov Slovenskej republiky je najviac formovateľné najmä prostredníctvom vedecko-populárnej produkcie a umenia. Tomuto cieľu má byť priradená aj inštitucionálna základňa. V prvom rade túto základňu tvoria najmä vedecko-výskumné a vedecko-pedagogické pracoviská, osobitne SAV a Matica slovenská. Kvantitatívnejšie sú však zastúpené školské, vzdelávacie a osvetové zariadenia. Úlohou Matice slovenskej je podporovať slovenské vlastenectvo a posilňovať vzťah občanov k slovenskej štátnosti. Preto nepovažujeme za vhodné zverovať jej otázky zvyšovania povedomia o krajine. Environmentálne vzdelávanie je vhodnejšie realizovať prostredníctvom učebných osnov, rozvojom praktických zručností a podporou tvorivosti najmä poznaním vlastného regiónu. Požiadavku zvyšovania povedomia a vzdelávania by preto bolo vhodné zveriť predovšetkým obciam, ktoré sú príslušnými orgánmi územného konania. Na výkon týchto činností majú obce predpoklady z hľadiska samosprávnych aj delegovaných pôsobností.

Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja hodnotí na území Slovenskej republiky päť základných typov krajiny, a to nížinnú, kotlinovú, príhorskú, horskú a vysokohorskú. Každý typ krajiny je charakteristický špecifickými vlastnosťami prostredia podmieňujúcimi stabilitu krajiny a jej produktivitu z hľadiska rôznych typov využitia. Krajinná štruktúra predsta-

vuje aktuálne využitie krajiny človekom, vyjadruje stupeň vplyvu na prírodnú štruktúru krajiny. Krajinná štruktúra je štatisticky vyhodnotená aj evidenciou druhov pozemkov. Identifikácii a hodnoteniu napomáha aj územný systém stresových faktorov v krajine, ktorý vymedzuje základné prvky poškodenia a ohrozenia krajiny formou jadrových, líniových a veľkoplošných prvkov pôsobenia stresových faktorov. Územný systém stresových faktorov teda napríklad napomáha analyzovať stavby umiestňované v konaní podľa § 36 ods. 4 stavebného zákona. Legislatívne zakotvenie územného systému stresových faktorov požadoval aj návrh novely stavebného zákona č. 1432 z 3. februára 2010, a to formou krajinnno-ekologického plánu, ktorý mal vytvárať územno-technické podklady. Návrh však v tomto legislatívnom znení nebol prijatý. Krajinnno-ekologický plán mal podľa môjho názoru plniť účely krajinného plánu podľa návrhu zákona o krajinnom plánovaní. Takéto zakotvenie by však vytvorilo z krajinného plánu len jeden z podporných podkladov územno-technickej dokumentácie, čím by bol popretý samostatný účel krajinného plánu a jeho povinnej participácie na tvorbe územnoplánovacej dokumentácie, tak ako ju zakladá návrh zákona o krajinnom plánovaní.

Kvalita krajiny je celopriestorovým systémom krajinných častí charakteristickým rôznym stupňom ľudských zásahov a úrovňou životného prostredia. Je daná vzájomným pôsobením pozitívnych a negatívnych faktorov.

Slovenským nástrojom dosahovania cieľovej kvality krajiny je Cena Slovenskej republiky za krajinu. Cieľom je oceniť aktivity smerujúce ku kvalitnému a udržateľnému manažmentu krajiny. Ide o motivačný nástroj, ktorý zastrešuje Slovenská agentúra životného prostredia. Oprávnenými kandidátmi na cenu sú najmä miestne a regionálne samosprávy, a to pri tvorbe projektov zahŕňajúcich krajinné koncepcie, čiže nástroje, ktorých legislatívne zakotvenie predpokladá aj návrh zákona o krajinnom pláne. Pri momentálnom právnom stave je pozitívna aj existencia takéhoto mimoprávneho nástroja územnej ochrany životného prostredia.

Požiadavka účasti verejnosti na krajinných koncepciách

Prístup verejnosti k informáciám o krajinnom plánovaní a krajinných koncepciách je vyjadrením práva na informácie o stave životného prostredia. Toto ľudské právo je zakotvené v čl. 45 Ústavy Slovenskej republiky (ústavného zákona č. 460/1992 Zb.). Podľa neho má každý právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu. Zákonnú úpravu uplatňovania práva na prístup k informáciám v slo-

venskej právnej úprave predstavuje najmä zákon č. 211/2000 Z. z., ktorý ustanovuje predmet povinne zverejňovaných informácií, obmedzenia ich zverejňovania a procesný postup pri sprístupňovaní informácií na základe žiadosti, a ktorý bol spomenutý v predchádzajúcej časti tejto monografie.

V podmienkach stavebného zákona sa požiadavka účasti verejnosti na príprave dokumentov transponuje do princípu verejnosti územného plánovania. Stavebný zákon na viacerých miestach zdôrazňuje verejnú obstarávanie, prerokovania a schvaľovania územnoplánovacej dokumentácie.

Princíp publicity mal podľa navrhovaného zákona o krajinom plánovaní ovládať aj obstarávanie, prerokovávanie krajinnoplánovacej dokumentácie. Podľa dôvodovej správy k tomuto zákonu mala krajinnoplánovacia dokumentácia vytvárať súčasť územnoplánovacej dokumentácie. Zo vzťahu týchto dvoch inštitútov tak teoreticky možno tvrdiť rozšírenie princípu verejnosti aj na krajinné plánovanie.

Samotné územné konanie aj z uvedených dôvodov nie je ovládané zásadou verejnosti. Stavebný zákon zakotvuje podporné použitie zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správneho poriadku) v znení neskorších predpisov. Tento v § 21 upravuje všeobecné podmienky ústneho pojednávania, ktoré je neverejné. Podľa odseku 3 je ústne pojednávanie neverejné, pokiaľ osobitný zákon alebo správny orgán neustanovia inak. Stavebný zákon v § 36 ods. 1 upravuje špeciálnym spôsobom inštitút ústneho pojednávania, nevyjadruje sa však k otázke verejnosti, ani ju odlišným spôsobom neupravuje. Stavebný zákon zaručuje právo na informácie a právo vyjadriť sa len účastníkom konania.

Výnimku tvorí len postup podľa § 36 ods. 4 stavebného zákona. V tomto prípade ide druhy územného konania s osobitným predmetom. Začatie územného konania o umiestnení líniovej stavby alebo v odôvodnených prípadoch aj zvlášť rozsiahlej stavby, stavby s veľkým počtom účastníkov konania, ako aj územného konania o využití územia, o stavebnej uzávere a o ochrannom pásme, ak sa týka rozsiahleho územia, oznámi stavebný úrad účastníkom územného konania verejnou vyhláškou. Stavebný úrad oznámi začatie územného konania verejnou vyhláškou aj v prípade, že mu účastníci konania alebo ich pobyt nie sú známi.

Líniovými stavbami sú v zmysle § 139 ods. 3 stavebného zákona napríklad diaľnice, ropovody, letiská, stavby dráh, vodovodné a kanalizačné rady, ochranné hrádze, plavebné a derivačné kanály. V daných prípadoch je preto verejnú začatie konania odôvodnená. Odhliadnuc od absencie úpravy krajinného plánovania je preto v územnom konaní zabezpečený princíp verej-

nosti podľa môjho názoru dostatočne, a to aj prostredníctvom požiadaviek právnej úpravy posudzovania vplyvov na životné prostredie podľa zákona č. 24/2006 Z. z. V konaniach s predmetom odlišným od § 36 ods. 4 stavebného zákona navrhujeme verejnosť konania nechať na posúdení správneho orgánu. Takáto správna úvaha by mohla byť zákonodarcom limitovaná napríklad charakterom stavby, ktorá sa má rozhodnutím umiestniť.

Požiadavka zahrnutia krajiny do regionálnych, územnoplánovacích a iných kompetencií

Územie a ani plánovanie netvorí uzavretý systém. Znamená to, že pôsobí i na to, čo sa deje mimo vymedzeného územia a času. Dôsledky nesprávneho poňatia plánovania pre rozvoj územia sa teda prostredníctvom nesprávnych rozhodnutí alebo ich zlej aplikácie dotýkajú veľkého množstva ľudí a celej rady aktivít v území po dlhú dobu. Krajinné plánovanie nie je témou základného výskumu, ale problémom praxe, v tomto prípade environmentálnej (a územnoplánovacej), teda problémom udržiavania a zvelačovania životného prostredia ako základnej existenčnej podmienky človeka.

V súčasnosti chýba v slovenskom právnom poriadku ucelená úprava krajinného plánovania. Novela stavebného zákona (zákon č. 237/2000 Z. z.) posunula krajinné plánovanie v Slovenskej republike z akademickej polohy do legislatívnej. Je síce zaradené len do kategórie prieskumov a rozborov (§ 19c ods. 2 stavebného zákona), t. j. do podkladových materiálov pre územné plány obcí, avšak v porovnaní s minulosťou ide o veľký pokrok. Návrh zákona o krajinnom plánovaní však počítal so zakotvením samostatnej definície krajinného plánovania, ktorá vysvetľovala jednotlivé kroky krajinnó-ekologického procesu. Jeho výsledkom je vytvorenie krajinnó-ekologického plánu. Neopomenul ani jej význam z hľadiska územnoplánovacej činnosti a územného konania.

Prepojenie na územné konanie možno podľa tohto sledovať najmä v § 23 návrhu zákona o krajinnom plánovaní. Toto ustanovenie upravuje nový druh rozhodnutia vydávaného v správnom konaní, a to rozhodnutia o využívaní krajiny, ktoré sa vyžaduje na vykonanie terénnych úprav, ktorými sa podstatne mení územný systém ekologickej stability, využitie významných prvkov alebo odtokové pomery v území. Konanie má ďalej upravovať postupy zrušenia verejných sádov, okrasných záhrad a inej zelene, ak sú spojené s terénnymi prácami a s odstraňovaním zelene, ťažobné práce, im podobné práce a s nimi súvisiace práce.

Vzhľadom na ucelenosť úpravy krajiny v dohovore vzniká otázka, aký by bol vzťah tohto konania k územnému konaniu podľa stavebného zákona. Konanie o využívaní krajiny malo byť podľa návrhu zákona realizované najmä vo vzťahu k územnému systému ekologickej stability (ďalej ako „USES“). Za USES sa považuje taká celopriestorová štruktúra vzájomne prepojených ekosystémov, ich zložiek a prvkov, ktorá zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života v krajine. Základ tohto systému predstavujú biocentrá (ekologicky najstabilnejšie prvky krajinskej štruktúry), biokoridory (spájajú biocentrá a umožňujú migráciu a výmenu genetických informácií organizmov) a interakčné prvky (sú prepojené na biocentrá a biokoridory a zabezpečujú priaznivé pôsobenie na okolité časti krajiny) nadregionálneho, regionálneho alebo miestneho významu. Účelom územného konania je v zmysle § 32 stavebného zákona rozhodnutie o umiestnenie stavby, o využití územia, rozhodnutie o chránenom území alebo o ochrannom pásme, rozhodnutie o stavebnej uzávere. V prípade, že by sa v územnom konaní rozhodovalo o využití územia, bolo by podľa môjho názoru potrebné najprv uskutočniť konanie o využívaní krajiny, prípadne skúmať existenciu rozhodnutia o využívaní krajiny. Tento názor zastávame najmä z dôvodu predpokladaných vzťahov krajinných a územných plánov. Ak má podľa navrhovanej právnej úpravy krajinný plán zohľadňovať ekologické aspekty územného plánovania, tak rozhodnutie o využívaní krajiny môže zakladať prekážky umiestnenia stavby, alebo naopak podporovať rozhodnutie o stavebnej uzávere. Samozrejme uvedená téza znie veľmi zjednodušene. Prijatiu takejto úpravy by mala predchádzať najmä odborná diskusia zaoberajúca sa riešením vzťahov pôsobnosti orgánov verejnej správy, preskúmateľnosti rozhodnutia o využívaní územia, účasti verejnosti na jeho tvorbe, ale predovšetkým samotného vzťahu takéhoto rozhodnutia k rozhodnutiam v územnom konaní.

Súčasný tlak na krajinu prináša potrebu nových prístupov k jej ochrane. Jedným zo základných medzinárodných dokumentov v tejto oblasti uzavretých pod záštitou Rady Európy je Európsky dohovor o krajine. Jeho hlavným cieľom je integrovať všetky záujmy ochrany v území, predovšetkým prírodné a kultúrne dedičstvo. Územná ochrana podľa dohovoru nerozlišuje medzi prírodnými a antropogénnymi prvkami krajiny, ale vníma ich komplexne. V podmienkach slovenskej právnej úpravy je v súčasnosti rozhodujúca úprava stavebného zákona a zákona o ochrane prírody a krajiny. Absentuje úprava navrhovaného zákona o krajinnom plánovaní, ktorý by podrobnejšie zakotvil krajinné plánovanie, zohľadnil ekologické aspekty územného plánovania a definoval krajinné koncepcie.

Treba povedať, že účasť verejnosti na týchto procesoch je v súčasnosti marginálna. Pozornosť verejnosti sa sústreďuje predovšetkým na plánované stavby veľkého rozsahu a líniové stavby. Svoju úlohu tu zohráva aj prípadná medializácia problému (napr. výstavba komplexu Megakasína Metropolis). V konaniach s odlišným predmetom tomu tak nie je. Je podľa môjho názoru predovšetkým úlohou zapájať v najširšej možnej miere verejnosť do uvedených postupov.

Možno konštatovať, že na Slovensku chýba právna úprava nástrojov krajinného plánovania a tiež právna úprava účasti verejnosti na týchto postupoch. Z tohto hľadiska tak nemožno považovať situáciu v oblasti transpozície záväzkov vyplývajúcich z dohovoru za uspokojivú. Ide o územné obmedzenie vlastníckeho práva.

Právne postavenie verejnosti v právnej úprave posudzovania vplyvov na životné prostredie v Slovenskej republike

Vláda Slovenskej republiky uznesením vlády Slovenskej republiky č. 330/2014 zo dňa 2. júla 2014 schválila zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Uvedený zákon priniesol podľa dôvodovej správy k tomu návrhu zákona zmeny a doplnenia v reakcii na nedostatky vytýkané Slovenskej republike Európskou komisiou v rámci procesu tzv. „infringementu“ podľa čl. 258 o porušení Zmluvy o fungovaní Európskej únie formálnym oznámením Európskej komisie z 21. marca 2013 – list č. C(2013) 1558. Podľa Európskej komisie bolo hlavným nedostatkom dovtedy platného a účinného zákona č. 24/2006 Z. z. nedostatočné prepojenie procesu posudzovania vplyvov navrhovaných činností s následnými povoľovacími postupmi. Uvedený stav mal vytvárať priestor pre nerešpektovanie výsledkov procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie a tento vo svojej podstate nemohol zaručovať plné zabezpečenie práv dotknutej verejnosti. Námietky Európskej komisie preto otvorili problematiku implementácie v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky časti tých požiadaviek Aarhuského dohovoru, ktoré smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2011/92/ES z 13. decembra 2011 o posudzovaní vplyvov určitých verejných a súkromných projektov na životné prostredie (ďalej ako „smernica EIA“) implementuje.

Európska komisia vytýkala Slovenskej republike nedostatočnú implementáciu čl. 6, 7 a 9 smernice EIA. Uvedená smernica ustanovuje v čl. 6 závä-

zok prijatia nevyhnutných opatrení členskými štátmi na zabezpečenie toho, aby orgány, ktorých sa projekt môže týkať z dôvodu ich osobitných právomocí v oblasti životného prostredia, mali možnosť vyjadriť svoje stanovisko k informáciám predloženým navrhovateľom a k žiadosti o povolenie. Tento článok smernice EIA zároveň ustanovil povinnosť informovať verejnosť v ranom štádiu procesu rozhodovania týkajúceho sa životného prostredia a najneskôr hneď, ako sa môže rozumne poskytnúť informácia buď prostredníctvom verejných oznamov, alebo inými vhodnými prostriedkami, ako sú elektronické médiá, ak sú k dispozícii, o záležitostiach rozhodovanie vymedzených týmto ustanovením smernice. Zároveň toto ustanovenie zakotvuje povinnosť členských štátov, aby v primeranom čase zabezpečili prístup dotknutej verejnosti k ustanovenému okruhu informácií. Čl. 7 smernice EIA upravuje prípady, v ktorých má posudzovaný projekt pravdepodobne významný vplyv na životné prostredie iného členského štátu. Čl. 9 smernice EIA upravuje podmienky a rozsah informovania verejnosti o udelení alebo zamietnutí povolenia.

Smernica EIA je dôležitým nástrojom, ktorý umožňuje presadiť požiadavky na ochranu životného prostredia do koncepcie stavebných projektov. Význam procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie spočíva podľa Európskej komisie v tom, že ide o postup, ktorým sa zabezpečuje, aby sa dôsledky stavebných projektov na životné prostredie, napr. priehrad, diaľnic a letísk, tovární a projekty v oblasti energetiky, posúdili a zohľadnili predtým, ako príslušný orgán členského štátu vydá rozhodnutie o schválení projektu. Cieľ smernice EIA zahŕňa snahu zaručiť, aby projekty, ktoré majú pravdepodobne značný vplyv na životné prostredie, boli pred schválením náležite posúdené. Smernica EIA preto ustanovila pred prijatím každého rozhodnutia, ktorým sa umožní pokračovanie takéhoto projektu, aby sa zisťovali a posudzovali jeho možné vplyvy na životné prostredie. Navrhovatelia môžu po uvedenom posúdení následne upraviť projekty tak, aby sa zminimalizovali nepriaznivé vplyvy projektov na životné prostredie skôr, než sa skutočne vyskytnú. Smernica EIA preto zároveň umožnila, aby príslušné orgány mohli eventuálne začleniť opatrenia na zmiernenie nepriaznivých vplyvov na životné prostredie do schvaľovania projektu. V rámci Európskej komisie preto panuje názor, že smernica EIA zabezpečuje včasnú účasť verejnosti na procesoch rozhodovania o životnom prostredí. Aj preto počas obdobia posudzovania projektu musí dotknutá verejnosť dostávať informácie a musí mať možnosť vyjadriť sa k projektom navrhovateľov, vďaka čomu

môžu príslušné orgány a navrhovatelia prijímať rozhodnutia na základe dobrej informovanosti.

Právne postavenie verejnosti podľa zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015

Zákon č. 24/2006 Z. z. účinný od 1. 1. 2015 zaviedol viacero nových legálnych definícií. V § 3 vymedzil tento právny predpis pojmy „verejnosť“, „dotknutá verejnosť“ a „mimovládna organizácia“.

Podľa § 3 písm. r) uvedeného zákona „Na účely tohto zákona verejnosť je jedna fyzická osoba, právnická osoba alebo viac fyzických osôb, alebo právnických osôb, ich organizácie alebo skupiny.“

V § 3 písm. s) vymedzil zákon č. 24/2006 Z. z. s účinnosťou od 1. 1. 2015 pojem dotknutej verejnosti, a to tak, že „dotknutá verejnosť je verejnosť, ktorá je dotknutá alebo pravdepodobne dotknutá konaním týkajúcim sa životného prostredia, alebo má záujem na takomto konaní; platí, že mimovládna organizácia podporujúca ochranu životného prostredia a spĺňajúca požiadavky ustanovené v tomto zákone má záujem na takom konaní, ...“

Na účely vysvetlenia pojmu „mimovládna organizácia“ v § 3 písm. s) zákona č. 24/2006 Z. z. zaviedol preto zákonodarca s účinnosťou od 1. 1. 2015 definíciu „mimovládnej organizácie“ v § 3 písm. t) tohto zákona. Podľa uvedeného ustanovenia „mimovládna organizácia podporujúca ochranu životného prostredia je občianske združenie, neinvestičný fond, nezisková organizácia poskytujúca verejnoprospešné služby okrem tej, ktorú založil štát, alebo nadácia založená na účel tvorby alebo ochrany životného prostredia alebo zachovania prírodných hodnôt, ...“

Ustanovenie § 6a zákona č. 24/2006 Z. z. s účinnosťou od 1. 1. 2015 zaviedlo inštitút Účasť dotknutej verejnosti pri posudzovaní vplyvov strategických dokumentov. Zákonodarca preto vymedzil dotknutú verejnosť pri posudzovaní vplyvov strategických dokumentov v § 6a ods. 1 tohto zákona. Podľa tohto odseku „Dotknutá verejnosť pri posudzovaní vplyvov strategických dokumentov je verejnosť, ktorá má záujem alebo môže mať záujem o prípravu strategických dokumentov pred ich schválením.“ V následnom ustanovení vymedzil zákonodarca subjekty, ktoré patria do skupiny dotknutej verejnosti pri posudzovaní vplyvov strategických dokumentov. Podľa § 6a ods. 2 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015 preto „medzi dotknutú verejnosť pri posudzovaní vplyvov strategických dokumentov patrí:

- a) fyzická osoba staršia ako 18 rokov,

- b) právnická osoba,
- c) občianska iniciatíva podľa odseku 3.

Zákonodarca sa zároveň s účinnosťou od 1. 1. 2015 rozhodol vymedziť aj pojem občianskej iniciatívy. Podľa § 6a ods. 3 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015 „Občianska iniciatíva sú fyzické osoby staršie ako 18 rokov, ktoré podpíšu spoločné stanovisko k návrhu strategického dokumentu. Občianska iniciatíva sa preukazuje podpisovou listinou, v ktorej je uvedené meno, priezvisko, trvalý pobyt, rok narodenia a podpis osôb, ktoré spoločné stanovisko podporujú.“ V mene občianskej iniciatívy koná splnomocnenec. Z uvedenej vymedzil zákonodarca aj jeho právne postavenie podľa § 6a ods. 4 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015. Podľa tohto ustanovenia „Splnomocnencom občianskej iniciatívy oprávneným konať v jej mene a prijímať písomnosti je fyzická osoba, ktorá je ako splnomocnenec uvedená v podpisovej listine. Ak taký údaj chýba alebo je nejasný, splnomocnencom občianskej iniciatívy je fyzická osoba uvedená v podpisovej listine na prvom mieste.“

Práva dotknutej verejnosti upravil zákonodarca v § 6a ods. 5 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015, podľa ktorého „Dotknutá verejnosť pri posudzovaní vplyvov strategických dokumentov má právo zúčastniť sa prípravy a posudzovania vplyvov strategického dokumentu, a to až do schválenia strategického dokumentu, vrátane práva podať písomné stanovisko podľa § 6 ods. 6, § 8 ods. 8, § 12 ods. 2, účasti na konzultáciách a verejnom prerokovaní strategického dokumentu.“

Zákon č. 24/2006 Z. z. s účinnosťou od 1. 1. 2015 pôsobí na prvý pohľad prehľadnejšie v tom smere, že už nerozlišuje právo verejnosti podať stanovisko k oznámeniu o strategickom dokumente, právo verejnosti podávať pripomienky k rozsahu hodnotenia strategického dokumentu a právo verejnosti doručiť príslušnému orgánu písomné stanovisko k správe o hodnotení strategického dokumentu, ale len právo podať písomné stanovisko k týmto úkonom. Na druhej strane však jednotné používanie tohto pojmu aj naďalej absentuje v obsahu spomenutých ustanovení zákona. V § 6 ods. 6 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015 ešte zákonodarca použil právo podať písomné stanovisko, pretože podľa tohto ustanovenia „Verejnosť môže doručiť svoje písomné stanovisko k oznámeniu príslušnému orgánu do 15 dní odo dňa, keď bolo oznámenie zverejnené podľa odseku 5“, avšak v § 8 ods. 8 tohto zákona už s týmto pojmom nepracuje. V § 8 ods. 8 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015 zákonodarca upravil právo vymedzených subjektov podávať pripomienky k rozsahu hodnotenia strategického dokumentu. Podľa tohto ustanovenia „Verejnosť, dotknutá obec, dotknutý

samosprávny kraj, dotknutý orgán a ďalšie osoby môžu predložiť pripomienky k rozsahu hodnotenia strategického dokumentu do desiatich dní od jeho zverejnenia podľa odsekov 5 a 6 príslušnému orgánu, ktorý ich po vyhodnotení doručí obstarávateľovi.“

Následne v § 12 ods. 2 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015 sa už zákonodarca vrátil k pojmu právo podať písomné stanovisko. Podľa tohto ustanovenia preto „Verejnosť môže doručiť písomné stanovisko príslušnému orgánu najneskôr do 21 dní odo dňa zverejnenia informácie o správe o hodnotení strategického dokumentu podľa § 11 ods. 1.“ Aj v tomto prípade má verejnosť zachované práva podľa § 11 ods. 1 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015. Podľa uvedeného „Ak ide o strategický dokument s miestnym dosahom, dotknutá obec do troch pracovných dní od doručenia správy o hodnotení strategického dokumentu a návrhu strategického dokumentu informuje o tom verejnosť spôsobom v mieste obvyklým a oznámi, kde a kedy možno do správy o hodnotení strategického dokumentu a návrhu strategického dokumentu nahliadnuť, robiť z nich výpisy, odpisy alebo na vlastné náklady zhotoviť kópie.“ V tomto smere sa preto podľa môjho názoru zrozumiteľnosť pojmov nezmenila.

Zákonodarca sa zároveň rozhodol vymedziť samostatnú definíciu pojmov „rozhodnutie, povolenie a povoľovacie konanie“.

Podľa § 3 písm. h) zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015 „povoľovacie konanie je konanie, v ktorom sa rozhoduje o návrhu na vydanie povolenia vo vzťahu k navrhovanej činnosti alebo jej zmene podľa osobitných predpisov, ...“ Rozhodnutie vymedzil zákonodarca v § 3 písm. i) zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015, podľa ktorého „rozhodnutie vydané v povoľovacom konaní je povolenie alebo rozhodnutie povoľujúceho orgánu, ktorým sa udelenie povolenia zamietá alebo ktorým sa povoľovacie konanie zastavuje, ...“ Treba povedať, že uvedená definícia sa vzťahuje iba na zákon č. 24/2006 Z. z. účinný od 1. 1. 2015 a na predpisy, na ktoré odkazuje a taktiež sa vzťahuje iba na povoľovacie konanie. Zákonodarca sa rozhodol vymedziť aj pojem povolenie. Podľa § 3 písm. j) zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015 „povolenie je rozhodnutie povoľujúceho orgánu vydané v povoľovacom konaní, ktoré oprávňuje navrhovateľa realizovať navrhovanú činnosť alebo zmenu povolenej navrhovanej činnosti; ak navrhovaná činnosť alebo jej zmena podlieha viacerým povoľovacím konaniam, považuje sa za povolenie, oprávňujúce navrhovateľa realizovať navrhovanú činnosť alebo zmenu povolenej navrhovanej činnosti, rozhodnutie vydané v každom z týchto povoľovacích konaní, ...“

Účasť verejnosti a dotknutej verejnosti v konaní podľa zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015

Účasť verejnosti a dotknutej verejnosti v konaní upravil zákonodarca s účinnosťou od 1. 1. 2015 v §§ 24 a 25 zákona č. 24/2006 Z. z. V odseku 1 § 24 tohto zákona vymedzil povinnosť príslušného orgánu informovať verejnosť. Podľa tohto ustanovenia „Príslušný orgán informuje bezodkladne verejnosť na svojom webovom sídle, prípadne aj na svojej úradnej tabuli o:

- a) tom, že navrhovaná činnosť alebo jej zmena podlieha zisťovaciemu konaniu, posudzovaniu vplyvov, konaniu podľa § 19 a o skutočnosti, že navrhovaná činnosť alebo jej zmena podlieha posudzovaniu vplyvov presahujúcich štátne hranice, ak ide o tento prípad,
- b) svojej právomoci na vydanie rozhodnutia k navrhovanej činnosti alebo jej zmene v zisťovacom konaní alebo v posudzovaní jej vplyvov a o povolujúcom orgáne,
- c) tom, že od povolujúceho orgánu a príslušného orgánu možno získať informácie o navrhovanej činnosti alebo jej zmene, ktorá je predmetom konania,
- d) povoleniach potrebných na realizáciu navrhovanej činnosti alebo jej zmeny,
- e) odbornom stanovisku podľa § 18 ods. 1 písm. g) , zámere podľa § 22 a 23, rozsahu hodnotenia podľa § 30 a správe o hodnotení činnosti podľa § 31,
- f) čase, mieste a spôsobe, ktorým sa relevantné informácie sprístupnia verejnosti vrátane informácie o konaní verejného prerokovania,
- g) podrobnostiach zabezpečenia účasti verejnosti v konaní vrátane informácií o povolujúcom orgáne, ktorému možno zasielať pripomienky alebo otázky, a o podrobnostiach o lehote na zaslanie pripomienok alebo otázok,
- h) iných informáciách dôležitých na vydanie záverečného stanoviska alebo povolenia.

Následne v odseku 2 § 24 zákona č. 24/2006 Z. z. upravil s účinnosťou od 1. 1. 2015 účasť dotknutej verejnosti v konaniach uvedených v tretej časti zákona č. 24/2006 Z. z. a následne postavenie účastníka v povoľovacom konaní k navrhovanej činnosti alebo jej zmene, ak uplatní postup podľa odseku 3 alebo odseku 4, ak jej účasť v konaní už nevyplýva z osobitného predpisu. Podľa tohto ustanovenia „Dotknutá verejnosť má postavenie účastníka v konaniach uvedených v tretej časti a následne postavenie účastníka v po-

voľovacom konaní k navrhovanej činnosti alebo jej zmene, ak uplatní postup podľa odseku 3 alebo odseku 4, ak jej účasť v konaní už nevyplýva z osobitného predpisu. Právo dotknutej verejnosti na priaznivé životné prostredie, ktorá prejavila záujem na navrhovanej činnosti alebo jej zmene postupom podľa odseku 3 alebo odseku 4, môže byť povolením navrhovanej činnosti alebo jej zmeny alebo následnou realizáciou navrhovanej činnosti alebo jej zmeny priamo dotknuté.“

Verejnosť môže prejsť záujem na navrhovanej činnosti postupom podľa § 24 ods. 3 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015. Ak to teda urobí, získava zároveň v súlade s predchádzajúcim spomenutým ustanovením postavenie účastníka konania. Podľa § 24 ods. 3 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015 „Verejnosť prejaví záujem na navrhovanej činnosti alebo jej zmene a na konaní o jej povolení podaním:

- a) odôvodneného písomného stanoviska k zámeru podľa § 23 ods. 4,
- b) odôvodnených pripomienok k rozsahu hodnotenia navrhovanej činnosti alebo jej zmeny podľa § 30 ods. 6,
- c) odôvodneného písomného stanoviska k správe o hodnotení činnosti podľa § 35 ods. 2,
- d) odôvodneného písomného stanoviska k oznámeniu o zmene podľa § 29 ods. 9.“

Z účasti, t. j. osobitného procesného postavenia vyplývajú verejnosti viaceré práva podľa odseku 4 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015. Podľa tohto odseku „Verejnosť má právo podať odvolanie proti rozhodnutiu o tom, či sa navrhovaná činnosť alebo jej zmena má posudzovať podľa tohto zákona (ďalej len „rozhodnutie vydané v zisťovacom konaní“), alebo proti záverečnému stanovisku aj vtedy, ak nebola účastníkom zisťovacieho konania alebo konania o vydaní záverečného stanoviska alebo jeho zmeny. Za deň doručenia rozhodnutia sa pri podaní takého odvolania považuje 15. deň zverejnenia rozhodnutia vydaného v zisťovacom konaní podľa § 29 ods. 15 alebo záverečného stanoviska príslušným orgánom podľa § 37 ods. 7. Verejnosť podaním odvolania zároveň prejaví záujem na navrhovanej činnosti a na konaní o jej povolení.“

Čo možno považovať za nezrozumiteľnosť alebo netransparentnosť zavedenej zmeny právnej úpravy je opätovné vymedzovanie občianskej iniciatívy v § 24 ods. 6 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015, podľa ktorého „Občianska iniciatíva sú najmenej tri fyzické osoby staršie ako 18 rokov, ktoré podpíšu spoločné stanovisko k navrhovanej činnosti alebo jej zmene, ktorá je predmetom posudzovania vplyvov alebo zisťovacieho konania podľa

tohto zákona.“ Uvedené ustanovenie je v tomto rozsahu podľa môjho názoru nadbytočné. Zákonodarca mohol podmienky počtu troch osôb zahrnúť už do obsahu § 6a ods. 2 písm. c) zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015. V tomto ustanovení však vymedzuje občiansku iniciatívu iba vo vzťahu k dotknutej verejnosti. V § 24 ods. 6 uvedeného zákona zákonodarca vymedzuje občiansku iniciatívu vo vzťahu k verejnosti a k dotknutej verejnosti. Toto zaradenie preto pôsobí neprehľadne a možno by bolo vhodné zaradenie komplexnej definície občianskej iniciatívy priamo do pojmovej vymedzenia v § 3 zákona č. 24/2006 Z. z. účinného od 1. 1. 2015.

Nositelia práva na priaznivé životné prostredie a ich aktívna legitimácia pri jeho uplatňovaní

Viacero sťažností a rozhodnutí Ústavného súdu Slovenskej republiky sa viaže k problematike nositeľov práva na priaznivé životné prostredie. Judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky odmieta skutočnosť, že by nositeľom práva na priaznivé životné prostredie, a teda jeho subjektom, mohla byť aj právnická osoba. Vo svojich rozhodnutiach Ústavný súd Slovenskej republiky striktnie trvá na názore, že nositeľom, resp. subjektom práva na priaznivé životné prostredie je vždy iba fyzická osoba. Nikdy nemôže byť subjektom tohto práva právnická osoba, pretože tá nemá spôsobilosť byť nositeľom práva na priaznivé životné prostredie.

Účelom čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky je garancia priaznivého životného prostredia. Ústavný súd Slovenskej republiky považuje toto právo za subjektívne právo verejnej povahy. Každá fyzická osoba má z tohto dôvodu nárok domáhať sa práva na priaznivé životné prostredie voči štátu. Uvedené právo je nerozlučné späté s požiadavkami na vedecko-technický rozvoj a s požiadavkami človeka na dôstojný život.

Ústavný súd Slovenskej republiky preto vytvoril doktrínu, podľa ktorej sú právne normy tvorené ľuďmi. Vzhľadom na to, že ľud vytvára právne normy, subjektom práva na priaznivé životné prostredie je preto vždy len fyzická osoba, a nikdy nie právnická osoba, a to aj preto, že stav a úroveň životného prostredia určuje kvalitu ľudského života, a teda nie kvalitu existencie právnických osôb. Treba povedať, že aj samotná Ústava Slovenskej republiky tak trochu „navádza“ k tomuto názoru, pretože podľa čl. 2 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky „Štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo.“ Na druhej strane táto doktrína nezohľadňuje § 18 ods. 2 písm. a) zákona č. 40/1964 Zb. Ob-

čiansky zákonník, podľa ktorého „Právnickými osobami sú: ... a) združenia fyzických alebo právnických osôb, ...“, a to v kontexte čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. V právnom štáte si zákony neodporujú a právny poriadok je celistvý a kompaktný. Pokiaľ sú však právnické osoby tvorené fyzickými osobami, alebo združujú fyzické osoby, uvedená doktrína odvodená od čl. 2 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky nie je ucelená, a to minimálne v kontexte nálezu Ústavného súdu Českej republiky č. j. I. ÚS 59/14 zo dňa 30. 5. 2014, ktorý v určitej obmedzenej miere priznal občianskym združeniam a obciam ako právnickým osobám spôsobilosť byť nositeľom práva na priaznivé životné prostredie, pokiaľ vykonávajú uvedené právo na území pobytu fyzických osôb, ktoré združujú. Pri občianskych združeniach vyslovil Ústavný súd českej republiky ešte podmienku, že uvedené občianske združenia musia mať vyjadrenú ochranu životného prostredia ako účel svojej právnej existencie vo svojom zakladajúcom dokumente, napr. v stanovách.

Napriek tomu sa Ústavný súd Slovenskej republiky pridrižiava línie, podľa ktorej je subjektom práva na priaznivé životné prostredie iba fyzická osoba. Pozitívny záväzok štátu zabezpečiť každému priaznivé životné prostredie má znamenať aj povinnosť stíhať protiprávne konania poškodzujúce životné prostredie. Tento záväzok sa však viaže iba k fyzickým osobám. K rovnakému záveru dospel Ústavný súd Slovenskej republiky v prípade sťažnosti právnickej osoby spojenej s účasťou na tvorbe koncepcného materiálu. Ústavný súd Slovenskej republiky v tomto prípade sťažnosť zamietol, pretože sťažnosť podala právnická osoba a tá nie je subjektom práva na priaznivé životné prostredie.

Od uvedenej línie neustúpil Ústavný súd Slovenskej republiky ani v prípade sťažností obcí. V roku 2011 obec V. namietala porušenie práva na priaznivé životné prostredie pri vydaní integrovaného povolenia na výkon činnosti skládky nie nebezpečného odpadu. Ústavný súd Slovenskej republiky v tomto prípade rozhodol, že obec ako právnická osoba nie je oprávnenou osobou na podanie sťažnosti vo veci porušenia čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. Napriek tomu je tento argument minimálne v kontexte českej súdnej judikatúry sporný, a to aj preto, že podľa čl. 64a Ústavy Slovenskej republiky „Obec a vyšší územný celok sú samostatné územné samosprávne a správne celky Slovenskej republiky združujúce osoby, ktoré majú na ich území trvalý pobyt. Podrobnosti ustanoví zákon.“ Rovnako podľa § 1 ods. 1 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení „Obec a vyšší územný celok sú samostatné územné samosprávne a správne celky Slovenskej republiky združujúce osoby, ktoré majú na ich území trvalý pobyt. Podrobnosti ustanoví zákon.“

Obdobne potom rozhodol Ústavný súd Slovenskej republiky aj v roku 2012, a to Uznesením sp. zn. III. ÚS 288/2012-17, zo dňa 26. júna 2012. V tomto prípade podala obec sťažnosť na porušenie práva na súkromie a práva na priaznivé životné prostredie pre rozhodnutie o ťažbe štrkopiesku. Ústavný súd Slovenskej republiky však opätovne vyslovil záver, že obec je neoprávnená osoba na podanie sťažnosti pre porušenie čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Spôsobilý zásah a príčinná súvislosť

Ďalšiu skupinu rozhodnutí vytvárajú rozhodnutia týkajúce sa spôsobilých zásahov do práva na priaznivé životné prostredie. Občianske združenia v uvedených sťažnostiach spravidla namietajú právne významné odopretie účasti na určitom postupe. Toto odopretie má byť zároveň spôsobilé zasiahnuť do práva na priaznivé životné prostredie. V roku 2008 sa Ústavný súd Slovenskej republiky vyjadril k postupu posudzovania vplyvov na životné prostredie. Dospel k záveru, že záverečné stanovisko podľa vtedy platného a účinného zákona č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zмене a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon č. 24/2006 Z. z.“) nemôže zasiahnuť do práva podľa čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, lebo je len interným správnym aktom a vytvára podklad pre iné správne konania. Občianske združenie malo v takom prípade použiť petíciu alebo sťažnosť v oblasti verejnej správy. Záverečné stanovisko malo podľa tohto rozhodnutia len vypovedaciu hodnotu pre adresáta práva na priaznivé životné prostredie a zásah Ústavného súdu Slovenskej republiky do úvahy orgánu verejnej správy by bol preventívny, čo je zakázané. Toto rozhodnutie by už dnes však nebolo použiteľné. V súčasnosti platný a účinný zákon č. 24/2006 Z. z. upravuje náležitosti záverečného stanoviska v rovnakom rozsahu ako náležitosti rozhodnutia. Podľa § 20a zákona č. 24/2006 Z. z. „Rozhodnutie vydané v zisťovacom konaní a záverečné stanovisko okrem všeobecných náležitostí rozhodnutia obsahuje ... a) odôvodnenie rozhodnutia vydaného v zisťovacom konaní podľa § 29 ods. 13 alebo ... b) odôvodnenie záverečného stanoviska vrátane toho, ako sa príslušný orgán vysporiadal s jednotlivými stanoviskami doručenými v priebehu posudzovania vplyvov, ako aj s odborným posudkom podľa § 36 a dôvody odsúhlasenia alebo neodsúhlasenia realizácie navrhovanej činnosti podľa § 37 ods. 5 a prílohy č. 12 časti VII a ... c) ďalšie údaje uvedené v prílohe č. 12.“ Okrem toho § 3 písm. r) a s) zákona č. 24/2006 Z. z. upravujú postavenie verejnosti a dotknutej verejnosti. Nie je to ojedinelý prí-

pad. Ústavný súd Slovenskej republiky posudzoval obdobné sťažnosti a vydal obdobné rozhodnutia napr. vo veci posúdenia zámeru vodného diela alebo zámeru vyhlásenia zón Tatranského národného parku.

Rovnako zareagoval Ústavný súd Slovenskej republiky aj na sťažnosť v prípade prijímania koncepčného materiálu – Návrhu legislatívnych opatrení, inštitucionálnych a ekonomických opatrení na zmiernenie a následné zastavenie podkôrníkovej kalamity v smrečinách na Slovensku. Neuskutočnenie rozporového konania v takomto prípade neporušuje právo na priaznivé životné prostredie podľa čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, pretože pre kvalifikovanie zásahu do uvedeného práva ako spôsobilého zásahu absentuje príčinná súvislosť medzi neuskutočnením rozporového konania a ujmou na práve na priaznivé životné prostredie.

Poslednou skupinou prípadov týkajúcich sa spôsobilého zásahu do práva na priaznivé životné prostredie a príčinnej súvislosti medzi zásahom a ujmou na práve na priaznivé životné prostredie sú sťažnosti týkajúce sa prípravy návrhu zákona. Občianske združenia majú v týchto prípadoch snahu deklarovať porušenie práva na priaznivé životné prostredie skrz porušenie práv verejnosti pri príprave návrhu zákona. Podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky má štát povinnosť podniknúť opatrenia na ochranu práv, nemá však povinnosť dosiahnuť výsledok, ktorý od neho občan žiada. Porušenie čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky môže nastať ... a) samotným právnym predpisom alebo b) aplikáciou právneho predpisu.

Prelomové rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky

Ústavný súd Českej republiky vydal dňa 30. mája 2014 prelomový nález sp. zn. I. ÚS 59/2014, ktorým v zásade pripustil aktívnu legitimáciu niektorých právnických osôb, najmä a predovšetkým občianskych združení, na podávanie individuálnych sťažností na ústavný súd s cieľom chrániť právo na priaznivé životné prostredie podľa čl. 35 Listiny základných práv a slobôd. Reagoval tak na judikatúru Najvyššieho správneho súdu Českej republiky, ktorý sa pridržiava odmietavého postoja vo vzťahu k aktívnej procesnej legitimácii na uplatňovanie práva na priaznivé životné prostredie občianskymi združeniami.

Obmedzenie aktívnej procesnej legitimácie iba na procesné otázky v konaní pred orgánom verejnej správy považoval Ústavný súd Českej republiky za neudržateľné ako z hľadiska medzinárodných záväzkov Českej republiky, tak aj z hľadiska dikcie príslušného vnútroštátneho právneho predpisu,

t. j. § 70 ods. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochrane prírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. Občanom združeným v občianskom združení nemožno preto upierať právo na spoločnú účasť pri rozhodovaní o ich životnom prostredí len preto, že založili združenie ako špecifickú právnickú osobu, na ktorú delegovali svoje práva priamej účasti na ochrane prírody a krajiny. Občianske združenie, ktoré vzniklo z dôvodu ochrany konkrétneho prírodného parku a z tohto dôvodu navrhlo zrušenie zmeny územného plánu prijatého z dôvodu novej zástavby v tomto parku, preto koná plne v záujme svojich členov a v rámci svojho predmetu činnosti podľa stanov. Má právo na to, aby súd uznal jeho „dotknutie“, a teda aj jeho vecnú legitimitáciu a podanie návrhu na zrušenie opatrenia všeobecnej povahy.

Relevantný v tomto smere je čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd. Na toto ustanovenie nadväzuje § 101a zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, podľa ktorého „*Návrh na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho částí je oprávněn podat ten, kdo tvrdí, že byl na svých právech opatřením obecné povahy, vydaným správním orgánem, zkrácen.*“ Svoj význam tu zohrávajú aj čl. 2 ods. 5 a čl. 9 ods. 2 Aarhusského dohovoru. Premietnutie uvedených ustanovení Aarhusského dohovoru do českého právneho poriadku sa uskutočnilo § 70 ods. 1 zákona č. 114/1992 Sb. o ochrane prírody a krajiny, podľa ktorého sa ochrana prírody uskutočňuje za priamej účasti občanov, prostredníctvom ich občianskych združení a dobrovoľných zborov.

Ústavný súd Českej republiky sa pri vydávaní svojho prelomového nálezu musel vyrovnáť s judikatúrou Najvyššieho správneho súdu Českej republiky, ktorá deklarovala skutočnosť, že ekologické iniciatívy nie sú nositeľmi hmotných práv. Vývoj v rozhodnutiach Ústavného súdu Českej republiky sa hlási k postulátu interpretácie vnútroštátnych noriem týkajúcich sa životného prostredia v súlade s Aarhusským dohovorom. Znamená to, že sa tu postupne objavuje snaha presadzovať environmentálne procesné práva prostredníctvom aktívnej interpretácie a aplikácie Aarhusského dohovoru. Konformný výklad s Aarhusským dohovorom má preto v prípade interpretačných alternatív prednosť.

Týmto spôsobom potom vnímal Ústavný súd Českej republiky situáciu viacerých interpretačných alternatív a otázky interpelačnej prednosti Aarhusského dohovoru aj v judikatúre Najvyššieho správneho súdu Českej republiky. Najvyšší správny súd Českej republiky pripustil, že z hľadiska posúdenia aktívnej procesnej legitimitácie na podanie návrhu na zrušenie opatrenia všeobecnej povahy je prípustný návrh, ktorý tvrdí porušenie práv navrhovateľa.

Navrhovateľ musí tvrdiť existenciu určitých jemu náležiacich subjektívnych práv, ktorých sa opatrenie všeobecnej povahy priamo dotýka. Tieto skutočnosti sú alfou a omegou posúdenia aktívnej vecnej legitímácie navrhovateľa v konaní o zrušení opatrenia všeobecnej povahy.

V ich svetle neobstoja kategoricky vyznievajúce tézy, podľa ktorých nebolo do 31. 12. 2006 možné interpretačne odvodiť aktívnu procesnú legitímáciu občianskych združení, ktorých účelom zakotveným v stanovách bola ochrana prírody a krajiny, a teda, že tieto občianske združenia nemali oprávnenie podať návrh na zrušenie opatrenia všeobecnej povahy, ktoré spočívalo v zmene časti územného plánu obce. Absurdnosť týchto téz vnímal Ústavný súd Českej republiky v situácii, v ktorej by napríklad vlastník nehnuteľnosti – pozemku susediaceho priamo s regulovaným územím nebol aktívne procesne legitímovaný na podanie návrhu na zrušenie opatrenia všeobecnej povahy – územného plánu len preto, že sa spolu s ďalšími osobami združil do občianskeho združenia a prostredníctvom tohto subjektu žiadal zrušenie opatrenia všeobecnej povahy. Občianske združenia združujú predovšetkým občanov. Sú to svojbytné právnické osoby založené s cieľom dosiahnuť dohodnutý zámer a spoločný záujem svojich členov. Práve preto považoval Ústavný súd Českej republiky svoju predchádzajúcu judikatúru a predchádzajúcu judikatúru Najvyššieho správneho súdu Českej republiky za neudržateľnú a práve preto už nebolo možné v uvedených záležitostiach zamedzovať týmto právnickým osobám v prístupe k súdom a neumožňovať im navrhovať zrušenie územného plánu. Aktívna legitímácia občianskych združení založených s cieľom chrániť životné prostredie nemôže byť bez hraníc. Súdna judikatúra v Českej republike preto videla potrebu ich vymedzenia. Odopieranie aktívnej legitímácie týmto subjektom preto považovala za trvalo neudržateľné. Dospela preto k záverom, že spolok alebo občianske združenie musí predovšetkým tvrdiť, že bol opatrením priamo dotknutý vo svojich právach. Toto tvrdenie musí vymedzovať zásah, ktorého sa mal subjekt vydávajúci opatrenie všeobecnej povahy dopustiť. „Holé“ tvrdenie o nezákonnosti opatrenia, resp. nezákonnosti postupu, ktorý predchádzal vydaniu opatrenia, bez previazania s poukazom na konkrétne porušenie práv je preto nepostačujúce. Podstatným kritériom v takom prípade je aj miestny vzťah navrhovateľa k lokalite, ktorú opatrenie všeobecnej povahy reguluje. Miestnym vzťahom môže byť sídlo spolku, resp. občianskeho združenia alebo vlastnícke právo k nehnuteľnosti potenciálne dotknutých vlastníkov a členov združenia. Judikatúra tvrdí, že na uplatnenie vecnej legitímácie navrhovateľa nie je nevyhnutná kumulácia ekologického účelu a miestneho vzťahu združenia. Práve

naopak samotný miestny vzťah združenia k lokalite môže byť postačujúci a združenie nemusí byť primárne založené s cieľom chrániť životné prostredie. Združenie preto môže byť založené s cieľom chrániť záujmy obyvateľov dotknutej lokality. V iných prípadoch však môže pre úspešné uplatnenie aktívnej legitimácie postačovať účel založenia združenia a jeho tzv. „etablovanosť“ v spoločenskom a právnom priestore. Judikatúra tento atribút nazýva tzv. „zavedenosť združenia“. Skutočnosť, že občan dá prednosť uplatňovaniu svojich práv prostredníctvom združenia mu nemôže byť na ujmu. Judikatúra však na záver tohto prípadu nezabudla zdôrazniť, že kritéria aktívnej legitimácie na podávanie ústavnej sťažnosti pre porušenie čl. 35 ods. 1 listiny základných práv a slobôd sa vzťahuje primárne na združenia, ktorých hlavným predmetom činnosti je ochrana životného prostredia.

Právna úprava právneho postavenia právnických osôb v Slovenskej republike

Podľa môjho názoru sa toto rozhodnutie dá interpretačne použiť aj v podmienkach slovenskej právnej úpravy. Postavenie právnických osôb vo všeobecnosti upravujú §§ 18 a nasl. zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej ako „zákon č. 40/1964 Zb.“). Podľa § 18 ods. 1 tohto zákona „spôsobilosť mať práva a povinnosti majú aj právnické osoby.“ Odsok 2 tohto paragrafu upravuje výpočet právnických osôb a zaraďuje medzi ne aj ... a) združenia fyzických alebo právnických osôb, a ... c) jednotky územnej samosprávy,“ § 19a ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. ustanovuje pravidlo, že „Spôsobilosť právnickej osoby nadobúdať práva a povinnosti môže byť obmedzená len zákonom.“ Postavenie občianskych združení v Slovenskej republike upravuje zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov. Podľa § 1 tohto zákona „(1) Občania majú právo slobodne sa združovať. ... (2) Na výkon tohto práva nie je potrebné povolenie štátneho orgánu.“ Podľa § 2 ods. 1 a ods. 3 uvedeného zákona „Občania môžu zakladať spolky, spoločnosti, zväzy, hnutia, kluby a iné občianske združenia, ako aj odborové organizácie (ďalej len „združenia“) a združovať sa v nich. ... Združenia sú právnickými osobami. Do ich postavenia a činnosti môžu štátne orgány zasahovať len v medziach zákona.“ Vzťah členov združenia k združeniu vymedzuje § 3 predmetného zákona, podľa ktorého „(1) Nikto nesmie byť nútený k združovaniu, k členstvu v združeniach ani k účasti na ich činnosti. Zo združenia môže každý slobodne vystúpiť. ... (2) Nikomu nesmie byť občiansky na ujmu, že sa združuje, že je členom

združenia, že sa zúčastňuje na jeho činnosti alebo ho podporuje, alebo že stojí mimo neho. ... (3) Práva a povinnosti člena združenia upravujú stanovvy združenia.“ Z uvedených ustanovení preto podľa môjho názoru vyplýva, že občianske združenia ako subjekty práva umožňujú predovšetkým fyzickým osobám, aby sa právne relevantným spôsobom združovali, t. j. spájali za určitým účelom, a aby tak posilnili svoje faktické a právne postavenie. Niet preto pochyb o tom, že občianske združenia umožňujú svojim členom realizovať ich práva a nadväzovať vzťahy s inými subjektmi. Účelom združovania v tomto smere môže byť akýkoľvek zákonom nezakázaný dôvod, ktorý má celospoločenský, skupinový alebo miestny význam. Právna úprava sa v tomto smere preto veľmi neodlišuje od českej právnej úpravy a uvedené rozhodnutie je preto možné interpretačne použiť aj na postavenie občianskych združení v rámci slovenskej právnej úpravy.

Obdobne možno vnímať aj právnu úpravu postavenia obcí podľa zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov (ďalej ako „zákon SNR č. 369/1990 Zb.“). Podľa § 1 ods. 1 tohto zákona „Obec je samostatný územný samosprávny a správny celok Slovenskej republiky; združuje osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt. Obec je právnickou osobou, ktorá za podmienok ustanovených zákonom samostatne hospodári s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami.“ Podľa § 3 písm. h) tohto zákona „Obec pri výkone samosprávy ... h) utvára a chráni zdravé podmienky a zdravý spôsob života a práce obyvateľov obce, chráni životné prostredie, ako aj utvára podmienky na zabezpečovanie zdravotnej starostlivosti, na vzdelávanie, kultúru, osvetovú činnosť, záujmovú umeleckú činnosť, telesnú kultúru a šport, ...“ V danom prípade preto podľa môjho názoru právna úprava rovnako umožňuje, aby obyvatelia obce realizovali niektoré svoje práva práve prostredníctvom obce, v ktorej žijú. Právna úprava na Slovensku podľa môjho názoru umožňuje, ba priam navádza k tomu, aby obce pomáhali svojim obyvateľom realizovať ich právo na priaznivé životné prostredie. Všeobecnú klauzulu vzťahujúcu sa na samosprávu obce upravuje § 4 ods. 1 zákona SNR č. 369/1990 Zb., podľa ktorého „Obec samostatne rozhoduje a uskutočňuje všetky úkony súvisiace so správou obce a jej majetku, všetky záležitosti, ktoré ako jej samosprávnu pôsobnosť upravuje osobitný zákon, ak takéto úkony podľa zákona nevykonáva štát alebo iná právnická osoba alebo fyzická osoba.“ Pri spojení oboch ustanovení je možné odvodiť tézu, že pokiaľ fyzické osoby nevykonávajú svoje právo na priaznivé životné prostredie, môže ho v danej lokalite v rámci samosprávnej pôsobnosti realizovať v mene svojich obyvateľov práve obec. Na právne postavenie obcí pri výkone

samosprávy možno v zásade až na niektoré výnimky (ako napr. komunálna normotvorba) aplikovať čl. 2 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.“ V prípade, že slovenská právna úprava výslovne neobmedzuje právnické osoby v spôsobilosti nadobúdať právo na priaznivé životné prostredie, možno v zmysle ústavnej zásady čl. 2 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s § 19a ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. a s § 1 ods. 1, § 4 ods. 1 a ods. 3 zákona SNR č. 369/1990 Zb. a v spojení s § 1, § 2 ods. 1 a ods. 3 a § 3 zákona č. 83/1990 Zb. konštatovať, že slovenská právna úprava nezakazuje, ani neobmedzuje obce a občianske združenia ako osobitné typy právnických osôb v spôsobilosti nadobúdať a realizovať právo na priaznivé životné prostredie. Tomuto tvrdeniu svedčí ako obsah ustanovenia čl. 51 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „Domáhať sa práv uvedených v čl. 35, 36, 37 ods. 4, čl. 38 až 42 a čl. 44 až 46 tejto ústavy sa možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.“ Vzhľadom na to, že zákonné medze výkonu práva na priaznivé životné prostredie nezakazujú výkon tohto práva právnickým osobám ako súkromným (a teda aj samosprávnym) subjektom, možno podľa môjho názoru priznať aktívnu legitimáciu na podanie ústavnej sťažnosti pre porušenie práva na priaznivé životné prostredie v spojení s právom na súdnu a inú právnu ochranu aj občianskym združeniam a obciam, a to za podmienok ustanovených nálezom Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 30. mája 2014, sp. zn. I. ÚS 59/14.

PRÁVO NA SÚKROMIE

Právo na súkromie a jeho environmentálnu interpretáciu deklaruje viacero rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva. Tento súd konštatoval v prípade Lopez Ostra proti Španielsku⁹⁰ porušenie čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Zásadnou skutkovou okolnosťou bolo porušenie zdravého životného prostredia sťažovateľky.⁹¹ Rozhodnutie vychádzalo z toho, že španielske vládne orgány neposkytli dostatočnú právnu ochranu sťažovateľke v občianskych a trestných konaniach proti spoločnosti prevádzkujúcej neschválenú spaľovňu odpadov. Prevádzka svojimi imisiami v podobe škodlivých výparov a hluku narušovala právo sťažovateľky a jej dcéry na rešpektovanie obydlia. Európsky súd pre ľudské práva dospel k názoru, že silné znečistenie životného prostredia mohlo negatívne ovplyvňovať dobrý zdravotný stav ľudí rovnako ako výkon práva na nerušené užívanie obydlia, ako aj zdravie sťažovateľky a jej dcéry. Uvedené závery prevzala aj slovenská súdna judikatúra. Rozobraté budú ďalej. Európsky súd pre ľudské práva na tomto mieste previazal obsah práva na súkromie s právom na priaznivé životné prostredie. Tento vzťah vyjadril tak, že porušenie práva na nerušené užívanie obydlia môže od určitého stupňa intenzity viesť k sťaženiu súkromného a rodinného života, a to i napriek tomu, že nemusí hroziť vážne ohrozenie zdravia. Uvedený rozsudok vytvára priestor pre presadzovanie antropocentrického prístupu k zakotveniu práva na životné prostredie.

V prípade *Surugiu proti Rumunsku* (č. 48995/99) sťažovateľ namietal porušenie čl. 8 zo strany rumunských štátnych orgánov, ktoré nevykonali opatrenia na ochranu sťažovateľa, ktorý bol opakovane obťažovaný súkromnými tretími stranami. Uvedené tretie strany opakovane vstupovali na pozemok sťažovateľa a vysypávali pred dvere a pod okná jeho domu plné vozy hnoja. Európsky súd pre ľudské práva konštatoval porušenie čl. 8 zo strany Rumunska s odôvodnením, že rozsah ochrany práva na súkromie podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd môže zahŕňať i povinnosť

⁹⁰ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Lopez Ostra proti Španielsku zo dňa 9. decembra 1994, sťažnosť č. 16798/90.

⁹¹ Podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, „1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie. ... 2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.“

štátnych orgánov prijať opatrenia na zabezpečenie rešpektovania súkromného života aj vo sfére vzťahov medzi jednotlivcami.

Skutkovo podobnú sťažnosť ako v prípade *Lopez Ostra* prejednával Európsky súd pre ľudské práva aj v prípade z Turecka,⁹² kedy sa skupina sťažovateľov obrátila na Európsky súd pre ľudské práva v súvislosti s ohrozením svojho života na základe používania jedovatých látok (kyanid) v blízkej bani Ovacik. Turecké súdne orgány v tomto prípade síce na základe návrhu sťažovateľov odhali prevádzkovateľovi bane povolenie vykonávať príslušnú rizikóvu činnosť, ale toto rozhodnutie neboli schopné desať mesiacov vykonať. Európsky súd pre ľudské práva v tomto prípade konštatoval porušenie čl. 8 s odôvodnením, že štát, v dôsledku svojej nečinnosti, nezabezpečil ochranu práva sťažovateľov na rešpektovanie ich súkromného a rodinného života.

V rozhodovacej činnosti na toto rozhodnutie nadväzuje rozhodnutie Fadejeva proti Rusku,⁹³ podľa ktorého sťažovateľka namietala, že došlo k porušeniu čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd z dôvodu nesplnenia záväzku štátu chrániť jej súkromný život a obydlie pred vážnym ekologickým ohrozením v dôsledku štátom povolených priemyselných aktivít oceliarne, ktorá nebola vo vlastníctve štátu. Európsky súd pre ľudské práva konštatoval porušenie čl. 8 zo strany Ruska, keďže žalovaný štát nedodrжал spravodlivú rovnováhu medzi záujmami spoločnosti a efektívnym výkonom práva sťažovateľky na rešpektovanie jej súkromného života a obdobia. Povinnosť prijať a presadiť príslušné a primerané opatrenia na zaistenie práv zaručených Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd majú pochopiteľne členské štáty Rady Európy. Avšak ako Európsky súd pre ľudské práva vyslovil, v tomto prípade zodpovednosť štátu v prípadoch týkajúcich sa životného prostredia môže vzniknúť predovšetkým z nedostatočnej regulácie súkromného priemyslu. To vyplýva z uplatnenia tzv. horizontálneho účinku Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Metódy výkladu Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd nadobúda pri rozširovaní svojho ochranného potenciálu stále väčší význam. Hlavnou skúmanou otázkou v tomto typu prípadov teda je, či zlyhanie štátu pri regulácii činností narušujúcich životné prostredie súkromnými priemyselnými podnikmi v danom prípade koliduje s právami jednotlivca.

⁹² K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Taskin* a ostatní proti Turecku zo dňa 10. novembra 2004, sťažnosť č. 46117/99.

⁹³ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Fadejeva* proti Ruskej federácii z 9. júna 2005, sťažnosť č. 55723/2000.

Rovnako na toto rozhodnutie nadväzuje ďalší rozsudok v prípade Turecka, ktorý Európsky súd pre ľudské práva vydal len približne mesiac po rozhodnutí vo veci Fadejeva.⁹⁴ V tomto prípade tureckí sťažovatelia namietali zásah do práva podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, pretože turecké vládne orgány zlyhali pri ochrane práva na priaznivé životné prostredie sťažovateľov, keď nevykonali súdne rozhodnutia tureckých súdov o zastavení prevádzky tepelnej elektrárne nachádzajúcej sa asi 250 km od bydliska sťažovateľov. Prevádzka výrazným spôsobom znečisťovala životné prostredie sťažovateľov spaľovaním nekvalitného uhlia, čím narúšala ekologickú stabilitu a biodiverzitu prostredia. Navyše prevádzka vykonávala svoju činnosť bez stavebného povolenia, povolenia limitov emisií a limitov vypúšťaných odpadových vôd.

Rozhodovacia činnosť štrasburských orgánov ochrany práv v oblasti práva na súkromie a jeho environmentálneho rozmeru je previazaná aj s právom na pokojné užívanie majetku podľa čl. 1 Protokolu č. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. V tomto smere sa pred Európskou komisiou pre ľudské práva objavilo viacero sťažností poukazujúcich na porušenie dohovorom garantovaného práva na rešpektovanie súkromného, rodinného života a obdobia, ako aj na porušenie práva na súkromné vlastníctvo v súvislosti so znížením hodnoty majetku ležiaceho v blízkosti letiska, v dôsledku neúmerneho hluku leteckej prepravy. V prípade Hatton a ostatní proti Spojenému kráľovstvu⁹⁵ sa sťažovatelia úspešne dovolali porušenia svojho práva podľa čl. 8 v dôsledku zvýšeného hluku z letiska Heathrow, v súvislosti s reštriktívnymi opatreniami vlády, pričom vláda nezabezpečila, žiadne seriózne štúdie o vplyve hluku z letiska na spánok sťažovateľov. V podobnom prípade Powell a Rayner proti Spojenému kráľovstvu⁹⁶ sťažovatelia neuspeli. V prípade Fredin proti Švédsku⁹⁷ Komisia pre ľudské práva vo svojej správe v súvislosti so sťažnosťou sťažovateľa proti zrušeniu povolenia využívať štrkovisko konštatovala, že „...ochrana prírody je všeobecne vo všetkých zmluvných členských štátoch uznaná ako dôležitý záujem pre súčasnú spoločnosť a že tento záujem nemôže byť adekvátne garantovaný bez toho, aby bolo záko-

⁹⁴ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Okyay a ostatní proti Turecku zo dňa 12. júla 2005, sťažnosť č. 36220/97.

⁹⁵ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Hatton a ostatní proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 8. júla 2003, sťažnosť 36022/97.

⁹⁶ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Komisie pre ľudské práva vo veci Powell a Rayner proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 21. februára 1990, sťažnosť 9310/81.

⁹⁷ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Komisie pre ľudské práva vo veci *Fredin proti Švédsku zo dňa 18. februára 1991, sťažnosť č. 12033/86.

nom upravené užívanie majetku...“. Týmto potvrdila právnu možnosť ochrany životného prostredia prostredníctvom obmedzení užívania základných práv a slobôd chránených Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd v danom prípade v súvislosti s čl. 1 Protokolu č. 1 zakotvujúcim ochranu majetku. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd teda dovoľuje chrániť životné prostredie ako „všeobecný záujem odôvodňujúci obmedzenie užívania základných práv a slobôd“.

Právna úprava v Slovenskej republike

V slovenskej republike sa problematika právnej úpravy práva na súkromie a jeho extenzívnej environmentálnej interpretácie týka predovšetkým otázok právnej úpravy susedských vzťahov a pokojného užívania objektu vlastníckeho práva – nehnuteľnosti. Podľa § 127 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej ako „zákon č. 40/1964 Zb.“ alebo aj ako „Občiansky zákonník“) „(1) *Vlastník veci sa musí zdržať všetkého, čím by nad mieru primeranú pomerom obťažoval iného alebo čím by vážne ohrozoval výkon jeho práv. Preto najmä nesmie ohroziť susedovu stavbu alebo pozemok úpravami pozemku alebo úpravami stavby na ňom zriadenej bez toho, že by urobil dostatočné opatrenie na upevnenie stavby alebo pozemku, nesmie nad mieru primeranú pomerom obťažovať susedov hlukom, prachom, popolčekom, dymom, plynmi, parami, pachmi, pevnými a tekutými odpadmi, svetlom, tienením a vibráciami, nesmie nechať chované zvieratá vnikáť na susediaci pozemok a nešetrne, prípadne v nevhodnej ročnej dobe odstraňovať zo svojej pôdy korene stromu alebo odstraňovať vetvy stromu presahujúce na jeho pozemok. ...* (2) *Ak je to potrebné a ak to nebráni účelnému využívaniu susediacich pozemkov a stavieb, môže súd po zistení stanoviska príslušného stavebného úradu rozhodnúť, že vlastník pozemku je povinný pozemok oplotiť. ...* (3) *Vlastníci susediacich pozemkov sú povinní umožniť na nevyhnutnú dobu a v nevyhnutnej miere vstup na svoje pozemky, prípadne na stavby na nich stojace, pokiaľ to nevyhnutne vyžaduje údržba a obhospodarovanie susediacich pozemkov a stavieb. Ak tým vznikne škoda na pozemku alebo na stavbe, je ten, kto škodu spôsobil, povinný ju nahradiť; tejto zodpovednosti sa nemôže zbaviť.“*

Právnej úpravy ochrany pokojného užívania vlastníctva, susedských vzťahov a práva na priaznivé životné prostredie sa v rámci judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky týka päť rozhodnutí. Napriek tomu, že vo všetkých prípadoch Ústavný súd Slovenskej republiky vydal uznesenia, a teda poda-

né sťažnosti odmietol prevažne na základe procesných dôvodoch, deklaroval v rámci týchto rozhodnutí, že právna úprava susedských vzťahov a ochrana vlastníka má aj svoj environmentálny rozmer založený na pokojnom užívaní majetku.

V prvom prípade sťažovateľ namietal, že existencia hluku a iných imisií z pohostinstva je spôsobilá zasiahnuť do práva na priaznivé životné prostredie vlastníka susediacej nehnuteľnosti. Ústavný súd Slovenskej republiky dal sťažovateľovi za pravdu, avšak jeho sťažnosť odmietol, pretože sťažovateľ označil za subjekt zasahujúci do jeho práva na priaznivé životné prostredie štátny orgán, ktorý pohostinstvu vydal povolenie na výkon podnikateľskej činnosti. V tomto smere však sťažovateľ nepreukázal príčinnú súvislosť medzi konaním štátu a zásahom do jeho práva na priaznivé životné prostredie. Napriek tomu, že zásah pohostinstva bol spôsobilým zásahom do práva na priaznivé životné prostredie, Ústavný súd Slovenskej republiky nemal právomoc rozhodovať o sťažnosti, keďže ochranu práva na priaznivé životné prostredie sťažovateľa v tomto prípade mohol poskytnúť všeobecný súd podľa zákona č. 40/1964 Zb. a podľa zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.⁹⁸ Obdobne odmietol Ústavný súd Slovenskej republiky sťažnosť sťažovateľa poukazujúcu na prenikajúci hluk v roku 2014. Tu však sťažovateľ zmeškal lehotu na podanie sťažnosti.⁹⁹

S právnou úpravou susedských vzťahov súvisí aj problematika ekologických opatrení a ich nariadenia na susediacej nehnuteľnosti. Rozsudok Okresného súdu Liptovský Mikuláš, ktorý nadobudol právoplatnosť ešte v roku 1990 zaviazal mesto Liptovský Mikuláš realizovať ekologické opatrenia pri stavbe zimného štadióna, a to tak, aby vlastníka susediaceho rodinného domu nebol rušený prevádzkou zimného štadióna. Mesto Liptovský Mikuláš prezentoval takmer 20 rokov od právoplatnosti uvedeného rozsudku názor, že investície do ekologických opatrení sú „vyhodnenými peniazmi“. Ústavný súd Slovenskej republiky síce skonštatoval, že imisie z prevádzky zimného štadióna vytvárajú spôsobilý zásah do práva na priaznivé životné prostredie vlastníka rodinného domu. Sťažovateľ však po dobu takmer 20 rokov neinicioval výkon rozhodnutia Okresného súdu Liptovský Mikuláš a nevyužil všetky subsidiárne prostriedky právnej ochrany svojho vlast-

⁹⁸ K tomu bližšie pozri: Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. októbra 2003, sp. zn. II. ÚS 216/03-8.

⁹⁹ K tomu bližšie pozri: Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 10. septembra 2014, sp. zn. II. ÚS 505/2014-14.

nického práva. Ústavný súd Slovenskej republiky preto uvedenú sťažnosť odmietol.¹⁰⁰

Právnej úpravy ochrany pokojného užívania vlastníctva sa týkajú dve rozhodnutia, ktoré na seba obsahovo nadväzujú.¹⁰¹ V tomto prípade sťažovatelia-vlastníci chceli dosiahnuť zdržanie sa zásahov do ich vlastníckeho práva treťou osobou. Uvedené zásahy mali porušovať okrem vlastníckeho práva aj právo na priaznivé životné prostredie. V danom prípade však išlo o opätovnú sťažnosť, v ktorej sťažovatelia neuviedli žiadne nové skutočnosti. V predchádzajúcej sťažnosti sťažovatelia neargumentovali ochranou vlastníckeho práva a práva na priaznivé životné prostredie, iba ochrany práva na spravodlivý súdny proces.

Právo na súkromie a jeho environmentálny rozmer vysvetľuje slovenská súdna judikatúra aj v kontexte vlastníckeho práva a ochrany pokojného stavu podľa § 5 zákona č. 40/1964 Zb., podľa ktorého *„Ak došlo k zrejmemu zásahu do pokojného stavu, možno sa domáhať ochrany na obci. Obec môže predbežne zásah zakázať alebo uložiť, aby bol obnovený predošlý stav. Tým nie je dotknuté právo domáhať sa ochrany na súde.“*

Ochranu proti tomu, kto právo porušuje alebo ohrozuje, poskytuje aj obec. Obec neposkytuje ochranu akémukoľvek porušovaniu či ohrozeniu práva (zásahu), ale iba takému, ktoré nastalo tým, že sa bez právneho dôvodu zasiahlo do doterajšieho pokojného stavu, ktorý bol pred zásahom. Obec neskúma, či ten, kto zasiahol do pokojného stavu, je na to oprávnený alebo nie. Zrejmemu zásahu do pokojného stavu v zmysle § 5 Občianskeho zákonníka spravidla dôjde pri protiprávnom konaní. Obec je oprávnená zásah do pokojného stavu zakázať, rušiteľovi uložiť, aby obnovil posledný pokojný stav, prípadne sa obe tieto zákonné možnosti kombinujú podľa povahy prípadu. Iný výrok je neprípustný. Obnovenie predošlého stavu by bolo možné spravodlivo požadovať len v prípade, pokiaľ by bolo evidentne preukázané, že zmenený stav znamená zásah do subjektívnych občianskych práv a je v súvislosti s protiprávnym konaním porušovateľa. Rozhodnutie obce podľa § 5 Občianskeho zákonníka má iný charakter ako rozhodnutie súdu a preto občiansko-práv-

¹⁰⁰ K tomu bližšie pozri: Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 17. apríla 2008, sp. zn. II. ÚS 182/08-15

¹⁰¹ K tomu bližšie pozri: Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. mája 2013, sp. zn. II. ÚS 269/13-6, Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 7. septembra 2011, sp. zn. II. ÚS 394/2011.

ny súd nie je viazaný rozhodnutím obce, vydaného podľa § 5 Občianskeho zákonníka.¹⁰²

Obec nemôže ochranu poskytnúť v takom prípade, ak sa zasiahlo do pokojného stavu v dôsledku vykonateľného súdneho rozhodnutia, alebo na základe úradného rozhodnutia, či povolenia. Skutkovým základom pre rozhodnutie obce je posledný pokojný stav, ktorý existoval pred zrejším zásahom. Obec zisťuje a rieši len skutkové otázky. Obec neskúma a ani nemôže skúmať, komu právo skutočne patrí, aká je právna pozícia jednotlivých strán. Tieto otázky môže preskúmavať a rozhodnúť o nich iba súd. Ak obec dôjde k záveru, že došlo k zrejmemu zásahu do pokojného stavu, rozhodne tak, že sa tým dosiahne obnovenie stavu, ktorý existoval pred zásahom. Obec teda neskúma právny stav, platnosť právnych vzťahov, ale len posudzuje faktický stav, ktorý sa zásahom tretej osoby zmenil oproti doterajšiemu stavu. Ide o tzv. posesórnu ochranu, v rámci ktorej vydá rozhodnutie, ktoré musí mať náležitosti podľa § 46 a nasl. zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok). Obec nemôže ani komplexne vyriešiť susedské spory týkajúce sa napr. výsadby stromov v blízkosti hranice pozemkov, údržby oplozenia, uloženia povinnosti strpieť vstup na pozemok. Tieto povinnosti môže uložiť jedine súd v občianskom súdnom konaní podľa § 127 Občianskeho zákonníka. Napr. výsadba drevín – úkon, ktorý sa javí ako environmentálne priaznivý – musí nezákonným spôsobom zasahovať práva vlastníka, aby bol spôsobilý porušiť alebo ohroziť právo suseda. To však nijakým spôsobom nevytvára o jeho hodnote podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny.¹⁰³

Inštitút imisií podľa § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka vysvetľuje súdna judikatúra ako zásahy alebo ako prenikanie nejakých účinkov (z činnosti alebo z nečinnosti vlastníka) z jednej nehnuteľnosti na druhú (susednú) nehnuteľnosť.¹⁰⁴ Nepriamou imisiou sú také vlastnícke úkony, ktorých bezprostredné účinky sa prejavujú na vlastnej nehnuteľnosti a jedine z iných príčin mimo vôle vlastníka a bez jeho prispenia pôsobia aj na nehnuteľnosť suseda. O priamu imisiu ide vtedy, ak vlastnícke úkony majú vzápätí bezprostredné účinky nielen na vlastnú nehnuteľnosť, ale aj na nehnuteľnosť suseda, resp. len na túto nehnuteľnosť. V § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka

¹⁰² K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4Sžo/59/2014, zo dňa 29. 11. 2012.

¹⁰³ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5Sžo/4/2012, zo dňa 2. 12. 2014.

¹⁰⁴ Porovnaj napr. R 37/1985.

sú upravené imisie spočívajúce v tom, že vlastník veci pri výkone vlastníckeho práva obťažuje iného, príp. ohrozuje výkon jeho práv. Podľa súdnej judikatúry ide o nepriame zásahy, ktoré musí každý znášať, pokiaľ nepresahujú (nedosahujú) určitú intenzitu rušenia. Pri obťažovaní vyvodzuje súdna judikatúra požiadavky miery primeranej pomerom a pri výkone práv imisiou dotknutého vlastníka susednej nehnuteľnosti stav vážneho ohrozenia (takýto zásah teda súdna judikatúra posudzuje podľa uvedených zákonných kritérií. Pokiaľ existuje len nízka intenzita takéhoto rušenia, ide o nepodstatné zásahy, t. j. o bežné správanie, ktoré sú susedia povinní navzájom si trpieť, lebo je spojené s obvyklým užívaním nehnuteľných vecí. V takýchto prípadoch súdna judikatúra vylučuje úspešné použitie súdnej ochrany. V rámci inštitútu imisii hovorí súdna judikatúra o priamych zásahoch do vlastníckeho práva, ku ktorým treba zaradiť napr. aj zvedenie výveru podzemnej vody. Výver, ktorý vlastník zo svojho pozemku zvádza na susedný pozemok vo vlastníctve iného vlastníka, preto predstavuje neprípustný zásah do vlastníckeho práva. Ochranu proti takémuto druhu zásahu do vlastníckeho práva neposkytuje žaloba podľa § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Toto ustanovenie chráni vlastníka iba pred nepriamymi zásahmi do vlastníctva. Na mieste je preto potreba aplikácie § 126 ods. 1 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého má „... *vlastník má právo na ochranu proti tomu, kto do jeho vlastníckeho práva neoprávnene zasahuje*...“. Na základe tohto rozlišovania potom súdna judikatúra posudzuje aj potrebu pomeriavať zásah do vlastníckeho práva. Pokiaľ ide o priamy zásah do vlastníckeho práva susediaceho vlastníka, nevyžaduje súdna judikatúra ako podmienku potrebu skúmať primeranosť imisie, t. j. analyzovať, akou vážnosťou ohrozovania výkonu práv imisiou došlo na susednej nehnuteľnosti dotknutého vlastníka. Toto rozlišovanie považuje súdna judikatúra za rozhodujúce pre aplikáciu § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Použitie tohto ustanovenia nie je možné ani preto, že odvádzaná podzemná voda je objektom vlastníctva podľa čl. 4 Ústavy Slovenskej republiky a náleží štátu. Manipulácia touto vodou prejavujúca sa ako zásah do vlastníckeho práva teda nepochádza z výkonu vlastníckeho práva vlastníka, ako to požaduje úprava zakotvená v § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Vzhľadom na to nárok poškodeného vlastníka na súdnu ochranu nemožno založiť na § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka, ale tento nárok treba vyvodiť z § 126 ods. 1 Občianskeho zákonníka. V § 126 ods. 1 Občianskeho zákonníka poskytuje zákonodarca vlastníkovi ochranu pred akýmkoľvek neoprávneným zásahom. V danom prípade ide o tzv. zapieraciu (negatórnu) žalobu, podstatou ktorej je, že vlastník sa domáha ochrany proti zásahom do

jeho vlastníckeho práva, ktoré spočívajú v inom rušení než v neoprávnenom zadržovaní jeho veci. Ochranu proti neoprávnenému zadržovaniu veci poskytuje iná vlastnícka žaloba – tzv. žaloba vindikačná. Zákonodarca v § 126 ods. 1 Občianskeho zákonníka nežiada, aby pri neoprávnenom zásahu, proti ktorému žaloba smeruje, išlo o zásah „nad mieru primeranú pomerom“, preto z tohto aspektu nie je vôbec potrebné vec posudzovať (skúmať), resp. aby išlo o zásah vážne ohrozujúci výkon práv vlastníka dotknutej nehnuteľnosti (ani takúto podmienku nestanovuje). Rozhodujúca je už samotná protiprávnosť (nedovolenosť) zásahu. Pokiaľ teda niekto neoprávnenne zvedie na cudzí pozemok podzemnú vodu z výveru, môže sa vlastník tohto pozemku domáhať ochrany proti takémuto zásahu negatívnou žalobou podľa § 126 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Neoprávnenosť (protiprávnosť) zvedenia vody z výveru vlastníkom na pozemok, na ktorom má sused postavený svoj rodinný dom, nie je preto v konaní pred súdom sporná. Súdna judikatúra sa preto nemá zaoberať otázkou intenzity a primeranosti takéhoto zásahu do vlastníckeho práva. Judikatúra preto vyvodzuje závery, že ochranu proti takémuto zásahu, ktorým sa neoprávnenne bezprostredne narušuje vlastnícke právo, preto súd nesmie odoprieť. Nie je podstatné (podmienkou poskytnutia tejto súdnej ochrany z vecného/vlastníckeho/ práva), či a do akej miery je zisteným neoprávneným zásahom vytváraný závadný stav na nehnuteľnosti poškodeného vlastníka (zamokrenie rodinného domu), resp. či tento stav je spôsobený (aj) konaním alebo nekonaním vlastníka poškodzovanej nehnuteľnosti (napr. nezaizolovaním stavby). Okolnosti takejto povahy by nepochybne mali vplyv na výsledok konania o inej žalobe, a to o žalobe zo záväzkového právneho vzťahu (na náhradu škody). Argument, že medzi domami susedných vlastníkov bude aj naďalej pretekať voda, ktorej zdrojom sú dažďové vody zo všetkých vyššie položených pozemkov, nie je vonkoncom relevantný (nič nemení na neoprávnenosti zvedenia výveru podzemnej vody do vlastníckeho práva poškodeného vlastníka). Prirodzené stekanie dažďovej vody z vyššie položených susedných pozemkov nepovažuje súdna judikatúra za imisiu, na rozdiel od situácie, ktorú vyvolá zvedenie výveru podzemnej vody na susedný pozemok.¹⁰⁵

Na Slovensku sa objavujú aj odborné názory, ktoré vidia environmentálny rozmer § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka v tom, že je schopný zabezpečiť nižšiu mieru znečisťovania životného prostredia. Uvedené názory sú založené na ideách posilňovania súkromného vlastníctva a zodpovednosti

¹⁰⁵ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1Cdo/68/2008, zo dňa 30. novembra 2009.

súkromných vlastníkov za nakladanie so svojím majetkom, a to najmä v prípadoch lesného hospodárstva. Zjednodušene povedané tieto úvahy sú založené na tzv. koncepte „*Free Market Environmentalism*“, ktorý by mal byť schopný poskytovať racionálne hodnotové východiská pre riešenie problémov environmentálnych vládnych regulácií, pretože analyzuje závažnosť dopadov súčasných praktík environmentálnej politiky a nachádza riešenia, ktoré sú bližšie k tradičnému konceptu usporiadania spoločenských vzťahov, založených na ochrane slobody jednotlivca a jeho vlastníctva. Tento koncept vytvára podľa uvedených názorov prirodzené prepojenie klasických liberálnych ekonomických princípov s právnymi princípmi systému common law. Uvedené názory presadzujú jeho výhody napr. v podobe lepšej kvality života a ochrany životného prostredia, než je to v prípade nadmerných a často veľmi násilných opatrení súčasných vlád. Uvedené názory podľa mojej mienky vedú obsah čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého vlastníctvo zaväzuje do extrému a až prílišným spôsobom posilňujú vlastnú autonómiu vlastníka lesa. Isteže vytvorenie predpokladov zodpovedné správanie vlastníka je žiaduce. Na druhej strane nie som si istý, či uvedené faktory môžu byť jediným predpokladom na realizáciu environmentálnych funkcií pri nakladaní s vlastníctvom. Vlastník si často neuvedomuje dosah objektu svojho vlastníctva do environmentálneho práva. A samotná existencia právnej úpravy susedských vzťahov podľa § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka nie je ako jediná schopná zabezpečiť realizáciu tak dôležitých aspektov, ako sú napr. hydrologické pomery v lese, alebo potenciálny pralesovitý charakter lesa (prírodné dedičstvo), nehovoriac o záväzkoch Slovenskej republiky v oblasti presadzovania priaznivého stavu a ochrany životného prostredia.¹⁰⁶

Súdna judikatúra už však deklarovala aj možnosť ochrany práva na súkromie s environmentálnym rozmerom aj prostredníctvom § 11 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého „*Fyzická osoba má právo na ochranu svojej osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy*“, a to jeho prepojením s inštitútom susedských vzťahov podľa § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Prezentovala preto názor, že k zložkám osobnosti chráneným § 11 Občianskeho zákonníka patrí aj právo na rešpektovanie rodinného života, obydľia i jeho pokojného užívania. Táto ochrana zabezpečuje i záštitu pred priamymi a bezprostrednými účinkami imisií rôzneho druhu, ktoré nepriaznivo

¹⁰⁶ Porovnaj: Kazda, R. Východiská reformy lesného hospodárstva v SR. Bratislava: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika. Apríl 2007. s. 22–29 (dostupné na webe: <http://www.konzervativizmus.sk/upload/pdf/lesne.pdf>; 22. 10. 2016, 11:02 hod.).

ovplyvňujú zdravé životné prostredie a celkové blaho fyzických osôb. V dôsledku toho môže napr. stavebník a zhotoviteľ stavby prachom, hlukom a vibráciami produkovanými pri stavebnej činnosti vykonávanej aj v dňoch pracovného pokoja a nad mieru primeranú pomerom neoprávnene zasiahnuť do práva tretích osôb na ochranu ich osobnosti. Kritériom relevantnosti takéhoto zásahu je potom vplyv na zdravotný stav postihnutej osoby. Judikatúra preto posudzuje intenzitu a trvanie zásahu a na základe týchto faktorov následne rozhoduje o použití morálneho zadostučinenia alebo priznania náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch. Poškodená osoba má v takomto prípade nárok na náhradu škody spočívajúcej vo zvýšených nákladoch pri odstraňovaní následkov zásahu ustavičným upratovaním. Výšku náhrady tejto škody určuje judikatúra na základe diskrečnej právomoci.¹⁰⁷

V judikatúre sa však objavujú aj opačné názory, a to, že výkon stavebných prác nie je spôsobilý k takému zásahu, ktorý by bol objektívne spôsobilý prívodiť ujmu spočívajúcu v porušení alebo v ohrození práv tretích osôb žijúcich v blízkosti stavby a chránených §§ 11 a nasl. Občianskeho zákonníka. Opačné názory tvrdia, že v súvislosti so stavebnou činnosťou všeobecne dochádza k určitému sťaženiu, resp. k zhoršeniu životných podmienok fyzických osôb bývajúcich v blízkosti staveniska. K zvýšenému hluku, prašnosti a k vibráciám dochádza „*pravidelne na každej stavbe*“, a to aj vtedy, ak realizátor stavebných prác v plnom rozsahu dodržiava podmienky stanovené stavebným povolením a právnymi predpismi. Iný výklad ustanovení §§ 11 a nasl. Občianskeho zákonníka by podľa tejto „opačnej“ judikatúry bol v rozpore s potrebami praktického života a s prihliadnutím na rozsiahlu stavebnú činnosť v niektorých slovenských mestách. Tieto názory vylučujú aplikáciu náhrady nemajetkovej ujmy vo vzťahu k poškodenej osobe podľa § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého „*Pokiaľ by sa nezdalo postačujúce zadostučinenie podľa odseku 1 najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jeho vážnosť v spoločnosti, má fyzická osoba tiež právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.*“ Táto judikatúra nepripúšťa kombináciu §§ 11 a nasl. Občianskeho zákonníka s § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Dodáva k tomu, že prekročenie miery primeranej pomerom podľa § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka ešte nemusí mať za následok vznik zodpovednosti za zásah do integrity fyzickej osoby podľa §§ 11 a nasl. Občianskeho zákonníka. Okrem toho tieto názory vyžadujú preukázanie existencie protiprávneho úkonu a v súvislosti s ním vznik škody. Preto-

¹⁰⁷ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Okresného súdu Bratislava I z 21. septembra 2005, č. k. 22 Ct 17/03-479.

že stavebnú činnosť vykonávanú na základe stavebného povolenia nemožno bez ďalšieho považovať za protiprávny úkon.¹⁰⁸

Judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky však považuje takéto závery a uvedený výklad z hľadiska aplikácie súdnej ochrany za nepreskúmateľný. Vyžaduje preto od súdov nižšieho stupňa, aby pri vyvodzovaní záverov poskytli taký výklad zákona, ktorý je po skutkovom vymedzení predmetu posudzovaného správania zrozumiteľný a jasný v tom smere, z ktorých ustanovení zákona alebo iného právneho predpisu vychádza, ako ich interpretuje, a prečo pod tieto ustanovenia podriadil zistený skutkový stav. Takéto odôvodnenie právnych záverov je osobitne nevyhnutné vtedy, keď sa súd odkláňa od ustáleného výkladu, alebo chce vyargumentovať dôvody, prečo s určitým výkladom nesúhlasí, t. j. prečo ho nepovažuje za správny z hľadiska právneho posúdenia. Záver, že pri výkone stavebnej činnosti „všeobecne“ dochádza k určitému zhoršeniu životných podmienok fyzických osôb v okolí staveniska a že tieto osoby sú vždy dotknuté stavebnou činnosťou, a to aj vtedy, ak stavebník vykonáva svoju činnosť v súlade so stavebným povolením a právnymi predpismi upravujúcimi túto činnosť, považuje preto Najvyšší súd Slovenskej republiky za protirečivý. Súd pri rozhodovaní nemôže hodnotiť každú stavebnú činnosť, ako činnosť spôsobilú zhoršiť fyzickej osobe bývajúcej v blízkosti staveniska užívanie jej obydlia („v súvislosti so stavebnou činnosťou všeobecne dochádza k určitému sťaženiu, resp. zhoršeniu životných podmienok fyzických osôb, ktoré bývajú v blízkosti staveniska ... fyzické osoby bývajúce v blízkosti staveniska sú vždy svojím spôsobom stavebnou činnosťou dotknuté“), a napriek tomu dospieť k záveru, že stavebná činnosť nie je objektívne spôsobilá zasiahnuť do práv fyzickej osoby na ochranu jej osobnosti (na pokojné a nerušené užívanie obydlia).

Takéto závery v celom rozsahu popierajú správnosť podrobne odôvodnených postulátov, že ochrana poskytovaná fyzickej osobe podľa §§ 11 a nasl. Občianskeho zákonníka zabezpečuje i záštitu pred priamymi a bezprostrednými účinkami imisií rôzneho druhu, ktoré nepriaznivo ovplyvňujú zdravé životné prostredie a celkové blaho fyzických osôb. Zjednodušene povedané judikatúra, ktorá previazala vzťah §§ 11 a nasl. Občianskeho zákonníka a § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka, svoje závery náležitým spôsobom odôvodnila. Opačná judikatúra akceptujúca všeobecne nežiaduce vplyvy stavebnej činnosti na zdravé životné prostredie nie je naostatok ani riadne odô-

¹⁰⁸ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 28. novembra 2007, č. k. 6 Co 487/05.

vodnená. Neslúži preto presvedčivosti rozhodnutia, pretože iba konštatuje, že iný výklad „*by bol v rozpore s potrebami praktického života*“. Judikatúra preto vníma výklad práva ako proces, v ktorom sa objasňujú jednotlivé normatívne slová a vety, ktoré sú nositeľmi určitého normatívneho významu a obsahu, že je niečo dovolené, prikázané alebo zakázané. Inak povedané, výkladom práva je objasnenie významu právnych noriem. Metódy výkladu práva sú spôsoby myšlienkového postupu, pomocou ktorého sa objasňuje význam právnej normy.¹⁰⁹ Výklad normy § 11 Občianskeho zákonníka „v súlade s potrebami praktického života“ nie je výkladom právnym, ktorý iba môže byť významný pre právne posúdenie zisteného skutkového stavu. Pri výklade právnej normy nemožno napokon opomenúť, že všetky štátne orgány majú povinnosť uplatňovať právnu normu v súlade s Ústavou Slovenskej republiky.¹¹⁰ Zo zásady ústavne konformného výkladu vyplýva tiež požiadavka, aby v prípadoch, ak pri uplatnení štandardných metód výkladu prichádzajú do úvahy rôzne výklady súvisiacich právnych noriem, bol uprednostnený ten, ktorý zabezpečí plnohodnotnú, resp. čo plnohodnotnejšiu realizáciu práv fyzických alebo právnických osôb zaručených Ústavou Slovenskej republiky. Inak povedané, všetky orgány verejnej moci sú povinné v pochybnostiach realizovať a interpretovať právne normy v prospech realizácie základných práv a slobôd priznaných Ústavou Slovenskej republiky a tiež medzinárodnými zmluvami, ktoré vytvárajú súčasť právneho poriadku.¹¹¹

Judikatúra potvrdzuje, že dosah § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka posudzuje aj stavebný úrad v konaní o povolení stavby, alebo v konaní o dodatočnom povolení stavby. Stavebný úrad preto musí dôsledne vyhodnotiť charakter námietok, t. j. aj námietok občianskoprávneho charakteru. Pri takomto posudzovaní môže dôjsť k vzájomnému prelínaniu posúdenia námietok stavebno-technického charakteru a námietok občianskoprávneho charakteru odvodených od obsahu § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Samostatné uplatnenie námietok odvodených z § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka však v stavebnom konaní neprichádza do úvahy. Uvedené námietky majú environmentálno-právny rozmer musia nachádzať svoj výraz aj v sta-

¹⁰⁹ Prusák, J.: Teória práva. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej literatúry UK. 1999, str. 295 a nasl.

¹¹⁰ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 11. marca 1999, sp. zn. PL. ÚS 15/98.

¹¹¹ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 12. apríla 2007, sp. zn. II. ÚS 148/06.

vebných a stavebno-technických predpisoch, pretože tie zaväzuje stavebný úrad pri rozhodovaní o stavebnom povolení.¹¹²

Dosah tohto výkladu sa potom prejavuje aj vo vzťahu k právu na rešpektovanie súkromného života a jeho environmentálneho rozmeru, ktorý vytvára právo na priaznivé životné prostredie. Judikatúra tým chcela podľa môjho názoru povedať, že možnosti ústavne konformného a v tomto prípade aj environmentálne konformného výkladu – pretože ten je založený na obsahu Ústavy Slovenskej republiky – nie sú uzavreté, teda neexistuje nejaký *numerus clausus* interpretácie a judikatúra by sa práve v oblasti presadzovania práva na priaznivé životné prostredie nemala brániť novým a ďalším výkladom, ktoré spĺňajú požiadavky právnej úpravy a judikatúry. Stav, podľa ktorého je stavebník v súlade so stavebnou dokumentáciou a všeobecne záväznými právnymi predpismi povinný v maximálnej miere znižovať prípadný negatívny dopad zo stavebnej činnosti a nevykonávať stavebné práce v pracovných dňoch v čase do 21.00 hod. do 7.00 hod. a v sobotu od 13.00 do 8.00 hod. a v dňoch pracovného pokoja a počas sviatkov úplne, avšak neplní si svoje povinnosti, posudzuje judikatúra ako relevantný z hľadiska zásahu do zdravého životného prostredia osôb a práva na rešpektovanie súkromia žijúcich v blízkosti staveniska. Ochrana pred hlukom, prachom a vibráciami je právom každej fyzickej osoby. Judikatúra na Slovensku preto zohľadňuje význam, ktorý v oblasti zabezpečovania uvedenej ochrany plnia medzinárodné zmluvy, ktorými je Slovenská republika viazaná a ktoré poskytujú ochranu práva súkromného a rodinného života, práva na ochranu výkonu vlastníctva a práva na ochranu zdravia. Listina základných práv a slobôd zaručuje ochranu práva súkromného a rodinného života v čl. 10 ods. 2, ochranu výkonu vlastníctva v čl. 11, ochranu zdravia v čl. 31 a ochranu priaznivého životného prostredia v čl. 35 ods. 1. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd zaručuje právo na súkromie v čl. 8. Na úrovni vnútroštátneho právneho poriadku ustanovujú základný rámec právnej ochrany ústavnoprávne normy. Ústava Slovenskej republiky zaručuje ochranu práva súkromného a rodinného života v čl. 19 ods. 2, ochranu výkonu vlastníctva v čl. 20, ochranu zdravia v čl. 40 a ochranu priaznivého životného prostredia v čl. 44 ods. 1. Okrem toho zabezpečujú ochranu súkromia a zdravého životného prostredia aj predpisy verejného práva, ktoré ukladajú každému, kto používa alebo prevádzkuje zdroje hluku alebo vibrácií, povinnosť technickými, organizačnými a ďalšími opatreniami zabezpečiť, aby hluk nepre-

¹¹² K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 23. februára 2012, sp. zn. 5Sžp/9/2011.

kračoval najvyššie prípustné hodnoty pre vonkajšie priestory a stavby a aby sa zamedzilo prenosu vibrácií na fyzické osoby. Tak napr. Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie ustanovuje v § 13 ods. 1 požiadavky na stavenisko. Podľa tohto ustanovenia „*Stavenisko treba zariadiť, usporiadať a vybaviť prístupovými cestami na dopravu materiálu tak, aby sa stavba mohla riadne a bezpečne uskutočňovať alebo odstraňovať v súlade s osobitnými predpismi. Nesmie ohrozovať a nadmerne obťažovať okolie, osobitne hlukom, prachom a podobne, ohrozovať bezpečnosť prevádzky na pozemných komunikáciách s ohľadom na osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, ďalej znečisťovať pozemné komunikácie, ovzdušie a vody, obmedzovať prístup k príľahlej stavbe alebo pozemku, k sieťam technického vybavenia územia a k požiarnemu zariadeniu.*“ Ochrana pred uvedenými imisiami poskytujú aj predpisy súkromného práva. Najširšiu ochranu proti nim poskytuje Občiansky zákonník najmä svojimi prostriedkami na predchádzanie týmto zásahom, ale i prostriedkami následnej ochrany proti imisiám. Takým prostriedkom ochrany je nepochybne aj žaloba o ochranu osobnosti podľa §§ 11 a nasl. Občianskeho zákonníka. Do sféry práv podľa §§ 11 a nasl. Občianskeho zákonníka zaraďuje judikatúra nepochybne aj práva na primerané životné prostredie, ktoré má veľmi blízko k právu na ochranu súkromného a rodinného života. Na tomto mieste tak dochádza k praktickej aplikácii výkladu poskytnuté Európskym súdom pre ľudské práva v prípadoch *Guerro a ostatní c. Taliansko z 19. februára 1998, Lopez Ostra c. Španielsko z 9. decembra 1994* a pod. Judikatúra preto priznáva, že obsahom priaznivého životného prostredia človeka je aj právo na pokojné a nerušené užívanie obydli. Právo na priaznivé životné prostredie je tak podľa judikatúry subjektívne hmotnoprávne oprávnenie (právo) fyzickej osoby, ktorého sa možno domáhať zákonom ustanoveným postupom pred správnymi a súdnymi orgánmi. Neoprávneným zásahom je zásadne každé konanie objektívne spôsobilé zasiahnuť do práva fyzickej osoby chráneného podľa § 11 Občianskeho zákonníka. Za neoprávnený zásah považuje judikatúra zásah do osobnostnej sféry iba vtedy, ak ide o okolnosti vylučujúce protiprávnosť konania, t. j. napr. výkon práva, plnenie povinnosti, svojpomoc, nutná obrana či krajná núdza, zákonné licencie podľa § 12 ods. 2 a 3 Občianskeho zákonníka a pod. Takým zásahom môže byť za určitých okolností i výkon stavebnej činnosti. K vzniku zodpovednostného vzťahu zo zásahu do osobnostných práv postačuje, že

ide o zásah, ktorý je spôsobilý niektorý z osobnostných práv „*len*“ ohroziť, nie je predpokladom vzniku tohto vzťahu, aby k poškodeniu osobnostných práv aj došlo. Pre úspech žaloby nie je teda nutné, aby došlo aj k poškodeniu zdravia fyzickej osoby, ktorá je vystavená imisiám. Postačuje, že tieto imisie sú takej intenzity alebo ich pôsobenie tak dlhodobé, že v ich dôsledku hrozí fyzickej osobe poškodenie jej zdravia. Zásah do osobnostných práv musí byť neoprávnený, teda byť v rozpore s objektívnym právom. V prípade hluku, prašnosti a vibrácií bude zásah neoprávnený vždy, kým tieto imisie prekračujú závažné hygienické limity. Pravda, zásah môže byť neoprávnený aj v prípade, že hygienické limity sú splnené, no napriek tomu vzhľadom na konkrétne okolnosti sú v rozpore s objektívnym právom. Za zásah možno považovať okrem aktívneho konania vo forme imisií aj nečinnosť subjektu, ktorému právne predpisy ukladajú povinnosť aktívneho správania sa v zmysle ochrany obyvateľstva pred hlukom, prachom a vibráciami.¹¹³

V inom prípade posudzovala judikatúra vplyv hospodárskeho chovu zvierat na zdravé a priaznivé životné prostredie vlastníka susediacej nehnuteľnosti. Vlastníci nehnuteľnosti susediacej s hospodárskym chovom zvierat napadli prevádzku chovu na súde s odôvodnením, že zasahuje do ich práva na ochranu vlastníctva, práva na ochranu zdravia a práva na priaznivé životné prostredie. Zo správy obce L. vyplynulo, že v lokalite obývanej vlastníkami a prevádzkovateľmi chovu sa v minulosti chovali ošípané a hydina. V posledných rokoch sa však na danom mieste chovala hydina a len na okraji pozemku ošípané. V okruhu 100 metrov boli okrem toho ešte dvaja chovatelia holubov. Chov domácich zvierat prevádzkovateľ na základe sťažnosti vlastníkov susediacej nehnuteľnosti upravil na základe uznesenia obecného zastupiteľstva č. X. z 20. novembra 2007 a tiež rozhodnutím o dodatočnom povolení stavby z 19. novembra 2007. Uvedené akty ustanovovali presné podmienky chovu. Ďalšia správa obce L. z 22. októbra 2009 poukazovala na to, že vo vzťahu k primeranosti zápachu a hluku ako imisii prenikajúcich z chovu sa vyjadriť obec nevedela a v tomto smere neevidovala sťažnosti občanov susediacich s prevádzkovateľom chovu. Zároveň uvedená správa uvádzala, že domáce zvieratá chovajú aj iní obyvatelia obce a v časti obce sa nachádza aj poľnohospodárske družstvo, na ktorom sa chová približne 500 kráv. Z ohliadky na mieste samom 1. júla 2009 súd zistil, že z pozemkov prevádzkovateľa sa ozývajú zvuky hydiny a zápach je cítiť pri zafúkaní vetra. V čase ohliadky prevádzkovateľ choval 28 sliepok a kačíc (spolu), malé zajace, dve kozy, jed-

¹¹³ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. apríla 2008, sp. zn. 5 Cdo 126/2007.

ného capa a holuby. V snahe vyjsť v ústrety vlastníkom susediacej nehnuteľnosti prevádzkovateľ upravil holubník tak, aby vietor nezanášal perie holubov na pozemok vlastníkov susediacej nehnuteľnosti. Znalec, ktorý posúdil stavbu prevádzky chovu zároveň konštatoval, že hospodárska budova a žumpa bola urobená (upravená) v zmysle jeho doporučení podľa znaleckého posudku a v čase súdnej ohliadky bola žumpa prázdna. Súd taktiež zistil, že medzi susediacimi pozemkami chýba časť plechového plotu, ktorý ale odstránili vlastníci susediacej nehnuteľnosti, pretože narážanie zvierat do plotu spôsobovalo nadmerný hluk. Judikatúra preto v danom prípade posúdila spor v kontexte § 127 ods. 1, § 417 ods. 2 Občianskeho zákonníka,¹¹⁴ čl. 20 ods. 1 a 3 Ústavy Slovenskej republiky. Pri posudzovaní, či sú splnené podmienky na poskytnutie ochrany podľa § 127 ods. 1 Občianskeho zákonníka judikatúra vyvodila záver, že susedské práva sa môžu účinne uplatňovať na princípe vzájomnosti. Ochrana, ktorá sa poskytuje právam vlastníka jednej veci, nesmie byť v nepomere k spravodlivej ochrane vlastníka druhej veci. Oprávnený sa môže domáhať, aby súd uložil povinnosť zdržať sa neoprávnených zásahov, t. j. presne vymedzeného rušenia, nie však, aby uložil povinnosť niečo konkrétne konať. V danom prípade sa vlastníci susediacej nehnuteľnosti s chovom domáhali – okrem iného – uloženia povinnosti prevádzkovateľovi zabrániť zatekaniu dažďovej vody z hospodárskej budovy, zabrániť vytekaniam močovky, ako aj znečisťovaniu strechy a záhrady vlastníkov susediacej nehnuteľnosti holubmi a domácou hydinou vo vlastníctve prevádzkovateľa. Vo vzťahu k uvedenému judikatúra však dospela k záveru, že hospodárska budova bola postavená v súlade s platnými normami, a ako to vyplývalo aj zo znaleckého posudku odvod dažďovej vody a močovky nespôsobil zatekanie susediacej nehnuteľnosti, ani zalievanie susediaceho pozemku. Vo vzťahu k prieniku holubov a hospodárskych zvierat judikatúra konštatovala, že vlastníci susediacej nehnuteľnosti umožňovali prienik týchto zvierat tým, že odstránili časť plechového plotu. Vlastníci susediacej nehnuteľnosti sa domáhali aj toho, aby sa prevádzkovateľ zdržal akéhokoľvek chovu akýchkoľvek hospodárskych zvierat. Túto požiadavku ale judikatúra striktnie odmietla a považovala ju za nedôvodnú. Absolútny zákaz chovu akýchkoľvek hospodárskych zvierat by bol v rozpore s čl. 20 Ústavy Slovenskej republiky.¹¹⁵

¹¹⁴ Podľa § 417 ods. 2 Občianskeho zákonníka „*Ak ide o vážne ohrozenie, ohrozený má právo sa domáhať, aby súd uložil vykonať vhodné a primerané opatrenie na odvrátenie hroziacej škody.*“

¹¹⁵ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Okresného súdu Prešov zo dňa 18. marca 2010, sp. zn. 15 C 128/2003-343.

Slovenská súdna judikatúra už posudzovala rozhodnutie súvisiace s hospodárskym chovom zvierat, a to v oblasti abstraktnej kontroly ústavnosti. V danom prípade tak išlo o verejnoprávne vzťahy pri výkone práva na súkromie. Predmetom tohto posudzovania bolo všeobecne záväzné nariadenie obce Golianovo z 25. júna 1999 o zásadách chovu hospodárskych zvierat a spoločenských zvierat chovaných v domácnosti v intraviláne obce Golianovo a jeho súlad s Ústavou Slovenskej republiky, s Občianskym zákonníkom, so zákonom SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení a so zákonom NR SR č. 115/1995 Z. z. o ochrane zvierat, ktorý neskôr bol zrušený zákonom č. 488/2002 Z. z. o veterinárnej starostlivosti a o zmene niektorých zákonov. V uvedenom konaní Generálny prokurátor Slovenskej republiky napadol uvedené nariadenie na Ústavnom súde Slovenskej republiky a vytýkal mu najmä to, že ho samospráva nevydala na plnenie úloh štátnej správy, ale nad rámec svojej samosprávnej normotvornej právomoci. Národná rada Slovenskej republiky – podľa jeho názoru – nepreniesla na obce úlohy štátnej správy a orgány územnej samosprávy ani nezaradila medzi orgány na ochranu zvierat. Obecné zastupiteľstvo tak vydalo nariadenie na základe právomoci, ktorú si de facto samo udelilo. Navyše všeobecne záväzné nariadenie obmedzovalo vlastníkov hospodárskych zvierat. V čl. 4 a 5 ustanovovalo maximálne vzdialenosti jednotlivých chovov od chránených objektov a maximálny počet hospodárskych zvierat, ktoré môže ich majiteľ chovať na jednom pozemku. Obec Golianovo argumentovala tým, že chcela iba usmerniť chov v zmysle zákona č. 337/1998 Z. z. o veterinárnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých ďalších zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 337/1998 Z. z.“) na základe požiadaviek obyvateľov obce. Výkon samosprávy obce najmä pri utváraní a ochrane zdravých podmienok a zdravého spôsobu života a práce obyvateľov obce, pri ochrane životného prostredia sa nutne prelínal s jej právomocou podľa § 13 ods. 1 písm. b) zákona č. 337/1998 Z. z., t. j. s právomocou usmerňovať a evidovať chov hospodárskych zvierat a zvierat chovaných v domácnostiach a tiež s povinnosťou utvárať predpoklady na zdravé životné podmienky, pracovné podmienky a zdravý spôsob života v zmysle § 10 písm. a) zákona NR SR č. 272/1994 Z. z. o ochrane zdravia ľudí v znení neskorších predpisov. Ústavný súd Slovenskej republiky nesúhlasil s právnou argumentáciou obce. Znenie vyššie označených článkov napadnutého nariadenia išlo podľa neho nad rámec medzí, zákazov alebo povinností, ktoré boli upravené v citovaných zákonoch. Obecné zastupiteľstvo preto prekročilo medze ustanovené zákonným textom. Ústavný súd Slovenskej republiky v tomto prípade kon-

štatoval, že normotvornú právomoc podľa čl. 68 Ústavy Slovenskej republiky¹¹⁶ nemôže obec uplatňovať v neobmedzenej miere na úpravu všetkých spoločenských vzťahov existujúcich v územnom obvode orgánu územnej samosprávy, pričom obec ani v rámci svojej normotvornej právomoci nemôže obmedziť základné práva a slobody nad rámec zákonov. Usmerňovanie a evidovanie chovu hospodárskych zvierat a zvierat chovaných v domácnostiach patrí do výkonu samosprávnej pôsobnosti obce podľa čl. 68 Ústavy Slovenskej republiky. Ustanovenie podrobností týkajúcich sa vzdialenosti objektov živočíšnej výroby od chránených objektov, ako aj kapacity chovu však do výkonu samosprávnej pôsobnosti obce nepatrí. Určené vzdialenosti, resp. voľné priestranstvá medzi označenými objektmi v čl. 4 nariadenia a maximálne počty povoleného chovu zvierat v čl. 5, tak podľa názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky ustanovili medze základných práv. To ale kolidovalo s požiadavkou čl. 13 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého *„Medze základných práv a slobôd možno upraviť za podmienok ustanovených touto ústavou len zákonom.“* Takýto postup pri vydaní napadnutého nariadenia je aj v rozpore s čl. 2 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého *„Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.“* Podľa názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky nešlo v tomto prípade o nesúlad s čl. 12 ods. 1 druhou vetou a s čl. 13 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorých *„Ludia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. ... Zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky.“* Čl. 4 a 5 napadnutého nariadenia nedošlo k porušeniu princípov neodňateľnosti, nescudziteľnosti, nepremlčateľnosti a nezrušiteľnosti základných práv a slobôd, pričom obmedzenia základných práv v napadnutom nariadení nie sú zákonnými obmedzeniami v zmysle čl. 13 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.¹¹⁷

Ústavná ochrana súkromia sa podľa čl. 16 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky¹¹⁸ spája s nedotknuteľnosťou osoby, pričom predmetom takto vytvorenej ochrany je súkromie späté s telesnou integritou a materiálnymi hodnotami

¹¹⁶ Podľa čl. 68 Ústavy Slovenskej republiky *„Vo veciach územnej samosprávy a na zabezpečenie úloh vyplývajúcich pre samosprávu zo zákona môže obec a vyšší územný celok vydávať všeobecne záväzné nariadenia.“*

¹¹⁷ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 19. februára 2003, sp. zn. III. ÚS 88/2001.

¹¹⁸ Podľa čl. 16 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky *„Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom.“*

mi súkromnej povahy, zatiaľ čo ochrana nemateriálnych hodnôt súkromnej povahy sa zaručuje podľa čl. 19 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.¹¹⁹ Všeobecne záväzné nariadenie, nemá podľa judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky povahu prameňa práva, ktorým v súlade s Ústavou Slovenskej republiky možno ustanoviť oprávnené zásahy do súkromného a rodinného života.¹²⁰ Prípád z obce Golianovo sa rovnako dotýkal materiálnych aj nemateriálnych hodnôt súkromnej povahy (zvieratá, objekty živočíšnej výroby, chránené objekty; spôsob chovu zvierat, hospodárenia a pod. ako nemateriálne aspekty súkromného a rodinného života).

Obec ani v rámci svojej normotvornej právomoci nemôže obmedziť základné práva a slobody nad rámec zákonov. Obec všeobecne záväzným nariadením nemôže obmedziť vlastnícke právo zaručené čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, pretože obec je právnickou osobou, ktorej Ústava Slovenskej republiky nedovoľuje obmedziť základné práva a slobody. V čl. 4 a čl. 5 napadnutého nariadenia obce Golianovo išlo aj o obmedzenie vlastníckeho práva zaručeného prvotne v čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a potom v § 123 Občianskeho zákonníka.¹²¹ Judikatúra preto vyslovila nesúlad ustanovení tohto nariadenia s označenými ustanoveniami Ústavy Slovenskej republiky a Občianskeho zákonníka.¹²² Pokiaľ by aj obec chcela chrániť susedské vzťahy, tak podľa môjho názoru môže poskytnúť len ochranu pokojného stavu. Ochrany priaznivého životného prostredia v rámci susedských vzťahov sa môže vlastník domáhať iba na občianskom súde.

Povinné očkovanie – zásah do práva na rešpektovanie súkromného života?

Úplne inou otázkou je otázka očkovania. Podľa J. Drgonca medzi právom na ochranu zdravia a právom na súkromie nevzniká kolízny vzťah z hľadiska subjektu jedného a druhého základného práva. Komplikácie vznikajú pri určení hraníc medzi činnosťami, ktoré sú predmetom podľa čl. 40 a tými, ktoré sú predmetom ochrany podľa čl. 16 ods. 1 Ústavy Slovenskej republi-

¹¹⁹ Podľa čl. 19 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky „Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.“

¹²⁰ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 13. mája 1997, sp. zn. II. ÚS 19/97.

¹²¹ Podľa § 123 Občianskeho zákonníka „Vlastník je v medziach zákona oprávnený predmet svojho vlastníctva držať, užívať, požívať jeho plody a úžitky a nakladať s ním.“

¹²² K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. októbra 1997, sp. zn. II. ÚS 59/97.

ky. Výklad a uplatnenie Ústavy Slovenskej republiky vplýva na vymedzenie obsahu práva na ochranu zdravia, keďže ústava neobsahuje výslovné pravidlá pre rozlíšenie ochrany medicínskym výkonom podľa čl. 40 a podľa čl. 16 ods. 1. Účelom výkladu práva je znížiť nejasnosť právnej úpravy, ktorú treba aplikovať. Zníženie nejasnosti v tejto situácii možno dosiahnuť tak, že právny vzťah medzi zdravotníckym zariadením a chorým sa vysvetlí ako vzťah, ktorý celý nepatrí do sféry práva na ochranu zdravia, ale naopak, ktorý v celom rozsahu všetkých právne relevantných skutočností náleží k vzťahom, ktorým sa ústavná ochrana priznáva prostredníctvom práva na súkromie podľa čl. 16 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. V prospech tohto výkladu je zníženie sporu o ústavný prameň práva, systematika Ústavy Slovenskej republiky, a teda skutočnosť, že právo na ochranu zdravia sa zaručuje piatym oddielom ústavy Hospodárske, sociálne a kultúrne práva, tým sa vymedzuje aj hospodársky a sociálny rozmer práva na ochranu zdravia.

Problematika povinného očkovania je v súčasnej dobe predmetom diskusie odbornej obce. Časť jej predstaviteľov sa s povinným očkovaním predovšetkým maloletých detí nestotožňuje. Na druhej strane jedná sa o opatrenie, ktoré presadzuje zdravé životné prostredie, avšak môže zasahovať do práva na súkromie.¹²³ O to väčší ohlas vyvolala uvedená problematika po rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Solomakhin proti Ukrajine* zo dňa 24. septembra 2012, sťažnosť 24429/03. Sťažovateľ Sergej Dimitrejevič Solomakhin sa narodil v roku 1964 v Donecku na Ukrajine a zomrel 13. septembra 2010. V roku 1998 vyhľadal lekársku pomoc v mestskej nemocnici v Donecku, kde mu lekári diagnostikovali akútne respiračné ochorenie a predpísali mu ambulantnú liečbu. Na svojej ďalšej návšteve nemocnice sťažovateľa testovali na jeho reakciu voči vakcíne proti záškrtu. Test nevykázal náchylnosť voči antigénom záškrtu. Lekári sa preto rozhodli sťažovateľa zaočkovať deň nasledujúci po vyšetrení. Sťažovateľ neskôr tvrdil, že použitie očkovacej vakcíny bolo v jeho prípade vylúčené. Približne dva dni po očkovaní ošetrojúci lekár vyšetril sťažovateľa a konštatoval zlepšenie zdravotného stavu. Sťažovateľovi následne diagnostikovali zápal priedušnice a priedušiek. Zhruba od konca roka 1998 približne do polovice roka 1999 strávil sťažovateľ viac ako pol roka po rôznych zdravotníckych zariadeniach a liečil sa na rôzne chronické ochorenia, ako napríklad pankreatitída, hepatitída, cholecystitída, kolitída. Dňa 4. februára 1999 vedúci lekár nemocnice pokarhal ošetrojúceho lekára príslušnú zdravotnú sestru pre dôvodné podozrenie z porušenia

¹²³ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 10. decembra 2014, sp. zn. PL. ÚS 10/2013.

postupov pri očkovaní sťažovateľa. Sťažovateľ totiž očkovanie sústavne namietal, avšak bol liečený na akútne ochorenia dýchacích ciest. Pre vznik podozrenia z porušenia postupov pri očkovaní vedúci lekár nariadil postupy pri očkovaní sťažovateľa preveriť. Sťažovateľ sa preto rozhodol žalovať nemocnicu aj regionálny úrad verejného zdravia v Donecku na Okresnom súde v Donecku. Tvrdil, že ošetrojúci lekár ho zaočkoval v čase choroby, čo uňho vyvolalo rad iných chronických ochorení. Taktiež sa sťažoval, že vakcína bola nekvalitná, pretože nebola certifikovaná. Lekár ju použil po uplynutí expiračnej doby. Navyše nebola skladovaná vo vhodných podmienkach. Sťažovateľ zároveň uviedol, že sa lekári pokúsili sfaľovať jeho zdravotné záznamy, aby tak zakryli porušenie povinnosti poskytovať náležitú a riadnu zdravotnú starostlivosť vyplývajúcu z právneho poriadku.

Okresný súd v Donecku v roku 2003 žalobu sťažovateľa zamietol. Okresný súd poukázal na závery odbornej lekárskej komisie, ktoré nepreukázali príčinnú súvislosť medzi očkovaním sťažovateľa a porušením jeho zdravia. Odborné závery vychádzali zo skutočnosti, že sťažovateľ nemal alergickú reakciu na vakcínu a ani nejavil iné negatívne znaky reakcie na očkovaciu vakcínu. Jediná chronická choroba, ktorou sťažovateľ trpel, bola žihľavka. Avšak táto sa uňho prejavila až po ôsmich mesiacoch od očkovania. Okresný súd preto vylúčil príčinnú súvislosť s očkovaním. Okresný súd vo svojom rozhodnutí ustanovil, že u sťažovateľa sa neprejavili žiadne akútne príznaky choroby po očkovaní, a preto postup očkovania vykonaný ošetrojúcim lekárom neporušil žiadane zákonom ustanovené pravidlá vakcinácie. Okresný súd rovnako prihliadol na závažný epidemický stav ohrozujúci verejné zdravie v Donecku. V tomto regióne sa v danom čase vo veľkom rozsahu prejavil záškrť. Okresný súd zároveň zohľadnil, že na sťažovateľa nikto nevyvinul fyzický ani psychický nátlak, aby sa podriadil očkovaniu a taktiež skutočnosť, že sťažovateľ mohol očkovanie odmietnuť. Sťažovateľ bol pričetný a plnoletý a v minulosti viackrát odmietol očkovanie. Vakcináciu sťažovateľa vykonal kvalifikovaný zdravotnícky personál. Tvrdenia sťažovateľa o kvalite vakcíny boli špekulatívne a nepreukázané. Rovnako ako nepreukázané sa ukázali tvrdenia sťažovateľa o falšovaní a pozmeňovaní jeho zdravotných záznamov. Toto rozhodnutie potvrdil aj Oblastný odvolací súd, ako aj Najvyšší súd Ukrajiny. Povinné očkovanie na Ukrajine upravuje zákon o zdravotnej starostlivosti a kontrole chorôb z roku 1994. Preventívne očkovanie ustanovuje § 27 tohto zákona, podľa ktorého *„Preventívne očkovanie proti tuberkulóze, detskej obrne, záškrťu, čiernemu kašľu, tetanu a osýpkam sú povinné na Ukrajine. ... Skupiny obyvateľstva a kategórie zamestnancov, na ktoré sa vzťahuje*

preventívne očkovanie, vrátane tých, ktoré sú povinné, a postup pre plánovanie a ich vykonávanie určí Ministerstvo zdravotníctva Ukrajiny ...“ Sťažovateľ umrel v roku 2010, t. j. po podaní sťažnosti na Európsky súd pre ľudské práva. V konaní o tejto sťažnosti pokračovala jeho matka. Sťažovateľ vo svojom podaní argumentoval predovšetkým úpravou čl. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd o práve na život.¹²⁴ Sťažovateľ sa preto snažil subsumovať poškodenie svojho zdravia pod uvedenú záruku ustanovenú týmto dohovorom. Európsky súd pre ľudské práva sa napriek tomu rozhodol posudzovať jeho sťažnosť v kontexte čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý ustanovuje právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života.¹²⁵ Sťažovateľ sa v zásade pridŕžal svojich predchádzajúcich argumentov. Naopak ukrajinská vláda tvrdila existujúci verejný záujem na ochrane zdravia v Doneckej oblasti, kde prepukla epidémia záškrtu. Vakcinácia preto síce zasiahla do práva sťažovateľa na súkromie a do jeho osobnej integrity, no za daných okolností však existoval verejný záujem na očkovaní, ktorý bol legitímny a zásah do osobnej integrity sťažovateľa preto mal byť primeraný.

Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva dospela do štádia vývoja, v ktorom presadzuje názor, že telesná integrita osoby vytvára jeden z najintímnejších aspektov jej súkromného života. Zásah v podobe povinného očkovania, aj keď je menej významný, môže založiť porušenie práva na rešpektovanie súkromného života. Povinné očkovanie – ako nedobrovoľná zdravotná starostlivosť, resp. nútené lekárske ošetrenie – preto zasahuje do práva na rešpektovanie súkromného života, ktorý zahŕňa fyzickú a psychickú integritu človeka tak, ako ho ustanovuje čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Tieto závery potvrdzuje predchádzajúca judikatúra Eu-

¹²⁴ Podľa čl. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd „1. Právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života okrem výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po uznaní viny za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest. ... 2. Zbavenie života sa nebude považovať za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak bude vyplývať z použitia sily, ktoré nie je viac než úplne nevyhnutné, pri: ... a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu; ... b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej; ... c) zákonne uskutočnenej akcii za účelom potlačenia nepokojov alebo vzbury.“

¹²⁵ Podľa čl. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd „1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydli a korešpondencie. ... 2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.“

rópskeho súdu pre ľudské práva.¹²⁶ Zásah do práva na rešpektovanie súkromného života sťažovateľa preto považoval Európsky súd pre ľudské práva za nesporný. Takýto zásah bol ustanovený právnym poriadkom Ukrajiny a sledoval legitímny cieľ v podobe ochrany zdravia. Európsky súd pre ľudské práva sa preto rozhodol skúmať najmä tú skutočnosť, či uvedený zásah do sťažovateľovho práva na rešpektovanie súkromného života bol v demokratickej spoločnosti nevyhnutný. Podľa názoru Európskeho súdu pre ľudské práva by sa dalo povedať, že zásah do sťažovateľovej telesnej integrity by mohol byť ospravedlniteľný úvahami o ochrane verejného zdravia a potrebou kontrolovať a regulovať šírenie infekčných chorôb v Doneckej oblasti. Európsky súd pre ľudské práva si osvojil závery Okresného súdu v Donecku o postupoch zdravotníckeho personálu počas vakcinácie sťažovateľa, t. j. že zdravotnícky personál skontroloval vhodnosť vakcíny pred očkovaním. Tieto závery naznačovali, že zdravotnícky personál prijal nevyhnutné opatrenia na to, aby zabezpečil, že lekársky zákrok nebude na úkor sťažovateľa do tej miery, aby narušil rovnováhu záujmov osobnej integrity sťažovateľa a verejného záujmu na ochrane zdravia obyvateľstva. Sťažovateľ očkovanie nenamietal tak, ako to urobil už predtým. Európsky súd pre ľudské práva sa preto stotožnil so závermi vnútroštátnych súdov v tom, že existencia príčinnej súvislosti medzi očkovaním a poškodením zdravia sa sťažovateľovi nepodarila preukázať. V konečnom dôsledku Európsky súd pre ľudské práva preto nekonštatoval porušenie práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Toto rozhodnutie teda nepriznalo úspech vo veci samej sťažovateľovi, resp. jeho matke. Priznalo jej zadostučinenie vo výške 2 400 € pre porušenie práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov.

Tento rozsudok však vyvolal určitú dávku ostrážitosti vnútroštátnych orgánov aplikácie práva v členských štátoch Rady Európy najmä, že vyslovil záver, že povinné očkovanie je zásahom do práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Určitú ostrážitosť preto možno badať už aj v judikatúre Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Túto ostrážitosť vyvolávajú informácie v masmédiách o tom, že rodina sťažovateľa v danom prípade získala primerané zadostučinenie vo výške 2 400 € za porušenie práva na rešpektovanie súkromného

¹²⁶ K tomu bližšie: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Salveti proti Taliansku* zo dňa 9. júla 2002, sťažnosť č. 42197/98. Pozri aj: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Matter proti Slovensku* z 5. júla 1999, sťažnosť č. 31534/99.

a rodinného života podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a že na uvedené zadostučinenie by mohol mať nárok každý aj na území Slovenskej republiky, kto by sa na súd obrátil z dôvodu, že k očkovaní bol nútený zákonmi alebo orgánmi verejnej správy. Judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky preto reagovala aj na vyššie uvedené rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva a argumentačne ho použila práve v prípadoch posudzovania otázok administratívnoprávnej zodpovednosti zákonných zástupcov maloletých detí za priestupok odmietnutia podrobiť maloleté dieťa povinnému očkovaníu.

Vyššie spomenuté rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva preto vytvorilo argumentačný základ aj pre judikatúru Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorá sa naň odvoláva, najmä čo do povahy práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Toto právo nepovažuje ani štrasburská judikatúra za absolútne a pripúšťa doň zásahy verejnej moci. Každý zásah automaticky neznamená aj porušenie záruky ustanovenej Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Orgán verejnej moci musí preto pri takomto zásahu vždy skúmať, či právo ustanovuje možnosť takéhoto zásahu a či bol zásah vykonaný v súlade so zákonom. Ak áno, zásah musí sledovať legitímny cieľ a musí byť v demokratickej spoločnosti nevyhnutný. Judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky preto z uvedeného rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva vyvodzuje záver, že právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd nie je absolútne. Koncept „*súkromného života*“ v sebe obsahuje aj telesnú integritu človeka, pričom povinný lekársky zásah, ak je čo i len minimálnej dôležitosti, činí zásah do tohto práva. Povinné očkovanie potom ako nedobrovoľná lekárska starostlivosť rovnako činí zásah do práva na rešpektovanie súkromného života, ktoré zahŕňa osobnú, fyzickú a mentálnu integritu garantovanú článkom 8 ods. 1 Dohovorom. Takýto zásah preto neznamená automaticky porušenie práva, ak je vykonaný v súlade so zákonom, ak sleduje legitímny cieľ ochrany zdravia a je nevyhnutný v demokratickej spoločnosti. Tieto argumenty v zásade odôvodňujú potvrdzovanie zákonného postupu verejnej správy na Slovensku pri rozhodovaní o zodpovednosti zákonných zástupcov maloletých detí za priestupok odmietnutia podrobiť maloleté dieťa povinnému očkovaníu.¹²⁷

¹²⁷ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Szd/1/2013 zo dňa 16. apríla 2014.

VLASTNÍCKE PRÁVO

Vlastníctvo je predpokladom slobody, rozvoja jednotlivca a základom jeho súkromnej iniciatívy. Vytvára človeku možnosť niest zodpovednosť za vlastný rozvoj. Nie je však absolútne a odtrhnuté od spoločnosti práv a slobôd iných osôb. Právo vlastníť majetok je právom prisvojovať si hodnoty, ktoré podmieňujú ľudskú existenciu a patrí k prirodzeným právam človeka. Vlastníctvo je jednotný právny inštitút so zhodným obsahom a spôsobom ochrany bez ohľadu na to, kto je vlastníkom.¹²⁸ Ústava Slovenskej republiky zaručuje uvedené právo v čl. 20. Túto úpravu dopĺňa čl. 4 Ústavy Slovenskej republiky.

Podľa čl. 20 Ústavy Slovenskej republiky „(1) Každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje. ... (2) Zákon ustanoví, ktorý ďalší majetok okrem majetku uvedeného v čl. 4 tejto ústavy, nevyhnutný na zabezpečovanie potrieb spoločnosti, rozvoja národného hospodárstva a verejného záujmu, môže byť iba vo vlastníctve štátu, obce alebo určených právnických osôb. Zákon tiež môže ustanoviť, že určité veci môžu byť iba vo vlastníctve občanov alebo právnických osôb so sídlom v Slovenskej republike. ... (3) **Vlastníctvo zaväzuje.** Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. **Výkon vlastníckeho práva nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom.** ... (4) Vyvlastnenie alebo nútené obmedzenie vlastníckeho práva je možné iba v nevyhnutnej miere a vo verejnom záujme, a to na základe zákona a za primeranú náhradu. ... (5) Iné zásahy do vlastníckeho práva možno dovoliť iba vtedy, ak ide o majetok nadobudnutý nezákonným spôsobom alebo z nelegálnych príjmov a ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti pre bezpečnosť štátu, ochranu verejného poriadku, mravnosti alebo práv a slobôd iných. Podmienky ustanoví zákon.“

Podľa čl. 4 Ústavy Slovenskej republiky „Nerastné bohatstvo, jaskyne, podzemné vody, prírodné liečivé zdroje a vodné toky sú vo vlastníctve Slovenskej republiky. Slovenská republika chráni a zveľaďuje toto bohatstvo, šetrne a efektívne využíva nerastné bohatstvo a prírodné dedičstvo v prospech svojich obča-

¹²⁸ K tomu bližšie pozri: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základných práv a slobod. Komentár. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2012, s. 300.

nov a nasledujúcich generácií. ... (2) Preprava vody odobratej z vodných útvarov nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky cez hranice Slovenskej republiky dopravnými prostriedkami alebo potrubím sa zakazuje; zákaz sa nevzťahuje na vodu na osobnú spotrebu, pitnú vodu balenú do spotrebiteľských obalov na území Slovenskej republiky a prírodnú minerálnu vodu balenú do spotrebiteľských obalov na území Slovenskej republiky a na poskytnutie humanitárnej pomoci a pomoci v núdzových stavoch. Podrobnosti o podmienkach prepravy vody na osobnú spotrebu a vody na poskytnutie humanitárnej pomoci a pomoci v núdzových stavoch ustanoví zákon.“

Podľa čl. 154c ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky „Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti tohto ústavného zákona, sú súčasťou jej právneho poriadku a majú prednosť pred zákonom, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd. Iné medzinárodné zmluvy, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti tohto ústavného zákona, sú súčasťou jej právneho poriadku, ak tak ustanovuje zákon.“ Rovnako podľa čl. 152 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky „Ústavné zákony, zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy zostávajú v Slovenskej republike v platnosti, ak neodporujú tejto ústave. Meniť a zrušovať ich môžu príslušné orgány Slovenskej republiky.“

V ustanoveniach o vlastníckom práve preto Ústava Slovenskej republiky vychádza z čl. 11 Listiny základných práv a slobôd (ďalej ako „Listina“). Po svojom schválení zostala Listina platným a účinným predpisom a jej právna povaha a sila si zachovala nezmenenú povahu od roku 1991.¹²⁹

Podľa čl. 11 Listiny základných práv a slobôd „(1) Každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Dedenie sa zaručuje. ... (2) Zákon ustanoví, ktorý majetok nevyhnutný na zabezpečenie potrieb celej spoločnosti, rozvoja národného hospodárstva a verejného záujmu smie byť iba vo vlastníctve štátu, obce alebo určených právnických osôb; zákon môže ďalej ustanoviť, že určité veci môžu byť len vo vlastníctve občanov alebo právnických osôb so sídlom v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike. ... (3) Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Jeho výkon nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom. ... (4) Vyvlastnenie alebo nútené

¹²⁹ K tomu bližšie pozri: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základných práv a slobôd. Komentár. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2012, s. 49.

obmedzenie vlastníckeho práva je možné len vo verejnom záujme, a to na základe zákona a za náhradu. ... (5) Dane a poplatky možno ukladať len na základe zákona.“

Okrem toho je však Slovenská republika zmluvnou stranou Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej ako „Dohovor“). Úpravu vlastníckeho práva vyjadruje čl. 1 Dodatkového Protokolu č. I. k Dohovoru (ďalej ako „Protokol č. 1“).

Podľa čl. 1 Protokolu č. 1 *„Každá fyzická alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva. Predchádzajúce ustanovenie nebráni právu štátov prijímať zákony, ktoré považujú za nevyhnutné, aby upravili užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom a zabezpečili platenie daní a iných poplatkov alebo pokút.“*

Ochraňa vlastníckeho práva sa venuje aj čl. 17 Charty základných práv Európskej únie (ďalej ako „Charta“). Podľa čl. 17 Charty *„Každý má právo vlastníť svoj oprávnené nadobudnutý majetok, užívať ho, nakladať s ním a odkázať ho. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku, s výnimkou verejného záujmu, v prípadoch a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon, pričom musí byť včas vyplatená spravodlivá náhrada. Užívanie majetku môže byť upravené zákonom v nevyhnutnej miere v súlade so všeobecným záujmom. Duševné vlastníctvo je chránené.“*

Charta vznikla ako súčasť primárneho práva Európskej únie na základe inšpirácie Dohovorom. Práva chránené Dohovorom vytvárajú súčasť práva Európskej únie z dôvodu, že sú súčasťou všeobecných právnych zásad. Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva predstavuje pre Súdny dvor Európskej únie interpretačný zdroj pre vlastnú rozhodovaciu činnosť v oblasti ľudských práv a základných slobôd, ktoré sa však prioritne vzťahujú k slobodám vnútorného trhu Únie. Vzťah týchto súdnych orgánov však doposiaľ nie je upravený a ani nevytvára centrum záujmu tejto monografie.

Ani čl. 1 Protokolu, ani čl. 17 Charty nezaručujú právo na získanie majetku, ale právo na ochranu už existujúceho majetku. Rovnako negarantujú právo každého jednotlivca na minimálne množstvo majetku. Obe ustanovenia poskytujú porovnateľnú ochranu, čo do zmyslu a rozsahu práva jednotlivca na pokojné užívanie majetku.¹³⁰ Česká právna veda zdôrazňuje nejasnosť po-

¹³⁰ K tomu bližšie pozri: Pejchalová Grünwaldová, V. Ochrana práva na pokojné užívanie majetku jako základního práva jednotlivce v rámci evropského systému ochrany lidských práv (dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-prava-na-pokojne-uzivani>)

stavenia Charty základných práv Európskej únie k českému právnemu poriadku. Súdna judikatúra doposiaľ vnímala záruky ustanovené Chartou ako referenčný rámec postavený mimo ústavný poriadok Českej republiky, ktorý môže ovplyvniť výklad ústavného poriadku. Veda českého ústavného práva tak poukazuje nielen na existenciu vonkajšieho konfliktu týchto dvoch katalógov, ale zároveň aj na konflikt vnútorný odohrávajúci sa na poli vnútroštátneho práva. Naznačuje potrebu reakcie súdnej moci – predovšetkým Ústavného súdu Českej republiky – na vzťah Dohovoru a Charty, aby si zachovala postavenie ochrancu ústavnosti v českom právnom systéme.¹³¹ Tento názor môže byť inšpiratívny aj pre slovenskú právnú vedu a súdnu judikatúru. Právna prax na Slovensku totiž zdôrazňuje najmä procesné prepojenie slovenského právného systému a katalógu práv zaručeného Chartou, napríklad pri ochrane práv spotrebiteľa.¹³²

Právo vlastníť majetok Všeobecná deklarácia ľudských práv v čl. 17 zakotvila ako právo *každého vlastníť majetok samostatne alebo spoločne s inými*. Vyslovil sa tiež zákaz svojvoľného pozbavenia majetku. Všeobecná deklarácia ľudských práv však nie je záväzným dokumentom, slúži len ako vzor pre vytvorenie právnych noriem na ochranu ľudských práv. Podľa čl. 17 Všeobecnej deklarácie ľudských práv a základných slobôd *„Každý má právo vlastníť majetok tak sám, ako aj spolu s iným. ... Nikto nesmie byť svojvoľne pozbavený svojho majetku.“* Všeobecná deklarácia ľudských práv obsahuje 30 článkov, ktoré sa týkajú rovnoprávnosti všetkých ľudí, ich nároku na život, slobodu a osobnú bezpečnosť, ich práva na vlastníctvo majetku, na vlastné názory a vyznanie, ako aj práva slobodne sa zúčastňovať na kultúrnom živote spoločnosti. Význam deklarácie spočíva predovšetkým v tom, že je prvým uceleným vyjadrením požiadavky medzinárodnej komunity na vytvorenie zoznamu základných ľudských práv a slobôd, ktoré by boli priznané všetkým ľuďom na celom svete. V preambule sa štáty hlásia k univerzálnemu uznaniu a hlavne dodržiavaniu vymenovaných práv a slobôd.¹³³

-majetku-jako-zakladniho-prava-jednotlivce-v-ramci-evropskeho-systemu-ochrany-lidskych-prav-68479.html; 2. 1. 2014, 10:49 hod.).

¹³¹ K tomu bližšie pozri: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základných práv a slobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2012, s. 38–39.

¹³² K tomu bližšie pozri: Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27. marca 2013, sp. zn. 3Cdo 415/2012.

¹³³ K tomu bližšie pozri: Všeobecná deklarácia ľudských práv. Dostupné na: <http://www.humanisti.sk/view.php?cislocianku=2010120011>; (31. 3. 2014; 8:57 hod.).

Právo na pokojné užívanie majetku v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva

Koncepcia ochrany vlastníckeho práva na európskej úrovni vychádza predovšetkým z ekonomickej povahy vlastníctva. Vlastníctvo ako ekonomická kategória sa premieta do právnej kategórie vlastníckeho práva tým, že právne normy regulujú ekonomicke spoločenské vzťahy vlastníctva. Ekonomický vzťah vlastníctva sa preto prejavuje v podobe objektívneho a subjektívneho vlastníckeho práva. Objektívne vlastnícke právo limituje subjektívne vlastnícke právo, čo vyjadruje aj Ústava Slovenskej republiky formuláciou vyjadrenou v čl. 20 ods. 3 tým, že „*vlastníctvo zaväzuje*“. Takéto chápanie vlastníckeho práva je právne zakotvené aj v iných ústavách v Európe, napr. v čl. 14 Ústavy Spolkovej republiky Nemecko, v čl. 42 Ústavy Talianskej republiky alebo v čl. 33 Ústavy Španielska.¹³⁴

Aj právo na pokojné užívanie majetku považovali tvorcovia Dohovoru v čase jeho prijímania skôr za ekonomickú než právnu kategóriu. Tento prístup však nebol dlhodobu udržateľný. Pri koncipovaní textu Dohovoru prevážili viac politické argumenty proti zaradeniu tohto práva do systému európskej ochrany ľudských práv. Zmena nastala prijatím Protokolu č. 1 k Dohovoru, ktorý zaručuje pokojné užívanie majetku.

Právo na pokojné užívanie majetku zaručuje Dohovor každému. Jeho zakotvenie v Dohovore preto zakladá jednotlivcom záruku ochrany vlastníckeho práva bez ohľadu na štátnu príslušnosť. Na druhej strane kreuje zmluvným štátom Dohovoru a Protokolu č. 1 k Dohovoru povinnosť prijať opatrenia, ktoré umožňujú pokojné užívanie majetku v zmysle čl. 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru. Judikatúra vychádza z toho, že vlastníctvo jednotlivca zaväzuje. Pokiaľ si vlastník, resp. jednotlivec s trvalým pobytom na území členského štátu Rady Európy plní svoje povinnosti, ktoré vyplývajú z jeho vlastníckeho práva, nemôže byť znevýhodnený zásahmi verejnej moci len preto, že nemá občianstvo tohto štátu.¹³⁵ Anglický preklad tejto formulácie znie: „*peaceful enjoyment of his possessions*“. Francúzsky preklad tejto for-

¹³⁴ K tomu bližšie pozri: LAZAR, J. a kol. OBČIANSKE PRÁVO HMOTNÉ. Tretie doplnené a prepracované vydanie. 1. zväzok. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o. 2006. s. 402–404. ISBN 80-8078-084-6.

¹³⁵ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci GAYGUSUZ c. Spolková republika Rakúsko, zo 16. septembra 1996, sťažnosť č. 17371/90.

mulácie je všeobecnejší – „*respect de ses biens*“. Toto vyjadrenie signalizovalo opatrnosť členských štátov Rady Európy.¹³⁶

Prelom v tejto opatrnosti predstavuje prístup Európskeho súdu pre ľudské práva v prípade *Marckx c. Belgicko*.¹³⁷ V tomto prípade Európsky súd pre ľudské práva rozhodoval o sťažnosti belgickej občianky, ktorá namietala porušenie rovnosti pred zákonom. Právnu nerovnosť v prístupe k vlastníctvu zakotvovalo v jej prípade právne postavenie slobodnej matky. Podľa vtedy platných belgických zákonov musela slobodná matka okrem registrácie narodeného dieťaťa v evidencii obyvateľstva vyhlásiť pred príslušným súdom, že dieťa prijíma za svoje. Vydaté matky uvedený úkon nemuseli realizovať. Rozdiel v statuse mimomanželských detí sa v porovnaní s deťmi narodenými v manželstve prejavoval v tom, že slobodné matky boli napr. obmedzené v dispozícii s vlastným majetkom v prospech detí, keďže ich najskôr museli formálne uznať za vlastné pred príslušným súdom a následne si ich osvojiť.

Druhý odsek čl. 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru umožňuje zmluvnému štátu prijímať nevyhnutné zákony na úpravu užívania majetku v súlade s verejným záujmom. Toto ustanovenie preto poskytuje právomoc zmluvným štátom Dohovoru kontrolovať užívanie majetku, pokiaľ ide o verejný záujem. Avšak belgické obmedzenie sa vzťahovalo iba na slobodné matky. Tento rozdiel považoval Európsky súd pre ľudské práva za diskriminačný v prístupe k vlastníctvu. Pri výklade dosahu čl. 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru si Európsky súd pre ľudské práva pomohol aplikáciou čl. 14 Dohovoru, pretože nevidel v uvedenom zákonnom obmedzení ani všeobecný záujem, ani rozumný alebo objektívny dôvod pri obmedzovaní slobodných matiek v dispozícii so svojím vlastníctvom (napr. formou darov alebo dedičstva) v prospech svojich detí. Navyše právny stav v tomto smere nijako neobmedzoval matky vydaté.

Podľa čl. 14 Dohovoru: „*Užívanie práv a slobôd priznaných týmto Dohovorom sa musí zabezpečiť bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie.*“

Judikatúra štrasburských orgánov ochrany práv k čl. 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru preto vo svojich počiatkoch nadväzovala na výklad čl. 14 Dohovoru.

¹³⁶ K tomu bližšie pozri: SVÁK, J.: Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv). II. rozšírené vydanie. Žilina: Poradca podnikateľa. 2006. s. 865. ISBN 80-88931-51-7.

¹³⁷ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva z 13. júna 1979, sťažnosť č. 6833/74.

Toto ustanovenie Dohovoru chráni jednotlivcov nachádzajúcich sa v podobnej situácii pred diskrimináciou v užívaní ich práv ustanovených Dohovorom a jeho protokolmi. Avšak rozdiel v právnom postavení jednej z týchto osôb považuje za diskriminačný iba vtedy, ak „nemá žiadne objektívne a rozumné zdôvodnenie“, ak nesleduje „legitímny cieľ“ a pokiaľ neexistuje „rozumný vzťah proporcionality“ medzi použitými prostriedkami a cieľom, ktorý sa má dosiahnuť.¹³⁸ Každé opatrenie zasahujúce do vlastníckeho práva preto musí spĺňať atribúty legality, legitimacy a proporcionality. Verejná moc preto nemôže pri používaní opatrení, ktoré sa vzťahujú na výkon práv, vynechať z ich pôsobnosti skupinu adresátov len preto, že postup aplikácie opatrení by bol voči tejto skupine zložitejší. Súdna judikatúra nepovažuje takéto opatrenia za nástroje, ktoré by mali legitímny cieľ v intenciách Dohovoru a vidí v nich porušenie čl. 14 Dohovoru a čl. 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru.¹³⁹

Rozdiel v zaobchádzaní považovala štrasburská judikatúra v danom prípade za diskriminačný, ak nemal žiadne objektívne a rozumné ospravedlnenie, ktoré nesledovalo legitímny cieľ, alebo tento rozdiel neovládala proporcionality medzi zvolenými prostriedkami a cieľom, ktorý sa mal dosiahnuť. Podľa ustálenej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva čl. 14 Dohovoru dopĺňa ostatné hmotnoprávne ustanovenia Dohovoru a Protokolov. Toto ustanovenie neexistuje nezávisle na ostatných ustanoveniach Dohovoru, pretože má vplyv len vo vzťahu k „požívaniu práv a slobôd“ chráneným ustanoveniami Dohovoru. Hoci uplatnenie čl. 14 Dohovoru automatický nepredpokladá porušenie týchto ustanovení – a v tomto rozsahu je autonómne – súdna judikatúra nevidí priestor pre jeho použitie, ak nie je schopná subsumovať skutkové okolnosti prípadu do pôsobnosti jedného alebo viacerých ustanovení o právach a slobodách zaručených Dohovorom.¹⁴⁰ Zmluvné štáty teda majú určitý priestor na voľnú úvahu pri posudzovaní, či a do akej miery ospravedlniť rozdielne zaobchádzanie v inak podobných situáciách. Rozsah tohto rozpätia voľnej úvahy sa však bude líšiť v závislosti od okolností, predmetu a jeho pozadia prípadu.¹⁴¹

¹³⁸ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci INZE c. Rakúsko z 28. októbra 1987, sťažnosť č. 8695/79.

¹³⁹ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci DARBY c. Švédsko z 23. októbra 1990, sťažnosť č. 11581/85.

¹⁴⁰ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci KARL-HEINZ SCHMIDT c. Spolková republika Nemecko z 18. júla 1994, sťažnosť č. 13580/88.

¹⁴¹ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci INZE c. Rakúsko z 28. októbra 1987, sťažnosť č. 8695/79.

Do roku 1982 štrasburské orgány ochrany práv skúmali v rámci ochrany vlastníckeho práva len legalitu a legitimitu zásahov štátu do práva na pokojné užívanie majetku. Avšak od tohto momentu sa Európsky súd pre ľudské práva zaoberal aj proporcionalitou verejnoprávnych zásahov do vlastníckeho práva. Proporcionalitou mala v tomto smere judikatúra na mysli nevyhnutnosť zásahu v užšom zmysle do práva na pokojné užívanie majetku. Primeranosť zásahu začal Európsky súd pre ľudské práva skúmať skrz reálnu možnosť uplatňovať vlastnícke oprávnenia jednotlivými sťažovateľmi. Inštitúty, ktoré naviedli Európsky súd pre ľudské práva k skúmaniu ochrany subjektívneho vlastníckeho práva, boli nútené povoliť obmedzenie vlastníckeho práva a vyvlastnenie.

Hoci povolenie vyvlastniť nehnuteľnú vec ponechá vlastníkovi veci právo vec aj naďalej využívať a nakladať s ňou, nesmie v praxi výrazne znížiť možnosť výkonu týchto oprávnení. Rovnako vyvlastnenie nesmie mať vplyv na samú podstatu vlastníctva v tom smere, že vlastník nie je schopný rozpoznať, kedy bude subjekt oprávnený vec vyvlastniť považovať vyvlastnenie za účelné. V opačnom prípade sa vlastnícke právo vlastníka stáva neistým a kedykoľvek zrušiteľným. Ak na nehnuteľnej veci viazne viacero obmedzení a zákazov s rôznymi obdobiami platnosti, skúma aj tieto súdna judikatúra vo vzájomnej súvislosti, pokiaľ sa vzájomne dopĺňajú a majú spoločný účel. Takýmto spoločným cieľom môže byť v kontexte judikatórnych a doktrínálnych záverov napr. zámer uľahčiť územný rozvoj alebo realizáciu územného plánu. Zásah do vlastníckeho práva preto nie je proporcionálny, ak verejná správa zasahuje do subjektívneho vlastníctva kombinovaným spôsobom, ale zároveň počas neprímerane dlhej doby. V takom prípade totiž môže verejná správa dosiahnuť účel vyvlastnenia, resp. núteného obmedzenia vlastníckeho práva miernejším spôsobom.¹⁴²

Legitimitu a proporcionalitu zásahu do vlastníckeho práva preto neskúma Európsky súd pre ľudské práva výhradne formálne. Formálne hľadisko je viazané na znak legality zásahu. V prvom rade sa judikatúra pri posudzovaní jednotlivých sťažností zameriava na skutočnosť, či v danom prípade použila verejná moc právomoc vyvlastniť vec alebo núteným spôsobom obmedziť vlastnícke právo na základe zákonného splnomocnenia. Avšak Európsky súd pre ľudské práva posudzuje aj materiálnu stránku veci. Venuje preto pozornosť aj tomu, či použité opatrenie de facto nedosiahlo účel vyvlastnenia. Verejná moc preto musí používať uvedené opatrenia v súlade s účelom práv-

¹⁴² K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Sporrong a Lönnroth c. Švédsko* z 23. septembra 1982, sťažnosť č. 7151/75 a sťažnosť č. 7152/75.

nej úpravy. Pokiaľ napríklad vlastníčkovi nehnuteľnej veci nepovolí umiestniť na pozemku priemyselnú stavbu, nesmie mu zároveň znemožniť, aby využil svoju vec na iný účel, ktorý sa neprieči zákonom ustanovenému účelu. Príkladom takéhoto účelu je napríklad rozvoj poľnohospodárstva a ochrana trávnatých porastov a drevín. Rovnako aj právna veda potvrdzuje prípustnosť takéhoto zásahu. Odôvodňuje ho princípom trvalo udržateľného rozvoja územia. Uvedený princíp je všeobecne prijímaným cieľom pôsobenia človeka na okolité prostredie. Zároveň je však rovnako významným princípom ochrany životného prostredia. Ochrana životného prostredia je preto jedným zo záujmov, ktorý musí verejná moc zohľadniť pri využívaní územia, pričom však cieľom tejto činnosti je dosiahnutie všeobecne prospešnej rovnováhy medzi verejnými a súkromnými záujmami na rozvoji územia.¹⁴³ Na druhej strane však sama právna veda priznáva, že ani štáty, ako subjekty medzinárodného práva nie sú zatiaľ ochotné vziať na seba záväzok absolútnej garancie práva na priaznivé životné prostredie, pretože samy zápasia s množstvom environmentálnych problémov. Okrem toho neustále pretrvávajú všeobecne prijatý názor, že toto právo je nevymáhateľné. Napriek tomu judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva je aj pri absencii výslovného zakotvenia tohto práva v Dohovore prekvapivo bohatá a chráni právo na priaznivé životné prostredie aj prostredníctvom práva na pokojné užívanie majetku.¹⁴⁴ Vlastník síce nemôže na svojich pozemkoch umiestniť priemyselné, resp. administratívne budovy, môže však svoje pozemky prenajať na poľnohospodárske účely, alebo ich aj predať.¹⁴⁵ Podľa názoru právnej vedy je pre akúkoľvek činnosť v území potrebné zistiť možnosti územia pre jej umiestnenie a skoordinať všetky činnosti a zámery v danom území. Právna úprava tým zdôrazňuje význam trvalo udržateľného rozvoja. Tento prístup sám osebe môže preto vylúčiť budúci rozvojový zámer v území (napr. chemickú výrobu).¹⁴⁶

¹⁴³ K tomu bližšie pozri: Bahýľová, L. Ochrana životního prostředí a územní plánování. In: Průchová, I. a kol. Stavební zákon a ochrana životního prostředí. Brno: Masarykova univerzita. 2011. s. 180. ISBN 978-80-210-5667-1.

¹⁴⁴ K tomu bližšie pozri: Müllerová, H. Aktuální otázky zakotvení lidského práva na životní prostředí v mezinárodním právu. In: Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 3/2011. Lidská práva, právní odpovědnost a ochrana životního prostředí. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2012. s. 19–44. ISBN 978-80-246-2091-6.

¹⁴⁵ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci PINE VALLEY DEVELOPMENTS LTD. a spol. c. Írsko z 29. novembra 1991, sťažnosť č. 12742/87.

¹⁴⁶ K tomu bližšie pozri: Cepek, B. Postavenie obce v územnom plánovaní vo vybraných krajinách Európskej únie. In: Ochrana životného prostredia v podmienkach územnej samo-

Zásah verejnej moci do vlastníckeho práva preto musí podľa štrasburskej judikatúry dosiahnuť tzv. „*spravodlivú rovnováhu*“ medzi požiadavkami všeobecného záujmu spoločnosti a požiadavkami na ochranu základných práv vlastníka veci. Hľadanie tejto rovnováhy sa odráža v štruktúre čl. 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru ako celku. Pri prijímaní opatrení a zásahov do vlastníckeho práva zo strany štátu musí existovať rozumný vzťah proporcionality medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom. Pri určovaní, či je táto požiadavka splnená, skúmajú štrasburské orgány ochrany práv spôsob, ktorým členské štáty Rady Európy presadzujú právne predpisy. Okrem toho však zisťujú, či dôsledky tohto presadzovania sú odôvodnené všeobecným záujmom a splňajú účel, ktorým je dosiahnutie objektu ustanoveného zákonom.

Nútené obmedzenie vlastníckeho práva je verejnoprávny zásah, ktorý zužuje niektorú z obsahových zložiek vlastníckeho práva. Obmedzuje vlastníka v práve držať predmet vlastníctva, brať z neho úžitky alebo s ním disponovať. Nútené obmedzenie vlastníckeho práva tak z právneho hľadiska nepredstavuje vyvlastnenie, lebo nedochádza k trvalému zániku všetkých vlastníckych práv subjektu k veci a k ich prechodu na inú osobu na základe rozhodnutia verejno-mocenského orgánu.

Vlastníctvo nehnuteľnej veci môže napr. zákon spájať s právom poľovníctva. Zásah zo strany štátu preto môže spočívať v povinnom prevode práva poľovníctva na poľovnícke združenia. Uvedený problém sa vyskytol vo Francúzsku v 80. rokoch minulého storočia. Vlastníci dotknutých pozemkov tvrdili, že takýto prevod predstavoval neprimeraný zásah do ich vlastníckych práv. Neprimeranosť zásahu zdôvodňovali tým, že nemali právnu možnosť vyhnúť sa nútenému prevodu uvedených práv na poľovnícke združenie. Aj keď sa vlastníci obrátili na poľovnícke združenia so sťažnosťami a žiadosťami, vyňatie svojich pozemkov z poľovných revírov spravovaných združeniami nedosiahli. Nútené zahrnutie pozemkov s výmerou menšou ako 20 hektárov do revírov v prospech poľovníckych združení nepovažovali vlastníci za účelné ani za prispievajúce racionalizácii stavu lovnej zveri. V oblastiach, v ktorých nepôsobili v rovnakom čase poľovnícke združenia, nespôsobil zákaz lovu vydaný vlastníckymi pozemkami žiadne problémy, a to ani s ohľadom na šírenie niektorých druhov živočíchov alebo s ohľadom na druhy označené ako škodné, ktoré mali právo loviť iba vlastníci pozemkov.¹⁴⁷ Právo lovu na

správy. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. 2011. s. 81. ISBN 978-80-7097-973-3.

¹⁴⁷ Podľa čl. 222 ods. 1 francúzskeho zákona o prírode „*Nikto nesmie mať právo lovu na pozemkoch patriacich k inému bez súhlasu vlastníka alebo akoukoľvek osobou oprávnenou*

pozemku považoval Európsky súd pre ľudské práva v uvedenom prípade za právo súvisiace s oprávnením vlastníka vec užívať. Nútený zásah do vlastníckeho práva v sebe zároveň nesie povinnosť verejnej moci vlastníka veci odškodniť. Odňatie práva udeľovať súhlas na lov, prípadne získať z uvedeného práva úžitky preto spôsobovalo vlastníkom škodu. Odškodnenie však pre nich malo význam iba v takom prípade, ak by s lovom súhlasili, resp. ak by sami boli poľovníkmi. Problém preto nastáva, ak zákon neustanovuje žiadnu mieru odškodnenia pre vlastníkov pozemkov, ktorí si neželajú uplatňovať svoje právo na lov, resp. sa vyjadrili proti lovu na svojich pozemkoch. Použitelnosť čl. 1 Protokolu č. I k Dohovoru videl Európsky súd pre ľudské práva v tej skutočnosti, že zákon priznával náhradu za ušlý zisk vzniknutý odňatím práva lovu vlastníkom, ktorí pred vznikom poľovníckych združení odvodzovali svoje príjmy aj z výkonu práva poľovníctva alebo z jeho prenájmu. Žiadnu kompenzáciu však nepriznával vlastníkom, ktorí sa rozhodli právo lovu nevyužiť. Európsky súd pre ľudské práva tak v tomto prípade vychádzal z premisy, že vlastnícké právo v sebe nezahŕňa len vlastnícké oprávnenia, ale aj právo tieto oprávnenia nevyužívať. Ak teda vlastník nechce v súlade s platným právom vykonávať svoje právo vec užívať, ale verejná moc ho donúti k prevodu tohto oprávnenia, je zároveň povinná mu nútené obmedzenie vlastníckeho práva kompenzovať rovnako, resp. obdobne, ako vlastníkom, ktorí svoje oprávnenie vec užívať vykonávajú.¹⁴⁸

Zmysel princípu proporcionality vidí právna veda v zaistení toho, aby výhrada zákona nebola použitá k vyššiemu než skutočne nevyhnutnému obmedzeniu základných práv. Zákonodarstvo, ale aj opatrenia štátnej moci sú preto možné len pri dodržaní správnej miery, t. j. predovšetkým primeranosti účelu, ktorý má byť obmedzením dosiahnutý, ako aj primeranosti prostriedkov. Princíp proporcionality preto diferencuje literatúra a judikatúra do čiastkových príkazov vhodnosti, potrebnosti a únosnosti.¹⁴⁹

prostredníctvom vlastníka. „Právo na lov“ preto patrí majiteľovi pozemku. Je to výhradné právo, aj keď zákon dával nájomcovi poľnohospodárskej nájomnej pôdy právo k lovu na pozemku. Vlastník pozemku mohol povoliť na svojom pozemku lov tretím osobám, avšak toto právo nemohol predať oddelene od pozemku. Podľa čl. 228 ods. 1 uvedeného zákona „Každý, kto loví na pozemkoch patriacich k inému bez súhlasu vlastníka pozemku alebo práva poľovníctva, podlieha sankciám ustanoveným pre 5. triedu trestných činov.“

¹⁴⁸ K tomu bližšie pozri: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci CHASSAG-NOU a spol. c. Francúzsko z 29. apríla 1999, sťažnosti č. 25088/94, 28331/95 a 28443/95.

¹⁴⁹ K tomu bližšie pozri: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základných práv a svobod. Komentár. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2012, s. 26.

Judikatúra súdu pri skúmaní pravidiel čl. 1 Protokolu č. 1 postupuje od generálnej klauzuly, podľa ktorej má každý právo na vlastníctvo a pokojné užívanie svojho majetku. Skúma výnimky z tejto klauzuly, pri ktorých dochádza k obmedzeniu a k zásahom do práva pokojného užívania majetku. Podmienky vyjadrené v čl. 1 Protokolu č. 1, ktoré sú vo vnútroštátnej zákonnej úprave konkretizované, predstavujú základ pre legálne zásahy a obmedzenia. Ak nie sú dodržané uvedené podmienky pre takýto zásah, judikatúra uvažuje o narušení generálnej klauzuly. Zásahy, ktoré narušajú vlastnícke práva a ich pokojné užívanie podliehajú podstatne vyšším nárokom ako opatrenia, ktoré regulujú užívanie majetku. Vo vzťahu k rušivým zásahom je potrebné vždy skúmať hlavne ich flexibilitu, dĺžku trvania, určenie majetku, poskytnutie náhrady a tiež aj rovnováhu medzi záujmami jednotlivca a spoločnosti.¹⁵⁰

Záver judikatúry vo vzťahu k výkonu práva poľovníctva ako práva súvisiaceho s vlastníckym právom rešpektujú aj právne úpravy iných členských štátov Rady Európy. Určitú komparáciu obsahu právnych úprav niektorých stredoeurópskych krajín uvádza E. Bubelíny, ktorý porovnal právnú úpravu lovu v Českej republike, na Slovensku, v Poľsku a v Spolkovej republike Nemecko. Prínos uvedenej komparácie vníma táto monografia aj v obsahu environmentálnych limitov výkonu vlastníckeho práva a výkonu práva poľovníctva.¹⁵¹

Český zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti (ďalej ako „zákon č. 449/2001 Sb.“) definuje poľovný (*honební*) pozemok negatívne. Podľa § 2 písm. e) zákona č. 449/2001 Sb. „*Pro účely tohoto zákona se rozumí nehonebními pozemky pozemky uvnitř hranice současně zastavěného území obce, jako náměstí, návsi, tržiště, ulice, nádvoří, cesty, hřiště a parky, pokud nejde o zemědělské nebo lesní pozemky mimo toto území, dále pozemky zastavěné, sady, zahrady a školky řádně ohrazené, oplocené pozemky sloužící k farmovému chovu zvířete, obvod dráhy, dálnice, silnice, letiště se zpevněnými plochami, hřbitovy a dále pozemky, které byly za nehonební prohlášeny rozhodnutím orgánu státní správy myslivosti, ...*“. Podľa § 2 písm. f) zákona č. 449/2001 Sb. „*Pro účely tohoto zákona se rozumí honebními pozemky všechny pozemky v písmenu e) neuvedené, ...*“. Poľovný revír vymedzuje § 2 písm. i) uvedeného zákona. Podľa

¹⁵⁰ K tomu bližšie pozri: Varmus, J. Právo na majetok z pohľadu európskej a vnútroštátnej legislatívy a judikatúry. In: Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 ISBN (soubor) 9788021047334. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>; (14. 1. 2014, 16:22 hod.)

¹⁵¹ K tomu bližšie pozri: Bubelíny, L.: Lov a jeho právna úprava. In: České právo životního prostředí. 2/2015 (38). Ročník: XV. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí. 2015. s. 69–103. ISSN 1213-5542.

tohto ustanovenia „Pro účely tohoto zákona se rozumí honitbou“ (poľovným revírom) „soubor souvislých honebních pozemků jednoho nebo více vlastníků vymezený v rozhodnutí orgánu státní správy myslivosti, v němž lze provádět právo myslivosti podle tohoto zákona, ...“:

Všeobecné zásady vytvárania poľovných revírov ustanovil český zákonodarcu v § 17 zákona č. 449/2001 Sb., podľa ktorého „(1) Myslivost lze provozovat jen v rámci uznané honitby. ... (2) Honitba je tvořena souvislými honebními pozemky. Orgán státní správy myslivosti z důvodů bezpečnostních nebo vojenských nebo zájmu vlastníka prohlásí za nehonební pozemky i jiné pozemky než pozemky uvedené v § 2 písm. e), a to buď z vlastního podnětu nebo na návrh vlastníka. ... (3) Pomine-li důvod, pro který byl pozemek prohlášen za nehonební, prohlásí orgán státní správy myslivosti na návrh vlastníka pozemku nebo z vlastního podnětu a za souhlasu vlastníka pozemku tento pozemek za honební. Dnem právní moci rozhodnutí o prohlášení pozemku za honební stává se tento pozemek součástí honitby, na jejímž území leží nebo se kterou má nejdelší společnou hranici. (4) Při tvorbě honiteb se nepřihlíží k hranicím katastrálních území, územních obvodů obcí nebo krajů. Hranice honiteb se mají, pokud je to možné, krýt s hranicemi přírodními v terénu zřetelnými (například vodoteče, cesty, silnice). ... (5) Honební pozemky tvořící honitbu musí spolu souviset. I pozemky jinak vyhovující pojmu souvislosti však nelze začlenit do jedné honitby, pokud tvoří překážku pohybu zvěře nebo jsou pro ni nebezpečím, například dálnice, silnice dálničního typu, přehrady a letiště se zpevněnou plochou. ... (6) Při tvorbě honiteb se musí přihlížet k jejich tvaru. Nelze vytvořit ani uznat honitbu, která má tvar úzkého pozemkového pruhu v nejširším místě širokém jen 500 m, i když by dosahovala stanovené minimální výměry. Toto ustanovení se netýká okrajových částí honitby (výběžků). Stejně je nutno bránit vzniku hranice honitby, kterou by tvořilo rozhraní zemědělských a lesních pozemků. Za tím účelem se při tvorbě honiteb provádí vyrovnání hranic honiteb výměnou honebních pozemků nebo jejich přičleněním. (7) Minimální výměra honitby se stanoví pro oboru 50 ha, pro ostatní honitby 500 ha.“

Využívanie poľovného revíru v českom právnom systéme upravuje § 32 ods. 1 a 2 zákona č. 449/2001 Sb., podľa ktorého „(1) Držitel honitby může honitbu využívat sám nebo ji může pronajmout. ... (2) Pokud honební společenstvo užívá honitbu na vlastní účet, je povinno přednostně před dalšími osobami umožnit účast na užívání honitby svým členům. K této přednosti je povinno přihlížet i při rozhodnutí o pronájmu honitby.“ Česká právna úprava preto nenúti vlastníkov k tomu, aby vstupovali do poľovníckych združení, umožňuje vyhlásiť poľovné revíry až na základe návrhu. Skutočnosť, že

vlastníctvo zaväzuje a že jeho výkon nesmie poškodzovať životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom, premietol český zákonodarca napr. do úpravy §§ 9 a 11 zákona č. 449/2001 Sb., v ktorom ustanovil povinnosti užívateľa poľovného revíru a povinnosti vlastníka pozemku, na ktorom sa nachádza poľovný revír.

Podľa § 9 zákona č. 449/2001 Sb. „(1) Je zakázáno plašit zvěř jakýmkoliv způsobem, s výjimkou opatření k zabránění škodám působeným zvěří a dovolených způsobů lovu. Dále je zakázáno rušit zvěř při hnízdění a kladení mládat a provádět další činnosti záporně působící na život zvěře jako volně žijících živočichů, pokud nejde o činnosti při obhospodařování pozemků nebo o činnosti při návštěvách honiteb jako součástí krajiny. ... (2) Rovněž je zakázáno poškozovat nebo ničit slániska, napajedla, zařízení pro příkrmování, pozorování a lov zvěře a další myslivecká zařízení. K jejich vybudování a umístění je nutný předchozí souhlas vlastníka honebního pozemku. Nedá-li žádný z vlastníků honebních pozemků v honitbě tento souhlas, rozhodne o umístění slániska, napajedla nebo zařízení pro příkrmování zvěře orgán státní správy myslivosti. Ustanovení zvláštních právních předpisů tím nejsou dotčena.... (3) Na žádost uživatele honitby může orgán státní správy myslivosti, zejména v době hnízdění, kladení a odchovu mládat nebo provádění lovů, nařídít přiměřené omezení nebo i zákaz vstupu do honitby nebo jejích částí, omezení jízdy koňmi a tažnými psy a omezení jiných sportovních nebo zájmových činností. Uvedená opatření se nevztahují na hospodářskou činnost vlastníků, popřípadě nájemců honebních pozemků. ... (4) Orgán státní správy myslivosti spolupracuje s dalšími orgány státní správy, jimž jsou právnické i fyzické osoby povinny oznamovat konání hromadných akcí v přírodě, a sděluje těmto orgánům požadavky potřebné k ochraně zvěře a jejích životních podmínek.“

Podľa § 11 zákona č. 449/2001 Sb. „(3) Uživatelé honiteb jsou povinni provádět v době nouze dostupná a přiměřená opatření k záchraně zvěře, zejména ve spojitosti se záplavami, povodněmi, lesními požáry a extrémně vysokou sněhovou pokrývkou. ... (4) Uživatel honitby je povinen provozovat krmelce, zásypy, slániska a napajedla a v době nouze zvěř řádně příkrmovat. Počty a objemy těchto zařízení se uvádějí v plánu mysliveckého hospodaření a v ročním statistickém výkazu o honitbě. ... (5) Zjistí-li orgán státní správy myslivosti, že zvěř trpí hladem, a nezjedná-li uživatel honitby po výzvě orgánu státní správy myslivosti okamžitou nápravu, rozhodne tento orgán o krmení zvěře na náklad uživatele. Odvolání podané proti tomuto rozhodnutí nemá odkladný účinek. ... (6) Uživatelé honiteb jsou povinni s vlastníky, popřípadě nájemci honebních pozemků, kteří na těchto pozemcích hospodaří a nejsou členy honební-

ho společenstva, projednat alespoň 7 dní předem konání činností, které mohou omezit obhospodarování těchto pozemků.“

Obdobnú úpravu zakotvil aj slovenský zákonodarca v zákone č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon č. 274/2009 Z. z.“). Rovnako aj slovenský zákonodarca vymedzil poľovné pozemky záporným spôsobom.

V § 2 písm. c) zákona č. 274/2009 Z. z. vymedzil slovenský zákonodarca chov zveri. Podľa uvedeného ustanovenia, *„Na účely tohto zákona sa rozumie chovom zveri odborná starostlivosť o zver, ochrana zveri a odborný zásah do populácií jednotlivých druhov zveri na dosiahnutie jej optimálneho počtu, vekovej štruktúry, pomeru pohlavia, kvality trofejí a dobrého zdravotného stavu vo vzťahu k životnému prostrediu, v ktorom žije...“* V § 2 písm. f) upravuje zákon č. 274/2009 Z. z. nepoľovné plochy. V súlade s uvedeným ustanovením, *„Na účely tohto zákona sa rozumie nepoľovnou plochou zastavané územie obce, zastavaný pozemok, cintorín, nádvorie a dvor, ihrisko, ohradená záhrada, ovocinárska a lesná škôlka, vinica, sad, park, pozemok slúžiaci na farmový chov zveri, dráha, diaľnica, cesta I., II. a III. triedy, letisko a prístav, ostatný oplotený pozemok, ak nie je zvernicou, iný pozemok podľa rozhodnutia okresného úradu [§ 74 ods. 1 písm. b)], ...“* Toto vymedzenie je z hľadiska obsahového chápanie poľovného pozemku dôležité, pretože vymedzenie pozemku podľa § 2 písm. o) zákona č. 274/2009 Z. z. je závislé na obsahu § 2 písm. f) zákona č. 274/2009 Z. z. Zákonodarca zvolil v § 2 písm. o) zákona č. 274/2009 Z. z. odkazovacie vyjadrenie ustanovenia, podľa ktorého *„poľovním pozemkom“* je *„každá plocha, ktorá nie je uvedená v písmene f), ...“*

Poľovníctvo vymedzil slovenský zákonodarca v § 2 písm. l) zákona č. 274/2009 Z. z. ako *„súhrn činností zameraných na trvalo udržateľné, racionálne, cielavedomé obhospodarovanie a využívanie voľne žijúcej zveri ako prírodného bohatstva a súčasti prírodných ekosystémov; je súčasťou kultúrneho dedičstva, tvorby a ochrany životného prostredia, ...“* Poľovnú lokalitu definuje § 2 písm. m) zákona č. 274/2009 Z. z. Rozumie pod týmto pojmom *„ucelené územie v rámci poľovnej oblasti s výskytom danieľej zveri alebo mufľónej zveri, ktorého prírodné podmienky umožňujú chovať ich ako hlavný druh zveri, ...“* Poľovnú oblasť vymedzuje § 2 písm. n) zákona č. 274/2009 Z. z., v súlade s ktorým sú *„poľovnou oblasťou rozsiahle ucelené územie s vhodnými prírodnými podmienkami pre príslušný druh hlavnej zveri spravidla zhodné s orografickými celkami. Je základnou jednotkou veľkoplošného poľovníckeho hospodárenia pre zver, ktorá sa chová a obhospodaruje podľa jednotných kritérií a zásad schválených poradným zborom, ...“* Environmentálne limity

vlastníctva poľných pozemkov vyjadril slovenský zákonodarca prostredníctvom § 3 zákona č. 274/2009 Z. z., podľa ktorého „(1) Pri uznávaní poľného revíru okresný úrad prednostne prihliada na životné potreby zveri tak, aby zver v poľnom revíri mala ... a) primerané zdroje prirodzenej potravy a vody, ... b) zaručené podmienky prirodzeného rozmnožovania a vývoja, ... c) vytvorené podmienky na prirodzený pohyb, úkryt a pokoj.“ Uvedená povinnosť preto obmedzuje vlastníctvo pozemkov pri realizovaní poľného účelu z dôvodu záujmu na ochrane životného prostredia, alebo inak povedané, ak pozemok nespĺňa podmienky životných potrieb zveri, nemožno ho uznať za súčasť poľného revíru. Ak teda zákonodarca požaduje, aby pri uznávaní poľného revíru okresný úrad prednostne prihliadal na životné potreby zveri, zaväzuje táto povinnosť zároveň vlastníka v kontexte čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „Výkon vlastníckeho práva nesmie poškodzovať ... prírodu, ... a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom.“ Ak by totiž stav životného prostredia na pozemku neumožňoval realizáciu životných potrieb zveri, nebolo by možné taký pozemok uznať za súčasť poľného revíru. Realizácia práva poľníctva je preto závislá od priaznivého stavu životného prostredia na pozemku, ktorý má okresný úrad uznať za súčasť poľného revíru. **V tomto smere je možné vidieť previazanosť vlastníckeho práva a práva na priaznivé životné prostredie.**

Autor komparatívnej štúdie o právnej úprave lovu poukázal aj na obsah právnej úpravy v Poľsku a v Spolkovej republike Nemecko. V Poľskej republike sa lov zveri vykonáva v poľných revíroch (*obwód łowiecki*). Poľný revír je tvorený súvislými pozemkami, musí byť vymedzený hranicami, jeho výmera nie je menšia ako 3000 ha a súčasne tieto pozemky musia byť vhodné k výkonu poľníctva. Ustanovenie minimálnej výmery poľného revíru neplatí absolútne. Podľa ustanovenia čl. 23 ods. 2 poľského zákona o poľníctve môže minister životného prostredia povoliť i vytvorenie poľného revíra o menšej ploche, ale len vo výnimočných prípadoch a pri zachovaní podmienok racionálneho poľníckeho hospodárenia a povrchových podmienok. Poľné revíry musia byť tvorené pri zachovaní zásady optimálneho uspokojovania potrieb ochrany, zachovania a rozvoja preferovaných druhov zveri, zásady nedeliteľnosti vodných nádrží a stanovenia hraníc tak, aby tieto boli v teréne zreteľné. Aj poľský zákonodarca použil kritérium negatívneho vymedzenia poľných revírov. Poľné revíry nemôžu byť tvorené územím národných parkov a prírodných rezervácií, intravilánom obcí, zastavenými pozemkami a pozemkami určenými k plneniu cieľov spoločenských, náboženských, priemyselných atď. Vo vzťahu k intravilánu obcí pripúšťa zákon o poľníctve

tve výnimku, a to v prípade, že sa v intraviláne nachádzajú väčšie plochy lesných alebo poľnohospodárskych pozemkov. Z takýchto pozemkov môže byť vytvorený samostatný poľovný revír, alebo tieto pozemky môžu byť začlenené do iných poľovných revírov. Poľský zákon o ochrane prírody v ustanovení čl. 11 obsahuje zvláštnu úpravu území, ktoré, okrem uvedených v čl. 26 poľského zákona o poľovníctve, nemôžu tvoriť poľovný revír. Jedná sa o tzv. zóny ochrany zveri, ktoré môžu byť utvorené v rámci ochranného pásma národného parku s ohľadom na potreby ochrany zvierat v národnom parku. Poľská právna úprava v tomto ustanovení zohľadnila potrebu ochrany všetkých zvierat žijúcich na území národného parku. Zónu ochrany zveri ustanovuje podľa poľskej právnej úpravy minister životného prostredia nariadením.¹⁵²

V Spolkovej republike Nemecko právo poľovníctva patrí vlastníčkovi pozemku. Právo poľovníctva je neoddeliteľné od vlastníckeho práva k pozemku a nemôže byť zriadené ako samostatné vecné právo. Právo poľovníctva môže byť vykonávané len v poľovných revíroch ustanovených podľa Spolkového zákona o poľovníctve. Prírodné alebo umelé vodné toky, pozemné komunikácie, železnice a podobné stavby samy osebe neprerušujú kontinuitu poľovného revíru, cez ktorý vedú. Lov zveri je vylúčený na pozemkoch, ktoré nepatria do poľovného revíru a na miestach označených za posvätné. Na týchto pozemkoch môže byť povolený lov v obmedzenej miere. Nemecký zákonodarca obmedzil podľa § 20 ods. 1 Spolkového zákona o poľovníctve lov na miestach, kde s ohľadom na okolnosti každého jednotlivého prípadu by výkon lovu narušoval verejný pokoj, poriadok alebo bezpečnosť či ohrozoval ľudské životy. Výkon poľovníctva v prírodných rezerváciách a národných parkoch je pod kontrolou spolkových krajín. Osobou oprávnenou k výkonu práva poľovníctva v samostatnom poľovnom revíri je jeho vlastník. Na úroveň vlastníka pre účely výkonu práva poľovníctva je postavený pachtier v prípade, že užíva a požíva všetky pozemky tvoriace samostatný poľovný revír. Výkon práva poľovníctva v spoločnom poľovnom revíri patrí poľovnému spoločenstvu (*Jagdgenossenschaft*). Členmi poľovného spoločenstva sú vlastníci pozemkov tvoriacich spoločný poľovný revír. Vlastníci pozemkov, na ktorých nie je povolený výkon práva poľovníctva, nie sú členmi poľovného spoločenstva.¹⁵³

¹⁵² K tomu bližšie pozri: Bubelíny, L.: Lov a jeho právna úprava. In: Česká právo životního prostředí. 2/2015 (38). Ročník: XV. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí. 2015. s. 85. ISSN 1213-5542.

¹⁵³ K tomu bližšie pozri: Bubelíny, L.: Lov a jeho právna úprava. In: Česká právo životního prostředí. 2/2015 (38). Ročník: XV. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí. 2015. s. 86–88. ISSN 1213-5542.

Slovenská právna úprava vlastníckeho práva

Právnu úpravu vlastníckeho práva vyjadruje na Slovensku predovšetkým Ústava Slovenskej republiky a jej jednotlivé ustanovenia, ktoré sme už spomenuli v úvode tejto časti monografie. Ústavnú rovinu vlastníckeho práva vytvára predovšetkým právo vlastníť majetok, právo dediť majetok, výlučné vlastníctvo štátu objektov vlastníckeho práva podľa č. 4 Ústavy Slovenskej republiky, výlučné vlastníctvo štátu, obcí alebo určených právnických osôb iných objektov ustanovených zákonom, zodpovednosť vlastníka a podmienky výkonu vlastníckeho práva, vyvlastnenie a nútené obmedzenie vlastníckeho práva a iné zásahy do vlastníckeho práva. Ústava Slovenskej republiky v znení čl. 20 vychádza z úpravy čl. 11 Listiny. Avšak Listina dopĺňa obsah ústavnej roviny vlastníckeho práva v tom smere, že ustanovuje podmienky ukladania daní a poplatkov len na základe zákona. Toto ustanovenie Listiny sa premietlo do čl. 59 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „*Dane a poplatky sú štátne a miestne. Dane a poplatky možno ukladať zákonom alebo na základe zákona.*“ Ústavnoprávna ochrana slobody vlastníctva nie je len ochranou zužujúcou sa výhradne na „číre“ vlastníctvo, resp. majetok. Právo na ochranu vlastníctva, resp. právo na pokojné užívanie majetku považuje slovenská súdna judikatúra za základné právo, ktoré vníma v úzkej súvislosti s **ochranou slobodnej sféry a súkromia vlastníka**. Vlastnícke právo vytvára súčasť jadra personálnej autonómie jednotlivca vo vzťahu k verejnej moci. Obmedzenia práva na ochranu vlastníctva a práva na pokojné užívanie majetku musia rešpektovať aj ústavnú hodnotu personálnej autonómie. Dôsledok tohto názoru sa prejavuje napríklad vo vzťahu pozemkov a stavieb na nich postavených. Podľa názoru judikatúry tak nemožno ústavnoprávne akceptovať výstavbu trvalej stavby bez hmotnoprávneho titulu k pozemku, ktorý musí byť preukázaný pred začatím výstavby. Výnimkou môžu byť len mimoriadne situácie súvisiace so zabezpečením bezpečnosti štátu.¹⁵⁴

Na druhej strane však ústavnoprávna ochrana vlastníctva chráni všetkých vlastníkov vrátane štátu. Znamená to potom skutočnosť, že vlastníctvo treba vnímať nielen ako právo, ale aj ako povinnosť, ktorá vlastníka zaväzuje. Ak podľa čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky „*Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Výkon vlastníckeho práva nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mie-*

¹⁵⁴ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 19/09 z 26. januára 2011.

ru ustanovenú zákonom“; tak obsah tejto povinnosti sa premieta do obsahu čl. 4 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „*Nerastné bohatstvo, jaskyne, podzemné vody, prírodné liečivé zdroje a vodné toky sú vo vlastníctve Slovenskej republiky. Slovenská republika chráni a zveľaduje toto bohatstvo, šetrne a efektívne využíva nerastné bohatstvo a prírodné dedičstvo v prospech svojich občanov a nasledujúcich generácií.*“ Rovnako tento obsahový rámec dopĺňa aj podstata čl. 44 ods. 2, 3 a 4, podľa ktorých „(2) Každý je povinný chrániť a zveľadovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo. ... (3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky. ... (4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.“ Tieto závery nás vedú k vysloveniu názoru, že kedykoľvek, keď podstatu majetku vytvára environmentálny objekt, zložka životného prostredia a pod., je vlastník veci povinný nakladať s ňou tým spôsobom, aby nepoškodil životné prostredie a zároveň, aby nezasiahol do práva inej osoby na priaznivé životné prostredie.

Uvedená koncepcia sa premieta aj vo vzťahu spôsobom nadobúdania vlastníctva, straty vlastníctva, ale aj zásahov do vlastníckeho práva, a to napr. skrz inštitút reštitúcií majetku prevzatého štátom alebo inými právnickými osobami bez právneho dôvodu. Súčasťou ústavnej ochrany je nadobudnutý majetok. Ak teda zákonodarca vytvoril v § 6 ods. 1 písm. p) zákona č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku v znení neskorších predpisov (ďalej ako „zákon č. 229/1991 Zb.“) samostatný reštitučný dôvod spočívajúci v tom, že oprávneným osobám sa vydajú nehnuteľnosti, ktoré prešli na štát alebo na inú právnickú osobu v dôsledku prevzatia nehnuteľností bez právneho dôvodu, zmyslom tohto ustanovenia bolo uľahčiť oprávneným osobám dosiahnutie ich zápisu ako vlastníkov v katastri nehnuteľností v (nepochybne častých) prípadoch, keď štát zneužívajúc svoje postavenie v dobe neslobody a nedbajúc na platné právo pripustil zmenu zápisu vlastníckeho práva v evidencii nehnuteľností bez splnenia základných požiadaviek vyplývajúcich z vtedy platného práva. Účel takejto úpravy vyjadruje podľa ústavnej judikatúry na Slovensku aj to, aby nápravu zápisu svojho vlastníckeho práva mohli vlastníci dosiahnuť v relatívne jednoduchom správnom konaní a nemuseli sa domáhať súdnej ochrany svojho vlastníckeho práva. Právny názor, podľa ktorého zánik práva oprávnenej osoby postupovať podľa zákona č. 229/1991 Zb. márnym uplynutím lehoty ustanovenej v § 13 tohto právneho predpisu znamená aj zánik jej vlastníck-

keho práva v situácii, keď povinnej osobe (na rozdiel od oprávnenej osoby) nesvedčí žiaden nadobúdaci titul k nehnuteľnosti, zásadne popiera základné právo vlastníť majetok – zakotvené v čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 11 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd, pretože takáto jeho aplikácia by znamenala vytvorenie dosiaľ v právnom poriadku neznámeho spôsobu straty vlastníckeho práva fyzických osôb v prospech štátu.¹⁵⁵

Čo týmto názorom vyjadril Ústavný súd Slovenskej republiky? Podľa našej mienky uvedený právny názor korešponduje obsahu čl. 20 ods. 1 druhá veta Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorej „*Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva*“. Ak by sme zaviedli uvedené vyjadrenie do dôsledkov, znamenalo by to, že uvedená časť čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky sa nevzťahuje výlučne na adresátov verejnej moci, ktorí nadobudli svoj majetok v rozpore so zákonom. Pôvodným zámerom zákonodarcu pri prijímaní Ústavného zákona č. 100/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky (ďalej ako „ústavný zákon č. 100/2010 Z. z.“) bolo vytvoriť ústavný rámec a základ, aby zákonodarca mohol v súlade s Dohovorom zákonným spôsobom riešiť problematiku dovolenej kontroly používania majetku v súlade so všeobecným záujmom. Účel predloženého návrhu tohto ústavného zákona sa mal prejavíť v tom, aby zákonodarca v Slovenskej republike mohol ústavne akceptovateľným spôsobom prispieť zákonnou úpravou k napĺňaniu naliehavého verejného záujmu, aby sa majetok v Slovenskej republike nadobúdal len zo zákonných príjmov, t. j. zákonným spôsobom. Zákonodarca tak hľadal efektívne právne nástroje, ktoré by mu v širšom rozsahu umožňovali zabezpečiť, aby fyzické osoby a právnické osoby v Slovenskej republike nadobúdali majetok len zákonným spôsobom. Podľa dôvodovej správy k tomuto návrhu by štát mal siahnuť najmä vtedy, ak existuje extrémna disproporcija medzi legálnymi príjmami a hodnotou majetku a napriek zjavným podozreniam nie je možné štandardnými postupmi podľa iných právnych predpisov postihnúť konkrétnu protiprávnu činnosť. Prijaté opatrenia by mali zamedziť, aby majetok nadobudnutý z nelegálnych príjmov alebo výnos z tohto majetku mohol slúžiť na ďalšiu protiprávnu činnosť alebo slúžiť na získavanie nenáležitých výhod. Tento návrh mal zároveň položiť ústavný základ aj pre iné štandardne a ústavne nespochybňované právne nástroje ochrany vlastníckeho práva, či už ide o trestnoprávne nástroje, napr. inštitút prepadnutia majetku alebo prepadnutia veci predstavujúci

¹⁵⁵ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 16/2012 z 28. marca 2012.

jeden z druhov trestov ukladaných v trestnom konaní alebo o inštitút bezdôvodného obohatenia upravený v Občianskom zákonníku.¹⁵⁶

Čo potom táto právna úprava znamená vo vzťahu k právu na priaznivé životné prostredie? Slovenská republika zaručuje každému podľa čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky právo na priaznivé životné prostredie. **Pokiaľ výkon vlastníckeho práva poškodzuje životné prostredie, a teda aj výkon vlastníckeho práva iných vlastníkov tým spôsobom, že vlastník nadobúda nový majetok v rozpore s právnym poriadkom Slovenskej republiky, tak jeho vlastnícke právo nepožíva ochranu, ale ochranu požíva vlastnícke právo a právo na priaznivé životné prostredie poškodených vlastníkov.** Túto ochranu by mal priznať aj súd, alebo iný kompetentný orgán Slovenskej republiky v zmysle zásad súdnej a inej právnej ochrany.

Ústavnú ochranu vlastníckeho práva spája súdna judikatúra podľa čl. 20 Ústavy Slovenskej republiky s reálnou možnosťou vlastníka veci domôcť sa ochrany svojho práva. Do popredia tak vystupuje princíp legitímnych očakávaní, ktorý súdna judikatúra spája s obsahom práva na súdnu a inú právnu ochranu. Porušením práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky¹⁵⁷ tak môže všeobecný súd zároveň porušiť ústavný rámec ochrany vlastníckeho práva. Prax Ústavného súdu Slovenskej republiky ukazuje, že všeobecný súd môže byť porušovateľom základných práv a slobôd hmotného charakteru, ku ktorým patrí aj právo vlastníť a pokojne užívať majetok, a to porušením ústavno-procesných princípov postupu vyplývajúcich z čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky. Ak všeobecný súd ústavne neakceptovateľným rozsudkom porušujúcim základné právo na súdnu ochranu zamietne žalobu vlastníka veci, porušuje zároveň aj základné právo podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. Vlastník veci má legitímne očakávania

¹⁵⁶ K tomu bližšie pozri: Dôvodová správa k návrhu ústavného zákona č. 100/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky. (31. 3. 2014; 12:15 hod.) Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=3193>.

¹⁵⁷ Podľa čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky: „Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a neustrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky. Kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd. Každý má právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom. Podmienky a podrobnosti o súdnej a inej právnej ochrane ustanoví zákon.“

v konaní o ochranu ním tvrdeného vlastníckeho práva, že v prípade, ak preukáže svoje tvrdenia, domôže sa ochrany svojho vlastníckeho práva.¹⁵⁸

Pokiaľ teda obsah vlastníckeho práva súvisí zároveň s ochranou životného prostredia, potom možno tieto závery vzťahovať aj na ochranu práva vlastníka na jeho priaznivé životné prostredie.

Obsah vlastníckeho práva nie je predmetom ústavnej úpravy, ale upravuje ho na základe ústavného splnomocnenia zákon. Týmto zákonom je zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník, ktorý obsah vlastníckeho práva vymedzuje tak, že vlastník veci je predmet svojho vlastníctva oprávnený držať, užívať, požívať jeho plody a úžitky a nakladať s ním, čo vychádza z rímsko-právnej koncepcie obsahu vlastníckeho práva (ius possidendi, ius utendi et fruendi, ius dispondendi).¹⁵⁹ Občiansky zákonník tak premieta ústavnú rovinu zákona 100/1990 Zb., ktorým došlo k odstráneniu všetkých rozdielov medzi jednotlivými druhmi a formami vlastníckeho práva. Vyjadruje tak súkromnoprávnu rovinu vlastníckeho práva, ktorá je vybudovaná predovšetkým na zásadách individuálnej autonómie vôle, dispozičnej autonómie a vlastníckej slobode. Verejnoprávny rámec ochrany vlastníckeho práva vyjadruje úprava verejného užívania, obmedzenia vlastníckeho práva vo verejnom záujme a nútené obmedzenie vlastníckeho práva a vyvlastnenie.

Verejné užívanie

Inštitúty verejného užívania transponujú požiadavky čl. 4 a čl. 20 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. O rozsahu majetku určeného pre potreby verejného záujmu rozhoduje verejná moc buď vo vyvlastňovacom konaní podľa zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) alebo o ňom rozhoduje zákonodarca tým, že prijme taký zákon, o akom sa zmieňuje čl. 20 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Podľa čl. 20 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky *„Zákon ustanoví, ktorý ďalší majetok okrem majetku uvedeného v čl. 4 tejto ústavy, nevyhnutný na zabezpečovanie potrieb spoločnosti, rozvoja národného hospodárstva a verejného záujmu, môže byť iba vo vlastníctve štátu, obce alebo určených právnických osôb. Zákon tiež môže ustanoviť, že určité veci môžu byť iba vo vlastníctve občanov alebo právnic-*

¹⁵⁸ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 155/2013, zo dňa 12. 9. 2013.

¹⁵⁹ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 38/95, zo dňa 3. apríla 1996.

kých osôb so sídlom v Slovenskej republike.“ Takto určený rozsah majetku, ktorý slúži potrebám verejného záujmu, nemôže podľa súdnej judikatúry závisieť od uplatňovania takých základných práv alebo slobôd, v dôsledku ktorých by sa jeho rozsah mohol zmeniť, či dokonca určitý majetok celkom vylúčiť z užívania pre potreby verejného záujmu. Zákonné úpravy, ktorými Národná rada Slovenskej republiky zabezpečuje ďalšie ponechanie majetku slúžiaceho verejnoprospešným cieľom vo výlučnom vlastníctve štátu, obce alebo určených právnických osôb, dotýkajúce sa základných práv alebo slobôd, kvalifikuje judikatúra ako obmedzenia, ktorými zákonodarca dosahuje účel podľa čl. 20 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Rozsah takto dotknutých základných práv a slobôd, ako aj intenzita zásahu do nich sú však skutočnosti individuálne, závislé v konkrétnom prípade od povahy a charakteru tých opatrení, ktorými zákonodarca zabezpečuje, aby určitý majetok zostal naďalej vo vlastníctve toho subjektu, ktorý garantuje jeho využívanie na verejnoprospešné účely tak, ako sú uvedené v čl. 20 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.¹⁶⁰

V tom kontexte však treba nazerať aj na obsah práva na priaznivé životné prostredie. Ak platí, že „*Zákon ustanoví, ktorý ďalší majetok okrem majetku uvedeného v čl. 4 tejto ústavy, nevyhnutný na zabezpečovanie potrieb spoločnosti, ... a verejného záujmu, môže byť iba vo vlastníctve štátu, obce alebo určených právnických osôb*“ a zároveň, ak Ústava Slovenskej republiky v čl. 2 ods. 1 ustanovuje, že „*Štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo*“, **tak potom toto ustanovenie čl. 20 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky zároveň slúži na realizáciu a zabezpečenie práva na priaznivé životné prostredie každého jednotlivého občana Slovenskej republiky.** V opačnom prípade by slovenský ústavodarca neuvádzal v čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, že „*Každý má právo na priaznivé životné prostredie.*“ Rovnako by potom stratili zmysel ustanovenia čl. 44 ods. 2 a 4, podľa ktorých „*Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo.*“ ... „*Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.*“

Predmetom verejného užívania sú prírodné a človekom vytvorené materiálne statky. Tieto statky by mali byť využívané tým spôsobom, aby Slovenská republika bola schopná zaručiť každému právo na jeho priaznivé životné

¹⁶⁰ K tomu bližšie pozri: Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 2/98 z 15. apríla 1999

prostredie. Niektoré z materiálnych statkov nemôžu byť vzhľadom na svoju povahu predmetom vlastníctva. Iné naopak môžu byť predmetom vlastníctva fyzickými alebo právnickými osobami. Právna úprava verejného užívania je roztrieštená do množstva právnych predpisov. Ak tak ustanovuje zákon, predmetom verejného užívania môžu byť materiálne statky bez ohľadu na to, kto je ich vlastníkom. Okruh užívateľov objektov všeobecného užívania je neobmedzený. Predmety osobitného užívania môže užívať iba osoba, ktorá na užívanie získala oprávnenie. Účel čl. 20 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky dosahuje zákonodarca prostredníctvom obmedzení alebo zákazov ustanovených v prospech verejného užívania.

Dôkazom toho je napríklad úprava využívania lesov verejnou podla § 30 a nasl. zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch (ďalej ako „zákon č. 326/2005 Z. z.“), podľa ktorého „(1) **Každý má právo na vlastnú zodpovednosť a nebezpečenstvo vstupovať na lesné pozemky; tým nie sú dotknuté ustanovenia osobitných predpisov. ... (2) Pri využívaní lesov verejnou je každý povinný chrániť a nenarušovať lesné prostredie, rešpektovať práva a oprávnené záujmy vlastníka, správcu a obhospodarovateľa lesa a pokyny obhospodarovateľa lesa, člena lesnej stráže a orgánu štátnej správy lesného hospodárstva.**“ Rovnako aj súdna judikatúra potvrdzuje, že lesné pozemky ako súčasť ekosystému lesa patria medzi nehnuteľnosti v osobitnom režime obhospodarovania, a to z dôvodu udržania ekologickej stability lesa a jeho biologickej diverzity. Zákon č. 326/2005 Z. z. preto umožňuje využívať lesné pozemky na iné účely ako na plnenie funkcií lesov, len ak príslušný orgán štátnej správy lesného hospodárstva, po predchádzajúcom stanovisku dotknutých orgánov štátnej správy, rozhodne o ich dočasnom vyňatí alebo trvalom vyňatí z plnenia funkcií lesov (*ďalej len „vyňatie“*), alebo o obmedzení využívania funkcií lesov na nich.

Právo každého na prístup k prírode a na využívanie prírody – škandinávské koncepty „Allemansrätten“ a „Allemansrett“

Koncepcia vstupovania na lesné pozemky a ich využívanie verejnou alebo každým má oveľa dlhšiu právnu tradíciu. Asi v tej najznámejšej kodifikovanej podobe sa objavila vo Švédsku pod názvom „*allmansrätten*“ a v Nórsku pod názvom „*allmannsrett*“.

Vo Švédsku koncept „*Allemansrätten*“ (doslovne „právo každého človeka“) predstavuje slobodu ustanovenú ústavou Švédska. Od roku 1994 je tento inštitút nástrojom vlády a z obsahového hľadiska ustanovuje, že bez ohľadu na právo vlastníť majetok, resp. vlastnícke práva osôb k pôde, „*každý musí mať prístup k prírode v súlade s allemansrätten*“. Ústava Švédskeho kráľovstva a ani zákonná právna úprava tohto štátu však nehovorí, čo to znamená a aké sú právne dôsledky ústavného zakotvenia tohto práva. Švédska právna prax vníma obsah tohto práva ako úkony človeka, ktoré nie sú trestnými činy (protiprávnymi úkonmi z pohľadu verejného práva). Ďalej koncept „*allemansrätten*“ zahŕňa úkony, v dôsledku ktorých osoba nebude povinná nahradzovať škodu a úkony, ktoré nemôžu byť zakázané žiadnym orgánom verejnej moci a verejnej správy. Rovnako ako v iných severských krajinách, švédske právo voľného pohybu v prírode spája výkon tohto práva so zodpovednosťou a starostlivosťou o prírodu. Limitom výkonu tohto práva je povinnosť prírodu neníčiť a nerušiť jej existencie. Obsah inštitútu „*allemansrätten*“ zakotvuje osobe právo prístupu, chôdze, cyklistiky, jazdy, lyžovania, a táborenia na akomkoľvek pozemku s výnimkou súkromných záhrad, pozemkov v bezprostrednej blízkosti obydľí a s výnimkou obrábanej pôdy.

Obmedzenia výkonu tohto práva sú v zásade závislé od územnej a druhovej ochrany. Výkon tohto práva nie je možný v prírodných rezerváciách a iných chránených oblastiach. Uvedené právo zaručuje osobe právo zberu divokých rastlín a kvetov, avšak za podmienky, že nie sú zákonom chránené a že ich zber nie je právnou úpravou obmedzený. Okrem voľne rastúcich rastlín môže osoba zbierať huby a lesné plody, a to taktiež za predpokladu, že ich zber nie je zákonom obmedzený. Výkon tohto práva za žiadnych okolností neumožňuje právo loviť divokú zver. Na druhej strane toto právo umožňuje osobám kúpanie v akomkoľvek jazere a používanie bezmotorového člna na rekreáciu na vodnej ploche, pokiaľ tieto činnosti právna úprava výslovne nezakazuje. Rovnako prístup k plážam a voľný pohyb po pobreží vytvára súčasť „*allemansrätten*“, pokiaľ pláž alebo pobrežie nevytvára súčasť súkromnej záhrady, alebo nejde o pohyb v bezprostrednej blízkosti obytnej zóny, resp. rezidencie. Švédske právo túto zónu vymedzuje ako „*hemfridszon*“. V podmienkach slovenskej republiky možno uvedený inštitút vysvetliť ako ochranné pásmo obytnej zóny. Maximálna šírka uvedeného pásma závisí od veľkosti obytnej zóny. Švédske právo ju však limituje na vzdialenosť 70 metrov od okraja obytnej zóny. Švédsky zákonodarca si však uvedomil jednu dôležitú skutočnosť, a to fakt, že obmedzenia v podobe „*hemfridszon*“ znemožňovali výkon práva „*allemansrätten*“, najmä fakticky aj právne bránili ľuďom

v prístupe k vode a zabraňovali výkonu práva chôdze pozdĺž pobrežia, a preto od roku 1975 vo všeobecnosti švédska právna úprava neumožňuje postaviť nový dom vo vzdialenosti menšej ako 100 metrov od pláže alebo pobrežia. Rybolov si vo švédskej právnej úprave zachoval súkromnú povahu s výnimkou jeho výkonu na piatich najväčších švédskych jazerách, pobreží *Baltické-ho mora*, prielivu *Øresund* medzi dánskou Kodaňou a švédskym Malmö, morskou oblasťou *Kattegat* medzi Jútskym polostrovom a juhozápadnou časťou Švédska a morskou úžinou *Skagerrak* nachádzajúcou sa medzi nórskou a švédskou časťou Škandinávského polostrova na severe a Jútskym polostrovom na juhu. Výkon tohto práva podľa Švédskej právnej tradície ďalej zahŕňa povolenie používať osobné motorové vozidlo po súkromných komunikáciách, pokiaľ právna úprava neustanovuje opak. Taktiež výkon uvedeného práva zahŕňa oprávnenie táboriť na dve noci na neobrábanej pôde a zakladať drobné ohne na účely táborenia, pokiaľ miestna administratíva výslovne neustanovila zákaz zakladať akékoľvek ohne. Určitú kontroverziu v súvislosti s výkonom tohto práva prinieslo komerčné využitie práva zberu lesných plodov, kedy si veľké spoločnosti komerčne zazmluvňovali fyzické osoby na účely zberu lesných plodov. Na výkon tohto práva dohliadajú miestne administratívne rady. Majú napríklad právomoc nariadiť odstránenie plota alebo ohrady za predpokladu, že bráni prístupu do oblastí, ktoré vytvárajú predmet „*allemansträtten*“.

Vo všeobecnosti švédska verejnosť považuje toto právo za akúsi formu odkazu, poslania, alebo právneho dedičstva, resp. ľudského práva. Aj na základe tohto dôvodu, švédsky právny systém považuje bránenie výkonu „*allemansträtten*“ ohradzovaním prístupu k prírode, budovaním tabúl so zákazom vstupu alebo zákazom prechodu za protiprávne správanie a posudzuje ho ako priestupok, resp. delikt verejného práva.

Obdobný právny stav panuje aj v susednom Nórskom kráľovstve. Každý v Nórsku má právo na prístup a prechod nevyužitou a nekultivovanou pôdou v prírode na základe „*allemannsrett*“. Toto právo je starým obyčajovým právom. Jeho doslovný preklad má rovnaký význam ako jeho švédska variácia, t. j. právo každého človeka. Nórsky zákonodarca kodifikoval toto právo v roku 1957 s prijatím zákona č. 16 z 28. júna 1957 o vonkajšej rekreácii. Výkon uvedeného práva založil tento zákon na rešpekte a úcte k prírode.¹⁶¹

Účelom uvedeného zákona je podľa § 1 *vytvoriť prirodzený základ pre rekreáciu a zaisťiť právo verejnosti na prístup a priechod krajinou a právo tráviť*

¹⁶¹ K tomu bližšie pozri: Freedom to roam (dostupné na webe: https://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_to_roam; 12. 11. 2016. 10:13 hod.).

čas v nej, a to tak, aby sa zabezpečili, udržiavali a zachovávali príležitosti pre aktívny oddych a činnosti voľného času, ktoré sú zdravé, šetrné k životnému prostrediu a dodávajú pocit pohody.

Očakáva preto od všetkých návštevníkov prírody, že budú brať ohľad na poľnohospodárov, vlastníkov pozemkov, ostatných užívateľov prírody a na životné prostredie ako celok. Geograficky je výkon práva „*allemannsrett*“ závislý od dvoch základných ukazovateľov definovaných nórskou právnou úpravou ako „*utmark*“ a „*innmark*“. Pokiaľ „*innmark*“ znamená pozemkovú podstatu vo vnútri určitých hraníc, „*utmark*“ reprezentuje jej protipól, t. j. pozemky alebo krajinu nachádzajúce sa v neohraničenej časti krajiny. Výkon „*allemannsrett*“ nie je možný v rámci krajiny označenej ako „*innmark*“, pretože tá je spravidla vlastnícky spravovaná a chránená. Platí však pravidlo, že aj do obrábanej pôdy možno vstupovať a prechádzať cez ňu, pokiaľ je prikrytá snehovou pokrývkou alebo ľadom.¹⁶²

§ 1a ods. 1 uvedeného zákona ustanovuje, čo sa považuje za kultivovanú, resp. obrábanú krajinu. Podľa uvedeného ustanovenia *za obrábané pôdy alebo ich ekvivalent sa na účely tohto zákona považujú dvory, pozemky okolo domov a chalúp, obrábané polia, kosné lúky, kultivované pasienky, mladé výsadby a podobné oblasti, kde by prístup verejnosti neoprávnene bránil vlastníkovi alebo používateľovi vo výkone jeho práv. Drobné pozemky neobrobenej pôdy ležiace v rámci obrábaných pozemkov alebo kosných lúk či spoločne oplotené s takými oblasťami sa tiež považujú za rovnocenné pozemkom obrábanej pôdy. To isté platí aj pre plochy vyňaté z produkcie na priemyselné alebo iné špeciálne účely, kde by prístup verejnosti neoprávnene bránil vlastníkovi, užívateľovi alebo inej oprávnenej osobe vo výkone ich práv.* Neobrábanú pôdu upravuje nasledovný odsek 1a uvedeného zákona, podľa ktorého *sa na účely tohto zákona, za nevyužitú pôdu považuje pôda, ktorá nie je obrábaná a že nie je považovaná ani za ekvivalent k obrábanej pôde v súlade s predchádzajúcim odsekom.*

Právo prístupu a prechodu krajinou rozlišuje nórsky zákonodarca v závislosti od toho, či súvisí s obrábanou alebo neobrábanou pôdou. V prípade neobrábanej, resp. nekultivovanej krajiny sa uplatní § 2 uvedeného zákona, podľa ktorého *„(1) Každá osoba má právo na prístup a priechod neobrábanou pôdou počas všetkých ročných období, za predpokladu, že preukazuje krajine ohľad a náležitú starostlivosť. ... (2) To isté platí pre prístup a priechod na koni alebo inom koňovitom zvierati, sánkami, bicyklom alebo obdobným spôsobom*

¹⁶² K tomu bližšie pozri: Freedom to roam (dostupné na webe: https://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_to_roam; 12. 11. 2016. 10:13 hod.).

na cestách a chodníkoch neobrábanou pôdou a vo všetkých neobrábaných horských oblastiach, za predpokladu, že obec so súhlasom vlastníka alebo užívateľa, nezakázala taký priechod po vymedzených trasách. Rozhodnutie obce musí byť potvrdené okresným správcom. ... (3) Na prevádzku motorových vozidiel v neobrábaných oblastiach sa uplatní zákon o motorovej doprave na nevyužitej pôde a vodných plochách.“

Prístup a priechod obrábanou časťou krajiny upravuje § 3 uvedeného zákona. Podľa uvedeného zákona „(1) Každá osoba má právo na prístup a priechod obrábanou pôdou, pokiaľ je pôda zamrznutá alebo pokrytá snehom, nie však v období od 30. apríla do 14. októbra kalendárneho roka. Avšak, toto právo na prístup a priechod obrábanou pôdou sa nevzťahuje na dvory alebo pozemky okolo domov a chalúp, oplotené záhrady alebo parky či iného oblasti oplotené na osobitné účely, pri ktorých prístup verejnosti v zime by neprimerane bránil vlastníkovi alebo užívateľovi vo výkone jeho práv. ... (2) Vlastník alebo užívateľ môže bez ohľadu na to, či je priestor oplotený, zakázať priechod cez záhrady, mladé výsadby, na jeseň zasiať polia a novo vytvorené lúky, aj keď je pôda zamrznutá alebo pokrytá snehom za predpokladu, že by výkon práva priechodu obrábanou pôdou mohol spôsobiť významnú škodu. ... (3) Okresný správca môže rozhodnúť, že obdobie, v ktorom platí výslovný zákaz prístupu a priechodu obrábanou pôdou podľa prvého odseku, sa predlžuje na obdobie dlhšie ako obdobie od 30. apríla do 14. októbra alebo sa skracuje na obdobie kratšie ako obdobie od 30. apríla do 14. októbra, a to pre vymedzené oblasti okresu.“

Zaujímavým z pohľadu obsahu úpravy „*allemannsrett*“ v Nórsku je aj § 11 uvedeného zákona, ktorý upravuje náležité správanie osoby a právo vlastníka vykázať osobu. Podľa uvedeného „(1) Každá osoba, ktorá prejde, alebo trávi čas na cudzom pozemku má povinnosť správať sa ohľaduplne a so starostlivosťou riadneho hospodára, aby nedochádzalo ku škodám alebo nepohodliu vlastníka, užívateľa pozemku alebo iných oprávnených osôb alebo k poškodeniu životného prostredia. Tieto osoby majú povinnosť opustiť miesto, ktoré využívali v súlade s týmto zákonom v stave a podmienkach, ktorý nemôže byť nevzhľadný alebo viesť k poškodeniu alebo nepríjemnosti pre akúkoľvek inú osobu. ... (2) Vlastník alebo užívateľ pôdy má právo vykázať osoby, ktoré sa správajú nešetrne alebo ktoré nesprávnym konaním spôsobujú nepríjemnosti alebo škodu na majetku alebo poškodzujú iné oprávnené záujmy.“

Systematika zákona č. 16 z 28. júna 1957 o vonkajšej rekreácii obsahuje aj neospravedlňiteľné prekážky a neoprávnené zákazy podľa § 13. Podľa uvedených ustanovení „(1) Vlastník alebo užívateľ pôdy nesmie pomocou bariér

alebo akýmkoľvek iným spôsobom brániť prístupu, ktorý je povolený týmto zákonom, pokiaľ to neposlúži jeho oprávneným záujmom a zároveň takéto prekážky neprimerane nestážujú prístup a priechod verejnosti. ... (2) Nikto nesmie bez osobitného povolenia zriadiť značenia alebo akýmkoľvek iným spôsobom oznámiť, že prístup alebo kúpanie je zakázané v oblasti, kde je prístup povolený podľa tohto zákona. ... (3) Ak bariéra, značenie alebo oznámenie porušuje tieto ustanovenia, zriaďovateľ môže byť požiadaný o odstránenie podľa § 40.“

Vzhľadom na to, že právo na prístup a priechod krajiny môže vlastníka obmedzovať a zatažovať, umožňuje nórska právna úprava prístup a priechod spoplatniť. § 14 uvedeného zákona ustanovuje poplatok za vstup do vonkajších rekreačných oblastí. Podľa uvedeného ustanovenia „Právo na prístup podľa tohto zákona nebráni tomu, aby vlastník alebo užívateľ so súhlasom obce, ustanovil primeraný poplatok za prístup na pláž, oblasť táborenia alebo do inej rozvitej vonkajšej rekreačnej oblasti. Poplatok nesmie byť zjavne neprimeraný vzhľadom na opatrenia, ktoré vlastník alebo užívateľ vykonal v tejto oblasti v prospech tých, ktorí ho používajú na aktívny odpočinok. Obec môže v rozhodnutí o súhlase s poplatkom za prístup ustanoviť podrobnejšie podmienky.“

Určité obmedzenia vo vzťahu k výkonu uvedeného práva môžu predstavovať §§ 15 a 16 predmetného zákona. Podľa § 15 zákona č. 16 z 28. júna 1957 o vonkajšej rekreácii „Aby bolo možné regulovať prístup do oblastí, kde existuje veľký počet návštevníkov, obec môže so súhlasom vlastníka alebo užívateľa ustanoviť pravidlá správania, a to tak, že každá osoba, ktorá navštívi oblasť je povinná ich dodržiavať. Pravidlá musia byť predovšetkým navrhnuté tak, aby zabezpečili udržiavanie pokoja a poriadku, ochranu rastlín a živočíchov a podporovali opatrenia v oblasti zdravia a hygienických podmienok. Rozhodnutie obce musí potvrdiť okresný správca.“ Uzáveru obzvlášť silne využívaných oblastí upravuje § 16 spomenutého zákona. V súlade s uvedeným ustanovením „(1) Ak je vlastníctvo obzvlášť intenzívne využívané verejnosťou, obec môže so súhlasom vlastníka alebo užívateľa určiť, že vlastníctvo ako celok alebo jeho časť sa pre verejnosť uzatvára, ak prístup verejnosti spôsobuje na predmete vlastníctva značné škody alebo je vážnou prekážkou možnostiam, spôsobu alebo želaniam vlastníka alebo užívateľa o jeho využívaní. ... (2) Takáto uzávera môže byť ustanovená na určitý čas, ktorý nepresiahne obdobie päť rokov. Rozhodnutie obce musí byť potvrdené okresným správcem.“

Obsahovo s uvedenými ustanoveniami súvisí aj úprava § 34 uvedeného zákona, ktorá zakotvuje možnosť vyňatia určitej časti krajiny z účelu aktívnej rekreácie. Podľa toho ustanovenia „(1) Kráľ so súhlasom parlamentu (Stortin-

gu) môže ustanoviť, že určité časti krajiny vo vlastníctve štátu sú vyňaté z účelu vonkajšej rekreácie. ... (2) Kráľ prijme podrobnejšie opatrenia týkajúce sa práv verejnosti v oblastiach vyňatých z účelu vonkajšej rekreácie.“

Uvedené právo oprávňuje všetkých na výlet a táborenie v prírode. Právo verejnosti na prístup hrá v Nórsku dôležitú úlohu, pokiaľ ide o rekreačné aktivity. Právo verejnosti na prístup v sebe zahŕňa právo na turistiku v lesoch a horách, zalyžovať si v lesoch v zime, zaoberať sa cyklistikou a jazdiť na cestách a tratiach. Uvedené právo však v sebe nezahŕňa prevádzku motorových vozidiel.¹⁶³

V posledných rokoch sa však toto právo dostáva pod určitý tlak obyvateľstva najmä v oblasti fjordu Osla a v populárnych oblastiach južného Nórska. Tieto oblasti predstavujú populárne lokality pre rekreačné domy a mnoho vlastníkov pobrežných pozemkov chce obmedziť prístup verejnosti k ich majetku. Aj preto právna úprava rovnako ako v susednom Švédsku ustanovuje všeobecný zákaz stavať, budovať a rozdeľovať majetok vo vzdialenosti menšej ako 100 metrov od mora. Napriek tomu orgány miestnej správy udelili súčasným vlastníkom množstvo výnimiek z uvedeného zákazu. Ak aj vlastník získa výnimku zo zákazu, nesmie obmedzovať verejnosť v prístupe k vode a z výkonu práva prechádzania sa po pobreží. Výstavbu plotu alebo inej prekážky, ktorá znemožňuje výkon „*Allemanssrett*“, preto umožňuje nórske právo sankcionovať pokutou. „*Allemanssrett*“ vo vzťahu k vodám zahŕňa kanoistiku, plavbu na kajaku, veslovanie a plachtenie v riekach, jazeroch a oceáne. Motorové člny povoľuje právna úprava len v slanej morskej vode. Všetky vody sú otvorené na kúpanie, avšak s výnimkou jazier a vodných plôch, ktoré slúžia ako zdroje pitnej vody. Príkladom je jazero Maridalsvannet na severe od Oslo, ktoré slúži ako zdroj pitnej vody pre hlavné mesto kráľovstva. Súčasťou uvedeného práva je aj oprávnenie na zber lesných plodov. Právo lovu tradične v Nórsku patrí vlastníčkovi pôdy, a preto lov nevytvára súčasť práva na voľný prístup a užívanie prírody. V sladkovodných oblastiach, ako sú rieky a jazerá patrí právo rybolovu k pozemku. Bez ohľadu na to, kto je vlastníkom pozemku, sladkovodné rybolovné činnosti možno vykonávať len so súhlasom vlastníka pozemku. Naopak v oblastiach so slanou morskou vodou ustanovuje právna úprava voľný prístup k rybolovu pomocou člnov alebo z brehu. Všetok rybolov je predmetom úpravy právnych predpisov. Okrem iného zakotvuje povinnosť chrániť biodiverzitu vod-

¹⁶³ K tomu bližšie pozri: Intro (dostupné na webe: <http://introengelsk.cappelendam.no/c35055/artikkel/vis.html?tid=35347>; 12. 11. 2016. 10:24 hod.).

nej fauny a pravidlá týkajúce sa rybárskeho náčinia, návnad, prikrmovania, sietí a veľkostí rýb a iných morských živočíchov.¹⁶⁴

Právo na prístup do krajiny v Slovenskej republike

Treba ale povedať, že inštitúty „*allemannsrett*“ a „*allemannsrätten*“ podľa nórskoho a švédskoho práva nie sú jediné svojho druhu. V Slovenskej republike obsahujú úpravu práva na prístup do krajiny §§ 57 a nasl. zákona č. 543/2002 Z. z.

§ 57 tohto zákona upravuje prístup do krajiny, podľa ktorého „(1) Každý má právo pri rekreácii, turistike a obdobnom užívaní prírody na voľný prechod cez pozemky vo vlastníctve, správe a nájme štátu, obce, právnickej osoby alebo fyzickej osoby, ak tým nespôsobí škodu na majetku alebo zdraví inej osoby. Je pritom povinný rešpektovať práva a oprávnené záujmy vlastníka, správcu a nájomcu pozemku, ako aj podmienky ochrany prírody a krajiny. ... (2) Právo podľa odseku 1 sa nevzťahuje na zastavané pozemky alebo stavebné pozemky, dvory, záhrady, sady, vinice, chmeľnice, lesné škôlky, zvernice a na miesta, na ktoré sa vzťahuje zákaz vstupu podľa tohto zákona alebo osobitných predpisov. Orná pôda, lúky a pasienky sú z práva podľa odseku 1 vylúčené v čase, keď môže dôjsť k poškodeniu porastov alebo pôdy, ako aj vtedy, keď sa na nich pasie dobytok. ... (3) Pri oplocovaní pozemku, ktorý nie je vylúčený z práva voľného prechodu podľa odseku 2, zabezpečí jeho vlastník, správca alebo nájomca možnosť voľného prechodu na vhodnom mieste pozemku.“ Starostlivosť o chránené územia ustanovuje § 58 zákona č. 543/2002 Z. z., ktorý upravuje inštitút vstupného do chráneného územia. Podľa uvedeného „(1) Na účely regulácie využívania chráneného územia alebo jeho častí môže orgán ochrany prírody alebo ním poverená organizácia ochrany prírody, alebo vlastník súkromného chráneného územia vyberať za vjazd a zotrvanie motorového vozidla alebo za používanie plavidla, nemotorového vozidla alebo iného dopravného prostriedku v chránenom území alebo za vstup do jeho vybraných častí vstupné; orgán ochrany prírody alebo ním poverená organizácia ochrany prírody môžu vstupné vyberať za vstup do chráneného územia alebo jeho častí, ktoré nie je vo vlastníctve štátu, len so súhlasom vlastníka dotknutého pozemku. Príjem zo vstupného musí byť použitý na zabezpečenie starostlivosti o príslušné územie. ... (2) Vstupné podľa odseku 1 neplatia fyzické osoby pracujúce v chrá-

¹⁶⁴ K tomu bližšie pozri: Freedom to roam (dostupné na webe: https://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_to_roam; 12. 11. 2016. 10:13 hod.).

nenom území, fyzické osoby, ktoré v ňom majú trvalý alebo prechodný pobyt, ani vlastníci nehnuteľností nachádzajúcich sa v chránenom území. Vstupné sa nevyberá pri činnostiach spojených so zabezpečením starostlivosti o chránené územie, s ochranou zdravia a majetku a za vjazd a zotrvanie motorových vozidiel nemobilných zdravotne postihnutých osôb. ... (3) Vstupné podľa odseku 1 je príjmom organizácie ochrany prírody okrem vstupného do súkromného chráneného územia, ktoré je príjmom jeho vlastníka.“

Je vidieť, že tieto inštitúty nedosahujú takú intenzitu právnej sily a vymožnosti ako inštitúty „*allemansrett*“ a „*allemansrätten*“ v Škandinávii. Všimnúť si tento fakt je možné už pri pohľade na podrobnosť úpravy v Slovenskej republike a rozsah úpravy v Nórsku. Tieto odlišnosti v rozsahu môžu byť spôsobené jednak históriou, právnou tradíciou, spoločenskými podmienkami a spoločenským vnímaním prírody a ochrany vlastníckeho práva. Právo verejnosti na prístup do prírody má v škandinávskych krajinách omnoho silnejšiu povahu. Spôsobené to však môže byť predovšetkým riedkym osídlením tejto časti sveta a omnoho nepriaznivejšími klimatickými podmienkami pre život a obrábanie pôdy.

Právna úprava užívania lesov v Slovenskej republike

Zákon č. 326/2005 Z. z. prijala Národná rada Slovenskej republiky v roku 2005. Táto právna úprava nahradila úpravu zákona č. 61/1977 Zb. o lesoch v znení neskorších predpisov a úpravu zákona SNR č. 100/1977 Zb. o hospodárení v lesoch a štátnej správe lesného hospodárstva v znení neskorších predpisov. Zákonodarca v dôvodovej správe k tomuto zákonu prezentoval právny názor, že prijímaná právna úprava vychádzala zo spoločenského poslania lesov ako jednej z najdôležitejších zložiek životného prostredia a zároveň ako producenta obnoviteľnej suroviny – drevnej hmoty. Tvorcovia zákona prezentujú v dôvodovej správe názor, že prijatá právna úprava nadväzuje na bohatú históriu minulého lesníckeho zákonodarstva a súčasne sa zameriava na zabezpečenie modernej koncepcie trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch, ktorá sa definuje ako hospodárenie v lesoch a ich využívanie takým spôsobom, aby sa zachovala ich biologická diverzita, produkčná a regeneračná schopnosť, vitalita a schopnosť plniť v súčasnosti aj v budúcnosti zodpovedajúce funkcie na miestnej, regionálnej a národnej úrovni, pričom sa tým nespôsobí poškodenie ostatných ekosystémov.

Zákonodarca zároveň oproti predchádzajúcej právnej úprave začal týmto zákonom oveľa viacej zdôrazňovať mimoprodukčné funkcie lesov. Podľa § 2

písm. f) zákona č. 326/2005 Z. z. „*Na účely tohto zákona ... mimoprodukčnými funkciami lesov ekologické funkcie, ktorými sú pôdoochranná, vodohospodárska a klimatická funkcia a spoločenské funkcie, ktorými sú najmä zdravotná, kultúrna, výchovná, rekreačná, prírodoochranná a vodoochranná funkcia, ...*“ Aj z tohto dôvodu sa zákonodarca v zákone č. 326/2005 Z. z. zameril na zachovanie a zvelaďovanie lesov ako prírodného bohatstva krajiny, tvoriaceho základnú zložku životného prostredia. Lesy v Slovenskej republike sú rovnako ako v celej strednej Európe významne poznačené činnosťou človeka. Zákonodarca v dôvodovej správe k zákonu č. 326/2005 Z. z. priznal, že pôvodné lesy strednej Európy boli prakticky zničené, resp. k likvidácii postupne dochádzalo už od 13. storočia, odkedy sa postupne vytrácali najmä ich postupnou premenou na pasienky. Dnešné lesné ekosystémy sú zmenené do takej miery, že pre plnenie všetkých ich funkcií vyžadujú stálu pozornosť človeka. Zákonodarca ďalej tvrdí, že samoregulačná schopnosť lesných porastov sa oslabilila do tej miery, že ich ponechanie na prirodzený vývoj by znamenalo nepretržitý vznik katastrofických situácií. Tento názor však nie je možné vnímať nekriticky, pretože sa objavujú aj protichodné názory reprezentujúce napríklad ochranu pralesov na Slovensku, resp. lesov s potenciálom pralesa a pralesovitých zvyškov na lesných pozemkoch. Zákonodarca však argumentuje aj takými udalosťami, ako bola napríklad veterná smršť dňa 19. novembra 2004, z ktorej sa napríklad lesy Vysokých Tatier do dnešného dňa nespamätali. Zákonodarca preto v dôvodovej správe argumentuje, že je preto cieľom zákona č. 326/2005 Z. z. zabezpečenie plánovitého a odborného hospodárenia v lesoch.

Na druhej strane treba povedať, že napríklad v prípade Vysokých Tatier sa najzásadnejšie ochrannárske princípy a metódy založili v druhej polovici 19. storočia, a to najmä vďaka úsiliu princa Kristiána Hohenloheho (knieža Christian Kraft, princ Hohenlohe-Öhringen, vojvoda von Ujest), ktorý v roku 1879 odkúpil od šľachtického rodu Salomonovcov časť Dunajského panstva – Nedeca, oblasť Javoriny a Lendaku s Bielovodskou a Javorovou dolinou i časť Belianskych Tatier za pol milióna korún. V roku 1895–1898 k tomu prikúpil od šľachtického rodu Mariássyovcov Vyšné Hágy s prilahlou Batizovskou, Štölskou a Mengusovskou dolinou. Jeho majetok tu dosiahol 15 000 hektárov prevažne lesnej pôdy, na ktorej choval poľovnú zver.¹⁶⁵ Tieto lokality dnes z veľkej časti vytvárajú súčasť štátnej prírodnej rezervácie Javorina, štátnej prírodnej rezervácie Javorová a štátnej prírodnej rezerva-

¹⁶⁵ K tomu bližšie pozri: Christian Hohenlohe (dostupné na webe: https://sk.wikipedia.org/wiki/Christian_Hohenlohe; 10. 11. 2016, 10:32 hod.).

vácie Vyšné Hágy. V uvedených oblastiach sa vyskytujú lesy prírodného alebo pralesovitého charakteru.¹⁶⁶

Okrem toho, že bol nadšeným poľovníkom, jeho činnostiam sa pripisujú zásluhy aj v oblasti ochrany prírody a krajiny Tatier. Pamätníci ho vykresľovali síce ako človeka vedomého si svojho postavenia, ale v podstate prístupného a spravodlivého. Veľmi negatívne sa posudzovala i jeho snaha o presídlenie obyvateľov Ždiaru do klimaticky i bonitne príhodnejších oblastí Slovenska na jeho náklady v záujme premeny oblasti Ždiaru na vyludnený, poľovný revír. Nedokázal presvedčiť všetkých Ždiaranov a tento zámer sa mu celkom nepodaril. Napriek tomu, že jeho dobové poznatky o ochrane prírody neboli na dnešnej úrovni a jeho hlavným záujmom bolo poľovníctvo, územie ním a jeho personálom spravované predstavovalo pri vzniku Tatranského národného parku a dodnes predstavuje prírodne najzachovalejšie a najhodnotnejšie časti parku. Navyše, mnohé „jeho“ prírodoochranné opatrenia plynule prešli i do prírodoochranných zásad nielen samotného Tatranského národného parku, ale ako funkčné sú dnes známe z národných parkov v celom svete.¹⁶⁷

Zákonodarca sa teda v zákone č. 326/2005 Z. z. snažil posilniť význam mimoprodukčných funkcií lesov, ktoré v ostatnom období nadobúdajú stále väčší význam. Podľa tvrdení v dôvodovej správe k zákonu č. 326/2005 Z. z. les už svojou existenciou prispieva k zachovaniu a obnove prírodnej rovnováhy, k ochrane a udržaniu biodiverzity a zabezpečuje ďalšie nenahraditeľné spoločenské, ekologické a environmentálne funkcie. Z uvedeného dôvodu preto ako účel zákona č. 326/2005 Z. z. prezentoval zákonodarca tiež dosiahnutie vyváženého stavu medzi oprávnenými záujmami vlastníkov lesa a verejnými záujmami. Zákonodarca teda zdôraznil význam čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky. Aplikáciou tohto tvrdenia preto možno dospieť k záveru, že aj vlastníctvo lesných pozemkov zaväzuje a rovnako ho nemožno zneužiť na ujmu práv iných subjektov. V takom prípade potom nemožno vlastníctvo lesných pozemkov zneužiť na ujmu práva na priaznivé životné prostredie iných oprávnených subjektov. Tieto tvrdenia možno podľa nášho názoru podporiť aj povinnosťou podľa čl. 44 ods. 2 Ústavy Slovenskej re-

¹⁶⁶ K tomu bližšie pozri: Porovnanie doposiaľ uvádzaných zoznamov pralesov Slovenska s výsledkami získanými na základe mapovania pralesov v rokoch 2009–2014 (dostupné na web: http://pralesy.sk/images/stories/core/lokality/Zoznamy_pralesov_SR_porovnanie.pdf; 13. 11. 2016, 9:10 hod.).

¹⁶⁷ K tomu bližšie pozri: Christian Hohenlohe (dostupné na webe: https://sk.wikipedia.org/wiki/Christian_Hohenlohe; 10. 11. 2016, 10:32 hod.).

publiky nepoškodzovať lesné pozemky ako súčasť životného prostredia nad mieru ustanovenú zákonom a taktiež aj povinnosťou štátu podľa čl. 44 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky dbať o šetrné využívanie lesov, o ich ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o ne. Vlastníctvo v lesnom hospodárstve preto podľa dôvodovej správy k zákonu č. 326/2005 Z. z. nemožno ani v súčasnosti chápať ako nikým a ničím neobmedzované panstvo vlastníka nad vecou – nad lesnými pozemkami. Pretože les tvorí základnú zložku životného prostredia, nemožno oddelovať súkromné a verejné záujmy, ale práve naopak zákonodarca vyslovil zámer, že prostredníctvom právnej úpravy je potrebné tieto záujmy vhodne skĺbiť tak, aby sa zabezpečila účinná ochrana a starostlivosť o lesy, ako o súčasť prírodného bohatstva Slovenskej republiky.

Jedným zo základných predpokladov na dosiahnutie tohto zámeru je vytvorenie vhodných ekonomických podmienok. Keďže lesy, ako už bolo uvedené, plnia okrem produkčnej aj mimoprodukčné, najmä ekologické a environmentálne funkcie, zabezpečovanie ktorých spôsobuje vlastníkom lesov obmedzenie vlastníckych práv vo výške viac ako 33 193 918,874 € ročne, zákonodarca sa pokúsil ustanoviť povinnosť štátu, príslušných právnických osôb alebo fyzických osôb, v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, poskytnúť z dôvodu obmedzenia hospodárenia alebo vykonávania opatrení vo verejnom alebo inom záujme finančnú náhradu za tieto obmedzenia. V záujme plnenia všetkých funkcií lesov a potrieb spoločnosti bude štát podporovať činnosti zamerané na obnovu a rozvoj lesného hospodárstva, tvorbu a zachovanie krajiny a ochranu lesa. Ďalej tiež podporí vybrané činnosti v rámci hospodárskej úpravy lesov, lesníckeho výskumu a vývoja, poradenstva a vzdelávania v neštátnom lesníckom sektore.

Zároveň vlastníci a obhospodarovatelia lesa budú povinní hospodáriť v lesoch podľa zásad odborného hospodárenia, včas a účinne vykonávať opatrenia proti abiotickým škodlivým činiteľom, rastlinným, živočíšnym škodcom a požiarom. Okrem toho budú povinní umožniť (okrem zákonom ustanovených výnimiek) verejné využívanie lesov, viesť príslušné evidenčné výkazy a poskytovať údaje o lesnom majetku pre potreby informačného systému lesného hospodárstva a pri hospodárení v lesoch brať ohľad na životné prostredie nielen na vlastnom majetku, ale aj na ostatných pozemkoch dotknutých ich činnosťou.

Vyňatie lesných pozemkov z plnenia funkcií lesov

Vyňatie podľa zákona č. 326/2005 Z. z. preto predstavuje osobitný spôsob užívania lesov. K vyňatiu alebo obmedzeniu využívania môže dôjsť len v nevyhnutných a odôvodnených prípadoch, najmä ak úlohy spoločenského a ekonomického rozvoja nemožno zabezpečiť inak. Zákon č. 325/2005 Z. z. zároveň ustanovuje povinnosť, aby pri využívaní lesných pozemkov na iné účely ako na plnenie funkcií lesov boli lesné pozemky najmä v ochranných lesoch a v lesoch osobitného určenia chránené, aby bola použitá len nevyhnutne potrebná výmera lesných pozemkov a obmedzilo sa narušanie celistvosti lesa, nedošlo k obmedzeniu využívania funkcií okolitého lesa, zabezpečila sa, ak je to účelné a technicky uskutočniteľné, skrývka organominerálnych povrchových horizontov pôdy a opatrenia na jej hospodárne využitie, bola vykonaná rekultivácia lesných pozemkov po skončení ich využitia na iné účely, boli prieseky v lese umiestňované tak, aby bol les čo najmenej ohrozovaný vetrom.¹⁶⁸ Zákon č. 326/2005 Z. z. pre takéto vyňatie uvádza dôvod, ak úlohy spoločenského a ekonomického rozvoja nemožno zabezpečiť inak. Žiadosť o vydanie rozhodnutia o dočasnom vyňatí lesných pozemkov z plnenia funkcií lesov preto napríklad podľa súdnej judikatúry môže byť odôvodnená potrebou zabezpečenia pitnej vody pre rekreačný objekt v konkrétnej lokalite. Právna úprava v takom prípade počíta s možnosťou uložiť žiadateľovi povinnosť zabezpečiť vykonanie rekultivácie dočasne vyňatých pozemkov. Orgán štátnej správy sa v tomto prípade zároveň musí zaoberať otázkou, či je možné v danom prípade zabezpečiť iný zdroj zásobovania vody, ktorý by zasahoval do ekosystému lesa miernejším spôsobom, a ak dospeje k záveru, že iný zásah možný nie je, môže ho povoliť v nevyhnutnom rozsahu. Znamená to, že orgán štátnej správy sa má v prvom rade zaoberať otázkou potreby výrubu stromov a rozhodnúť tak, aby k výrubu stromov nedošlo. Okrem týchto ukazovateľov sa pri vyňatí zohľadňujú spoločensko-ekonomické faktory. Znamená to, že orgán štátnej správy posudzuje spoločensko-ekonomický prínos vyňatia. Je preto dôležité zaoberať sa otázkou, či objekty, ktoré takto majú byť zásobované pitnou vodou patria k vybavenosti športovo-rekreačného areálu, ktorý vytvára pracovné miesta a podieľa sa na oživení cestovného ruchu. Súdna judikatúra na jednej strane poukazuje na prospech takejto činnosti v oblasti zamestnanosti. Na druhej strane však tento záver nekvantifikuje aspoň nejakým stanoviskom, vyjadrením alebo iným podkladom roz-

¹⁶⁸ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. apríla 2011, sp. zn. 5 Sžo/201/2010.

hodnutia zo strany orgánov štátnej správy na úseku zamestnanosti, pretože sama súdna judikatúra prepája možnosť obmedzenia využívania lesov na iný účel ako účel lesa s potrebami rozvoja zamestnanosti. Zároveň treba poukávať na skutočnosť, že samotné zabezpečenie zdroja pitnej vody je otázkou využívania prírodných zdrojov vo vlastníctve Slovenskej republiky podľa čl. 4 Ústavy Slovenskej republiky.¹⁶⁹

Iným prípadom vyňatia môže byť vyňatie lesného pozemku s cieľom ťažiť nevyhradený nerast stavebného kameňa. Je zrejmé, že v takomto prípade ide o kvantitatívne, ale aj kvalitatívne výraznejší zásah do prostredia, ako pri zabezpečovaní zdroja pitnej vody pre športovo-rekreačný objekt. V konflikte tu stojí vlastnícke právo a právo na priaznivé životné prostredie pozemkového spoločenstva (urbárskych spoluvlastníkov) a vlastnícke právo a sloboda podnikania prevádzkovateľa a žiadateľa o schválenie hospodárskeho zámeru. Lesné pozemky možno z plnenia funkcií lesa vyňať dočasne alebo trvalo. Rozdiel spočíva v tom, že pokiaľ dôjde k dočasnému vyňatiu lesného pozemku z plnenia funkcií lesa, nenaruší to nenávratne jeho lesný charakter a potenciál a spôsobilosť následne plniť funkcie lesa. V judikatúre sa preto objavili názory, že určité činnosti môžu byť na lesných pozemkoch realizované iba pri trvalom vyňatí z plnenia funkcií lesov. Dočasne vyňatie z plnenia funkcií lesov na dobu 20-tich rokov preto nemôže slúžiť na účely využívania ložiska nevyhradeného nerastu – stavebného kameňa, pretože po ukončení plánovanej ťažbovej činnosti dôjde k nezvratným zmenám na predmetnom lesnom pozemku, aj k narušeniu jeho celistvosti, a teda nebude možné, ani po zrealizovaní rekultivačných prác, obnoviť jeho produkčné a mimoprodukčné funkcie v takom rozsahu a kvalite, v akom uvedené funkcie lesné pozemky plnili pred realizáciou činnosti.¹⁷⁰ Na druhej strane sú však aj názory opačné. Pokiaľ žiadateľ o realizáciu zámeru ťažby predloží posudok, ktorý tvrdí možnosť následnej rekultivácie lesného pozemku, mal by sa s ním orgán štátnej správy vyrovnáť. Vzniká otázka, ako sa má orgán štátnej správy s takýmto posudkom vyrovnáť? Judikatúra je toho názoru, že posúdenie otázky rekultivácie dočasne vynímaného lesného pozemku nepatrí do právomoci orgánu štátnej správy lesného hospodárstva, ktorý rozhoduje o vyňatí, ale inej odbornej organizácii. Judikatúra ďalej tvrdí, že o vyňatí lesného pozemku v zmysle zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch sa rozhoduje v správnom kona-

¹⁶⁹ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 2. decembra 2014, sp. zn. 3 Sžo 15/2014.

¹⁷⁰ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Krajského súdu v Žiline č. k. 21S/75/2012-59 zo dňa 12. decembra 2012.

ni, a preto, pokiaľ správny orgán nemienil akceptovať závery predloženého projektu, mal žiadať jeho doplnenie alebo vyjadrenie sa k otázkam, na ktoré mal odlišný názor, ale nie ho nevziať do úvahy a bez ďalšieho nahradiť úvahami vlastnými.¹⁷¹ Tieto tvrdenia súdnej judikatúry vyznievajú miestami až extrémne. Orgán štátnej správy totiž dospel k záveru, že plán rekultivácie rieši časť rekultivácie len rámcovo, nešpecifikuje činnosť na ploche terás a svahov, ktoré pri dobývaní daného kameňa vzniknú. Aj rozdelením pôvodne súvislého lesného pozemku na jednotlivé terasy a lomové steny bude narušená celistvosť lesného pozemku, čím sa významne zmenia až negujú možnosti lesníckeho obhospodarovania daného pozemku, takže dochádza k jeho nenávratnej kvalitatívnej zmene. Dočasné vyňatie lesného pozemku je jeho dočasná zmena využitia na dobu najviac 20 rokov, ktorá podstatným spôsobom nemení jeho charakter a možnosť jeho budúceho využitia ako lesného pozemku, kým trvalé vyňatie je spojené s dôsledkom, ktorý zásadným spôsobom mení charakter pozemku tak, že nie je možné vrátiť ho do pôvodného, hlavne kvalitatívneho, stavu. V takomto prípade podľa nášho názoru reagoval na odborný posudok zameraný na možnosti rekultivácie lesného pozemku a žiadateľ mal stále možnosť sa k záverom orgánu štátnej správy vyjadriť. Závery súdnej judikatúry sú podľa nášho názoru v tomto smere nepresvedčivé. Naopak prikláňame sa k záverom súdu prvého stupňa, podľa ktorého názoru určujúcim kritériom pre druh vyňatia je najmä kvalitatívna zmena lesného pozemku dotknutá ťažbou stavebného kameňa, ktorá predurčuje jeho nelesnícke využitie.

Argument Najvyššieho súdu Slovenskej republiky o vyjadrení pozemkového spoločenstva, ktoré sa stotožňuje so zámermi žiadateľa a presadzuje tak ústavne zaručené vlastnícke právo je podľa nášho názoru bezpredmetný, pretože „vlastníctvo“ podľa čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky „zaväzuje“. Nemožno preto bez kritických záverov poukazovať na vznik škody pozemkovému spoločenstvu na základe dočasného nevyňatia lesného pozemku z plnenia funkcií lesa, keď sama právna úprava s cieľom chrániť priaznivý stav životného prostredia vyžaduje splnenie zákonom ustanovených podmienok na dočasné alebo trvalé vyňatie lesného pozemku z plnenia funkcií lesa. Pokiaľ nie je ustálený záver, či žiadateľ splnil zákonom ustanovené podmienky na vyňatie lesného pozemku, nemožno tvrdiť, že orgán rozhodnutím o nevyňatí lesného pozemku bráni vlastníkom v riadnom využití predmetu vlastníctva, a tým im spôsobuje škodu. Tento postoj podľa nášho názoru korešponduje aj

¹⁷¹ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 9. apríla 2014, sp. zn. 10 Sžr 43/2013.

s obsahom princípov predbežnej opatrnosti a princípu prevencie. Dal by sa ešte vyjadriť aj iným spôsobom, a to tak, že pokiaľ nie je jasné, či ekonomická činnosť na predmete vlastníctva nebude mať za následok jeho trvalé a nezvratné poškodenie, mala by prevážiť opatrnosť a to spôsobom vyjadrenia „v pochybnostiach v prospech životného prostredia.“ Týmto spôsobom nechceme zavádzať trestnoprávne princípy do environmentálnej ochrany, chceme len poukázať na skutočnosť, že prevažujúca pochybnosť o možnosti zachovať priaznivý stav životného prostredia by mala byť jedným z určujúcich kritérií pre uprednostnenie práva na priaznivé životné prostredie pred ekonomickým využívaním vlastníctva.

Sama judikatúra v inom prípade považovala vyňatie lesných pozemkov z plnenia funkcie lesov za tak závažný zásah, že sa automaticky priklonila k sankcionovaniu prevádzkovateľa lomu za zabratie lesných pozemkov bez rozhodnutia o vyňatí z plnenia účelu lesov. Judikatúra na tomto mieste prezentovala názor, že je nepodstatné, či k neoprávnenému zabratiu došlo úmyselne alebo neúmyselne, alebo z akých dôvodov. Pre záver správneho orgánu, že činnosťou, resp. konaním prevádzkovateľa došlo k porušeniu § 5 ods. 1 zákona č. 326/2006 Z. z., podľa ktorého „*Lesné pozemky možno využívať na iné účely ako na plnenie funkcií lesov, ak príslušný orgán štátnej správy lesného hospodárstva, po predchádzajúcom stanovisku dotknutých orgánov štátnej správy, rozhodne o ich dočasnom vyňatí alebo trvalom vyňatí z plnenia funkcií lesov (ďalej len „vyňatie“), alebo o obmedzení využívania funkcií lesov na nich (ďalej len „obmedzenie využívania“), ak tento zákon neustanovuje inak. K vyňatiu alebo obmedzeniu využívania môže dôjsť len v nevyhnutných a odôvodnených prípadoch, najmä ak úlohy spoločenského a ekonomického rozvoja nemožno zabezpečiť inak,*“ nie je relevantný rozsah (výmera) zabratých lesných pozemkov. Táto skutočnosť má vplyv len na určenie výšky uloženej sankcie, ktorá sa ukladá za podmienok a v rozsahu ustanovenom v § 64 písm. a) zákona č. 326/2005 Z. z., podľa ktorého „*Orgán štátnej správy lesného hospodárstva uloží pokutu od 165 eur do 99 580 eur právnickej osobe alebo fyzickej osobe-podnikateľovi, ktorá ... a) využíva lesné pozemky na iné účely ako na plnenie funkcií lesov bez rozhodnutia orgánu štátnej správy lesného hospodárstva o vyňatí alebo o obmedzení využívania, alebo znemožňuje, alebo obmedzuje ich využívanie na plnenie funkcií lesa (§ 7), ...*“¹⁷²

¹⁷² K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 2. decembra 2014, sp. zn. 4 Sžo 7/2014.

Využívanie lesných ciest

Obdobnou otázkou je aj využívanie lesných ciest osobami odlišnými od vlastníkov. Podľa § 25 ods. 1, 3 a 6 zákona č. 326/2005 Z. z. „(1) Na účely tohto zákona je sprístupňovanie lesa najmä plánovanie, projektovanie, výstavba a rekonštrukcia lesných ciest s cieľom zabezpečenia trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch, využívania funkcií lesov, vytvorenia podmienok na zabezpečenie ochrany pred požiarimi, poskytnutia zdravotnej pomoci a záchrany. ... (3) Lesné cesty je oprávnený využívať každý po dohode s ich vlastníkom, správcom alebo so združením podľa § 51 ods. 2 o čase a spôsobe využívania lesných ciest a o výške a spôsobe úhrady za ich využívanie. Ak sa nedosiahne dohoda a osoba ich potrebuje na hospodárenie v lesoch alebo na zabezpečovanie starostlivosti o dotknuté územie a o stavby a zariadenia na tomto území, o čase a spôsobe využívania lesných ciest a o výške alebo spôsobe úhrady za využívanie lesných ciest rozhoduje súd. ... (6) Osoby oprávnené využívať lesnú cestu sú povinné využívať lesnú cestu spôsobom, ktorým sa minimalizuje poškodenie lesnej cesty, stavieb a zariadení s ňou súvisiacich. Ak napriek tomu dôjde k jej poškodeniu, sú povinné o tejto skutočnosti bezodkladne informovať vlastníka, správcu alebo združenie podľa § 51 ods. 2 a na vlastné náklady vykonať opatrenia na zabránenie ďalšieho poškodzovania a odstránenie škody; tým nie sú dotknuté všeobecné predpisy o náhrade škody.“ Predpokladom využitia lesnej cesty je dohoda s vlastníkom, správcom alebo združením. V prípade, že osoba uvedenú podmienku nespĺňa, ide podľa zákona č. 326/2005 Z. z. o zakázanú činnosť. Podľa § 31 ods. 1 písm. d) zákona č. 326/2005 Z. z. „Na lesných pozemkoch je zakázané ... jazdiť alebo stáť motorovým vozidlom, motocyklom, skútrom, snežným skútrom, motorovou trojkolkou alebo štvorkolkou mimo vyznačených miest a jazdiť na bicykli alebo na koni mimo lesnej cesty alebo vyznačenej trasy; to neplatí, ak ide o využitie lesnej cesty podľa § 25, ...“. Judikatúra preto reaguje aj na otázku využívania lesných ciest osobami odlišnými od vlastníkov a správcov lesných pozemkov s cieľom prístupit k vlastným pozemkom.¹⁷³ V tomto kontexte teda v zásade navzájom kolidujú vlastnícke práva a práva na priaznivé životné prostredie vlastníkov lesných pozemkov s vlastníckym právom tretej osoby, ktorá žiada o využívanie lesnej cesty s cieľom prístupit k vlastnej nehnuteľnosti. Judikatúra v takomto prípade v prvom rade požaduje od žiadateľa o využívanie lesnej cesty, aby predložil orgánu štátnej správy súhlas vlastníkov alebo správcov lesných pozemkov na

¹⁷³ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 23. februára 2010, sp. zn. 5 SžP 60/2009.

využívanie lesnej cesty. Okrem toho však zároveň posudzuje otázku, či žiadateľ o využívanie lesnej cesty nemôže dosiahnuť prístup k svojim pozemkom aj prostredníctvom inej cestnej komunikácie, ktorá neprechádza naprieč lesnými pozemkami. Súdna judikatúra preto odmieta argument, že vydaním rozhodnutia o nepovolení využívať lesnú cestu dôjde k „*hrubému poškodeniu občianskych a vlastníckych práv*“, pokiaľ má žiadateľ zabezpečený riadny prístup k svojim pozemkom po verejnej štátnej komunikácii, ktorá nevedie cez lesné pozemky, aj keď je táto cesta dlhšia. Súdna judikatúra zároveň poukazuje na obsah § 31 ods. 6 zákona č. 326/2005 Z. z., podľa ktorého „*Orgán štátnej správy lesného hospodárstva môže po písomnom súhlase vlastníka alebo správcu povoliť výnimku zo zákazu uvedeného v odseku 1 písm. a) až h), j) a n) aj iným právnickým osobám alebo fyzickým osobám. Výnimku zo zákazu uvedeného v odseku 1 písm. n) možno udeliť, len ak je vykonávanie tejto činnosti v súlade s dokumentmi starostlivosti podľa osobitného predpisu.*“ Zákonnodarca mal na tomto mieste na mysli dokumentáciu ochrany prírody a krajiny podľa § 54 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (ďalej ako „zákon č. 543/2002 Z. z.“). „**Dokumentácia ochrany prírody a krajiny**“ podľa § 54 ods. 1 písm. b), c) a d) zákona č. 543/2002 Z. z. „**najmä b) vymedzuje chránené územia a ich ochranné pásma vrátane zón a stupňov ich ochrany, biotopy chránené týmto zákonom, chránené druhy a územia medzinárodného významu, stanovuje zásady ich vývoja vo vzťahu k činnostiam jednotlivých odvetví, ... c) posudzuje dôsledky zásahov do ekosystémov, ich zložiek a prvkov alebo do biotopov a navrhuje ich optimálne využitie a spôsob ochrany, ... d) obsahuje návrh asanačných, rekonštrukčných, regulačných alebo iných zásahov do územia a ďalších preventívnych alebo nápravných opatrení v územnej ochrane, druhovej ochrane a ochrane drevín, ...**“ „**Dokumenty starostlivosti tvoria**“ podľa § 54 ods. 4 zákona č. 543/2002 Z. z. „... a) programy starostlivosti o chránené územia a chránené stromy, ... b) programy starostlivosti o druhy rastlín a živočíchov, ... c) programy záchrany osobitne chránených častí prírody a krajiny, ... d) **programy starostlivosti o lesy.**“

Aplikácia chemických prípravkov v lese

Iným príkladom prepojenia práva na priaznivé životné prostredie so všeobecným užívaním lesov je aplikácia chemických prípravkov na obhospodarovanie lesa v 3. stupni ochrany v Národnom parku Nízke Tatry. Súdna judikatúra v tomto prípade potvrdila existenciu práva na priaznivé životné prostredie a jeho kolízie s vlastníckym právom Slovenskej republiky k le-

som v národnom parku Nízke Tatry. Predmetom záujmu tohto prípadu je ochrana národného parku za podmienok ustanovených § 19 a nasl. zákona č. 543/2002 Z. z. a jej kolízia s výkonom hospodárskych činností v lesoch patriacich do vlastníctva Slovenskej republiky. V prípade, že chce organizácia vykonávajúca správu v lesoch vo vlastníctve Slovenskej republiky – v tomto prípade Lesy Slovenskej republiky, š. p. – pozemnú aplikáciu chemických látok v územiach s 3. stupňom ochrany v Národnom parku Nízke Tatry pre jednotky priestorového rozdelenia lesa, musí požiadať Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky o udelenie výnimky podľa § 82 ods. 1 zákona č. 543/2002 Z. z. zo zákazov ustanovených v § 35 ods. 1 písm. a) a b) zákona č. 543/2002 Z. z. Podľa § 35 ods. 1 písm. a) a b) zákona č. 543/2002 Z. z. „(1) *Chráneného živočícha je zakázané ... a) úmyselne odchyťovať v jeho prirodzenom areáli, ... b) úmyselne zraňovať alebo usmrcovať v jeho prirodzenom areáli, ...*“ V prípade, že takýto subjekt spĺňa zákonom ustanovené podmienky, Ministerstvo životného prostredia vydá súhlas „*na aplikáciu chemických látok a hnojív, najmä pesticídov, herbicídov, toxických látok, priemyselných hnojív a silážnych štiav pri poľnohospodárskej, lesohospodárskej a inej činnosti,*“ podľa § 14 ods. 2 písm. c) zákona č. 543/2002 Z. z.

Súdna judikatúra považuje v takomto prípade za zákonný postup, ak orgán štátnej správy ochrany prírody a krajiny požaduje od žiadateľa, aby spolu so žiadosťou predložil označenie jednotlivých druhov chránených živočíchov, voči ktorým žiadalo povolenie výnimky z ich ochrany. Žiadosť musí taktiež obsahovať vymedzenie a konkretizáciu chemických látok navrhovaných na použitie. Žiadateľ musí takisto aj vymedziť územie lesa, v ktorých navrhuje použitie chemických látok a ktoré môžu byť samotnou aplikáciou dotknuté. Inak povedané žiadateľ má povinnosť označiť správne orgánu lesné pozemky, ktoré môžu byť navrhovanou výnimkou dotknuté a taktiež musí uviesť dobu trvania výnimky. V prípade, že žiadateľ tieto údaje Ministerstvu životného prostredia Slovenskej republiky nepredloží, je Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky ako správny orgán povinné žiadateľa o udelenie výnimky vyzvať na doplnenie žiadosti. Zákonodarca touto úpravou podľa súdnej judikatúry sledoval dosahovanie účelu zákona č. 543/2002 Z. z., ktorým je podľa § 1 ods. 1 úprava pôsobnosti „*orgánov štátnej správy a obcí, ako aj práv a povinností právnických osôb a fyzických osôb pri ochrane prírody a krajiny s cieľom prispieť k zachovaniu rozmanitosti podmienok a foriem života na Zemi, utvárať podmienky na trvalé udržiavanie, obnovovanie a racionálne využívanie prírodných zdrojov, záchranu prírodné-*

ho dedičstva, charakteristického vzhľadu krajiny a na dosiahnutie a udržanie ekologickej stability.“

Žiadateľ o udelenie výnimky sa nemôže v takomto prípade odvolávať na skutočnosť, že povolenie na udelenie výnimky získal na základe fikcie rozhodnutia podľa § 85 ods. 4 zákona č. 543/2002 Z. z. Podľa tohto ustanovenia *„Ak orgán ochrany prírody rozhodnutie podľa odseku 3 nevydá, predpokladá sa, že vydal rozhodnutie, ktorým žiadosti vyhovel.“* Podľa § 85 ods. 3 zákona č. 543/2002 Z. z. *„Ak ide o konanie, ktorého predmetom je zabezpečenie povinností podľa osobitného zákona, orgán ochrany prírody vydá rozhodnutie do termínu plánovanej činnosti, ak bola žiadosť podaná podľa § 82 ods. 1 najmenej 30 dní pred plánovanou činnosťou.“* Argumentácia, že Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky ako orgán ochrany prírody bolo po výzve žiadateľa na doplnenie podkladov rozhodnutia nečinné preto z pohľadu súdnej judikatúry neobstojí a nemožno tvrdiť, že žiadateľ získal výnimku zo zakázaných činností na základe fikcie pozitívneho rozhodnutia. Úpravu národných parkov ustanovuje § 19 a nasl. zákona č. 543/2002 Z. z. Národný park je podľa § 19 ods. 1 zákona č. 543/2002 Z. z. *„rozsiahlejším územím, spravidla s výmerou nad 1 000 ha, prevažne s ekosystémami podstatne nezmenenými ľudskou činnosťou alebo v jedinečnej a prirodzenej krajinskej štruktúre, tvoriacimi nadregionálne biocentrá a najvýznamnejšie prírodné dedičstvo, v ktorom je ochrana prírody nadradená nad ostatné činnosti, ...“*. Vláda Slovenskej republiky *„môže nariadením“* takéto územie *„vyhlásiť za národný park.“* Obsah tohto ustanovenia vo svojej podstate znamená, že územie národného parku má svoj prírodný a právny význam pre celú spoločnosť a malo by deklarovať priaznivý stav prírodnej časti životného prostredia. Podmienky všeobecného užívania národných parkov ustanovuje § 20 zákona č. 543/2002 Z. z. na základe inštitútu návštevného poriadku. Podľa § 20 ods. 1 zákona č. 543/2002 Z. z. *„(1) Orgán ochrany prírody, ... vydá vyhláškou návštevný poriadok národného parku a jeho ochranného pásma; upraví v ňom najmä podrobnosti o povinnostiach návštevníkov, o rozsahu a spôsobe dopravy a o kultúrno-výchovnom využívaní národného parku a jeho ochranného pásma. Návštevný poriadok možno vydať aj pre časť územia národného parku.“* Podľa § 19 ods. zákona č. 543/2002 Z. z. *„(4) Orgán ochrany prírody môže na území národného parku obmedziť rozsah a spôsob dopravy a vstup verejnosti do národného parku alebo do jeho časti, ak je to v záujme ochrany prírody a krajiny.“* Ústavnosť všeobecného užívania lesa v národnom parku týmto spôsobom nie je narušená, pretože obmedzenie užívania takéhoto lesa verejnosťou sa vzťahuje na všetkých rovnako a bez rozdielu, to znamená za rov-

nakých zákonom ustanovených podmienok a ide o opatrenie nevyhnutné na dosahovanie priaznivého stavu životného prostredia.

Tieto závery potvrdzuje aj judikatúra, keď v danom prípade prepájajú všeobecne užívanie lesov v národných parkoch s právom na priaznivé životné prostredie. Vlastnícke právo Slovenskej republiky musí v takomto prípade ustúpiť presadeniu práva na priaznivé životné prostredie.¹⁷⁴ Zaujímavosťou tohto rozhodnutia je aj skutočnosť, že ochranu práva na priaznivé životné prostredie v takomto prípade presadzuje občianske združenie zamerané na ochranu prírody a krajiny. Súdna judikatúra otvorene deklaruje, že ústavné princípy ochrany životného prostredia, práva na informácie o stave o životnom prostredí zakotvené v čl. 44 a 45 Ústavy Slovenskej republiky ako i účel zákonnej úpravy ochrany prírody a krajiny, spolu s obligatónnymi náležitosťami rozhodnutia vyplývajúcimi z § 40 ods. 4 zákona č. 543/2002 Z. z., kladú na obsah výroku rozhodnutia v takejto veci určité nároky. Nie je možné bez konkretizácie petitu žiadosti vyššie uvedeným obsahom, t. j. spresnením „čo sa navrhuje“, rozhodnúť o povolení výnimky za zachovania účelu zákona o 543/2002 Z. z. a zabezpečenia potrebnej a účelnej kontroly výkonu, resp. realizácie rozhodnutia.

Pralesy na území Slovenskej republiky

Osobitným typom lesov sú pralesy. Právna úprava na Slovensku však nezakotvuje osobitný právny status pre pralesy a ani nerozlišuje osobitný typ alebo druh lesov, ktoré majú pralesovitý alebo prírodný charakter. Napriek tomu sú tieto útvary považované odbornou verejnosťou a predstaviteľmi vedy za prírodné dedičstvo. Zákon č. 543/2002 Z. z. nezakotvuje samostatnú právnu úpravu pralesov. Rovnako ani zákon č. 326/2005 Z. z. neustanovuje samostatný právny rámec postavenia pralesov. Na druhej strane však tento zákon rozpoznáva všetky charakteristické črty pralesa a všetky funkcie, ktoré sú pre existenciu pralesov dôležité. Podľa § 2 písm. a) zákona č. 326/2005 Z. z. „*Na účely tohto zákona sa rozumie lesom ekosystém, ktorý tvorí lesný pozemok s lesným porastom a faktormi jeho vzdušného prostredia, rastlinné druhy, živočíšne druhy a pôda s jej hydrologickým a vzdušným režimom, ...*“ Právna úprava preto neposudzuje lesy iba z botanického hľadiska, ale vníma ich komplexne ako prostredie dôležité pre existenciu rastlinných a živočíšnych druhov. Rozpoznáva ich význam pre kolobeh, stabilitu a prítomnosť vody v životnom

¹⁷⁴ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. januára 2011, sp. zn. 4 Sžp 2/2010.

prostredí. Zákonodarca uvedenou definíciou zároveň priznal význam aj prínosu lesov v oblasti prírodného spracovania oxidu uhličitého a produkcie kyslíka. Všetky tieto funkcie sa najvýznamnejším spôsobom prejavujú práve v pralesoch.

Veda vníma prales ako lesné spoločenstvo, ktorého zloženie, výstavba, rastové a ostatné životné procesy sú podmienené vlastnosťami prostredia, predovšetkým klímy. Je to les ekologicky ustálený, s trvalými dynamicky vyrovnanými vzťahmi medzi klímou, pôdou, organizmami a uchránený pred takými vplyvmi človeka, ktoré by zmenili zákonitosti životných procesov a štruktúru porastových útvarov. Vylučuje sa tu citeľný úmyselný vplyv kultúrneho človeka, ale pripúšťa sa ojedinelý zásah necivilizovaného človeka (napr. divokého poľovníka).¹⁷⁵ Prales je človekom nenarušený alebo len málo narušený prírodný les, ktorý predstavuje vrchol prírodného ekosystému. Len nepatrná časť takýchto území sa zachovala dodnes, predovšetkým vďaka svojej nedostupnosti, neskôr i cielenej ochrane prírody. Je to spoločenstvo, kde všetko prebieha v uzavretom integrovanom cykle. Kolobeh vody a výživy je spojený s cyklom zachovania energie a hmoty. Úzko prepojené a vzájomne ovplyvňované sú vzťahy mikroorganizmov – húb – vyšších rastlín – živočíchov s vlastnosťami prostredia. Vedci označujú tieto ekosystémy za prírodné laboratóriá, v ktorých môžu sledovať jednotlivé prírodné procesy a zaoberať sa otázkou dosahovania ekologickej stability. Cyklus vývoja lesa zahŕňa tri štádiá. Počiatočné štádium nazýva veda štádium dorastania a vzťahuje ho na les mladší ako 150 rokov. Po tomto štádiu nasleduje tzv. štádium optima, ktoré sa týka lesa vo veku približne 150 – 250 rokov. A posledným štádiom je štádium rozkladu. O tejto etape hovoríme pri lesoch, ktoré sú staršie ako 250 rokov.¹⁷⁶

Tomu zodpovedá aj pojem ekologickej stability podľa § 2 písm. c) zákona č. 326/2005 Z. z. ako *schopnosť lesa odolávať alebo sa vyrovnáť s vonkajšími, ale aj s vnútornými vplyvmi bez trvalého narušenia funkčnej štruktúry lesa*. V prípade pralesov sa táto schopnosť prejavuje najvýraznejším spôsobom, pretože z hľadiska ekologickej stability sú tieto lesy ustálené. Rovnako aj pojem biologickej diverzity podľa § 2 písm. d) zákona č. 326/2005 Z. z., podľa ktorého zákon biologickú diverzitu posudzuje ako *rozmanitosť lesných ekosystémov a rôznorodosť v rámci rastlinných a živočíšnych druhov a medzi*

¹⁷⁵ K tomu bližšie pozri: Čo je prales (dostupné na webe: <http://pralesy.sk/co-je-prales/>; 13. 11. 2016, 10:22 hod.).

¹⁷⁶ K tomu bližšie pozri: Karpatské bukové pralesy (dostupné na webe: <http://www.soprs.sk/nppoloniny/sk/pralesy.php>; 12. 11. 2016. 12: 04 hod.).

druhmi. Aj táto vlastnosť lesa sa prejavuje práve najviac v pralesi. Právna úprava zákona č. 326/2005 Z. z. podľa nášho názoru rozlišuje funkcie lesov, ktoré možno rovnako vzťahovať aj na pralesy. Podľa § 2 písm. e) zákona č. 326/2005 Z. z. funkciami lesov sú úžitky, účinky a vplyvy, ktoré poskytujú lesy ako zložka prírodného prostredia a objekt hospodárskeho využívania; členia sa na mimoprodukčné funkcie a na produkčné funkcie. Za mimoprodukčné funkcie považuje § 2 písm. f) zákona č. 326/2005 Z. z. ekologické funkcie, ktorými sú pôdochranná, vodohospodárska a klimatická funkcia a spoločenské funkcie, ktorými sú najmä zdravotná, kultúrna, výchovná, rekreačná, prírodoochranná a vodochranná funkcia. Analýzou týchto ustanovení v spojení s § 2 ods. 2 písm. c) zákona č. 543/2002 Z. z., ktorý upravuje významný krajinný prvok, možno dospieť k záveru, že pralesy síce nie sú výslovne zákonom upravené, avšak slovenská právna úprava rozpoznáva všetky ich funkcie – najmä prínos v oblasti ekologickej stability a stability vodných pomerov – a zároveň ich považuje za súčasť prírodného dedičstva. Tomu tvrdeniu prispieva aj obsah § 2 ods. 2 písm. c) zákona č. 543/2002 Z. z., podľa ktorého je významný krajinný prvok takou časťou územia, ktorá utvára charakteristický vzhľad krajiny alebo prispieva k jej ekologickej stabilite, najmä les, rašelinisko, brehový porast, jazero, mokraď, rieka, bralo, tiesňava, kamenné more, pieskový presyp, park, aleja, remíza.

Ochrana prírodného dedičstva preto vytvára súčasť ochrany prírody podľa zákona č. 543/2002 Z. z. Slovenský zákonodarca týmto transponoval záväzky z *Dohovoru na ochranu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva*. Cieľom bolo obmedziť akékoľvek zásahy, ktoré by mohli prírodné dedičstvo ohroziť, poškodiť alebo zničiť.

Jeho ochrana sa zabezpečuje predovšetkým prostredníctvom právneho inštitútu všeobecnej a osobitnej ochrany prírody, predovšetkým však v rámci územnej ochrany, ktorá je v tomto smere kľúčová.

Slovenská republika je však zároveň zmluvnou stranou *Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva* (ďalej ako „Dohovor“), ku ktorému pristúpila tzv. sukcesiou dňa 31. marca 1993. Z ústavnoprávneho hľadiska predstavuje tzv. inú medzinárodnú zmluvu, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti Ústavy Slovenskej republiky. Súčasť právneho poriadku Slovenskej republiky vytvára podľa čl. 154c ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

Ide o medzinárodnú zmluvu, ktorá nemá priame právne účinky a záväzky z nej vyplývajúce je potrebné transponovať do vnútroštátneho právneho poriadku.

Pôsobnosť štátu vymedziť kultúrne a prírodné dedičstvo na svojom území ustanovuje čl. 3 Dohovoru.

Samotnú národnú ochranu kultúrneho a prírodného dedičstva zakotvujú čl. 4, 5 a 6 Dohovoru. Zmluvný štát má povinnosť zabezpečiť označenie, ochranu, zachovanie, prezentovanie a odovzdávanie budúcim generáciám kultúrneho a prírodného dedičstva uvedeného v čl. 1 a 2 a nachádzajúceho sa na jeho území. Za uvedeným účelom sa majú zmluvné štáty usilovať:

- a) o prijatie všeobecnej politiky zameranej na posilnenie úlohy kultúrneho a prírodného dedičstva v živote spoločenstva a začlenenie ochrany tohto dedičstva do komplexných plánovacích programov;
- b) o vytvorenie služieb na ochranu, zachovanie a prezentovanie kultúrneho a prírodného dedičstva s príslušnými zamestnancami majúcimi prostriedky na výkon týchto funkcií, na svojich územiach tam, kde takéto služby neexistujú;
- c) o rozvinutie vedeckých a technických štúdií a výskumu a o vypracovanie metód práce, s ktorými bude štát schopný pôsobiť proti nebezpečenstvám, ktoré ohrozujú jeho kultúrne alebo národné dedičstvo;
- d) o prijatie zodpovedajúcich právnych, vedeckých, technických, administratívnych a finančných opatrení potrebných na označenie, ochranu, zachovanie, prezentovanie a obnovu tohto dedičstva;
- e) o podporu pri vytváraní alebo rozvíjaní národných alebo regionálnych stredísk pre školenie v oblasti ochrany, zachovania a prezentovania kultúrneho a prírodného dedičstva a o podporovanie vedeckého výskumu v tejto oblasti.

Čl. 6 ods. 2 v spojení s čl. 11 Dohovoru vymedzuje povinnosť zmluvných strán vytvárať súpis vlastníctva tvoriaceho svetové kultúrne a prírodné dedičstvo a zodpovedajúceho požiadavkám na zápis do zoznamu svetového dedičstva. Uvedený zoznam vedie a aktualizuje Medzivládny výbor pre ochranu svetového kultúrneho dedičstva. Zahŕnutie objektu do zoznamu vyžaduje súhlas dotknutého štátu. Okrem tohto zoznamu ustanovuje čl. 11 ods. 4 Dohovoru zoznam svetového dedičstva v nebezpečenstve, ktorý zahŕňa vlastníctvo zaradené do zoznamu svetového dedičstva, ale hrozí mu závažné a osobitné nebezpečenstvo, ako je hrozba zmiznutia vyvolaná zrýchleným spustnutím, rozsiahlymi verejnými alebo súkromnými projektmi alebo projektmi rýchleho urbanistického alebo turistického rozvoja; ničenie vyvolané

zmenami v používaní alebo vlastníctve pôdy; veľké zmeny, ktorých príčina je neznáma; opustenie z akéhokoľvek dôvodu; vypuknutie alebo hrozba ozbrojeného konfliktu; kalamity a pohromy, hrozivé požiare, zemetrasenia a zosuvy pôdy; sopečné erupcie; zmeny hladiny vody, záplavy a prílivové vlny.

Dôležitá je však úprava v čl. 12 Dohovoru. Skutočnosť, že vlastníctvo patriace ku kultúrnemu alebo prírodnému dedičstvu nebolo zahrnuté do jedného z dvoch zoznamov, sa nesmie vykladať tak, že nemá výnimočnú svetovú hodnotu na iné účely, než sú tie, ktoré vyplývajú zo zahrnutia do týchto zoznamov.

Výbor svetového dedičstva doposiaľ schválil a zapísal do Zoznamu svetového dedičstva 7 lokalít zo Slovenskej republiky.

Do Zoznamu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky boli zapísané prírodné lokality Jaskyň Slovenského krasu s rozšírením o Dobšinskú ľadovú jaskyňu a Stratenskú jaskyňu a Karpatské bukové pralesy.

Ako už bolo spomenuté, útvary pralesov preto definuje zákon č. 543/2002 Z. z. predovšetkým ako *významné krajinné prvky* podľa § 2 ods. 2 písm. c). Zákon rozpoznáva ich funkciu predovšetkým v tom smere, že tieto lokality utvárajú charakteristický vzhľad krajiny a zároveň prispievajú k jej ekologickej stabilite.

Karpatské bukové pralesy ako cezhraničné, bilaterálne svetové prírodné dedičstvo, obsahujú prírodné hodnoty globálneho významu. Pozostávajú zo série desiatich samostatných komponentov 185 km dlhej osi vedúcej pozdĺž pohoria Čornohora na Ukrajine smerom na západ, pozdĺž Poloninského hrebeňa po Bukovské a Vihorlatské vrchy na Slovensku. Do Zoznamu svetového prírodného dedičstva zapísalo UNESCO sériu desiatich lokalít bukových pralesov. Z nich štyri sa nachádzajú na území SR a šesť na území Ukrajiny. Tieto lokality predstavujú ako séria najvýznamnejší príklad nenarušených rovnorodých bukových pralesov. Zároveň obsahujú globálne významnú prírodnú genetickú banku buka, ako aj množstva sprievodných druhov závislých na týchto lesných biotopoch. Práve z dôvodu, že ide o svetové prírodné dedičstvo, smeruje význam bukových pralesov Karpát predovšetkým do budúcnosti.¹⁷⁷

História právnej ochrany územia, ktoré je dnes súčasťou Karpatských bukových pralesov, siaha do rokov 1964–1965, kedy boli vyhlásené prvé prírodné rezervácie. Tieto zahŕňali Národnú prírodnú rezerváciu *Riaba skala*,

¹⁷⁷ K tomu bližšie pozri: Karpatské bukové pralesy od roku 2007 svetovým prírodným dedičstvom. In: *Enviromagazín* 5/2007. Bratislava, Ministerstvo životného prostredia, s. 6–9.

Národnú prírodnú rezerváciu *Havešová*, Národnú prírodnú rezerváciu *Stužica*, Národnú prírodnú rezerváciu *Plaša*, Národnú prírodnú rezerváciu *Rožok*. V roku 1977 sa toto územie stalo súčasťou Chránenej krajinskej oblasti *Východné Karpaty*. Jeho východná časť bola v roku 1997 Nariadením vlády Slovenskej republiky zo dňa 23. septembra 1997, s účinnosťou od 1. októbra 1997 vyhlásená za Národný park *Poloniny*.

Karpatské bukové pralesy vytvárajú reťaz „ostrovov“ pôvodného prírodného lesa. Ide o ojedinelý a vzácny prípad vertikálnej lesnej vegetačnej stupňovitosti, ktorá na relatívne malom území ponúka široké zastúpenie ukážok pralesa. Obsahujú významnú celosvetovú genetickú banku buka. Sú unikátnym prírodným laboratóriom globálneho významu, dôležitou zbraňou proti nadmernému poškodzovaniu prírodných zdrojov, ktoré so sebou prinášajú svetové i regionálne zmeny prírodného prostredia v podobe skleníkového efektu, povodní alebo naopak ničivého sucha. Územie bukových pralesov sa pýši stromami rekordných rozmerov. V uvedených lokalitách rastú jedince s mimoriadnou hrúbkou a výškou kmeňov až 58 m, čo je najväčšia nameraaná výška buka v celosvetovom meradle.¹⁷⁸

Toto územie je okrem toho výnimočné aj tým, že sa nachádza v mieste, kde sa stretávajú tri štáty, a to Ukrajina, Poľsko a Slovenská republika. V rokoch 1992 – 1993 bolo toto územie zapísané do zoznamu medzinárodných biosférických rezervácií pod názvom Medzinárodná biosférická rezervácia *Východné Karpaty* spolu s prilehlým územím Poľska. V roku 1999 boli k tejto biosférickej rezervácii pričlenené chránené územia na Ukrajine, čím vznikla prvá trilaterálna biosférická rezervácia na svete a druhá najväčšia v Európe. Zahŕňa 6 veľkoplošných chránených území na ploche 208 089 hektárov, z toho poľská časť zaberá 52,25 %, slovenská časť 19,59 % a ukrajinská časť 28,16 %. Z hľadiska územnej ochrany tvoria toto územie Národný park *Poloniny* na Slovensku, *Bieščadský* národný park, *Cisniansko-Wetlinský* park krajobrazov a Park krajobrazový *Doliny Sanu* na území Poľska a *Užanský* národný prírodný park a *Nadsjanský* park krajobrazový na území Ukrajiny. Pomenovanie Národného parku *Poloniny* vychádza z rusínskeho pomenovania vysokohorských lúk v preklade polonín. *Bieščadský* národný park odvodzuje svoje pomenovanie od pohoria Bieščady. Toto označenie v poľskom jazyku znamená Bukovské vrchy, ktoré vytvárajú geomorfologickú podstatu Karpatských bukových pralesov. *Užanský* národný prírodný park našiel svoje ozna-

¹⁷⁸ K tomu bližšie pozri: Karpatské bukové pralesy (dostupné na webe: <http://www.soprs.sk/nppoloniny/sk/pralesy.php>; 12. 11. 2016. 12: 04 hod.).

čenie v rieke Uh, ktorá v uvedenom pohorí pramení, následne preteká mestom Užhorod a na slovenskom štátnom území sa vlieva do rieky Laborec.

Karpatské bukové pralesy ako krajinné prvky však nie sú jedinými pralesmi na Slovensku. Občianske združenie FSC Slovensko sa v rámci projektu Ochrana pralesov Slovenska rozhodlo identifikovať stav a počet pralesov na Slovensku. Na základe výnimky Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky bola združeniu povolená výnimka na pohyb mimo vyznačeného turistického a náučného chodníka v chránených územiach s 3. až 5. stupňom ochrany a na vjazd a státie motorového vozidla v chránených územiach s 2. a 3. stupňom ochrany na celom území SR. Identifikácia pralesov na Slovensku prebiehala v rokoch 2009 až 2014. Združenie preskúmalo 332 lokalít o výmere 53 699 hektárov. Vymedzilo 122 pralesových lokalít o výmere 10 120 hektárov. Táto výmera tvorí 0,47 % z výmery územia slovenských lesov a 0,21 % z výmery územia Slovenska. Najväčšiu plochu pralesových lokalít zaznamenalo vo Veľkej Fatre o rozlohe 1 520 hektárov. Najviac pralesových lokalít našlo združenie v Ďumbierskych Tatrách, t. j. 15 lokalít. Okrem toho združenie vymedzilo 169 lokalít pralesových zvyškov na výmere 1 527 hektárov a prírodné lesy s potenciálom nadobudnúť charakter pralesa o rozlohe 14 235 hektárov.

Právna úprava ochrany prírodného dedičstva na Slovensku je pomerne rozsiahla. Slovenská republika transponovala záväzky viacerých medzinárodných dohovorov, ale aj právne záväzných aktov. Objekty prírodného dedičstva vytvárajú relatívne početnú skupinu lokalít a predmetov.

Ochranu prírodného dedičstva zabezpečuje Slovenská republika predovšetkým prostredníctvom zákona č. 543/2002 Z. z., ktorý je všeobecným predpisom o ochrane prírody a krajiny. Napriek tomu sa tento zákon nezaobrá pralesmi a ani samostatne nevymedzuje tieto útvary. Aj keď UNESCO bukové pralesy Karpát zapísalo do zoznamu svetového dedičstva už pred deviatimi rokmi, tieto útvary stále nenachádzajú svoje miesto v platnej právnej úprave. Pre porovnanie zákon č. 543/2002 Z. z. samostatným spôsobom upravuje režim obmedzení a ochrany jaskýň, ktoré rovnako zohrali významnú úlohu v procese zápisu slovenského prírodného dedičstva do zoznamu UNESCO.

Podľa Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky väčšina pralesov je súčasťou sústavy území NATURA 2000. Účinnejšiu ochranu nevie Slovenská republika zabezpečiť preto, že nie všetky chránené územia s výskytom týchto biotopov sú vyhlásené v stupni ochrany, ktorý by umožňoval ich náležitú ochranu. Okrem toho tieto územia podľa ministerstva patria do zlo-

žitého systému vlastníckých vzťahov, z ktorého oprávnené vyplývajú nároky vlastníkov na primeranú náhradu za obmedzenie hospodárskeho využívania lesných pozemkov. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky preto chce prehodnotiť sieť národných chránených území. Túto úlohu dlhodobo zakomponovalo do návrhu textu nového zákona o ochrane prírody a krajiny. V novom zákone o ochrane prírody a krajiny chce ministerstvo nechať zastúpiť osobitne aj územia s výskytom biotopu pralesov.¹⁷⁹

Argumenty Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky v tomto smere nie sú až tak presvedčivé. Je to aj preto, že práve v oblastiach s výskytom lesov prírodného charakteru alebo lesov pralesovitého potenciálu vykonáva správu vlastníctva lesných pozemkov štátny podnik LESY Slovenskej republiky. A aj samotný proces vyhlásenie Národnej prírodnej rezervácie často závisí priamo od Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, ktoré môže tento proces iniciovať vo vzťahu k vláde Slovenskej republiky. Tieto závery je možné použiť napr. na lokalitu pralesov Drastvice v Štiavnických vrchoch. Uvedené závery potvrdzuje aj súdna judikatúra vo vzťahu k pralesom v Bystrej doline v Nízkych Tatrách.

Prales Drastvica v Štiavnických vrchoch

Lokalita Drastvica sa nachádza v Štiavnických vrchoch v podcelku Hodrušská hornatina medzi Voznickou a Rudnianskou dolinou na hrebeni od kóty Veľký Žiar (856 m n. m.) po kótu Drastvica (834 m n. m.) v okrese Žarnovica. Rozhodol som sa pre výber uvedenej lokality, pretože ma k nej viažu osobné, rodinné a majetkové pomery. Vo viacerých publikáciách z 50. rokov minulého storočia sa spomínajú rozsiahle pralesy z oblasti Drastvice o výmere okolo 10 000 hektárov. Neskôr tu bola na menšej výmere zriadená aj rezervácia, ktorá v roku 1994 pri prevyhlasovaní rezervácií podľa nového zákona o ochrane prírody a krajiny zanikla. Územie sa napriek tomu, že sa nachádzalo v oblasti, kde sa lesy intenzívne exploatovali pre potreby baničtva, zachovalo pravdepodobne vďaka geomorfológii vrchu takmer neporušené. Toto územie nie je veľmi prístupné a tvoria ho zväčša horniny prekryté a zarastené lesnými porastmi. Oblasť nebola veľmi vhodná pre ťažbu dreva v minulosti a v súčasnosti, keď boli v okolí vybudované cesty, sú tieto lesy zaradené do ochranných lesov. Podložie je tvorené prevažne kameňmi andezitu. Územie leží vo výškovom rozpätí 350 metrov nad morom na ju-

¹⁷⁹ Odpoveď ministra životného prostredia Slovenskej republiky na interpeláciu vo veci ochrany pralesov na Slovensku zo dňa 16. 12. 2012.

hozápadnom okraji lokality až po 856 metrov nad morom v severovýchodnom okraji. Z biotopov najväčšiu výmeru zaberajú lipovo-javorové sutinové lesy, ktoré sa nachádzajú predovšetkým v hrebeňových častiach s tým, že výraznejšie zasahujú na južne orientované svahy. Takýto rozsiahly a zachovalý komplex sutinových lesov je veľmi výnimočný v kontexte celých Západných Karpát. Okrem sutinových lesov lemujú severné okraje predovšetkým bukové a bukovo-jedľové kvetnaté lesy, ktoré sa v malej miere vyskytujú aj v inverzných polohách na južnej expozícii pod pásom dubovo-hrabových lesov karpatských. V rámci sutinových lesov sa nájdu menšie plochy otvorených nelesných biotopov sutín. Všetky lesy v tejto lokalite vykazujú vysokú mieru priblíženia sa k pôvodným pralesovým lesom. Niektoré časti sú výraznejšie ovplyvnené súčasným prezverením. Vyskytujú sa tu predovšetkým muflóny, pričom zver sa vyhýba sutinovým častiam, ako aj častiam dubových lesov na juhozápadnom okraji, v ktorých je vysoké množstvo mŕtveho dreva, ktoré do určitej miery obmedzuje prístupnosť týchto lesov.

Drevinové zloženie týchto lesov je veľmi pestré. Zaujímavosťou tejto lokality je, že takmer všetky tieto dreviny tu dosahujú svoj fyzický vek a výskumníci zaznamenali extrémne hrúbky zo všetkých drevín. Rozmery týchto drevín boli zaznamenané vo výške 130 cm, čo zodpovedá metódam pri ochrane drevín podľa § 47 ods. 4 písm. a) a c) zákona č. 543/2002 Z. z.¹⁸⁰

Za drevinami je uvedený obvod kmeňa vo výške 130 cm:

<i>Buk lesný</i>	441 cm,
<i>Javor horský</i>	407 cm,
<i>Jaseň štíhly</i>	401 cm,
<i>Dub zimný agregát</i>	391 cm,
<i>Dub cerový</i>	326 cm,
<i>Jedla biela</i>	293 cm,
<i>Hrab obyčajný</i>	255 cm,
<i>Lipa malolistá</i>	244 cm,
<i>Javor mliečny</i>	235 cm,
<i>Čerešňa vtáčia</i>	172 cm,
<i>Javor poľný</i>	151 cm,
<i>Jarabina brekyňová</i>	130 cm.

¹⁸⁰ Podľa § 47 ods. 4 písm. a) a c) zákona č. 543/2002 Z. z. „(4) Súhlas na výrub dreviny sa nevyžaduje ... a) na stromy s obvodom kmeňa do 40 cm, meraným vo výške 130 cm nad zemou, a súvislé krovité porasty v zastavanom území obce s výmerou do 10 m² a za hranicami zastavaného územia obce s výmerou do 20 m², ... c) na stromy s obvodom kmeňa do 80 cm, meraným vo výške 130 cm nad zemou, ak rastú v záhradách^{76a)} a záhradkárskech osadách, ...“

Na celom území tejto lokality má les pralesovitú štruktúru s vysokým množstvom mŕtveho dreva všetkých stupňov rozkladu, ako stojaceho, tak aj ležiaceho. Zaujímavosťou je vysoké množstvo mŕtveho dreva v dubových lesoch, kde sa na extrémnych miestach drevo skoro vôbec nerozkladá, len zoschýna – oxiduje, čo podmieňuje aj výnimočné množstvo bezstavovcov zaznamenaných v týchto lesoch vrátane viacerých ohrozených druhov chrobákov viazaných na pralesové formácie.¹⁸¹

Uvedená skutočnosť opäť podporuje potrebu posilňovania *mimoprodukčných funkcií pralesov* tak, ako ich rozlišuje § 2 ods. 2 písm. f) zákona č. 326/2005 Z. z.. Zároveň tieto údaje prispievajú k presadzovaniu jedného z účelov zákona č. 326/2005 Z. z. podľa § 1 ods. 2 písm. a), a to *zachovaniu, zvelaďovaniu a ochrane lesov ako zložky životného prostredia a prírodného bohatstva krajiny na plnenie ich nenahraditeľných funkcií*. Občianska iniciatíva FSC Slovensko, o. z. pre výnimočné hodnoty tohto územia ešte v roku 2010 vypracovala projekt na vyhlásenie prírodnej rezervácie Drastvica, podľa § 22 zákon č. 543/2002 Z. z. Príslušné orgány však doteraz nezačali v tomto smere konanie, ktoré by mohlo viesť k vyhláseniu prírodnej rezervácie. Tento postoj je prekvapivý, keďže ide o pozemky v štátnom vlastníctve Slovenskej republiky.¹⁸²

Z nášho pohľadu tento prístup nezodpovedá požiadavkám čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „Každý má právo na priaznivé životné prostredie“, a to aj preto, že obsah tohto práva treba interpretovať aj z pohľadu obsahu povinností podľa čl. 44 ods. 2 a 4 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorých „(2) Každý je povinný chrániť a zvelaďovať životné prostredie a ... (4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a **zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.**“

Z nášho pohľadu preto štát v tejto lokalite nezabezpečil náležitú územnú a druhovú ochranu. Tomu podľa nášho názoru zodpovedajú práva a povinnosti podľa § 3 ods. 1 a 2 zákona č. 278/1993 Z. z. o správe majetku štátu, podľa ktorých „(1) Správa majetku štátu je súhrn oprávnení a povinností správcu k tej časti majetku štátu, ktorý mu štát zveril do správy. ... (2) Správca je oprávnený a povinný majetok ... udržiavať ho v riadnom stave, využí-

¹⁸¹ K tomu bližšie pozri: Drastvica (dostupné na webe <http://pralesy.sk/lokality/lokality-pralesov.html?id=4&task=view>; 13. 11. 2016, 11:46 hod.).

¹⁸² K tomu bližšie pozri: Drastvica (dostupné na webe <http://pralesy.sk/lokality/lokality-pralesov.html?id=4&task=view>; 13. 11. 2016, 11:46 hod.).

vať všetky právne prostriedky na jeho ochranu a dbať, aby nedošlo najmä k jeho poškodeniu, strate, zneužitiu alebo zmenšeniu.“

V takom prípade je podľa nášho názoru štát, resp. správca majetku štátu povinný zabezpečiť náležitú druhovú a územnú ochranu lokality, a to preto, že právna úprava zároveň rozlišuje mimoprodukčnú ochranu uvedených lesov podľa zákona č. 326/2005 Z. z. a prírodoochrannú hodnotu takého prvku podľa zákona č. 543/2002 Z. z., aby tak zabezpečil realizáciu práva na priaznivé životné prostredie podľa čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Ochrana pralesov v Bystrej doline v Nízkych Tatrách

Najvyšší súd Slovenskej republiky dňa 28. apríla 2016 rozsudkom sp. zn. 5Sžo 45/2014 definitívne potvrdil zákaz zasahovať do lesov v navrhovanej prírodnej rezervácii Bystrá dolina v Národnom parku Nízke Tatry. Šancu na záchranu tak dostalo aj takmer 500 hektárov pralesov ležiacich na jej území. Dokončenie procesu vyhlasovania rezervácie má v rukách Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. Návrh na vyhlásenie prírodnej rezervácie Bystrá dolina bol vypracovaný ešte v roku 2010. Na výmere viac ako 1 500 hektárov bolo zaevidovaných 16 typov biotopov európskeho a národného významu, 21 chránených druhov rastlín a vyše 110 druhov chránených živočíchov. Hlavným predmetom ochrany je komplex zachovalých lesných ekosystémov miestami až s charakterom pralesa. Na výnimočnosť týchto lesov poukazoval už v druhej polovici minulého storočia profesor Milan Vyskot. Súčasťou rezervácie je aj Ďumbier, najvyššia kóta Nízkych Tatier. Napriek tomu, že bývalý Krajský úrad životného prostredia v Banskej Bystrici absolvoval celý zákonom predpísaný proces vyhlásenia prírodnej rezervácie, súhlas na vyhlásenie územia za chránené od Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky nedostal. S cieľom predísť poškodeniu prírodných hodnôt vydal v roku 2012 Obvodný úrad životného prostredia v Brezne zákaz vykonávať bežné obhospodarovanie lesov, a to až do doby vyhlásenia prírodnej rezervácie. Po sérii odvolaní Najvyšší súd Slovenskej republiky toto rozhodnutie svojím rozsudkom z 28. apríla 2016 potvrdil. Ochrana rozsiahlejších komplexov zachovalých lesov má mimoriadny význam pre zachovanie pôvodnej diverzity organizmov. Umožňuje prežiť aj druhom s veľkými priestorovými nárokmi ako je napr. tetrov hlucháň aj druhom, ktoré vyžadujú veľmi špecifické podmienky prostredia, aké sa v bežne obhospodarovných lesoch už nenachádzajú. Prírodné narušenia vetrom alebo lykožrútom takéto podmienky periodicky vytvárajú. Aj v Bystrej doline možno po roz-

siahlom vetrovom polome z novembra 2004 pozorovať úžasnú regeneračnú schopnosť prírody. K ochrane pralesov zaväzuje Slovenskú republiku – okrem iného – aj Karpatský dohovor. Predstavitelia občianskych iniciatív vyslovili presvedčenie, že sa na Slovensku podarí rýchlo nájsť riešenie zabezpečujúce ochranu všetkých slovenských pralesov. Aj keď sa podarilo zastaviť ich rýchly úbytok, k zásahom do pralesov dochádza každoročne. V roku 2016 boli zaznamenané už štyri prípady. Vláda Slovenskej republiky by preto mohla konečne urobiť poriadok v chránených územiach, zabezpečiť adekvátnu ochranu cenných území a zrušiť ochranu tých území, ktoré sú chránené len formálne alebo ich predmet ochrany už zanikol.¹⁸³

Problematiku lesov a lesného hospodárstva upravuje čl. 7 Karpatského dohovoru, podľa ktorého: „1. Zmluvné strany sa zaväzujú pokračovať v trvalo udržateľnej úrovni hospodárenia na tradične obrábanej pôde a prijať príslušné opatrenia pri navrhovaní a implementácii poľnohospodárskej stratégie s ohľadom na potrebu ochrany horských ekosystémov a krajiny, dôležitosť biodiverzity a špecifické menej priaznivé podmienky horských oblastí. ... 3. Zmluvné strany sa zaväzujú uplatňovať stratégiu presadzovania a podpory využívania nástrojov a programov kompatibilných s medzinárodne schválenými princípmi trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch. ... 4. Zmluvné strany sa zaväzujú uplatňovať stratégiu trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch horských oblastí Karpát s prihliadnutím na viaceré funkcie lesov, mimoriadnu ekologickú dôležitosť karpatských horských ekosystémov, ako aj na menej priaznivé podmienky v lesoch uvedených horských oblastí. ... 5. Zmluvné strany sa zaväzujú uplatňovať stratégiu zameranú na vyhlasovanie chránených území v prirodzených, najmä nedotknutých lesoch v dostatočnom rozsahu a množstve a obmedziť alebo upraviť ich využívanie v súlade s vytýčenými cieľmi na ich zachovanie. ... 6. Zmluvné strany sa zaväzujú presadzovať metódy environmentálne spoľahlivých opatrení v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve zabezpečujúcich zadržiavanie zrážok v horských oblastiach s cieľom dosiahnuť lepšiu protipovodňovú ochranu a zvýšenie bezpečnosti životov a majetku obyvateľstva.“

¹⁸³ K tomu bližšie pozri: Pralesy v Bystrej doline v Národnom parku Nízke Tatry sa majú chrániť – rozhodol Najvyšší súd (dostupné na webe <http://pralesy.sk/kniznica/aktuality/136-pralesy-v-bystrej-doline-v-narodnom-parku-nizke-tatry-sa-maju-chrani-rozhodol-najvyi-sud-.html>; 13. 11. 2016, 12:28 hod.).

Využívanie vlastníctva na poľnohospodárske účely v lokalitách NATURA 2000

Vstupom Slovenska do Európskej únie vznikla nutnosť vytvoriť európsku sústavu chránených území NATURA 2000 na jeho území a vytvoriť aj právne základy pre jej existenciu. Legislatívnym základom sa stal zákon č. 543/2002 Z. z., ktorý ponechal päť stupňov územnej ochrany, zmenil však pravidlá týkajúce sa obmedzení činností v týchto stupňoch a predovšetkým zakotvil novú kategorizáciu chránených území s cieľom zabezpečiť ochranu biotopov a druhov nielen národného, ale aj európskeho významu.

Základom pre vytvorenie sústavy NATURA 2000 na Slovensku boli:

- smernica Rady č. 79/409/EHS z 2. apríla 1979 o ochrane voľne žijúcich vtákov,
- smernica Rady č. 92/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín.

Na základe nich zákon č. 543/2002 Z. z. zaviedol dve nové osobitné kategórie chránených území:

- chránené vtáčie územia podľa § 26 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, ktoré v sú zmysle smernice osobitné chránené územia,
- územia európskeho významu podľa § 27 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, ktoré v zmysle smernice sú osobitné chránené územia.

Územia NATURA 2000 tvorí 38 chránených vtáčích území a 382 území európskeho významu. Celková rozloha chránených území tak vzrástla o 12,9 %, na celkových 36,05 % územia Slovenska. Je to len zdanlivo veľa, lebo územie, ktoré je v najvyššom stupni ochrany, má rozlohu menšiu ako 1,8 % území Slovenska. Tieto územia požívajú ochranu v rámci druhého až piateho stupňa. V závislosti od stupňa ochrany sa v nich uplatňujú obmedzenia činností, ktoré tu možno vykonávať len na základe súhlasu orgánu ochrany prírody alebo sú úplne vylúčené.

Slovenská republika je signatárom mnohých medzinárodných dohôrov v oblasti ochrany prírody. Uvedené viacstranné medzinárodné zmluvy, ku ktorým Slovenská republika pristúpila, sú prameňom slovenského práva. Predmetné zmluvy nie sú samovykonateľné ani nezakladajú práva a povinnosti fyzickým a právnickým osobám. Zmluvy takejto povahy nemôžu mať priamy účinok. Avšak štát má záväzok transponovať požiadavky vyplývajúce

z medzinárodných zmlúv. Jediný legislatívny spôsob prijatia uvedených záväzkov spočíva v schválení aktov regulujúcich právne postavenie fyzických a právnických osôb vo vzťahu k ochrane prírody v karpatskom regióne.

Na predmetné opatrenia odkazuje v čl. 5 ods. 1 aj Dohovor na ochranu životného prostredia prostredníctvom trestného práva (ďalej ako „Dohovor“). Podľa uvedeného má každá zmluvná strana prijať nevyhnutné opatrenia potrebné na založenie pôsobnosti nad trestnými činmi spáchanými v súvislosti s Dohovorom, ak miesto spáchania činu zodpovedá územiu zmluvnej strany. Dohovor používa v označenom článku pojem trestný čin. Napriek tomu celým dokumentom rezonuje zámer založiť pôsobnosť zmluvných strán podľa Dohovoru aj v administratívno-právnej oblasti.

Táto vôľa tvorcov dokumentu vyplýva z čl. 4 Dohovoru nazvaného iné trestné činy a správne priestupky. Čl. 4 Dohovoru má vyplňať prípadné medzery v právnej úprave zmluvných strán. Zmluvné štáty majú prijať vhodné opatrenia na založenie trestnej alebo administratívno-právnej zodpovednosti za úmyselné alebo z nebanlivosti spáchané spôsobenie zmien na prírodných zložkách národného parku, prírodnej rezervácie a **iného chráneného územia**. Dohovor podpísali na úrovni Rady Európy zmluvné štáty ešte v roku 1998. Doposiaľ ho však ratifikovalo iba Estónsko.

Úmysel chrániť životné prostredie a jeho jednotlivé zložky prejavila v roku 2008 aj Európska únia, a to prijatím Smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2008/99/ES o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva (ďalej ako „Smernica“). Právnym základom pre prijatie smernice bol článok 175 ods. 1 Zmluvy o založení ES, vzhľadom na to, že životné prostredie a jeho ochrana je jedným zo základných cieľov Spoločenstva (článok 6 Zmluvy o založení ES). Existujúce systémy sankcií nepostačujú na zabezpečenie potrebnej ochrany životného prostredia.¹⁸⁴

Systém NATURA 2000 tak predovšetkým vyjadruje ochrannú a regulatívnu funkciu vo vzťahu k ochrane životného prostredia. Dohovor a Smernica následne k tejto ochrane prispievajú ako nástroje represívneho charakteru. Podľa čl. 3 písm. h) Smernice zabezpečia členské štáty, že uvedené konanie predstavuje trestný čin, pokiaľ je protiprávne a došlo k nemu úmyselne alebo

¹⁸⁴ Sepeši, P. Implementácia Smernice o ochrane životného prostredia prostriedkami trestného práva do právneho poriadku SR (dostupné na webe http://www.ucps.sk/clanok-254-1483/Implementacia%20A0Smernice_o%20A0ochrane_zivotneho_prostredia_prostriedkami_trestneho_prava%20A0do_pravneho_poriadku_SR.html, 27. 1. 2012, 10:15 hod.).

aspoň z hrubej nedbanlivosti, t. j. akékoľvek konanie, ktoré vedie k závažnému poškodeniu biotopu v chránenej lokalite.

Za podmienky, že členské štáty v určenom čase netransponovali úpravu Smernice, ku ktorej sa zaviazali, môže toto ich opomenutie zakladať zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú porušením povinností vyplývajúcich z európskeho práva. Podľa názoru autora má preto členský štát primárnu právnu povinnosť vyvodzovať trestnoprávnu alebo administratívno-právnu zodpovednosť eurokonformným spôsobom. Povinnosť transpozície je explicitne previazaná s povinnosťou implementácie.

Legislatívny zámer vyjadruje preambula Smernice. Podľa bodu 5 preambuly Smernice je v záujme dosiahnutia účinnej ochrany životného prostredia obzvlášť potrebné zaviesť odrádzajúcejšie sankcie za skutky, ktorými sa poškodzuje životné prostredie, ktoré obvykle spôsobujú alebo môžu spôsobiť podstatnú škodu na ovzduší vrátane stratosféry, na pôde a vode a na živočíchoch alebo rastlinách, vrátane ochrany druhov. Zastávame teda názor, že uvedené sankcie je potrebné nielen zaviesť, ale aj efektívne uplatňovať.

Navyše Smernica odkazuje na úpravu smernice Rady č. 79/409/EHS z 2. apríla 1979 o ochrane voľne žijúcich vtákov a smernice Rady č. 92/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín.

Chránené vtáčie územia

Chránené vtáčie územia a územia európskeho významu a ich ochranné pásma vytvárajú na Slovensku časť súvislej siete európske siete chránených území. Za chránené vtáčie územie môže byť vyhlásený biotop sťahovavých druhov vtákov a biotop druhov vtákov európskeho významu. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky obstaráva národný zoznam navrhovaných chránených vtáčích území, ktorý schvaľuje vláda Slovenskej republiky uznesením.

Zoznam chránených vtáčích území vláda po jeho schválení zasiela Komisii. Ministerstvo vyhlasuje chránené vtáčie územia právnym predpisom. Taktiež ustanovuje hranice chráneného vtáčieho územia a zoznam činností, ktoré sú v chránenom vtáčom území zakázané. V tejto súvislosti môže taktiež takéto činnosti územne alebo časovo obmedziť.

Ochranou vtáctva na chránenom vtáčom území sa zaoberá rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Sžp 2/2008 zo dňa 4. decembra 2008. Rozhodnutie konfrontuje vzťah primeranosti administratívno-právnej

sankcie a verejného záujmu na ochrane prírody a krajiny prostredníctvom stretu vlastníckeho práva a práva na priaznivé životné prostredie.

Slovenská inšpekcia životného prostredia dňa 7. 6. 2007 potvrdila rozhodnutie Inšpektorátu životného prostredia Bratislava o uložení pokuty vo výške 500.000,- Sk žalobcovi P.D. D. (ďalej ako „žalobca“) za výkon činnosti, ktoré sú zakázané v chránenom vtáčom území, pretože môžu mať negatívny vplyv na predmet jeho ochrany.

Žalobca mal svojim konaním poškodiť biotop chráneného živočícha dropa fúzatého (*Otis tarda*) a chráneného druhu živočícha sokola červenonohého (*Falco tinnunculus*). Objektívnu stránku skutkovej podstaty správneho deliktu tvorilo aktívne konanie žalobcu, t. j. rozoranie parciel č. „X“ až „X“ v katastrálnom území „R“ **dňa 8. 11. 2005**. Predmetné pozemky boli súčasťou chráneného vtáčieho územia S. P., na ktorom platil prvý stupeň ochrany v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z.

Žalobca po jednostrannej výpovedi ukončil ku dňu 3. 8. 2005 dohodu o prenechaní nehnuteľnosti na dočasné užívanie pre osobitné účely ochrany prírody za ročné nájomné 476.749,- Sk. Na to bol správnym orgánom vyzvaný, aby ponechal pozemky v jestvujúcom stave v záujme ochrany biotopu. Prvostupňový správny orgán začal dňa 16. 8. 2005 konanie o obmedzení, resp. zákaze činnosti podľa § 4 ods. 2 zákona č. 543/2002 Z. z. proti žalobcovi, v ktorom výslovne uložil niektoré špecifické zákazy.

Nehnuteľnosť vo vlastníctve žalobcu bola pôvodne prenechaná Štátnej ochrane prírody a krajiny na dočasné užívanie. **Žalobca chcel uvedené parcely rozoráť a vysadiť na nich poľnohospodárske plodiny, čo neskôr aj urobil.** Z administratívneho spisu vyplynula skutočnosť, že už dňa 14. 7. 2005 upozornil prvostupňový správny orgán žalobcu, že zamýšľaná činnosť by bola v rozpore so zákonom č. 543/2002 Z. z.

Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 24/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny považujú uvedené druhy vtákov za druhy európskeho významu. Spoločenská hodnota chráneného druhu živočícha drop fúzatý bola v uvedenom čase vyčíslená na sumu 130.000,- Sk a spoločenská hodnota chráneného druhu živočícha sokol červenonohý bola 70.000,- Sk.

Drop fúzatý

Drop fúzatý patrí medzi najťažšie lietajúce vtáky sveta. Má dlhý krk a silný zobák. Na dlhých nohách chýba zadný prst, pričom ostatné prsty sú krátke a silné, zospodu rozšírené do plochého chodidla. Po stranách hlavy vyrastajú jednotlivé perá, tzv. fúzy, podľa ktorých dostal drop slovenské rodové meno. Hlava a krk sú svetlosivé. Samce (kohúty) majú za okom lysý prúžok, rovnako po bokoch krku je takmer lysá, tmavosivá plocha. Fúzy môžu byť až 17 cm dlhé. Na rozhraní krku a hrude majú kohúty široký hrdzavožltý až hrdzavočierny lem. Chrbát, krídla a chvost sú žltohnedé s priečnymi čiernymi prúžkami. Spodná časť tela a krídel je biela. Hmotnosť kohútov je 6,5 – 18 kg.

Sliepka dropa je podstatne útlejšia, menšia ako samec, má štíhlejší krk, nemá fúzy, nikdy nenaznačuje tok, čiže súboj, suchorenie a pod. Samice (sliepky) sú sfarbené nenápadnejšie a menej kontrastne ako kohúty, vrchnú časť tela (chrbát) majú tmavšiu, nemajú lysé škvrny po bokoch krku. Na rozhraní krku a hrude chýba sliepkam hrdzavožltý až hrdzavočierny lem. Sliepky sú menšie ako kohúty, ich hmotnosť môže byť 3,2 – 5,2 kg. Drop je napriek svojej váhe schopný letu, dokáže vzlietnuť aj bez rozbehu. Pri úniku pred nebezpečenstvom dokáže preletieť niekoľko kilometrov. Jeho manévrovanie počas letu je však obmedzené kvôli váhe a veľkému rozpätiu krídel.

Drop fúzatý patrí do čeľade dropovitých (Otidae), radu žeriavotvarých (Gruiformes). Má dva poddruhy. Európsky poddruh *Otis tarda tarda* sa vyskytuje od Pyrenejského polostrova a severozápadného Maroka až po Sibír. Ázijský poddruh *Otis tarda dybowskii* od východného Altaja po Mongolsko. Drop v rámci svojho areálu rozšírenia hniezdi veľmi nesúvisle, vyskytuje sa v niekoľkých izolovaných populáciách v nížinných oblastiach. Drop fúzatý je považovaný za globálne ohrozený druh v celom areáli svojho rozšírenia. Najväčšia časť (takmer polovica) svetovej populácie sa nachádza na Pyrenejskom polostrove (Španielsko, Portugalsko), v Rusku, Turecku a Maďarsku. Niekoľko malých populácií prežíva v krajinách strednej Európy. K nim patrí aj populácia na Slovensku, kde bol drop kedysi hojným druhom, ale v dôsledku nevhodných zásahov do krajiny došlo k likvidácii jeho pôvodných biotopov. Od polovice 70. rokov dochádza najmä v strednej Európe k dramatickému poklesu početnosti jeho populácie. V oblastiach západnej a strednej Európy sú dropy stále, nesťahovavé.

Súčasný areál rozšírenia dropa fúzatého je sústredený do Podunajskej roviny v juhozápadnej časti Slovenskej republiky. Obýva predovšetkým intenzívne obhospodarovanú poľnohospodársku krajinu. Spozorovať dropa vo voľ-

nej krajine naozaj nie je jednoduché. Okrem toho, že je mimoriadne plachý a jeho výskyt na Slovensku je zriedkavý. Početnosť dropov pred rokom 1940 bola odhadovaná nad 2000 jedincov.

Drop fúzatý je stepný druh, žije v nížinách a preferuje otvorenú rovinatú krajinu stepného charakteru. **V dôsledku poľnohospodárskej veľkovýroby sa však na Slovensku nepodarilo zachovať ani jedno územie s pôvodnými nížinnými stepnými spoločenstvami.** V súčasnosti sa výskyt dropa obmedzil na územia s mozaikovitým usporiadaním poľnohospodárskych kultúr, z ktorých uprednostňuje napr. nízke porasty lucerny, tráv na ornej pôde, porasty ďatelinotravných miešaniak, hrachu a šošovice. Veľký význam v poľnohospodárskej krajine majú pôvodné solitérne dreviny, ako napr. divá hruška a jablň, pretože ich plodmi si dropy v neskorom jesennom a zimnom období dopĺňajú ochudobnené potravné zdroje. **Hlavnými príčinami postupného poklesu populácie na Slovensku bolo intenzívne poľnohospodárstvo, predovšetkým používanie toxických chemických látok, zánik trvalých trávnych porastov a úhorov, meliorácie, výsadba nevhodných poľnohospodárskych kultúr, fragmentácia pôvodných biotopov v dôsledku výstavby a budovanie nadzemných elektrických vedení a komunikácií na kľúčových lokalitách výskytu.** V dôsledku nevhodných agrotechnických zásahov dochádza k priamym stratám na znáškach a mláďatách. Príčinou týchto strát je najčastejšie vykonávanie prác spojených s obhospodarovaním pôdy poľnohospodárskymi strojmi a zariadeniami v nevhodnom období z hľadiska ekologických nárokov dropa. Riešením problému by mala byť ekologicky šetrná realizácia poľnohospodárskych aktivít vrátane správneho spôsobu vykonávania kosby a žatevných prác poľnohospodárskou technikou, ako aj ich vhodného načasovania s ohľadom na aktívne hniezdiská dropov. Z hľadiska záujmov ochrany dropov je spolupráca s poľnohospodármi kľúčová a nevyhnutná. Základným problémom ochrany dropa, ale aj iných druhov chránených živočíchov, je stále intenzívnejšie využívanie krajiny, v dôsledku ktorého dochádza k degradácii a strate kvality biotopov. **Priaznivý stav biotopov negatívne ovplyvňuje aj skoré zaorávanie plôch po zbere poľnohospodárskych plodín na lokalitách využívaných dropmi na zimovanie. Sterilné oráčiny neposkytujú dostatok potravných možností. Čiastočným východiskom z tejto situácie je zakladanie zakrmovacích pásov s repkou olejnou, lucernou siatou a vybranými druhmi ozimných obilnín.** Spolu s premenou krajiny za posledných 40 až 50 rokov došlo k likvidácii skupinových porastov a solitérnych drevín, vrátane hlohov, divých hrušiek a čerešní, dubov, moruší, šípok. Tým sa výrazne znížila dostupnosť vitamínov a iných dō-

ležitých látok v predzimnom období, kedy si dropy vytvárajú tukové rezervy. Intenzívne používanie pesticídov a priemyselných hnojív prostredníctvom pozemných a leteckých postrekov významne postihuje populáciu dropa znížením produktivity hniezdenia, a to najmä v dôsledku vyrušovania, úbytku vhodnej živočíšnej potravy a kontaminácie organizmu toxickými látkami. Hmyz je nadmieru významným a nezastupiteľným zdrojom bielkovín a ďalších látok potrebných pri reprodukčnom procese a pri raste mláďat počas prvých mesiacov ich života. Chemické ošetrovanie poľnohospodárskych kultúr má za následok výrazný úbytok väčšiny druhov hmyzu a drobné stavovce sú len ich čiastočnou náhradou. Drop fúzatý sa zdržiava predovšetkým na zemi a najmä v zlých poveternostných podmienkach neochotne lieta. Obmedzená manévrovacía schopnosť počas letu mu znemožňuje vyhýbať sa elektrickým vedeniam. Zranenia a úhyny dropov po kolíziách s nadzemnými vedeniami vysokého elektrického napätia môžu úplne zlikvidovať miestne populácie. Elektrovedy, diaľnice, cesty, ploty, zavlažovacie systémy a iné líniové bariérové prvky v krajine spôsobujú nielen smrteľné zranenia preletujúcich jedincov, ale aj fragmentáciu biotopov a izoláciu populácií. Problematika úhynov a zranení vtákov v dôsledku nárazov do elektrických vodičov a kotviacich lán je v súčasnosti riešená v niekoľkých krajinách, vrátane Slovenska, prostredníctvom spolupráce zástupcov ochranárov a energetických spoločností.

Štátna ochrana prírody a krajiny v spolupráci so Slovenskou ornitologickou spoločnosťou a Ochranou dravcov na Slovensku vypracovala niekoľko odporúčaní pre poľnohospodárov vykonávajúcich poľnohospodársku výrobu v dotknutých oblastiach. Drop často hniezdi v poľnohospodárskych kultúrach, napr. v trávnych porastoch, porastoch lucerny a ďatelinotravných miešaniach. Podľa uvedených organizácií stačí len trocha pozornosti a drop môže uniknúť nebezpečenstvu, ktoré spôsobuje činnosť poľnohospodárskych strojov a zariadení pri obhospodarovaní pôdy. Obdobie hniezdenia dropa je totiž zhodné s obdobím zberu jednotlivých plodín, resp. so žatvou a kosbou. Uvedené organizácie navrhnú poľnohospodárom zohľadniť v procese výroby viacero odporúčaní, ktorými môžu prispieť k ochrane dropa. Pri tvorbe osevného plánu je potrebné zvoliť vhodnú štruktúru osevu poľnohospodárskych plodín, ktorá bude zohľadňovať aj požiadavky dropa a zveri. Okraje poľných ciest, plochy pri vetrolamoch a remízkach by sa nemali zaorávať, ale ponechať v ich blízkosti aspoň 2 metre široké pásy trávneho porastu pre živočíchy. Vysadením repky olejnej, zakladaním trávnych porastov a úhorových plôch, ponechaním strnísk aj na menších nevyrušovaných plochách môžu poľnohospodári doplniť ochudobnenú potravu dropa. Pokiaľ sa vyko-

náva kosba (lúka, trávny porast, lucerna) alebo žatva (obilniny), odporúčajú uvedené organizácie poľnohospodárom kosiť od stredu parcely smerom k jej okrajom alebo od jedného okraja pozemku k druhému, aby tak umožnili únik dropov a ostatných živočíchov z obhospodarovanej plochy. Na poľnohospodárskych strojoch a zariadeniach sa odporúča používať výstražné reťaze, ktorými sa dá predchádzať zraneniu dropice sediacej na hniezde, ale aj zraneniu ostatných druhov zveri. V prípade, že počas výkonu poľnohospodárskych prác poľnohospodár vidí vyletieť vyplašeného dropa, odporúčajú uvedené organizácie práce na chvíľu zastaviť a pohľadať jeho hniezdo. Náhodne nájdené hniezda s vajíčkami, pri ktorom sa už nezdržuje sliepka, treba zľahka zakryť lucernou alebo trávou, aby ho nemohli zničiť vrany a čajky. Miesto nálezu si treba zapamätať alebo označiť miesto nálezu a bezodkladne to oznámiť jednej z uvedených organizácií. Porast o veľkosti 150 × 150 metrov okolo hniezda sa odporúča zachovať a prerušiť práce tak, aby sa samica mohla vrátiť k hniezdu. K hniezdu sa neodporúča opätovne približovať, pretože druhýkrát vyplašená samica ho môže natrvalo opustiť. Počas tuhej zimy je možné dropa prikrmovať.¹⁸⁵ Uvedené opatrenia zasahujú do výkonu vlastníckeho práva výrazným spôsobom. Na druhej strane si však treba uvedomiť, že prítomnosť uvedeného druhu prispieva k ekologickej stabilite lokality a jej biologickej diverzity.

Sokol červenonohý

Sokol červenonohý (*Falco vespertinus*) patrí do čeľade sokolovité (*Falconidae*), radu dravce (*Falconiformes*). Ide o monotypický druh. Jeho najbližším príbuzným, ktorý bol istý čas považovaný za poddruh je sokol amurský (*Falco amurensis*), vyskytujúci sa vo východnej Ázii. Sokol červenonohý je malý druh dravca s veľkosťou približne asi 28 – 31 cm a rozpätím krídiel približne 65 – 75 cm. Dospelé jedince dosahujú odhadovanú hmotnosť 130 – 197 gramov a vykazujú výrazný sexuálny dimorfizmus. Podľa operenia je tiež možné rozlíšiť 3 vekové skupiny – juvenilny, takmer dospelé jedince vtákov v druhom kalendárnom roku a dospelé jedince. Avšak pri manipulácií je často možné rozlíšiť aj jedinca v treťom roku.¹⁸⁶

¹⁸⁵ K tomu bližšie pozri: Deuschová, L., Chavko, J., Maderič, B., Stanková, E., Matejovičová, L., Sádovský, M., Szomolai, V. Drop fúzatý. Ohrozený kráľ stepí (dostupné na webe: http://www.sopsr.sk/files/drop_fuzaty_ohrozeny_kral%20stepi_nahlad.pdf; 11. 11. 2016. 9:31 hod.).

¹⁸⁶ K tomu bližšie pozri: Sokol červenonohý. Taxonómia a popis (dostupné na webe: <http://falcoproject.eu/sk/content/taxonomia-popis>; 11. 11. 2016. 9:37 hod.).

Hniezdny areál tohto vtáčieho druhu sa rozpína od centrálnej časti východnej Európy, po Bajkalské jazero v Ázii. Od Estónska na severe a severného pobrežia Čierneho mora na juhu, sokol červenonohý obýva otvorené, nížinné územia. Karpatská kotlina je považovaná za západnú hranicu jadrového územia hniezdneho rozšírenia tohto živočíšneho druhu. V posledných desaťročiach však druh začal hniezdiť aj v Taliansku a ďalšie príležitostné hniezdenia boli zaznamenané vo Francúzsku. Uvedený druh sokola migruje na veľké vzdialenosti. Najnovšie výskumy migrácie tohto druhu živočícha preukazujú, že sokol červenonohý migruje až do južnej časti Afriky, od severných častí Južnej Afriky, najmä do Namíbie, Botswany, Zambie, Zimbabwe a po nížiny Angoly.¹⁸⁷

Sokol červenonohý hniezdi na otvorených plochách, s nízkym zastúpením drevinnej vegetácie, roztrúsených stromov, alebo s výskytom vetrolamov, pretože tieto biotopy ponúkajú hniezdne podmienky. Preferovanými biotopmi sú trvalé trávnaté stepi, lúky a pasienky, ale hniezdi aj v poľnohospodárskej krajine.¹⁸⁸

Sokol červenonohý je v červenom zozname Medzinárodnej únie na ochranu prírody a prírodných zdrojov zaradený ako takmer ohrozený. Taktiež sa nachádza v Prílohe č. 1 Smernice Rady č. 79/409/EHS o ochrane voľne žijúceho vtáctva. Druhy voľne žijúceho vtáctva uvedené v prílohe 1 tejto smernice sú podľa čl. 4 ods. 1 uvedenej smernice predmetom zvláštnych opatrení týkajúcich sa ochrany ich biotopov, aby sa zabezpečilo ich prežitie a rozmnožovanie v areáli ich rozšírenia. Európsky program záchrany druhu bol oficiálne zverejnený v roku 2010. Vo väčšine krajín v rámci areálu rozšírenia je sokol červenonohý prísne chránený a na jeho ochranu boli v jednotlivých krajinách vytvorené programy záchrany. Celosvetová populácia je odhadovaná na 300.000 – 800.000 jedincov, v Európe hniezdi 26.000 – 39.000 párov, pričom väčšina populácie hniezdi v stepiach východnej Európy a strednej Ázie. V Karpatskej kotline sa vyskytuje najväčšia hniezdna populácia druhu v rámci Európskej únie. Krajiny, medzi ktorými sa táto populácia delí, sú: Rakúsko, Maďarsko, Rumunsko, Srbsko a Slovensko.¹⁸⁹

¹⁸⁷ K tomu bližšie pozri: Sokol červenonohý. Rozšírenie (dostupné na webe: <http://falconproject.eu/sk/content/rozsirenie>; 11. 11. 2016. 9:37 hod.).

¹⁸⁸ K tomu bližšie pozri: Sokol červenonohý. Biotopové nároky (dostupné na webe: <http://falconproject.eu/sk/content/biotopove-naroky>; 11. 11. 2016. 9:43 hod.).

¹⁸⁹ K tomu bližšie pozri: Sokol červenonohý. Ochránarske status a trendy (dostupné na webe: <http://falconproject.eu/sk/content/ochranarsky-status-trendy>; 11. 11. 2016. 10:07 hod.).

Počas posledných desaťročí minulého storočia vedci zaznamenali významný pokles populácie tohto druhu dravca. Za hlavne možné faktory ohrozenia považuje veda stratu a degradáciu prirodzených hniezdných lokalít. Tento dravec sa živí aj lovením havrana poľného a výrazný pokles populácie havranov mal vplyv aj na populáciu sokola červenonohého. Negatívne vplýva na výskyt tohto druhu sokola aj strata stepných ostrovčekov drevinnej vegetácie v dôsledku nelegálnej ťažby drevnej hmoty. Na území Slovenska, Srbska a v Rumunsku zaevidovala veda pokles prirodzených hniezdných príležitostí tohto vtáctva v dôsledku priameho prenasledovania, vyrušovania a odstrelu krkavcovitých vtákov. Za výrazný faktor sa považuje aj strata a degradácia potravinových biotopov spôsobená aj intenzifikáciou poľnohospodárstva, vymiznutím manažmentových metód zohľadňujúcich ekologické nároky druhov, napríklad pasenia. Úhyny v dôsledku zásahov elektrickým prúdom, úhyny na cestných komunikáciách sú rovnako významné. Ale pokles populácie spôsobili aj útoky prirodzených predátorov ako sú kuna skalná, ktorá útočí v hniezdných kolóniách tohto sokola. Rovnako je predátorom aj jastrab lesný.¹⁹⁰

V roku 2013 hniezdil na Slovensku len jeden pár tohto sokola. V roku 2014 sa na Syslovských poliach objavilo 10 jedincov. V uvedenej lokalite na hraniciach troch štátov – Slovenska, Rakúska a Maďarska, napočítali ornitológovia desať jedincov. Ochránari vyjadrili nadšenie a bol to pre nich dôkaz, že opatrenia, na ktorých pracovali spolu s maďarskými kolegami v posledných rokoch, majú zmysel. Ešte v rokoch 1995 – 2000 hniezdilo na Slovensku 60 až 80 párov. O 13 rokov neskôr zostal hniezdiť už len jeden pár. Intenzívna chémia v poľnohospodárstve, likvidácie posledných remízok a porastov vo vidieckej krajine a osud havrana čierneho mal za následok drastický pokles populácie. Sokol si vlastné hniezdo nestavia. Je závislý od iných staviteľov hniezd a v minulosti to boli práve havrany, ale aj straky a iné krkavcovité vtáky, ktorých hniezda tento druh sokola využíva. Ľudská činnosť postupne vytlačila kolónie havranov z voľnej prírody. Havrany nemali dobrý imidž. Označovali sa za takzvanú škodnú, ktorá kynozí napríklad zajace a drobné spevavce. Aj napriek tomu, že najnovšie štúdie to vyvracajú a presvedčajú o pozitívnom vplyve havrana na rovnováhu v prírode, keďže skonzumuje veľké množstvo hmyzu, mýtus o škodlivosti pretrváva u niektorých poľnohospodárov a poľovníkov dodnes. Havrania populácia sa presťahovala z voľnej krajiny na okraje miest, čím došlo k synantropizácii. Sokol ich však už na

¹⁹⁰ K tomu bližšie pozri: Sokol červenonohý. Faktory ohrozenia (dostupné na webe: <http://falcoproject.eu/sk/content/faktory-ohrozenia>; 11. 11. 2016. 10:22 hod.).

okraje dedín a do intravilánov nenasleduje, pretože je to plachý druh. Tým zostal odkázaný na umelé hniezda alebo vtáčie búdky.¹⁹¹

Obrana vlastníka pozemku

Vlastník pozemku sa obrátil na Krajský súd v Bratislave a namietal neprimeranosť sankcie nedostatočné zistenie skutkového stavu veci, nedostatočné zdôvodnenie pokuty, nedostatočné zdôvodnenie záverov dokazovania a nesprávnu aplikáciu právneho predpisu na daný skutkový stav. **Krajský súd v Bratislave dospel k záveru, že napadnuté rozhodnutia vychádzajú zo správneho posúdenia veci a aj postup správnych orgánov v konaní bol v súlade so zákonom. Uložení pokutu však považoval za neprimerane vysokú, a preto ju znížil na sumu 50.000,- Sk.**

Krajský súd v Bratislave si vyžiadal stanovisko Ústredia Štátnej ochrany prírody, z ktorého vyplynul záver, že na dotknutej lokalite sa drop vyskytuje celoročne, a to aj vďaka trávnatému porastu na parcele založenému od roku 2001 (tzv. potravinový a hniezdny biotop). Parcela je súčasne vhodná ako biotop pre sokola. Analogické závery vyslovili vo svojich stanoviskách aj Ústav zoológie Slovenskej akadémie vied a rakúsky odborník Mag. R. R., ktorý označil parcelu za súčasť jednej z najdôležitejších subpopulácií západopánskej populácie dropa.

V súlade so závermi Krajského súdu v Bratislave správne orgány nedostatočne zohľadnili okolnosti predchádzajúce protiprávnemu konaniu žalobcu, najmä jeho vlastnícke právo k pozemku.

S uvedenou argumentáciou Krajského súdu v Bratislave sa žalobca nestotožnil, a preto podal proti rozsudku odvolanie na Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej ako „Najvyšší súd Slovenskej republiky“). Tvrdil, že Krajský súd v Bratislave porušil právo žalobcu na spravodlivý proces. Žalovaný správny orgán v zásade zotrval na svojich predchádzajúcich vyjadreniach a nenavrhol Najvyššiemu súdu SR spôsob riešenia odvolania žalobcu.

Najvyšší súd Slovenskej republiky preto posudzoval otázku vzťahu vlastníckeho práva a práva na priaznivé životné prostredie v súvislostiach procesných požiadaviek na dodržanie záruk ochrany práva na spravodlivý proces.

Podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu SR verejný záujem na ochrane životného prostredia je mimoriadny. Tento záver vyjadruje predovšetkým

¹⁹¹ K tomu bližšie pozri: Barát, A. Najväčnejší sokol sa vracia na Slovensko (dostupné na webe: <http://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/318588-najvacnejši-sokol-sa-vracia-na-slovensko/>; 11. 11. 2016. 10: 32 hod.).

čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. zakotvujúci právo na priaznivé životné prostredie a § 17 zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí, ktorý ustanovuje všeobecnú prevenčnú povinnosť pri ochrane životného prostredia.

Právny poriadok Slovenskej republiky preto venuje zvýšenú pozornosť právu na priaznivé životné prostredie v prípade jeho stretu s výkonom niektorých práv jednotlivca. Uvedené je evidentné v prípade stretu verejného záujmu napríklad s vlastníckym právom garantovaným čl. 20 Ústavy Slovenskej republiky, najmä z dôvodu, že jeho zvýšenú ochranu v správnom súdnictve zakotvuje v čl. 46 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky o práve na súdnu a inú právnu ochranu.

Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojom rozhodnutí uviedol, že počnúc rokom 2003 bolo uznesením vlády Slovenskej republiky č. 636 začaté konanie o vyhlásení chráneného vtáčieho územia na parcelách vo vlastníctve žalobcu, a to postupom podľa § 50 zákona č. 543/2002 Z. z. s účinkami dňom schválenia zoznamu navrhovaných chránených vtáčích území.

Najvyšší súd Slovenskej republiky preto vyjadril nesúhlas s moderáciou uložennej pokuty. Prikláňame sa k názoru Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Avšak zároveň si dovoľujem tvrdiť, že Najvyšší súd Slovenskej republiky svoju argumentáciu nerozvil v požadovanom rozsahu a nepriznal právu na priaznivé životné prostredie náležitú ochranu. Dosahovanie práva na priaznivé životné prostredie mal Najvyšší súd Slovenskej republiky podľa nášho názoru realizovať náležitou aplikáciou čl. 44 ods. 3 a 4 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorých: „(3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky. ... (4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.“ Potvrdenie rozhodnutia Krajského súdu v Bratislave tak podľa môjho názoru išlo proti podstate záväzkov Slovenskej republiky vyplývajúcich z čl. 44 ods. 3 a 4 Ústavy Slovenskej republiky. Najvyšší súd Slovenskej republiky podľa nášho názoru nezabezpečil náležitú ochranu právu na priaznivé životné prostredie tým, že potvrdil rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave o moderácii pokuty z 500.000,- Sk na 50.000,- Sk za poškodenie vtáčieho biotopu, najmä ak v rámci vykonaného dokazovania mal za preukázané, že páchatel správneho deliktu a zároveň aj vlastník pozemku, na ktorom hniezdil drop fúzatý a sokol červenonohý poberal za prenechanie pozemku Štátnej ochrane prírody a krajiny do užívania ročné nájomné vo výške 476.749,- Sk po dobu nie-

koľkých rokov. Zároveň bola preukázaná spoločenská hodnota uvedených vtáčích druhov. Právny predpis ustanovoval hodnotu chráneného druhu živočícha „drop fúzatý“ na sumu 130.000,- Sk a hodnotu chráneného druhu živočícha „sokol červenonohý“ na sumu 70.000,- Sk.

Podľa môjho názoru ťažisko prejednávanej právnej veci nespočíva v práve na spravodlivý proces a spravodlivosti sankcionovania. Touto argumentáciou žalobca „oddialil pozornosť oboch správnych súdov“ od problematiky eurokonformného výkladu a záväzkov Slovenskej republiky vyplývajúcich z medzinárodného a európskeho environmentálneho práva.

Celý problém má podľa nášho názoru dve právne roviny:

- 1) záväzky Slovenskej republiky vyplývajúce z medzinárodného práva životného prostredia,
- 2) záväzky Slovenskej republiky vyplývajúce zo smernice Rady č. 79/409/EHS z 2. apríla 1979 o ochrane voľne žijúcich vtákov (ďalej ako „smernica o ochrane vtáctva“) a smernica Rady č. 92/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín (ďalej ako „smernica o ochrane biotopov“),
- 3) stret vlastníckeho práva žalobcu s právom na priaznivé životné prostredie.

Záväzky vyplývajúce z medzinárodného práva životného prostredia

Na poli medzinárodného práva životného prostredia upravuje danú oblasť ochrany prírody a krajiny najmä **Ramsarský dohovor o mokradiach** (ďalej ako „Ramsarský dohovor“). Uvedený dohovor je jedným z najvýznamnejších medzinárodných dohovorov v oblasti ochrany prírody. Jeho výnimčnosť spočíva v predmete ochrany. V súčasnej dobe ide o medzinárodnú zmluvu, ktorá ako jediná chráni konkrétny druh biotopu. Z pôvodného zamerania na ochranu mokradí významných predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva sa po určitej dobe dospelo k súčasnému stavu, keď sa prostredníctvom tohto dohovoru zaisťuje celosvetová ochrana a rozumné využívanie všetkých druhov mokradí. Podnetom na vznik a prijatie uvedenej zmluvy bol predovšetkým alarmujúci pokles početnosti populácií mnohých druhov vodných vtákov, ktorý veda a odborná verejnosť zaznamenali v súvislosti so zmenami a úbytkom mokradí.

Tento dohovor podpísalo 168 zmluvných strán sveta dňa 2. februára 1971 v Ramsare, v Iráne a platnosť nadobudol v roku 1975. Každá zmluvná stra-

na tohto dohovoru sa zaviazala k povinnosti zaradiť aspoň jednu zo svojich mokradí do „Zoznamu mokradí medzinárodného významu“ (tzv. *List of Wetlands of International Importance*), ktorý vedie Sekretariát dohovoru a zistiť mu adekvátnu právnu ochranu a rozumné využívanie mokradí na svojom území. Dohovor ustanovil kritéria pre zaradenie mokradí do uvedeného zoznamu. Slovenská republika nechala do uvedeného zoznamu zapísať celkom 14 mokradí, medziiným aj Dunajské luhy. Uvedené mokrade zapísali do zoznamu mokradí dňa 26. mája 1993 a majú rozlohu 14 488,0 ha. V Slovenskej republike za implementáciu Ramsarského dohovoru zodpovedá Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. Funkciu poradného orgánu vykonáva Slovenský ramsarský výbor, ktorý je zložený zo zástupcov dotknutých rezortov, odborných, vedeckých a výskumných inštitúcií a mimovládnych organizácií, zameraných na výskum, ochranu, správu a múdre využívanie mokradí.¹⁹²

Inak povedané dohovor v tejto oblasti právnych vzťahov je **Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov** (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*). Tento dohovor bol prijatý 23. júna 1979 v Bonne a platnosť nadobudol 1. novembra 1983. Tento dohovor sa podľa miesta svojho prijatia zvykne nazývať aj ako Bonský dohovor (ďalej ako „Bonský dohovor“) a je známy aj pod anglickou skratkou „CMS“. Dohovor pracuje pod patronátom Programu OSN pre životné prostredie (UNEP). Dohovor má v súčasnosti 50 zmluvných strán. Slovenská republika pristúpila k Dohovoru dňa 14. decembra 1994 a platnosť pre ňu nadobudol po uplynutí trojmesačnej doby od uloženia listiny, t. j. 1. marca 1995). Uvedený dohovor sa zameriava na ochranu a zachovanie terestriálnych, morských a lietajúcich migrujúcich druhov v celom ich areáli, pričom osobitnú pozornosť venuje tým druhom, ktorých stav prežívania je nepriaznivý. Bonský dohovor vytvára rámec pre podporu, spoluprácu a propagáciu pri výskume sťahovavých druhov, pre zabezpečenie bezprostrednej ochrany sťahovavých druhov uvedených v Prílohe I a uzatváranie dohôd o ochrane a obhospodarovaní druhov uvedených v Prílohe II. Účinná ochrana sťahovavých druhov živočíchov totiž nie je možná bez úzkej spolupráce všetkých štátov, na ktorých území sa v určitom období svojho životného cyklu daný sťahovavý druh vyskytuje (tzv. areálové štáty). Dohovor rozdeľuje ohrozené sťahovavé druhy voľne žijúcich živočíchov sú rozdelené do dvoch kategó-

¹⁹² K tomu bližšie pozri: Ramsarský dohovor (dostupné na webe: <http://www.minzp.sk/postupy-ziadosti/ochrana-prirody-krajiny/medzinarodne-dohovory/ramsarsky-dohovor/>; 11. 11. 2016, 11:15 hod.).

rií, resp. príloh. Príloha č. I tohto Dohovoru ustanovuje ohrozené sťahovavé druhy. Zmluvné strany, ktoré sú areálovými štátmi niektorého sťahovavého druhu, ktorý je ohrozený vyhynutím v celom jeho areáli alebo v jeho významnej časti sa podpisom a ratifikáciou Dohovoru zaviazali k tomu, že vynasnažia:

- a) zachovať, a tam kde je to možné a vhodné, obnoviť tie stanovištia daného druhu, ktoré sú dôležité pre odstránenie nebezpečenstva vyhynutia daného druhu,
- b) predchádzať, odstraňovať, kompenzovať alebo minimalizovať nepriaznivé účinky činností alebo prekážky, ktoré vážne ohrozujú sťahovanie druhov, alebo mu bránia, a:
- c) v možnom a vhodnom rozsahu predchádzať, znižovať či regulovať vplyvy, ktoré ohrozujú alebo pravdepodobne budú ďalej ohrozovať daný druh, vrátane prísnej kontroly introdukcie nepôvodných druhov, alebo regulácie a odstraňovania už introdukovaných nepôvodných druhov.

Zmluvné strany dohovoru, ktoré sú areálovými štátmi sťahovavého druhu z tejto prílohy, podľa čl. 3 tohto Dohovoru zakážu lov jedincov patriacich k tomuto druhu, s presne vymedzenými výnimkami lovu pre vedecké účely, na podporu rozmnožovania alebo prežitia druhu, pre uspokojovanie potrieb tých, ktorí tradične používajú takéto lov na zabezpečenie svojho živobytia, alebo ak to vyžadujú mimoriadne okolnosti. Príloha č. I obsahuje zoznam 73 sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov, ktoré sú vážne ohrozené v celom svojom areáli výskytu, alebo v jeho podstatnej časti. Zaraďuje medzi tieto druhy **aj sokola červenonohého a dropa fúzatého**.

Príloha č. II ustanovuje zoznam sťahovavých druhov, ktoré majú byť predmetom dohôd. Upravuje zoznam druhov s nepriaznivým stavom prežitia a ktorých zachovanie a obhospodarovanie vyžaduje medzinárodné dohody a tiež tých, ktorým by významne prospela medzinárodná spolupráca prostredníctvom medzinárodnej dohody medzi jednotlivými štátmi, a to podľa čl. 4 tohto dohovoru.

Príloha č. II obsahuje rozsiahly zoznam sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov s nepriaznivým stavom prežitia, pre ktorých ochranu je vhodné a potrebné uzatvárať medzinárodné dohody. Drop fúzatý bol pôvodne v roku 1985 zaradený do zoznamu Prílohy č. II k tomu Dohovoru. Následne v roku 1994 bolo jeho zaradenie preklasifikované a bol zapísaný do zoznamu Prílohy č. I, ktorá poskytuje striktnejšiu druhovú ochranu.¹⁹³

¹⁹³ K tomu bližšie pozri: CMS. Species List (dostupné na webe: http://www.cms.int/en/species?field_species_class_tid=421; 11. 11. 2016, 11:37 hod.).

Povinnosti zmluvných strán, ku ktorým sa zaviazali prostredníctvom tohto dohovoru a ktoré sa vzťahujú na druhovú ochranu živočíchov vymedzených v tejto prílohe zahŕňajú:

- Strany uznávajú dôležitosť ochrany sťahovavých druhov a pre ochranu tých ohrozených sťahovavých druhov, pre ktoré sú areálovým štátom, uskutočnia všetky potrebné opatrenia k zachovaniu a ochrane týchto druhov a ich stanovišť. Tieto opatrenia uskutočnia buď samé, alebo v spolupráci s ostatnými areálovými štátmi.
- Strany pri plánovaní a uskutočňovaní svojich záujmov uznávajú, že je potrebné podniknúť také opatrenia, aby sa zabránilo ohrozeniu ďalších sťahovavých druhov.
- Strany budú spolupracovať pri výskume a tiež podporovať a propagovať výskum vo vzťahu k sťahovavým druhom živočíchov.
- Strany sa budú snažiť o zabezpečenie bezprostrednej ochrany vážne ohrozených sťahovavých druhov živočíchov uvedených v Prílohe I.
- V rámci medzinárodnej spolupráce sa budú snažiť o uzatvorenie dohôd o ochrane a starostlivosti vo vzťahu k sťahovavým druhom živočíchov uvedených v Prílohe II.

Transpozíciu a implementáciu záväzkov vyplývajúcich z tohto dohovoru zabezpečila Slovenská republika podľa názoru Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky prostredníctvom úpravy zákona č. 543/2002 Z. z.¹⁹⁴

Ďalším dohovorom v oblasti ochrany uvedených živočíšnych druhov je **Dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť** (*Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*). Uvedená zmluva je výsledkom dlhoročnej snahy európskych štátov o koordinovaný postup pri ochrane rastlín a živočíchov a ich prírodných stanovišť. Uvedený dohovor vznikol z podnetu Rady Európy a podpísaný bol počas 3. európskej konferencie ministrov životného prostredia v Berne 19. septembra 1979. Na základe uvedeného dôvodu sa odbornou verejnosťou zvykne označovať aj ako Bernský dohovor. Platnosť táto medzinárodná zmluva nadobudla 1. júna 1982. Cieľom úpravy uvedeného dohovoru je ochrana voľne žijúcich rastlín a živočíchov a ich prírodných stanovišť v Európe, osobitne tých, ktorých zachovanie vyžaduje spoluprácu niekoľkých štá-

¹⁹⁴ K tomu bližšie pozri: Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov (dostupné na webe: <https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/115; 11. 11. 2016, 11:34 hod.>).

tov, pričom osobitný dôraz sa kladie na ohrozené a zraniteľné druhy, vrátane ohrozených a zraniteľných sťahovavých druhov.

Samotný text Dohovoru zahŕňa 4 prílohy, ktoré obsahujú:

1. Zoznam 229 prísne chránených druhov rastlín, ktoré nesmú byť zámerné ničené alebo poškodzované; ochrana sa vzťahuje aj na stanovištia týchto rastlín.
2. Zoznam okolo 580 prísne chránených druhov živočíchov, ktoré nesmú byť zámerné poškodzované; ochrana sa vzťahuje aj na stanovištia týchto živočíchov.
3. Zoznam druhov živočíchov, ktoré môžu byť využívané za predpokladu, že využívanie je regulované a neohrozí populácie týchto živočíchov.
4. Zoznam zakázaných prostriedkov a metód odchyty a usmrcovania živočíchov.

Príloha č. II uvedeného dohovoru preto ustanovuje zoznam prísne chránených druhov živočíchov. **Všetky sokolovité druhy vtákov a rovnako aj všetky druhy dropa sú zahrnuté do tohto zoznamu.** Podľa čl. 4 a 6 tohto dohovoru každá zo zmluvných strán prijme vhodné a potrebné legislatívne a správne opatrenia na zabezpečenie osobitnej ochrany druhom fauny, uvedených v tejto prílohe a na to, aby bolo zabezpečené zachovanie ich stanovišť. Vo vzťahu k týmto druhom bude menovite zakázané:

- a) všetky spôsoby ich zámerného odchyty, držby a zámerného zabíjania,
- b) zámerné poškodzovať alebo ničiť miesta slúžiace na ich rozmnožovanie alebo odpočinok,
- c) zámerné vyrušovať faunu, predovšetkým v období rozmnožovania, odchovu mláďat a prezimovania, pokiaľ by išlo o vyrušovanie podstatné vo vzťahu k cieľom tohto Dohovoru,
- d) zámerné ničiť alebo zbierať vajčka týchto živočíchov alebo si ich ponechať, hoci prázdne,
- e) vnútroštátne obchodovať s týmito živočíchmi, živými alebo mŕtvymi, vrátane preparovaných živočíchov a ich akýmkoľvek ľahko rozoznateľnými časťami, alebo derivátmi, keď to prispeje k účinnosti ustanovení tohto článku (článok 4 a 6).

Zmluvné strany sa pristúpením k Dohovoru zaviazali k nasledovným činostiam:

- pri plánovaní a uskutočňovaní svojich záujmov zohľadniť ochranu voľne žijúcich organizmov a v tomto ohľade podporovať tiež výchovu a informovanosť verejnosti,

- prijať potrebné legislatívne a správne opatrenia na ochranu prírodných stanovišť, predovšetkým tých, ktoré sú významné pre sťahovavé druhy,
- venovať osobitnú pozornosť ohrozeným a vzácnym druhom, ktoré sú uvedené v prílohách Dohovoru.

Slovenská republika podpísala uvedený Dohovor 28. apríla 1994. Ratifikačnú listinu podpísal prezident Slovenskej republiky dňa 15. augusta 1996. Slovensko sa tak stalo členskou krajinou Dohovoru s účinnosťou od 1. januára 1997.¹⁹⁵

Už spomenutá Medzinárodná únia na ochranu prírody a prírodných zdrojov dala podnet aj k prijatiu **Dohovoru o biologickej diverzite**. Pripravila štúdiu zameranú na ochranu biologickej diverzity in-situ, pojednávajúcu zároveň o právach krajín, ktoré poskytujú biologické zdroje. Tieto by mali mať zabezpečený rovnocenný podiel na prínosoch, ktoré sú získavané z ich využívania. Štúdia bola predložená na posúdenie Riadiacej rade Programu OSN pre životné prostredie – tzv. UNEP alebo United Nations Environment Program – ktorá na jej základe na zasadaní v roku 1987 oficiálne uznala potrebu medzinárodne záväzného dohovoru a prevzala zodpovednosť za jeho prípravu. Text dohovoru bol prijatý dňa 22. mája 1992 v Nairobi. Dohovor bol otvorený na podpis na Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji UNCED 1992 v Rio de Janeiro a nadobudol platnosť 29. decembra 1993. Prijatím Dohovoru na konferencii OSN ako dokumentu medzinárodného práva sa dovŕšil proces vytvorenia zmluvy, ktorá vytvára právne zastrešenie obdobným dohovorom orientovaným na ochranu prírody vcelku, ochranu voľne žijúcich druhov rastlín a živočíchov a ochranu prírodných zdrojov. Dohovor však žiadnym ustanovením neruší tieto dohovory, ani sa s nimi neprekrýva, ani nevyjadruje nadradenosť. Svojím významom a postavením však zastrešuje mnohé problémové okruhy a vyjadruje k nim nový prístup najmä z hľadiska ich celosvetového významu. Súčasne dopĺňa tie problémové okruhy, ktoré sú mimoriadne citlivé a doteraz neriešené z hľadiska medzinárodného práva. Častokrát uvedené problémy nie sú riešené ani na vnútroštátnej úrovni. Z týchto dôvodov sa tento Dohovor chápe ako vrcholový dokument a jeho jednotlivé vecné a právne ciele vyplňajú „voľný“ priestor v starších medzinárodných zmluvách. Dohovor pokrýva široký rozsah problémov. V zásade sa však zameriava na tri hlavné oblasti. V prvom rade sa jeho pôsobnosť vzťahuje k ochrane biologickej diverzity. Ďalej sa predmet úpravy tohto dohovoru zameriava na trvalo udržateľné využívanie zložiek biologic-

¹⁹⁵ K tomu bližšie pozri: Dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť (dostupné na webe: <https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/174>; 11. 11. 2016, 12:54 hod.).

kej diverzity a v neposlednom rade sa vzťahuje na spravodlivé a rovnocenné rozdeľovanie prínosov z využívania genetických zdrojov vrátane primeraného prístupu ku genetickým zdrojom, vhodný prevod dôležitých technológií a zohľadňovanie všetkých práv na tieto zdroje a technológie s primeraným financovaním. Uvedený dohovor sa zakladá na princípe, že každý štát má právo využívať svoje vlastné biologické zdroje. Zároveň však pritom nesmie spôsobovať škody na životnom prostredí iných štátov. Uvedená zmluva ustanovuje tiež rámcové finančné pravidlá pre poskytovanie finančných zdrojov rozvojovým krajinám na pokrytie aspoň časti nákladov potrebných na plnenie záväzkov vyplývajúcich z tohto dohovoru. Práve v rozvojových krajinách sa totiž vyskytuje najväčšia rozmanitosť živej prírody a súčasne najväčší nedostatok financií na jej ochranu.¹⁹⁶

Záväzky vyplývajúce z európskeho práva

Smernica o ochrane vtáctva zaraďuje dropa fúzatého medzi živočíšne druhy uvedené v prílohe č. 1 tohto predpisu. Podľa jej čl. 4 ods. 1 druhy uvedené v prílohe 1 sú predmetom zvláštnych opatrení týkajúcich sa ochrany ich biotopov, aby sa zabezpečilo ich prežitie a rozmnožovanie v areáli ich rozšírení.

Účel týchto zvláštnych opatrení konkretizuje smernica o ochrane vtáctva v čl. 4 ods. 4, podľa ktorého podniknú členské štáty náležité kroky na zabránenie znečistenia alebo poškodzovania biotopov alebo akýchkoľvek rušivých vplyvov pôsobiacich na vtáctvo, pokiaľ by boli vážne vzhľadom na ciele tohto článku. Činnosť vykonaná žalobcom na jeho pozemkoch preto bola v rozpore s činnosťami zakázanými podľa čl. 5 smernice o ochrane vtáctva. V súlade s čl. 9 smernice o ochrane vtáctva nemôže členský štát udeliť výnimku zo zakázaných činností, pretože európske právo priznáva dropovi fúzatému zvláštnu ochranu podľa čl. 4 smernice o ochrane vtáctva. Uplatňovanie opatrení zo smernice o ochrane vtáctva nesmie podľa čl. 13 viesť k zhoršeniu súčasnej situácie ochrany vtáctva. Členský štát má zároveň v zmysle čl. 18 uvedenej smernice povinnosť prijať adekvátne správne opatrenia.

Trávnatý porast, na ktorom sa drop fúzatý vyskytoval, zaraďuje smernica o ochrane biotopov do skupiny biotopov vymenovaných vo svojej prílohe č. 1, bod 15.12, tzv. Atlantické a kontinentálne slané bažiny a lúky. Smernica o ochrane biotopov zároveň priznávala uvedeným pozemkom status

¹⁹⁶ K tomu bližšie pozri: Dohovor o biologickej diverzite (dostupné na webe: <https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/94>; 11. 11. 2016, 12:42 hod.).

prirodzeného biotopu európskeho významu podľa čl. 1 písm. c). Spôsob prišpievania členských štátov k rozvoju sústavy NATURA 2000 špecifikuje čl. 3 smernice na ochranu biotopov. Nájomná zmluva uzatvorená medzi Slovenskou republikou a vlastníkom pozemku bola preto zmluvným opatrením v zmysle čl. 6 smernice o ochrane biotopov. Smernica o ochrane biotopov nadväzuje v čl. 7 na zvláštnu ochranu vtáctva podľa čl. 4 ods. 1 a ods. 4 smernice o ochrane vtáctva.

Všetky uvedené záväzky z oboch smerníc vyjadrovali závažnosť verejného záujmu na ochrane dropa fúzatého a jeho prirodzeného biotopu na pozemkoch vo vlastníctve žalobcu. Spolu so smernicou na ochranu životného prostredia prostredníctvom trestného práva vytvárajú spomenuté dve smernice základný právny rámec pre aplikačnú prax nielen v oblasti verejnej správy, ale aj v rovine súdneho prieskumu týchto rozhodnutí.

Problém podľa nášho názoru nastal v odklone od environmentálnej problematiky. V uvedenom prípade orgány verejnej správy uplatnili administratívno-právne opatrenia na ochranu sústavy NATURA 2000. Napriek tomu ťažisko sporu medzi žalobcom a štátom ostalo zachované v rovine práva životného prostredia.

Na problémy eurokonformného výkladu v oblasti európskeho environmentálneho práva poukazuje aj L. Lavrysen. Súdny mali skúmať, či ich rozhodnutiami nedôjde k vzniku rozporu medzi vnútroštátnou právnou úpravou a záväzkami vyplývajúcimi z európskeho práva.¹⁹⁷

Preto uvádzame, že ak má členský štát pozitívny záväzok rozvíjať sústavu NATURA 2000, tak súd ako štátny orgán nemôže neprimerane znížiť sankciu za skutok spáchaný v rámci tejto sústavy, a to najmä za podmienky, že sankcia má oporu v transponovanom práve a vychádza zo spoľahlivo zisteného stavu veci. Takéto rozhodnutie potom ide proti samej podstate procesu implementácie.

Stret vlastníckeho práva žalobcu s právom na priaznivé životné prostredie

V prvom rade by som sa vyjadril k stretu dvoch spomenutých ústavne garantovaných práv. Keďže ústavnosť vytvára jadro zákonnosti, správny súd je taktiež povinný chrániť ústavnosť. Máme zato, že Krajský súd v Bratislave

¹⁹⁷ K tomu bližšie pozri: Lavrysen, L. Application of European environmental law by national courts. In: The impact of ECJ jurisprudence on environmental law. Budapest: Akaprint Kft. 2009, s. 137, ISBN 978-963-277-133-5.

moderáciou pokuty zo sumy 500.000,- Sk na sumu 50.000,- Sk uprednostnil vlastnícke právo žalobcu pred právom na priaznivé životné prostredie, nerozhodol ústavne konformným spôsobom, čím zároveň poprel právo na priaznivé životné prostredie.

Krajský súd v Bratislave je rovnako viazaný čl. 2 ods. 2 Ústavy. Obsah tohto článku je explicitným vyjadrením samej podstaty právneho štátu. Ak štátny orgán (teda aj súd) nepostupuje **spôsobom a v rozsahu**,¹⁹⁸ ktorý ustanoví zákon, porušuje primárnu bázu čl. 2 ods. 2 Ústavy, t. j. princíp právneho štátu.¹⁹⁹

Ďalším ústavne zakotveným korektívom, ktorým sa mal podľa môjho názoru Krajský súd v Bratislave spravovať je čl. 13 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky. **Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.** Krajský súd v Bratislave podľa môjho názoru nevidel stret práva na priaznivé životné prostredie, ktoré sa zároveň premieta aj do systému NATURA 2000, s vlastníckym právom. Moderovaním pokuty na sumu desaťkrát nižšiu poprel samú podstatu práva na priaznivé životné prostredie.

Z ustálenej rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky vyplýva, že rovnováha verejného a súkromného záujmu je dôležitým kritériom pre určovanie primeranosti obmedzenia každého základného práva alebo slobody. Zákonodarca preto musí hľadať takú právnu úpravu, ktorá dosiahne správnu proporciu medzi ústavnými hodnotami, a to základnými právami a slobodami fyzických osôb a efektívnym dosahovaním účelu špecifického zákona.²⁰⁰

Podľa môjho názoru sa Krajský súd v Bratislave od tejto argumentácie odchýlil a zdôraznil súkromný záujem vlastníka pozemku.

¹⁹⁸ Čím má podľa nášho názoru zákonodarca na mysli aj uplatnenie správnej, ale aj sudcovskej úvahy.

¹⁹⁹ K tomu pozri: Procházka, R. Lud a sudcovia v konštitučnej demokracii, Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 33, ISBN 978-807380-328-5.

²⁰⁰ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 15/03-39, zo dňa 11. 2. 2004.

SLOBODA PODNIKANIA

Právo podnikat' zahŕňa Ústava Slovenskej republiky medzi základné práva a slobody a chráni ho v piatom oddiele druhej hlavy Ústavy ako jedno z hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv. Právo podnikat' Ústava priznáva každej fyzickej osobe a považuje ho za ústavnú záruku slobody výkonu hospodárskej činnosti podľa uváženia jednotlivca. Právo podnikat' v súkromnom záujme Ústava chráni ako spôsob obživy jednotlivca. Zároveň touto zárukou zabezpečuje verejný záujem na rozvoji podnikania ako dôležitého prvku trhového hospodárstva. Toto právo priznáva osobám ako právny prostriedok rozvoja trhovej ekonomiky zaručenej čl. 55 ods. 1 Ústavy, podľa ktorého: „*Hospodárstvo Slovenskej republiky sa zakladá na princípoch sociálne a ekonomicky orientovanej trhovej ekonomiky.*“ Základom trhového hospodárstva a s ním spätéj hospodárskej súťaže je voľnosť vstupu na trh a rovnosť pravidiel správania na trhu pre všetkých účastníkov hospodárskej súťaže.²⁰¹ Súčasťou takto poskytnutej záruky nie je ochrana podnikateľa pred vstupom konkurenta do zvolenej hospodárskej činnosti ani záruka, že podnikateľ bude mať úspech vo svojej činnosti. Vstup na trh je súčasťou ústavou zaručeného práva podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť, pretože v trhovom hospodárstve je podstatné uplatnenie práva podľa čl. 35 ods. 1 Ústavy na trhu. Súdna judikatúra prijala záver, že uvedenému právu poskytuje Ústavou sprísnenú ochranu, pretože ústavodarca dovolil iba Národnej rade Slovenskej republiky, aby formou zákona upravila podmienky uplatnenia tohto práva.²⁰² Podľa súdnej judikatúry ale nemožno legitimizovať také legislatívne opatrenie alebo iný obmedzujúci zásah, ktoré úspech určitej skupiny podnikateľov alebo osôb uskutočňujúcich inú zárobkovú činnosť v zákonom vytvorenom konkurenčnom (trhovom) prostredí bez ústavne akceptovateľného dôvodu (cieľa) neodôvodnene sťažuje alebo dokonca priamo vylučuje v prospech úspechu inej skupiny podnikateľov alebo skupiny ďalších subjektov uskutočňujúcich inú zárobkovú činnosť. Znevýhodnené postavenie jednej skupiny podnikateľov nemôže štát ospravedlňovať napr. ochranou fiškálnych záujmov obcí a vyšších územných celkov. Účelom zákonnej úpravy

²⁰¹ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 10/2001 zo dňa 27. apríla 2001.

²⁰² K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 70/97 zo dňa 16. júna 1998.

transponujúcej požiadavky slobody podnikania nemôže byť uspokojenie či ochrana fiškálnych záujmov obcí a vyšších územných celkov, ale zabezpečenie právnej rovnosti, dostupnosti a čo najvyššej kvality poskytovania služieb, alebo tovarov. Podnikateľská alebo iná zárobková činnosť stráca svoju podstatu a zmysel, ak zákonom ustanovený mechanizmus určitej skupine podnikateľov reálne neumožňuje získať „*vlastnú klientelu*“. Neprimerané obmedzenie prístupu konkrétnej skupiny podnikateľov k hlavnému predmetu ich hospodárskej činnosti, ktoré svojimi dôsledkami zasahuje do podstaty ich práva na podnikanie, resp. práva na uskutočňovanie inej zárobkovej činnosti garantovaného čl. 35 ods. 1 Ústavy a ktoré nie je ospravedlnené žiadnym legitímnym cieľom, zakladá rozor s uvedenou ústavnou zárukou.²⁰³ Postup orgánu verejnej moci, ktorý nedodrží zákonom ustanovené pravidlá určenia podmienok regulácie, môže mať za následok porušenie základného práva zaručeného čl. 35 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 13 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky.²⁰⁴ Zásahom do tohto základného práva je aj ustanovenie medzi základného práva bez zákonom predvídaného upravenia špecifického okruhu spoločenských vzťahov týkajúcich sa regulácie cien (nevydanie všeobecne záväzného právneho predpisu stanovujúceho pravidlá regulácie).²⁰⁵ K porušeniu uvedeného základného práva však nemôže dôjsť postupom a rozhodnutím orgánu verejnej moci, ktorým tento uplatní svoju právomoc spôsobom, ktorý zákon umožňuje.²⁰⁶

Prístup slovenskej a českej súdnej judikatúry k stretu práva na podnikania s právom na priaznivé životné prostredie

Stret práva na priaznivé životné prostredie so súkromnými záujmami adrešátov verejnej moci – t. j. aj pri realizácii slobody podnikania – dokumentuje viacero rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Treba však pove-

²⁰³ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 13/09 zo dňa 18. mája 2010.

²⁰⁴ Podľa čl. 13 ods. 1 písm. a) Ústavy: „(1) Povinnosti možno ukladať ... a) zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach...“.

²⁰⁵ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 95/03 zo dňa 7. júla 2006.

²⁰⁶ K tomu bližšie pozri: Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 218/07 zo dňa 4. októbra 2007.

dať, že súdna judikatúra síce poukazuje na existenciu práva na priaznivé životné prostredie, avšak fakticky skôr „ekologizuje“ iné Ústavou zaručené práva, napr. právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 2 Ústavy.²⁰⁷ Vychádza pri tom z ústavného príkazu zakotveného v čl. 152 ods. 4 Ústavy, podľa ktorého „výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou. Príkladom je súdny prieskum rozhodnutia o povolení vodnej stavby podľa § 26²⁰⁸ v spojení s § 52²⁰⁹ zákona č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej

²⁰⁷ Podľa čl. 46 ods. 2 Ústavy: „Kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd.“

²⁰⁸ Podľa § 26 ods. 1, 2 a 3 zákona č. 364/2004 Z. z. „(1) Povolenie orgánu štátnej vodnej správy sa vyžaduje na uskutočnenie, zmenu alebo na odstránenie vodnej stavby. Stavebné úpravy na vodnej stavbe možno uskutočňovať na základe povolenia alebo ohlásenia orgánu štátnej vodnej správy. Na uskutočnenie jednoduchého vodného zariadenia sa nevyžaduje povolenie ani ohlásenie orgánu štátnej vodnej správy. ... (2) V povolení na vodné stavby orgán štátnej vodnej správy určí záväzné podmienky na uskutočnenie stavby a užívanie stavby. ... (3) Pri vodných stavbách má orgán štátnej vodnej správy pôsobnosť stavebného úradu podľa osobitného predpisu³³) s výnimkou pôsobnosti vo veciach územného rozhodovania a vyvlastnenia. Orgán štátnej vodnej správy, ktorý je príslušný na povolenie vodnej stavby, rozhoduje aj o užívaní stavby vydaním kolaudačného rozhodnutia.“

²⁰⁹ Podľa § 52 zákona č. 364/2004 Z. z. „(1) Vodnými stavbami sú stavby, prípadne ich časti, ktoré umožňujú osobitné užívanie vôd alebo iné nakladanie s vodami. Vodnými stavbami sú najmä ... a) stavby, ktorými sa upravuje, mení alebo zriaďuje koryto, vrátane terénnych úprav s tým spojených, b) stavby na ochranu pred povodňami, c) priehrady, vodné nádrže, rybníky, hate, hrádze a iné stavby potrebné na nakladanie s vodami, d) studne, stavby vodovodných potrubí, vodovodov a ďalšie vodárenské objekty samostatne slúžiace na účely zásobovania vodou, e) stavby stôk, stokové siete vrátane objektov na nich, čistiarne odpadových vôd a iné stavby určené na zneškodňovanie odpadových vôd a osobitných vôd a na ich vypúšťanie do povrchových vôd, podzemných vôd alebo do banských vôd a stavby určené na predchádzajúce čistenie odpadových vôd pred ich vypúšťaním do verejnej kanalizácie, f) hydromelioračné stavby na zavlažovanie a odvodňovanie pozemkov a na ochranu pozemkov pred vodnou eróziou, g) stavby, ktoré sa zriaďujú na plavebné účely v korytách alebo v iných vodných útvaroch, h) stavby umožňujúce využívanie vôd najmä na hromadnú rekreáciu a vodné športy, i) odkaliská vytvorené hrádzovým systémom, na ktoré sa odpad ukladá hydraulickým spôsobom, j) vodovodné prípojky, ak ... 1. slúžia na dodávku vody do priemyselných stavieb a poľnohospodárskych stavieb, ... 2. slúžia na zásobovanie skupiny stavieb, ak to vyžaduje vlastný systém rozvodných potrubí, ... 3. sú zriadené k stavbe, pre ktorú je zhotovené zariadenie na zvýšenie tlaku vody, ... 4. sú dlhšie ako 100 m a dodávajú vodu s denným priemerným množstvom väčším ako 0,5 l za sekundu, ... k) kanalizačné prípojky do verejnej kanalizácie, ak ... 1. slúžia na vypúšťanie odpadových vôd z priemyselných stavieb a z poľnohospodárskych stavieb, ... 2. slúžia na odvádzanie odpadových vôd z areálu alebo zo skupiny stavieb, ak to vyžaduje samostatnú stokovú sieť, ... 3. slúžia na vypúšťanie odpadových vôd do verejnej kanalizácie, ktoré vyžadujú ich predchádzajúce čistenie, ... 4. sú dlhšie ako 100 m a majú

národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon) (ďalej ako zákon č. 364/2004 Z. z.). Vodná stavba podľa slovenskej súdnej judikatúry svojou podstatou vždy zasahuje do ústavného práva jednotlivca na priaznivé životné prostredie. Zároveň vodná stavba zasahuje do uvedenej ústavne vyjadrenej hodnoty aj vďaka svojmu bezprostrednému umiestneniu, z ktorého vyplýva dopad na vodný ekosystém. Zasahuje preto do veľmi významnej zložky životného prostredia. Rovnaké závery s odkazom na judikatúru Najvyššieho správneho súdu Českej republiky presadzuje aj česká právna veda.²¹⁰ Navyše, pokiaľ je uvedenou vodnou stavbou malá vodná elektrárň, stavebník takejto stavby realizuje okrem vlastníckej slobody aj svoju slobodu podnikania.²¹² Právo na priaznivé životné prostredie zaradil ústavodarca do druhej hlavy Ústavy označenej ako Základné práva a slobody. Z tohto dôvodu preto slovenská súdna judikatúra používa záruku vyjadrenú v práve na priaznivé životné prostredie ako výkladové pravidlo pri aplikácii čl. 46 ods. 2 Ústavy. Rozhodnutia orgánov verejnej moci k uvedeným zámerom preto musia zohľadňovať aj možné zásahy do základných práv a slobôd. Premietnutie ústavne vyjadrenej požiadavky – záujmu na zachovaní priaznivého životného prostredia – vidí slovenská súdna judikatúra predovšetkým v zákone č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí (ďalej ako „zákon č. 17/1992 Zb.“). Tento zákon upravuje pojem životné prostredie v § 2.²¹³ Zákon č. 17/1992 Zb. preto zastáva významné miesto medzi právnymi pred-

vnútorný priemer väčší ako 20 cm. ... (2) V prípade pochybností, či ide o vodnú stavbu alebo jej súčasť, rozhodne orgán štátnej vodnej správy.“

²¹⁰ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky zo dňa 24. 11. 2009, sp. zn. 1 As 89/2008-80.

²¹¹ Porovnaj: Židek, D. Voda v procesech veřejního stavebního práva. In: Průchová, I., Hanák, J. a kol. Voda v právních vztazích. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta., 2014. s. 24–25. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, č. 481.

²¹² Podľa § 3 písm. a) bod. 1 zákona č. 251/2012 Z. z. o energetike a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon č. 251/2012 Z. Z.“) „Na účely tohto zákona sa rozumie ... a) všeobecne ... 1. podnikom osoba, ktorá podniká v energetike ...“ Podľa § 3 písm. b) body 1. a 5. „Na účely tohto zákona sa rozumie ... b) v elektroenergetike ... 1. výrobcom elektriny osoba, ktorá má oprávnenie na výrobu elektriny podľa tohto zákona, ... 5. elektroenergetickým podnikom osoba, ktorá vykonáva najmenej jednu z činností výroba elektriny, prenos elektriny, distribúcia elektriny, dodávka elektriny alebo nákup elektriny na účel ďalšieho predaja elektriny a ktorá je v súvislosti s týmito činnosťami zodpovedná za obchodné úlohy, technické úlohy alebo údržbu; elektroenergetickým podnikom nie je koncový odberateľ elektriny.“

²¹³ Podľa § 2 zákona č. 17/1992 Zb. „Životným prostredím je všetko, čo vytvára prirodzené podmienky existencie organizmov vrátane človeka a je predpokladom ich ďalšieho vývoja. Jeho zložkami sú najmä ovzdušie, voda, horniny, pôda, organizmy.“

pismi vykonávajúcimi požiadavky práva na priaznivé životné prostredie.²¹⁴ Zákon č. 364/2004 Z. z. následne zaujíma miesto osobitného predpisu vo vzťahu k tomuto zákonu, pretože sa zameriava na všestrannú ochranu vôd na území Slovenskej republiky.²¹⁵

Súdna judikatúra sa preto vyjadruje k vzťahu životného prostredia a súkromného záujmu pri nakladaní s rôznymi ľudskými benefíciami. Podľa § 17 ods. 1 zákona č. 17/1992 Zb. „Každý je povinný, predovšetkým opatreniami priamo pri zdroji, predchádzať znečisťovaniu alebo poškodzovaniu životného prostredia a minimalizovať nepriaznivé dôsledky svojej činnosti na životné prostredie.“ Zákonodarca takto na jednej strane vymedzil povinnosť jednotlivca formulovanú ako generálnu prevenciu („a priori“) v zmysle ústavného čl. 44 ods. 2 a 3 a čl. 20 ods. 3 posledná veta. Verejný záujem na ochrane životného prostredia **prevyšuje** súkromný záujem založený na výhodách dosahovaných pri nakladaní s predmetom vlastníckeho práva, t. j. aj pri realizovaní slobody podnikania. Zákonodarca súčasne zakotvil uvedenú povinnosť ako generálny prostriedok nápravy („a posteriori“) proti zhoršovaniu úrovne životného prostredia bez ohľadu na vnútorný postoj jednotlivca k následkom k svojmu správaniu. Na strane druhej zákonodarca neustanovil podmienky, ktoré by správanie jednotlivca k životnému prostrediu ospravedlňovali vo vzťahu k samotným negatívnym následkom. Týmto spôsobom slovenský právny poriadok založil objektívnu zodpovednosť jednotlivca za priaznivý stav životného prostredia bez pripustenia liberačných dôvodov.²¹⁶

Uvedený názor rozvíja súdna judikatúra podrobnejšie napr. vo vzťahu k ochrane prírody a krajiny. „S prihliadnutím na čl. 44 Ústavy Slovenskej republiky a § 17 ods. 1 zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí pre Najvyšší súd vyplýva záver, že verejný záujem na ochrane životného prostredia ako základného predpokladu existencie ľudskej bytosti je mimoriadny a preto právny

²¹⁴ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. júna 2010, sp. zn. 5 Sžp/106/2009.

²¹⁵ Podľa § 1 zákona č. 364/2004 Z. z. „(2) Tento zákon vytvára podmienky na ... a) všestrannú ochranu vôd vrátane vodných ekosystémov a od vôd priamo závislých ekosystémov^{1b)} v krajine, ... b) zachovanie alebo zlepšovanie stavu vôd, ... c) účelné, hospodárne a trvalo udržateľné využívanie vôd, ... d) manažment povodí a zlepšenie kvality životného prostredia a jeho zložiek, ... e) znižovanie nepriaznivých účinkov povodní a sucha, ... f) zabezpečenie funkcií vodných tokov, ... g) bezpečnosť vodných stavieb, ... (3) Tento zákon upravuje práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb k vodám a nehnuteľnostiam, ktoré s nimi súvisia pri ich ochrane, účelnom a hospodárnom využívaní, oprávnenia a povinnosti orgánov štátnej vodnej správy a zodpovednosť za porušenie povinností podľa tohto zákona.“

²¹⁶ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Sžp 1/2008 zo dňa 4. decembra 2008.

poriadok Slovenskej republiky mu venuje zvýšenú pozornosť a v prípade stretu tohto verejného záujmu s výkonom niektorých práv jednotlivcom je na základe uvedeného prípustné výkon týchto práv obmedziť. Toto je najmä evidentné v prípade stretu verejného záujmu na ochrane životného prostredia a súkromných práv, ktorým je napríklad vlastnícke právo, ktorých obsah (čl. 20) a zvýšená ochrana v správnom súdnictve (čl. 46 ods. 2 veta druhá) sú zakotvené priamo v Ústave Slovenskej republiky. Potom je celkom prirodzené, že zákonodarca prostredníctvom § 4 ods. 1 zákona č. 543/2002 Z. z. zakotvil všeobecnú prevenčnú povinnosť nielen štátu, ale aj jednotlivcov, aby vzhľadom na zachovanie zdravého životného prostredia prispôsobili vykonávanie svojich činností tak, aby nedošlo k poškodeniu životného prostredia alebo jeho zložiek, a ďalej v špeciálnych ustanoveniach, ktorým je napríklad § 61 ods. 1 vete prvá zák. č. 543/2002 Z. z. ako aj § 3 ods. 1 písm. c) zákona č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy túto prevenčnú povinnosť bližšie rozviadol pre podmienky výkonu vlastníckeho práva alebo užívania poľnohospodárskej pôdy.²¹⁷

Do skupiny osobitných zákonov, ktoré si nielen osvojili všeobecnú prevenčnú povinnosť štátu a jednotlivcov, aby vzhľadom na zachovanie zdravého životného prostredia prispôsobili vykonávanie svojich činností tak, aby nedošlo k poškodeniu životného prostredia alebo jeho zložiek, patrí nado všetky pochybnosti zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) (ďalej ako „zákon č. 50/1976 Zb.“).²¹⁸ Viaceré ustanovenia tohto zákona kladú nezanedbateľný a významný dôraz na úlohu ochrany a zveľaďovania životného prostredia v procese územného plánovania a stavebného konania.²¹⁹ Na základe toho prijala súdna judikatúra

²¹⁷ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Sžp 2/2008 zo dňa 4. decembra 2008.

²¹⁸ Napr. podľa § 139 ods. 1. písm. c) zákona č. 50/1976 Zb. „(1) Pod pojmom ‚iné práva k pozemkom a stavbám‘ použitým v spojení ‚vlastnícke alebo iné práva k pozemkom a stavbám na nich‘ sa podľa povahy prípadu rozumie ... c) právo vyplývajúce z iných právnych predpisov.

²¹⁹ Napr. podľa § 1 ods. 2 zákona č. 50/1976 Zb. „Územné plánovanie vytvára predpoklady pre trvalý súlad všetkých činností v území s osobitným zreteľom na starostlivosť o životné prostredie, dosiahnutie ekologickej rovnováhy a zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja, na šetrné využívanie prírodných zdrojov a na zachovanie prírodných, civilizačných a kultúrnych hodnôt.“ Alebo podľa § 2 ods. 1 písm. j) zákona č. 50/1976 Zb. „(1) Územné plánovanie zahŕňa tieto úlohy a činnosti: ... j) navrhuje územno-technické a organizačné opatrenia nevyhnutné na zlepšenie životného prostredia, dosiahnutie ekologickej stability a zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja.“ Rovnako aj podľa § 6 ods. 1 zákona č. 50/1976 Zb. „Územná prognóza rieši možnosti dlhodobého priestorového usporiadania a funkčného využívania územia. Spracúva sa na základe rozboru a hodnotenia územno-technických podmienok, environmentálnych podmienok, ekonomických podmienok a sociálnych podmienok územia,

ustálený záver, že napr. rozhodnutie týkajúce sa stavebného povolenia vodnej stavby môže byť z titulu tvrdeného zásahu do základného práva jednotlivca na priaznivé životné prostredie, podrobené v zmysle čl. 46 ods. 2 Ústavy napriek zákonnej výluke súdnemu prieskumu v správnom súdnictve.²²⁰

Vzťah práva na priaznivé životné prostredie a slobody podnikania v slovenskej právnej úprave vyjadruje aj zákon č. 39/2013 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon č. 39/2013 Z. z.“), ktorý s účinnosťou od 15. marca 2013 nahradil zákon č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Ďalej ako „zákon č. 245/2003 Z. z.“). V súvislosti s uvedenými zákonmi – najmä so zákonom č. 245/2003 Z. z., sa súdna judikatúra vyjadrovala k vylúčeniu odkladného účinku odvolania proti prvostupňovému rozhodnutiu o integrovanom povolení a súčasne o stavebnom povolení na realizáciu skládky odpadov pri meste Pezinok. V uvedenom prípade sa mesto, ako žalobca, domáhalo zrušenia rozhodnutia o vylúčení odkladného účinku odvolania proti uvedenému rozhodnutiu na Krajskom súde v Bratislave. Krajský súd Bratislava však rozhodnutie o vylúčení odkladného účinku posúdil ako rozhodnutie procesnej povahy a konanie zastavil.²²¹ Mesto Pezinok

ako aj na základe rozboru a hodnotenia územného systému ekologickej stability, tendencií územného rozvoja a starostlivosti o životné prostredie.“ Taktiež v zmysle § 9 ods. 2 písm. c) zákona č. 50/1976 Zb. „(2) Konceptia územného rozvoja Slovenska ustanovuje najmä ... c) zásady usmerňovania územného rozvoja s cieľom utvárať rovnocenné životné podmienky na celom území Slovenskej republiky a vytvárať územné predpoklady na zlepšenie životného prostredia, zabezpečenie ekologickej stability, zachovanie kultúrno-historického dedičstva a pre trvalo udržateľný rozvoj.“ V súlade s § 35 ods. 2 zákona č. 50/1976 Zb. „(2) Ak predložený návrh neposkytuje dostatočný podklad pre posúdenie umiestnenia navrhovanej stavby alebo iného opatrenia v území (§ 32), najmä vplyvov na životné prostredie, vyzve stavebný úrad navrhovateľa, aby návrh v primeranej lehote doplnil potrebnými údajmi alebo podkladmi, a upozorní ho, že inak územné konanie zastaví. Ak navrhovateľ nedoplní návrh na vydanie územného rozhodnutia požadovaným spôsobom v určenej lehote, stavebný úrad územné konanie zastaví.“ Rovnako aj podľa § 39a ods. 2 písm. a) zákona č. 50/1976 Zb. „(2) V podmienkach na umiestnenie stavby sa určia požiadavky ... a) na ochranu prírody a krajiny a na zabezpečenie starostlivosti o životné prostredie ...“

²²⁰ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. júna 2010, sp. zn. 5 Sžp/106/2009.

²²¹ Podľa § 248 zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok (ďalej ako „zákon č. 99/1963 Zb.“) „Súdy nepreskúmajú ... a) rozhodnutia správnych orgánov predbežnej povahy a procesné rozhodnutia týkajúce sa vedenia konania, ... b) rozhodnutia, ktorých vydanie závisí výlučne od posúdenia zdravotného stavu osôb alebo technického stavu vecí, ak samy osebe neznamenajú právnu prekážku výkonu povolania, zamestnania alebo podnikateľskej alebo inej hospodárskej činnosti, ... c) rozhodnutia o nepriznaní alebo odňatí odbornej spôsobilosti

sa preto obrátilo s odvolaním proti uvedenému rozhodnutiu Krajského súdu v Bratislave na Najvyšší súd Slovenskej republiky, ktorý dospel k opačnému záveru. Súdna judikatúra podala výklad k § 244 ods. 1 zákona č. 99/1963 Zb., ktorý zakotvuje súdny prieskum rozhodnutí a postupov orgánov verejnej správy.²²² V súlade s judikatúrou sa takýto prieskum vzťahuje na také rozhodnutia a im predchádzajúce konania, ktorých účinky reálne a skutočne zasahujú do veľkého množstva hmotných a procesných práv a povinností jednotlivcov nielen v čase podania žaloby, ale aj počas súdneho konania samotného. Týmto spôsobom právna úprava podľa súdnej judikatúry transponuje ústavné právo jednotlivca na súdnu ochranu proti nezákonným rozhodnutiam a postupom verejnej správy, ktoré je zakotvené v čl. 46 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.²²³ Súdna judikatúra teda na jednej strane poukazuje na zásadu hospodárnosti a efektívnosti ochrany práv jednotlivca, ktorá vyplýva z Ústavy Slovenskej republiky, a ktorá sa premieta do možnosti vyňatia niektorých správnych rozhodnutí zo súdneho prieskumu. Na druhej strane však zároveň argumentuje obsahom úpravy čl. 46 ods. Ústavy. Súdna ochrana sa preto nemusí vzťahovať na všetky rozhodnutia orgánov verejnej správy, pri aplikácii § 248 zákona č. 99/1963 Zb. však musí správny súd posúdiť, či uvedeným rozhodnutím orgán verejnej správy nezasiahol do ústavne zaručeného práva. Previazanosť uvedeného prístupu súdnej judikatúry s právom na priaznivé životné prostredie a slobodu podnikania sa podľa nášho názoru prejavuje v tom, že v danom prípade Najvyšší súd Slovenskej republiky priznal právu na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky ekologický rozmer. Najvyšší súd Slovenskej republiky na jednej strane prijal záver o tom, že rozhodnutia napadnuté mestom Pezinok má jednoznačne procesnú povahu a jeho sledovaným predmetom je vylúčenie odkladného

právnickým osobám alebo fyzickým osobám, ak samy osebe neznamenajú právnu prekážku výkonu povolania alebo zamestnania, ... d) rozhodnutia správnych orgánov, ktorých preskúmanie vylučujú osobitné zákony.“ Podľa § 250d ods. 3 zákona č. 99/1963 Zb. „*Súd uznesením konanie zastaví, ak sa žaloba podala oneskorene, ak ju podala neoprávnená osoba, ak smeruje proti rozhodnutiu, ktoré nemôže byť predmetom preskúmavania súdom, ak žalobca neodstránil vady žaloby, ktorých odstránenie súd nariadil a ktoré bránia vecnému vybaveniu žaloby, alebo ak žalobca nie je zastúpený podľa § 250a alebo ak žaloba bola vzatá späť (§ 250h ods. 2). Odvolanie proti uzneseniu je prípustné.“*

²²² Podľa § 244 ods. 1 zákona č. 99/1963 Zb. „*V správnom súdnictve preskúmajú sudy na základe žalôb alebo opravných prostriedkov zákonnosť rozhodnutí a postupov orgánov verejnej správy.“*

²²³ Podľa § 51 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky „*Domáhať sa práv uvedených v čl. 35, 36, 37 ods. 4, čl. 38 až 42 a čl. 44 až 46 tejto ústavy sa možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.“*

účinku odvolania správnym orgánom ako dôsledok aplikácie jeho právomoci v prebiehajúcom správnom konaní.²²⁴ Mesto Pezinok navyše spoločne so žalobou žiadalo o odklad vykonateľnosti rozhodnutia vydaného podľa zákona č. 99/1963 Zb.²²⁵ Avšak Krajský súd v Bratislave nevenoval dostatočnú pozornosť inštitútu predbežnej vykonateľnosti rozhodnutia, v konkrétnej veci účinkom stavebného povolenia, ktoré umožňovalo stavebníkovi začať s realizáciou rozhodnutím povolenej stavby. V čom je uvedené rozhodnutie zásadné? V oboch ustanoveniach spomenutých právnych predpisov, t. j. zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) a zákona č. 99/1963 Zb. týkajúcich sa vylúčenia odkladného účinku odvolania v správnom konaní a návrh na odklad vykonateľnosti rozhodnutia po podaní správnej žaloby, videla súdna judikatúra premietnutia ústavne zaručenej hodnoty – záujmu na zachovaní priaznivého životného prostredia. § 55 ods. 2 správneho poriadku ustanovuje „*že odkladom výkonu rozhodnutia utrpí účastník konania alebo niekto iný nenahraditeľnú ujmu*“. § 250c ods. 1 zákona č. 99/1963 Zb. ustanovuje „*ak by okamžitým výkonom napadnutého rozhodnutia hrozila závažná ujma*.“ V danom prípade správny orgán videl vo vylúčení odkladného účinku odvolania ochranu realizácie slobody podnikania a vlastníckej slobody. Avšak Najvyšší súd Slovenskej republiky poukázal na závažnú ujmu, ktorá mohla hroziť životnému prostrediu. Poukázal preto na skutočnosť, že začatie výstavby tejto skládky počas odvolacieho konania, ktoré jediné je spôsobilé identifikovať, eliminovať alebo napraviť právne nedostatky predchádzajúceho správneho konania, môže spôsobiť nenahraditeľnú ujmu na životnom prostredí a ujmu na zdraví obyvateľov mesta. Správny orgán si preto pri aplikácii uvedeného inštitútu neuvedomil existenciu stretu viacerých ústavne zaručených práv – na jednej strane stojacej slobody podnikania a vlastníckej slobody a na strane druhej práva na priaznivé životné prostredie a práva na súdnu ochranu. Limitom aplikácie slobody podnika-

²²⁴ Podľa § 55 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) „(1) *Pokiaľ osobitný zákon neustanovuje inak, včas podané odvolanie má odkladný účinok. ... (2) Ak to vyžaduje naliehavý všeobecný záujem alebo ak je nebezpečenstvo, že odkladom výkonu rozhodnutia utrpí účastník konania alebo niekto iný nenahraditeľnú ujmu, môže správny orgán odkladný účinok vylúčiť; naliehavosť treba riadne odôvodniť. Odkladný účinok nemožno vylúčiť, ak tak ustanovuje osobitný zákon. ... (3) Proti rozhodnutiu o vylúčení odkladného účinku sa nemožno odvolať.*“

²²⁵ Podľa § 250c zákona č. 99/1963 Zb. „(1) *Žaloba nemá odkladný účinok na vykonateľnosť rozhodnutia správneho orgánu, pokiaľ osobitný zákon neustanovuje niečo iné. Na žiadosť účastníka môže predseda senátu uznesením vykonateľnosť rozhodnutia odložiť, ak by okamžitým výkonom napadnutého rozhodnutia hrozila závažná ujma. Ak predseda senátu nevyhovie žiadosti, upovedomí o tom účastníka.*“

nia v danom prípade bola práve interpretácia § 55 ods. 2 správneho poriadku a v ňom obsiahnutého vyjadrenia „*že odkladom výkonu rozhodnutia utrpí účastník konania alebo niekto iný nenahraditeľnú ujmu*“. Najvyšší súd Slovenskej republiky vychádzal zo skutočnosti, že mesto bolo v danom prípade oprávnené obhajovať záujmy svojich obyvateľov. Uvedené oprávnenie mu vyplývalo z vtedy platného a účinného zákona č. 245/2003 Z. z.²²⁶ v spojení s § 1 ods. 2 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení (ďalej ako zákon SNR č. 369/1990 Zb.).²²⁷ V súčasnosti mestám alebo obciam toto oprávnenie vyplýva z § 9 ods. 1 písm. a) zákona č. 39/2013 Z. z.²²⁸ Najvyšší súd Slovenskej republiky videl v uvedených ustanoveniach premietnutie požiadavky podľa čl. 44 ods. 1 Ústavy, podľa ktorého „*Každý má právo na priaznivé životné prostredie*“. Toto právo je vzhľadom na systematiku ústavy zaradené do jej Druhej hlavy označenej ako Základné práva a slobody. V danom prípade preto interpretoval uvedené záruky s právom na preskúmanie rozhodnutia orgánu verejnej správy nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom a postavil uvedené záruky ako protipól slobode podnikania.²²⁹

V inom prípade sa vyjadril Ústavný súd Českej republiky k obmedzeniu slobody podnikania prostredníctvom čl. VII všeobecne záväznej vyhlášky štatutárneho mesta Liberec č. 3/2009 o verejnom poriadku,²³⁰ a to zákazom pochôdzkového predaja v mestskej pamiatkovej zóne. Štatutárne mesto Liberec v konaní pred Ústavným súdom Českej republiky tvrdilo, že všeobecne záväznú vyhlášku prijalo preto, aby umožnilo pokojné súžitie osôb na verejnom priestranstve v mestskej pamiatkovej zóne pri zachovaní a rešpektovaní subjektívnych práv a možnosti ich realizácie. Mesto argumentovalo

²²⁶ Podľa § 10 ods. 2 zákona č. 245/2003 Z. z. „*Účastníkom konania je obec, v ktorej je povolená prevádzka umiestnená alebo podľa územného plánu alebo územného rozhodnutia má byť umiestnená.*“

²²⁷ Podľa § 1 ods. 2 zákona SNR č. 369/1990 Zb. „*Základnou úlohou obce pri výkone samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o potreby jej obyvateľov. Obci pri výkone samosprávy možno ukladať povinnosti a obmedzenia len zákonom a na základe medzinárodnej zmluvy.*“

²²⁸ Podľa § 9 ods. 1 písm. a) zákona č. 39/2013 Z. z. „*(1) Účastníkom konania okrem účastníkov konania podľa všeobecného predpisu o správnom konaní je aj ... a) obec, v ktorej je povolená prevádzka umiestnená alebo podľa územného plánu alebo územného rozhodnutia má byť umiestnená, ...*“

²²⁹ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 4. novembra 2008, sp. zn. 5 Sžp 5/2008.

²³⁰ Podľa § 7 ods. 1 písm. a) zákona č. 39/2013 Z. z. „*V zájmu zachovania verejného poriadku, zdraví a bezpečnosti občanů a návštevníků města Liberec je v městské památkové zóně na veřejném prostranství zakázáno formou pochůzkového prodeje nabízet a prodávat výrobky a nabízet a poskytovat služby.*“

predovšetkým nedotknuteľnosťou a súkromím a nedotknuteľnosťou osoby, ochranou majetku a zdravia osôb, ale aj právom na priaznivé životné prostredie a právom na prístup ku kultúrnemu bohatstvu a kultúrnemu dedičstvu. Mesto tvrdilo, že nemalo záujem zasahovať do predaja tovaru, ale len ustanoviť povinnosti s cieľom zabezpečiť verejný poriadok. Poskytovanie služieb a uvedený predaj ohrozovali podľa mesta verejný poriadok. Napadnuté ustanovenie vyhlášky podľa mesta nesuplovalo zákonnú úpravu podmienok podnikania, pretože malo za cieľ ochranu verejného poriadku a mesto podľa svojho názoru neporušilo týmto opatrením ani princíp proporcionality, pretože zákaz obmedzilo výhradne na oblasť mestskej pamiatkovej zóny. Opačný názor zastávalo ale Ministerstvo vnútra Českej republiky, pretože mesto vydalo vyhlášku pri použití svojej originárnej právomoci, na čo ale nebolo zákonom splnomocnené a prekročilo tak rámec svojho zákonného oprávnenia. Ústavný súd Českej republiky pri posudzovaní uvedeného prípadu skúmal oprávnenia obcí ustanovené českým právnym poriadkom. Vychádzal pritom aj z § 18 ods. 1 zákona č. 455/1991 Sb. o živnostenskom podnikaní, podľa ktorého môže obec v prenesenej pôsobnosti vydať trhový poriadok formou nariadenia obce. Pokiaľ tento zákon oprávňuje obec, aby prostredníctvom trhového poriadku regulovala vymedzené skutočnosti pri predaji tovaru mimo prevádzku, t. j. ustanovila konkrétne, miestnym pomerom priliehavé a účelne zákazy a podmienky), potom možnosť uvedenej regulácie nie je samoučelným obmedzením základného ľudského práva na podnikanie, zaručeného v čl. 26 ods. 1 Listiny. Takéto obmedzenie má slúžiť a prispievať ku kultúre podnikateľskej činnosti a k zaisteniu verejného poriadku v obci. Mesto preto pri prijímaní opatrenia nedodržalo zákonom ustanovenú formu zásahu do slobody podnikania a neriadilo sa zákonným príkazom, že všeobecný zákaz predaja a poskytovania služieb nie je možný. Právo podnikat' a vykonávať inú hospodársku činnosť podľa čl. 26 ods. 1 Listiny môže byť síce zákonom obmedzene, avšak pokiaľ taká regulácia vybočuje z medzí zákonného splnomocnenia, súdna judikatúra ju považuje za zásah do ústavne zaručeného práva podnikat'. Okrem toho každý zákaz, ktorý priamo či sprostredkovanne vedie k zúženiu základných práv a slobôd, musí šetriť ich podstatu a zmysel. Pokiaľ zákon explicitne ustanoví medze a podmienky základného práva či slobody, nemôže, a to za žiadnych okolností, nad tento rámec zužovať normatívny predpis nižšej právnej sily. To ale neznamená, že by takýto predpis nemohol zákonom určené medze a podmienky konkretizovať.²³¹

²³¹ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 31. januára 2012, sp. zn. Pl. ÚS 19/2011.

Právo na podnikanie nevytvára len priestor slobody jednotlivca, ale zároveň poskytuje určité medze pre verejnomocenské zásahy do tohto práva. Verejná moc preto môže pozitívne formulovať podmienky a obmedzenia pri výkone hospodárskych činností.²³² Ustanovovanie podmienok a obmedzení práva na podnikanie uskutočňuje verejná moc vo verejnom záujme. Vždy však musí skúmať, či obmedzenie verejným záujmom je proporcionálne, alebo dokonca či nepopiera zmysel a podstatu základného práva na podnikanie.²³³ Právna úprava preto nezveruje verejnej moci voľnú úvahu pri zásahoch do slobody podnikania. Verejná moc musí svoju úvahu aplikovať tak, aby zachovala právnu istotu a predvídateľnosť svojho postupu a rozhodovania v súlade so zákonom. Pri obmedzovaní slobody podnikania z dôvodu ochrany životného prostredia sa musí verejná moc vyporiadať s otázkou, či došlo k stretu dvoch základných práv a slobôd, na jednej strane práva na slobodnú voľbu povolania a práva podnikat' a na druhej strane práva na priaznivé životné prostredie, ktoré sa prejavuje aj v záväzku štátu na účinnej starostlivosti o ekologickú rovnováhu a ochranu životného prostredia. Súdna judikatúra však k týmto záverom dodáva, že zákonná úprava nedefinuje pojem verejný záujem. Jedná sa o pojem, ktorý platná právna úprava výslovne obsahovo nevymedzuje, napriek tomu sa najmä v oblasti správneho práva pomerne často používa. Verejný záujem je opakom tzv. súkromného záujmu a z povahy veci je možné odvodiť, že ide o taký záujem, ktorý by bolo možné označiť za všeobecne či verejne prospešný, ktorého nositelia sú síce bližšie neurčení, ale aspoň rámcovo determinovateľní, a to okruhom či spoločenstvom osôb, ako tzv. verejnosť. Tieto záujmy nesmú byť v rozpore s platnými právnymi predpismi, pričom verejný záujem súvisia s režimom verejného práva, ako i poslaním a úlohami orgánov verejnej moci.²³⁴

²³² Napr. podľa § 62 ods. 4 zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) „Ak kontrolóri v súvislosti s kontrolou zistia skutočnosti, ktoré môžu ohroziť život, zdravie, bezpečnosť osôb, životné a pracovné prostredie, spíšu o tom záznam, ktorý odovzdajú alebo doručia podnikateľovi a dotknutému orgánu štátnej správy.“ Alebo podľa § 44 ods. 2 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník „(2) Nekalou súťažou podľa odseku 1 je najmä: ... h) ohrožovanie zdravia spotrebiteľov a životného prostredia.“

²³³ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 504/2003 zo dňa 25. novembra 2003.

²³⁴ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 9. marca 2010, sp. zn. 1 Sža 10/2010.

PRÁVO NA PRÍSTUP KU KULTÚRNEMU BOHATSTVU

Ústavnoprávny rámec práva na prístup ku kultúrnemu bohatstvu vymedzuje čl. 43 – 45 Ústavy Slovenskej republiky. Tieto ustanovenia v rámci práva na ochranu kultúrneho dedičstva zakotvujú všeobecnú povinnosť každého chrániť a zveľaďovať kultúrne dedičstvo (čl. 44 ods. 2). Ústava súčasne zakotvuje všeobecný zákaz ohrozovať a poškodzovať kultúrne pamiatky. Podrobnosti o týchto povinnostiach má ustanoviť zákon. Všeobecný prístup ku kultúrnemu bohatstvu zaručuje čl. 43 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.²³⁵ Ústava Slovenskej republiky v tejto časti transponovala obsah čl. 34 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd.²³⁶

Dôležitá je však aj úprava čl. 51 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého sa domáhať ochrany práv uvedených aj v čl. 44 a 45 Ústavy Slovenskej republiky možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.²³⁷ Toto vyjadrenie má podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky význam vo vzťahu jednotlivca a štátu a odvíja sa predovšetkým z úpravy čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky,²³⁸ ktorý vyjadruje princíp legality štátnej moci. Ochrane kultúrneho dedičstva zo strany štátnej moci preto zodpovedá postup orgánu štátu opierajúci sa o platný zákon.²³⁹

Právo podľa čl. 43 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, resp. podľa čl. 34 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd však ústavodarca nezahrnul do výpočtu práv, ktorých sa možno domáhať len v medziach zákonov. Na druhej strane formulácia zvolená zákonodarcom – „*za podmienok ustanovených*

²³⁵ Podľa čl. 43 ods. Ústavy Slovenskej republiky „Právo prístupu ku kultúrnemu bohatstvu sa zaručuje za podmienok ustanovených zákonom.“

²³⁶ Podľa čl. 34 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd „Právo na prístup ku kultúrnemu bohatstvu je zaručené za podmienok ustanovených zákonom.“

²³⁷ Základné práva obsiahnuté v čl. 44 ods. 2 a 3 Ústavy Slovenskej republiky možno aplikovať len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú. Širší výklad zákazu výkonu vlastníckeho práva v tom smere, že nesmie nielen poškodzovať, ale ani ohrozovať ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom, je logické a vyplýva zo systematiky a obsahovej nadväznosti druhej hlavy Ústavy Slovenskej republiky. (K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 201/07 z 27. septembra 2007).

²³⁸ Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

²³⁹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 58/2001, zo dňa 2. októbra 2001.

zákonom“ – nasvedčuje tomu, že zákonodarca priamu vymáhateľnosť tohto práva nepredpokladal. Súdna judikatúra však odvodzuje z ustanovenia o prístupe ku kultúrnemu bohatstvu jednoznačnú povinnosť štátu kultúrne bohatstvo chrániť, rozvíjať ho a umožniť k nemu každému prístup. Toto právo neviaže právna úpravu na štátne občianstvo.²⁴⁰

Slovenská a česká súdna judikatúra interpretuje obsah práva na prístup ku kultúrnemu bohatstvu a práva na ochranu kultúrneho dedičstva najmä prostredníctvom riešenia otázok kolízie týchto práv s inými Ústavou Slovenskej republiky alebo Listinou základných práv a slobôd zaručenými právami.

Judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky sa ochranou práva na prístup ku kultúrnemu bohatstvu vyjadrenou v čl. 43 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky zaoberala doposiaľ v jednom prípade, v ktorom skúmala jeho stret s právom obce na samosprávu podľa čl. 65 a 67 Ústavy Slovenskej republiky. V danom prípade obecné zastupiteľstvo v obci T. svojím uznesením č. 30/1999 odvolalo sťažovateľa z funkcie dirigenta miešaného speváckeho zboru a zamedzilo mu vstup do skúšobnej miestnosti a prístup na skúšku speváckeho zboru. Podstatu tohto verejnoprávného sporu o právo vytvárala otázka, či obec pri rozhodovaní o využívaní svojho majetku, pri rozhodovaní o vstupe občanov do tohto majetku a pri rozhodovaní, na aký účel tento majetok využije, príp. či z tohto majetku budú financované kultúrne aktivity sťažovateľa a v akom rozsahu, obmedzila kultúrne aktivity sťažovateľa takým spôsobom a intenzitou, že by to znamenalo zásah do jeho základných práv a slobôd podľa čl. 43 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Obec podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky rozhodovala podľa čl. 65 a čl. 67 Ústavy Slovenskej republiky samostatne. Uvedenú činnosť obce považoval preto Ústavný súd Slovenskej republiky za prejav samosprávnej pôsobnosti. V konkrétnom prípade o obmedzení možností kultúrnych aktivít sťažovateľa rozhodovalo obecné zastupiteľstvo uznesením. Rozhodoval preto orgán na to oprávnený, a to spôsobom, ktorý predpokladá zákon SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení a zákon SNR č. 138/1991 Zb. o majetku obce. Obec pri výkone samosprávnych funkcií podľa ustanovenia § 4 ods. 3 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení – okrem iného – „*utvára podmienky pre vzdelanie, kultúru, záujmovú umeleckú činnosť, telesnú kultúru a šport*“. Uvedené zákonné ustanovenie umožňuje obci ako samostatnému právne subjektu zabezpečovať výkon týchto funkcií prostriedkami podľa vlast-

²⁴⁰ K tomu bližšie pozri: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základných práv a slobôd. Komentár. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2012, s. 696.

ného výberu v čase a v rozsahu, ktorý zodpovedá predstave obce vyjadrenej prostredníctvom jej orgánov a jej obyvateľov. Obec svojím konaním zbavila sťažovateľa možnosti vystupovať v konkrétnom speváckom zbore, a tak čiastočne obmedzila i jeho možnosti rozvíjať kultúru. Ústavný súd Slovenskej republiky však skúmal intenzitu tohto zásahu a jeho dosah do roviny ochrany základných ľudských práv a slobôd. Rozsah a charakter tohto obmedzenia však neznamenal podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky porušenie práva na prístup ku kultúrnemu bohatstvu. Porušenie základného práva podľa čl. 43 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky predpokladá takú intenzitu zásahu, že jednotlivец by mohol oveľa ťažšie a v podstatne menšom rozsahu realizovať svoje kultúrne aktivity. Rozhodnutie obecného zastupiteľstva obce T. a jej následné konanie podľa súdnej judikatúry nepredstavovalo protiústavné obmedzenie základného práva sťažovateľa ani preto, lebo rešpektovalo jeho podstatu a zmysel. Konanie obce T. znamenalo zásah do kultúrnych aktivít sťažovateľa, ale jeho intenzita a charakter boli také, že nešlo o zásah do jeho práva na prístup ku kultúrnemu bohatstvu. Uvedené právo totiž nezaručuje jednotlivcom právny nárok na materiálnu podporu za činnosť v speváckom zbore obce. Zároveň obec svojím konaním neobmedzila pôsobenie sťažovateľa v iných kultúrnych inštitúciách.²⁴¹

Vzťah jednotlivca a štátu pri prístupe ku kultúrnemu bohatstvu a pri ochrane kultúrneho dedičstva sa podľa súdnej judikatúry prejavuje najmä v rámci vzťahu vlastníka kultúrnej pamiatky a štátu, t. j. v rámci vzťahu *vlastníckeho práva a práva na ochranu kultúrneho dedičstva*. Základné práva a slobody sú navzájom rovnocenné. Konceptia materiálneho právneho štátu vylučuje vytvorenie „hierarchie“ základných práv a slobôd, v ktorej by sa jednému základnému právu alebo slobode priznal väčší význam, než aký má iné základné právo alebo sloboda. Konflikt vo vnútri systému základných práv a slobôd (resp. ľudských práv a základných slobôd v režime medzinárodných dohôrov o ľudských právach) rieši slovenská súdna judikatúra uplatnením zásady ich spravodlivej rovnováhy. Čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky²⁴² výslovne konštituuje ústavnú požiadavku spravodlivej rovnováhy medzi rozsahom práv vlastníka vymedzovaných zákonom na základe čl. 20 ods. 1 Ústavy

²⁴¹ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. 56/2000 zo dňa 15. novembra 2000.

²⁴² Podľa čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky „Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Výkon vlastníckeho práva nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom.“

Slovenskej republiky²⁴³ a právami tretích osôb vyplývajúcimi – okrem iného – aj z čl. 44 Ústavy Slovenskej republiky.²⁴⁴ Účelom úpravy čl. 20 ods. 3 tretej vety Ústavy Slovenskej republiky je vymedziť rozsah a obsah právneho postavenia vlastníka, podmieniť výkon vlastníckych práv povinnými ohľadmi, ktoré vlastník musí brať na iné hodnoty verejného záujmu. Úprava čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky je druhová a týka sa skupín vlastníkov. Právne účinky čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky limitujúce právne postavenie vlastníka nastupujú so vznikom vlastníctva a vlastníka počas trvania vlastníckeho práva nemožno od nich oslobodiť. Zákon ustanovujúci mieru poškodzovania chráneného záujmu nemusí byť prijatý, ale ak sa zákon prijme, nemožno vlastníka oslobodiť od povinnosti nepoškodzovať kultúrne pamiatky. Rozdiel oproti vyvlastneniu sa prejavuje v tom, že čl. 20 ods. 3 a čl. 44 ods. 2 a 3 Ústavy Slovenskej republiky ustanovujú obsah vlastníckeho práva.²⁴⁵ Ústava Slovenskej republiky preto v záujme zachovania kultúrnych pamiatkových hodnôt limituje výkon vlastníckeho práva podľa čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, a to tak, že určuje medze vlastníckeho práva. Tieto limity sa vzťahujú na taxatívne ustanovené hodnoty, ktoré podliehajú ochrane pri výkone vlastníckeho práva. Medzi predmety ochrany zaraďuje aj kultúrne pamiatky. Každá z týchto hodnôt podlieha ochrane, ktorá nie je nadradená nad vlastnícke právo, lebo nie je absolútna. Chránené hodnoty vlastníka môže poškodzovať v rozsahu zákona, lebo výkon vlastníckeho práva nesmie poškodzovať tieto hodnoty „nad mieru ustanovenú zákonom“. Za-

²⁴³ Podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky „Každý má právo vlastniť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.“

²⁴⁴ Podľa čl. 44 Ústavy Slovenskej republiky „(1) Každý má právo na priaznivé životné prostredie. (2) Každý je povinný chrániť a zveľadovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo. (3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky. (4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov. (5) Podrobnosti o právach a povinnostiach podľa odsekov 1 až 4 ustanoví zákon.“

²⁴⁵ Vyhlásenie, resp. zmena vyhlásenia národnej kultúrnej pamiatky nespôsobuje vznik, zmenu, alebo zánik vlastníckych práv k nehnuteľnosti. Takýmto postupom a rozhodovaním vznikajú práva a povinnosti v súvislosti s ochranou kultúrnej pamiatky v zmysle zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu. Objektové vymedzenie kultúrnej pamiatky môže zahŕňať aj nehnuteľnosti vo vlastníctve viacerých subjektov. Skutočnosť, že určitá nehnuteľnosť je súčasťou kultúrnej pamiatky vyhlásenej podľa zákona o ochrane pamiatkového fondu, neznamená, že ide o súčasť nehnuteľnosti (veci) v zmysle zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka. (K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Sžo 163/2010 zo dňa 16. marca 2011).

tiaľ čo čl. 44 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky má všeobecný význam, čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky sa viaže k výkonu vlastníckeho práva. Čl. 44 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky nezakladá povinnosť iba vo vzťahu k výkonu vlastníckeho práva. Ustanovuje povinnosť neohrozovať a nepoškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a *kultúrne pamiatky* nad mieru ustanovenú zákonom pri výkone každého základného práva a slobody. Vo vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu Ústava Slovenskej republiky formuláciou čl. 44 ods. 3 rozširuje jeho ochranu aj do sféry prevencie tým, že zakazuje nielen jeho poškodzovanie, ale aj jeho ohrozovanie. Uvedené zákazy sú zároveň komplementárnym vyjadrením povinnosti chrániť a zveľaďovať kultúrne pamiatky, ktorú ustanovuje čl. 44 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.²⁴⁶

Okrem stretu práva na prístup ku kultúrnemu dedičstvu s vlastníckym právom rieši judikatúra aj otázky kolízie tohto práva s právom na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života podľa čl. 10 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd,²⁴⁷ resp. podľa čl. 19 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.²⁴⁸ Česká súdna judikatúra sa preto musela vypoariadať s otázkou, či nevydanie umeleckého portréту zobrazujúceho podobizeň sťažovateľkinej prastarej matky a jeho uskladnenie v inventári štátneho múzea porušuje sťažovateľkino právo na ochranu súkromného života. Judikatúra preto porovnávala uvedený prípad s prípadom sťažnosti, ktorú sťažovateľka podala s cieľom dosiahnuť ochranu pozostatkov svojich zomrelých príbuzných na rodinnom pohrebisku vytvárajúcom rovnako predmet kultúrneho dedičstva. Ústavný súd Českej republiky však videl rozdiel v nevyhnutnosti „*zvláštnych citových ohľadov verejnej moci*“ na emocionálne vzťahy pozostalých osôb k miestu, kde sú uložené pozostatky ich zomrelých príbuzných.²⁴⁹

Uvedený prístup však neaplikoval na prípad portrétu sťažovateľkinej príbuznej. Z hľadiska práv vyplývajúcich z čl. 10 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd existuje významný rozdiel medzi umeleckým dielom – portrétom zachytávajúcím jedného z predkov sťažovateľky a prípadom rodinného pohrebiska, na ktorom sú uložené fyzické pozostatky týchto predkov. Ústavný súd Slovenskej republiky považuje za bežný názor, že umelecké dielo, zachy-

²⁴⁶ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 22/06 z 1. októbra 2008.

²⁴⁷ Podľa čl. 10 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd „*Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.*“

²⁴⁸ Podľa čl. 19 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky „*Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.*“

²⁴⁹ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS. 2477/08 zo dňa 7. januára 2009.

távajúce fyzickú osobu (podobizeň), ostáva často v držbe umelca, ktorý dielo vytvoril, alebo v majetkovej dispozícii tretej osoby, bez toho, aby tým došlo k akémukoľvek zásahu do práva na súkromie, či rodinný život zobrazených osôb alebo ich príbuzných. Uvedený prípad považoval Ústavný súd Českej republiky za špecifický aj v tom, že predmetom sťažnosti bola ochrana práv podľa čl. 10 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd súvisiacich s historickým portrétom verejne známej osobnosti – manželky vládnuceho kniežaťa a staro-rakúskeho politika, ktorú preto Ústavný súd Českej republiky považoval za historickú osobnosť minimálne regionálneho významu. Umelecké diela tohto typu majú omnoho širší význam, než je obyčajné zachytenie podobizne fyzickej osoby. Predstavujú historické artefakty a vytvárajú súčasť všeobecného kultúrneho dedičstva, na ktorom viazne dôležitý verejný záujem. Právo na ochranu rodinného a súkromného života preto muselo ustúpiť všeobecnej požiadavke na prístup ku kultúrnemu bohatstvu a kultúrnemu dedičstvu. Tieto závery navyše utvrdzovalo umiestnenie predmetného portrétu do verejne prístupnej muzeálnej, resp. umelecko-historickej expozície. Pokiaľ sa uvedený portrét nikdy nenachádzal v súkromnej domácnosti, či nevytváral súčasť domácej zbierky, tvrdenia o rodinnej povahe tejto pamiatky neobstojajú. Tvrdený emocionálny pomer k uvedenému objektu kultúrneho dedičstva preto sťažovateľka nepreukázala. Ústavný súd Českej republiky preto uprednostnil Listinou základných práv a slobôd vyjadrený záujem na prístupe jednotlivcov ku kultúrnemu bohatstvu pred tvrdením sťažovateľky o prevažujúcom záujme na ochrane súkromného a rodinného života.²⁵⁰

Okrem úpravy Ústavy Slovenskej republiky a Listiny základných práv a slobôd zaväzuje Slovenskú republiku v prípade ochrany pamiatkových hodnôt aj už spomenutý *Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva*. Pôsobnosť štátu vymedziť kultúrne dedičstvo na svojom území ustanovuje čl. 3 Dohovoru. Samotnú vnútroštátnu ochranu kultúrneho dedičstva zakotvujú čl. 4, 5 a 6 Dohovoru. Výbor svetového dedičstva doposiaľ schválil a zapísal do Zoznamu svetového dedičstva 7 lokalít zo Slovenskej republiky.²⁵¹

²⁵⁰ K tomu bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. IV. ÚS. 739/09 zo dňa 24. apríla 2012.

²⁵¹ Kultúrne lokality vytvárajú Banská Štiavnica s technickými pamiatkami okolia, Levoča, Spišský hrad a okolité pamiatky, Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec, Historické jadro mesta Bardejov a Drevené kostoly v slovenskej časti Karpatského oblúka. Prírodné lokality zahŕňajú Jaskyne Slovenského krasu s rozšírením o Dobšinskú ľadovú jaskyňu a Stratenskú jaskyňu podľa časti nominačného projektu Rokliny Slovenského raja, predloženého 26. 6. 1997. Poslednou prírodnou lokalitou zapísanou do Zoznamu svetového dedičstva boli Karpatské bukové pralesy. Následné lokality, ktoré vymedzila Slovenská

Zámery a ciele ochrany pamiatkového fondu v Slovenskej republike do roku 2021 zhrnuté v koncepcii ochrany pamiatkového fondu z 1. 7. 2011 uvádzajú, že pamiatkový fond v súčasnosti predstavuje 9 702 nehnuteľných kultúrnych pamiatok (teda takmer 15-tisíc pamiatkových objektov) a 14 676 hnuteľných kultúrnych pamiatok (teda takmer 33-tisíc pamiatkových predmetov), ďalej 28 pamiatkových rezervácií a 83 pamiatkových zón.

Zákonná úprava prístupu ku kultúrnemu bohatstvu a úprava ochrany kultúrneho dedičstva

Do roku 2002 upravoval na Slovensku ochranu pamiatok zákon SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti v znení zákona NR SR č. 200/1994 Z. z. o komore reštaurátorov a o reštaurátorskej činnosti jej členov. Od roku 2002 upravuje základný právny rámec ochrany kultúrneho dedičstva zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej ako zákon č. 49/2002 Z. z.“).

Zákon zakotvuje podmienky ochrany kultúrnych pamiatok, pamiatkových území, archeologických nálezov a archeologických nálezísk v súlade s vedeckými poznatkami a na základe medzinárodných zmlúv v oblasti európskeho a svetového kultúrneho dedičstva, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Zákonodarca na tomto mieste odkazuje predovšetkým na záväzky vyplývajúce z:

- Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva;
- Dohovoru o opatreniach na zákaz a zamedzenie nedovoleného dovozu, vývozu a prevodu vlastníctva kultúrnych statkov;
- Európskeho dohovoru o ochrane archeologického dedičstva;
- Dohovoru o ochrane architektonického dedičstva Európy.

republika a navrhla na zápis do zoznamu, tvoria kultúrne pamiatky: Limes Romanus, t. j. rímske antické pamiatky na strednom Dunaji, ... Gemerské a abovské kostoly so stredovekými nástennými maľbami, ... Pamätník Chatama Sófera, ... Tokajská vinohradnícka oblasť ako súbor vinohradníckych pivníc, ... Koncept šošovkovitého historického jadra mesta Košice, ... Samostatnú skupinu lokalít tvorí Dunajská prírodná a kultúrna krajina, o ktorom sa predpokladá, že bude predložený ako spoločný návrh s Českom, Rakúskom a Maďarskom. Slovenská republika okrem toho predložila nominácie na zápis do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva protitureckú pevnosť v Komárne. Tento projekt predložila ako spoločný návrh s Maďarskom. Spoločnú česko-slovenskú nomináciu predložili tieto dva štáty za Veľkomoravské pamiatky, konkrétne kaplnku sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch a slovenskú opevnenú osadu v Mikulčiciach.

Zákon ďalej reguluje organizáciu a pôsobnosť orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy, ako aj práva a povinnosti vlastníkov a iných právnických osôb a fyzických osôb a ukladanie pokút za protiprávne konanie na úseku ochrany pamiatkového fondu, ktorý je významnou súčasťou kultúrneho dedičstva a ktorého zachovanie je verejným záujmom. Verejný záujem zdôraznený zákonodarcom v § 1 ods. 2 zákona č. 49/2002 Z. z. transponuje požiadavky čl. 44 ods. 2 a 3 Ústavy Slovenskej republiky.

Základné pojmy upravuje § 2 zákona č. 49/2002 Z. z.

Ochranou pamiatkového fondu je súhrn činností a opatrení zameraných na identifikáciu, výskum, evidenciu, zachovanie, obnovu, reštaurovanie, regeneráciu, využívanie a prezentáciu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území.

Pamiatkový fond a ochranné pásmo

Do tretej časti zákona č. 49/2002 Z. z. zákonodarcu včlenil úpravu konania o vyhlasovaní kultúrnej pamiatky, vyhlasovaní pamiatkovej rezervácie, pamiatkovej zóny²⁵² a ochranného pásma. Okrem toho táto časť zákona obsahuje konanie o zmene a zrušení vyhlásenia kultúrnej pamiatky a pamiatkového územia, podmienky ich zápisu do zoznamu svetového dedičstva a úpravu ústredného zoznamu.

Konanie o vyhlásení kultúrnej pamiatky vykonáva pamiatkový úrad. Za kultúrnu pamiatku vyhlási hnutelnú alebo nehnuteľnú vec, resp. súbor vecí, ktoré majú pamiatkovú hodnotu. Krajský pamiatkový úrad alebo pamiatkový úrad vypracuje z vlastného podnetu alebo na návrh fyzickej alebo právnickej osoby podklady na vyhlásenie veci za kultúrnu pamiatku. V rámci tohto postupu správne orgány zhromažďujú odborné podklady pre závery o existencii pamiatkových hodnôt na dotknutej nehnuteľnosti. V rámci zákonom povolenej úvahy musia tieto zvery náležite špecifikovať a zdôvodniť. Skúmajú preto súčasný stavebno-technický stav dotknutej nehnuteľnosti, sta-

²⁵² Rozhodovanie orgánu pamiatkovej správy o pamiatkovej zóne je viazané na koncentráciu pamiatkových hodnôt. Tento dôvod viaže platná právna úprava tak na vyhlásenie pamiatkovej zóny, ako aj na jej zmenu. Uvedeným rozhodnutím preto môže orgán pamiatkovej správy napr. redukovať plošnú výmeru existujúcej pamiatkovej zóny. Takáto redukcia má za cieľ vylúčiť z pamiatkovo chráneného územia tie časti, v ktorých sa nenachádzajú sústredené pamiatkové hodnoty v takej kvalite, aby ich bolo potrebné chrániť v rámci pamiatkovej zóny. Základným kritériom redukcie územia je koncentrácia pamiatkovo hodnotných objektov. (K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Sžo 267/2008, zo dňa 18. marca 2009).

vebno-historický vývoj a popis, špecifikáciu urbanistických, architektonických a umelecko-remeselných pamiatkových hodnôt a poskytujú odpoveď na otázku, či uvedené skutočnosti nie sú prekážkou na vyhlásenie dotknutej nehnuteľnosti za národnú kultúrnu pamiatku. Navrhovateľom v uvedenom postupe môže byť vlastník veci, obyvatelia obce, v ktorej sa vec nachádza, či samosprávny kraj. Z hľadiska súdnej judikatúry je právne významný záujem uvedených subjektov a na záchrane a využívaní predmetnej nehnuteľnosti. Pre vyhlásenie nehnuteľnej veci za kultúrnu pamiatku je z právneho hľadiska významné, že takáto nehnuteľnosť disponuje súhrnom významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, viažúcich sa k lokalite, alebo k regiónu, v ktorom sa nachádza.²⁵³

Súdna judikatúra považuje za nezákonný postup, v rámci ktorého Orgán pamiatkovej správy pri vyhlasovaní kultúrnej pamiatky iba cituje dôvody uvádzané navrhovateľom v návrhu na vyhlásenie nehnuteľnosti za kultúrnu pamiatku. Uvedený postup je preto z hľadiska súdnej judikatúry nedostatočný. Ak sa orgán pamiatkovej správy stotožňuje s návrhom na vyhlásenie kultúrnej pamiatky, má aj naďalej povinnosť sa s ním v rozhodnutí (ako podkladom na rozhodnutie), vypoariadať. Samotné odvolanie sa na návrh je nedostatočné. Ak k nemu správny orgán okrem konštatovania, že na základe predložených dôkazov zistil, že celá budova spĺňa podmienky podľa § 15 ods. 1 zákona č. 49/2002 Z. z., ako to navrhol navrhovateľ, nič neuviedol tak, takéto rozhodnutie nepovažuje súdna judikatúra za riadne odôvodnené.²⁵⁴

Účastníkom konania je vlastník veci a ak je vec nehnuteľnosťou aj obec, v ktorej sa nehnuteľnosť nachádza. Vlastník je povinný od doručenia oznámenia o začatí konania o vyhlásení veci za kultúrnu pamiatku chrániť vec pred poškodením, zničením, stratou, odcudzením alebo vývozom z územia Slovenskej republiky. Má povinnosť oznámiť pamiatkovému úradu každú zamýšľanú alebo uskutočnenú zmenu jej vlastníctva. Okrem toho musí na písomnú výzvu poskytnúť potrebné údaje o veci alebo umožniť oprávneným osobám obhliadku veci s cieľom vyhotoviť odbornú dokumentáciu.

Ďalším druhom zákonom ustanoveného postupu je konanie o vyhlásení ochranného pásma. Ochranné pásmo je územie vymedzené na ochranu a usmernený rozvoj prostredia alebo okolia nehnuteľnej kultúrnej pamiat-

²⁵³ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 8Sžo 31/2011, zo dňa 24. mája 2012.

²⁵⁴ K tomu bližšie pozri: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Sžo 211/2011, zo dňa 15. marca 2011.

ky, pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny. Vyhlasuje ho na základe stanoviska obce pamiatkový úrad rozhodnutím, v ktorom vymedzí jeho územie a podmienky ochrany. Účastníci konania o vyhlásení ochranného pásma sú upovedomení o začatí konania formou verejnej vyhlášky. Doručenie rozhodnutia o vyhlásení ochranného pásma sa taktiež vykonáva verejnou vyhláškou.

Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva

Tretia časť zákona č. 49/2002 Z. z. upravuje podmienky zápisu kultúrnej pamiatky alebo pamiatkového územia do *Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva*.

Navrhnuť zápis do zoznamu môže vypracovať ministerstvo z vlastného podnetu, z podnetu pamiatkového úradu, alebo z podnetu fyzickej alebo právnickej osoby. Zákon č. 49/2002 Z. z. neupravuje osobitný postup podávania a prijímanie takéto podnetu. V podmienkach zápisu do zoznamu sa odvoláva na Dohovor. V prípade, ak by bol návrh úspešný, má ministerstvo kultúry povinnosť oznámiť zápis do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva v Zbierke zákonov Slovenskej republiky.

Zákon č. 49/2002 Z. z. vymedzuje aj Ústredný zoznam pamiatkového fondu, ktorý vedie pamiatkový úrad. Zoznam sa vnútorne člení na 4 časti – na register hnutelných kultúrnych pamiatok, register nehnuteľných kultúrnych pamiatok, register pamiatkových rezervácií a register pamiatkových zón. Zápis útvaru do zoznamu nemá konštitutívny charakter, ale len evidenčnú povahu.

Ochrana pamiatkového fondu

Štvrtá časť zákona č. 49/2002 Z. z. upravuje ochranu pamiatkového fondu. *Základnú ochranu kultúrnej pamiatky* vymedzuje ako súhrn činností a opatrení vykonávaných na predchádzanie ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu alebo odcudzeniu kultúrnej pamiatky, na trvalé udržiavanie dobrého stavu vrátane prostredia kultúrnej pamiatky a na taký spôsob využívania a prezentácie, ktorý zodpovedá jej pamiatkovej hodnote a technickému stavu.

V tejto súvislosti ustanovuje zákon č. 49/2002 Z. z. práva a povinnosti vlastníkov kultúrnych pamiatok. Vlastník má právo požiadať krajský pamiatkový úrad o bezplatné poskytnutie odbornej a metodической pomoci na

ochranu svojej kultúrnej pamiatky. Okrem toho môže požiadať obec a ministerstvo o finančný príspevok alebo o poskytnutie štátnej pomoci na zachovanie pamiatkovej hodnoty kultúrnej pamiatky. V prípade, že mu aplikáciou zákona č. 49/2002 Z. z. vznikne ujma, má právo na primeranú náhradu preukázateľnej ujmy.

Zákon č. 49/2002 Z. z. súčasne obmedzuje právo vlastníka k veci povinnosťami.²⁵⁵

Základná ochrana pamiatkového územia zahŕňa vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

Každý je povinný správať sa tak, aby svojim konaním neohrozil základnú ochranu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území a nespôsobil nepriaznivé zmeny stavu pamiatkového fondu a stavu archeologických nálezísk. Krajský pamiatkový úrad vystupuje preto v pozícii dotknutého orgánu vo vzťahu k iným rozhodnutiam orgánov verejnej správy, ktorými môže byť dotknutý uvedený záujem.

Verejný záujem na presadzovaní činností základnej ochrany pamiatkového fondu zdôraznil napr. Krajský súd v Prešove vo svojom rozsudku zo dňa 19. 4. 2011, sp. zn. 1S/82/2010. V danom konaní vytvárala predmet sporu výstavba polyfunkčného objektu nachádzajúceho sa v mestskej pamiatkovej rezervácii. Žalobca v tomto konaní začal s výstavbou skôr, než boli splnené zákonné podmienky a predložil až projekt pre dodatočné povolenie stavby. Nerešpektoval ani rozhodnutie vydané Krajským pamiatkovým úradom v Prešove,²⁵⁶ ktorým správny orgán určil podmienky realizácie stavby v súlade s ostatnou zástavbou meštianskych domov. Žalobca najmä nerešpektoval chránené zaužívané pohľady na tvarovú kompozíciu striech, ich strešných rovín a líniu uličných fasád a korunných ríms objektov. Narušil stabilizovanú siluetu a štruktúru celého dvojpodlažného uličného bloku.

Krajský súd v Prešove zdôraznil široko koncipovanú ochranu kultúrnych pamiatok. Pre súd nebolo podstatné, že žalobca fakticky staval novú stavbu, ale že sa stavba nachádzala v tesnej blízkosti chránených nehnuteľných vecí

²⁵⁵ Tak napr. podľa § 28 ods. 2 zákona č. 49/2002 Z. z. je vlastníkom kultúrnej pamiatky povinný ... a) vykonávať na svoje náklady základnú ochranu kultúrnej pamiatky, ... b) užívať kultúrnu pamiatku v súlade s jej pamiatkovou hodnotou, ... e) strpieť označenie kultúrnej pamiatky, ak tak rozhodol krajský pamiatkový úrad, ... f) strpieť sprístupnenie kultúrnej pamiatky, ak nie je obydlím, pre verejnosť podľa vopred určených podmienok, na určený čas a za náhradu, ak tak rozhodol krajský pamiatkový úrad, ...

²⁵⁶ Rozhodnutie Krajského pamiatkového úradu v Prešove zo dňa 5. novembra 2004 pod č. PO-04/2843-03/8348/Gs.

pamiatkovej hodnoty. Súd argumentoval základnou pamiatkovou ochranou podľa zákona č. 49/2002 Z. z. Z rozhodnutia súdu vyplýva, že uvedené ustanovenie jednak transponuje požiadavky Dohovoru, ale zároveň premieta aj podmienky ochrany ustanovené Benátskou chartou o ochrane a obnove pamiatok a pamiatkových sídel (ďalej ako „Charta“). Podľa čl. 6 Charty zahŕňa ochrana pamiatok aj ich okolie v príslušnom rozsahu. Všade tam, kde ešte existuje, má byť tradičné prostredie zachované. Zakázaná je každá nová výstavba, búranie a úpravy, ktoré by mohli zhoršiť vzťahy hmôt a farieb.

Žalobca sa proti uvedenému rozsudku odvolal na Najvyšší súd Slovenskej republiky, ktorý však svojím rozsudkom zo dňa 30. 4. 2012, sp. zn. 5Sžp/17/2011, rozsudok Krajského súdu v Prešove potvrdil. Svoju argumentáciu však obohatil aj o požiadavky ochrany kultúrnych pamiatok vyplývajúce z čl. 2 až 4 a čl. 16 Washingtonskej charty z r. 1987 o ochrane historických miest. Najvyšší súd Slovenskej republiky označil uvedenú pamiatkovú rezerváciu za kultúrne dedičstvo a zdôraznil verejný záujem na jeho zvýšenej ochrane. Nevyhnutným následkom ochrany je potreba prijímania takých riešení, aby sa v súčasnosti ani budúcnosti už viac neopakovali nekonceptné zásahy do historického stavebného fondu a nedošlo k postupnému zanikaniu pamiatok a pamiatkových súborov.²⁵⁷

Ak zlyhá základná ochrana pamiatkového fondu, musí nasledovať náprava, t. j. konanie o náprave podľa zákona č. 49/2002 Z. z. Impulzom na začatie správneho konania je vedomosť, že vlastník nedodržiava povinnosti základnej ochrany pamiatkového fondu. Rozhodnutím možno vlastníkovi uložiť povinnosť, aby v určenej lehote a za určených podmienok zabezpečil na vlastné náklady nápravu, a to najmä uvedením veci do stavu, ktorý neohrozuje zachovanie jej pamiatkových hodnôt.

Najvyšší súd Slovenskej republiky,²⁵⁸ ktorý rozhodoval vo veciach nápravy pamiatkovej ochrany nehnuteľnej kultúrnej pamiatky, uplatnil kasačný princíp voči rozhodnutiu Krajského súdu v Trenčíne²⁵⁹ a voči rozhodnutiam pamiatkovej správy.²⁶⁰

²⁵⁷ K tomu bližšie pozri rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. 4. 2012, sp. zn. 5Sžp/17/2011.

²⁵⁸ K tomu bližšie pozri rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 8. 9. 2011, sp. zn. 3Sžp/12/2011.

²⁵⁹ K tomu bližšie pozri rozsudok Krajského súdu v Trenčíne zo dňa 1. 3. 2011, sp. zn. 13S/45/2010.

²⁶⁰ Rozhodnutie Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, č. k.: PŮ-10/841-2/3374/33/NEM zo dňa 25. 6. 2010; rozhodnutie Krajského pamiatkového úradu Žilina č. ZA-10/0397-04/STA zo dňa 12. 4. 2010.

Centrom záujmu subjektov konania bola kultúrna pamiatka „Dom ľudový“ zapísaná v Ústrednom zozname Pamiatkového fondu v registri nehnuteľných kultúrnych pamiatok nachádzajúci sa v Pamiatkovej rezervácii ľudovej architektúry. Vlastníci kultúrnej pamiatky nahradili pôvodné oplotenie oplotením v kombinácii prírodného kameňa a dreva. Preto im bolo prvostupňovým orgánom nariadené odstrániť na vlastné náklady toto oplotenie. Na základe toho oznámil Krajský pamiatkový úrad v Žiline vlastníkom dňa 18. 3. 2010 začatie správneho konania vo veci vydania rozhodnutia o náprave podľa § 31 ods. 1 zákona č. 49/2002 Z. z., a to odstránenia nevhodného oplotenia objektu národnej kultúrnej pamiatky zapísanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu. Vlastníci sa bránili, že pôvodné oplotenie pozemku rodinného domu bolo zo železa a bolo zničené pri likvidácii požiaru v roku 2006. Preto ho nahradili. Prvostupňový orgán sa s obranou vlastníkov nestotožnil a vydal rozhodnutie o náprave, ktorým uložil vlastníkom povinnosť odstrániť na vlastné náklady nové oplotenie. Proti rozhodnutiu sa vlastníci odvolali na Pamiatkový úrad Slovenskej republiky. Keďže neuspeli ani v odvolacom konaní, proti rozhodnutiam správnych orgánov podali žalobu. V rámci súdneho prieskumu uspeli až v konaní pred Najvyšším súdom Slovenskej republiky. Základným motívom ich obrany bol nedostatočne zistený skutkový stav.

Orgány pamiatkovej správy odôvodňovali svoje rozhodnutia predovšetkým zásadami ochrany pamiatkovej rezervácie. Okrem zápisnice o miestnej obhliadke nehnuteľnosti však nevykonali iný dôkaz. Navyše v administratívnom spise chýbal doklad o tom, či boli vlastníci na ohliadku vôbec predvolaní, zápisnica o ústnom pojednávaní, ktorá má svoje opodstatnenie vzhľadom na povahu veci a konkrétne okolnosti prípadu, z ktorej by bolo zrejmé, aké návrhy boli podané a aké opatrenia sa pred rozhodnutím prijali, žiadosť a ohlásenie drobnej stavby – výmeny oplotenia adresované obci Č., odborné stanovisko k stavbe oplotenia a tiež aj „Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie Č., aktualizované v roku 2007 v Ž.“, na ktoré správny orgán poukazoval. Čo však Najvyšší súd Slovenskej republiky zdôraznil, orgány pamiatkovej správy v rámci svojich rozhodnutí zabudli obsahovo vymedziť pojem náprava použitý v § 31 ods. 1 zákona č. 49/2002 Z. z. a svoje rozhodnutia náležite a v súlade so zákonom odôvodniť.

ZÁVER

Slovenská judikatúra k právu na priaznivé životné prostredie je ešte opatrná a konzervatívna. Tento postoj je však pochopiteľný, pretože právo na priaznivé životné prostredie je relatívne „mladé“ ľudské právo. Jeho zakotvenie na úrovni medzinárodného práva verejného je minimálne sporné, ak nie pochybné. Uplatňovanie vo vnútroštátnej praxi je taktiež často problematické, pretože toto právo možno podľa čl. 51 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky vykonávať v medziach zákonov, ktoré ho vykonávajú. Zodpovedať, či niektorý zákon v oblasti právnej úpravy Slovenskej republiky priamo vykonáva čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky však nie je jednoduché. Odmietavý postoj Ústavného súdu Slovenskej republiky k množstvu sťažností nie je zapríčinený len jeho rezervovanou pozíciou. Častokrát ju spôsobujú aj sami sťažovatelia svojou vlastnou procesnou taktikou. Na druhej strane však podľa nášho názoru jednotlivé sťažnosti a rozhodnutia poskytujú Ústavnému súdu Slovenskej republiky väčší priestor, ako Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojich rozhodnutiach využíva. Z judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky k právu na priaznivé životné prostredie vyplýva predovšetkým koncentrácia na podmienky prípustnosti jednotlivých sťažností. Z času na čas by však podľa nášho názoru pomohlo právnemu vývoju, ak by Ústavný súd Slovenskej republiky viacej prezentoval svoje názory, a to najmä v prípadoch, keď občianske združenia siahajú k argumentom z judikatúry Ústavného súdu Českej republiky a snažia sa ich aplikovať aj v podmienkach slovenskej právnej úpravy.

Rozhodnutie Súdneho dvora v prípade C-240/09 znamenalo v podmienkach Slovenskej republiky prielom v nazeraní na problematiku presaditeľnosti práv osôb (záujmových združení na ochranu životného prostredia) pokiaľ ide o prístup k súdom vo veciach upravených právom Európskej únie. Jednoznačne posunulo hranice v nazeraní právnej teórie a praxe na inštitút účinku medzinárodných dohovorov vo vzťahu k vnútroštátnemu poriadku členského štátu Európskej únie. Súdny dvor v danom prípade síce vyslovil, že čl. 9 ods. 3 Aaarskú dohodu nemá priamy účinok, ale v situácii, keď ide o problematiku upravenú právom Európskej únie, uvedená skutočnosť nezohráva úlohu, pretože vnútroštátny súd by mal poskytnúť taký výklad procesného práva záujmového združenia, aby sa zabezpečil cieľ medzinárodného dohovoru, ktorého signatárom je Európska únia. Slovenská právna

úprava najmä pod vplyvom Aarhuského dohovoru postupne zakotvuje občianskym združeniam ako dotknutej verejnosti environmentálne procesné práva. Napr. podľa § 24 ods. 2 zákona č. 24/2006 Z. z. „Dotknutá verejnosť má postavenie účastníka v konaniach uvedených v tretej časti a následne postavenie účastníka v povoľovacom konaní k navrhovanej činnosti alebo jej zmene, ak uplatní postup podľa odseku 3 alebo odseku 4, ak jej účasť v konaní už nevyplýva z osobitného predpisu. Právo dotknutej verejnosti na priaznivé životné prostredie, ktorá prejavila záujem na navrhovanej činnosti alebo jej zmene postupom podľa odseku 3 alebo odseku 4, môže byť povolením navrhovanej činnosti alebo jej zmeny alebo následnou realizáciou navrhovanej činnosti alebo jej zmeny priamo dotknutá.“ Obdobne rozširuje procesné práva dotknutej verejnosti aj zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok, ktorý viaže právo podať žalobu na existenciu práva zainteresovanej alebo dotknutej verejnosti na existenciu práva podľa osobitného zákona. Nakoniec v judikatúre Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sa objavujú názory, že občianske združenie ako právnická osoba predstavuje subjekt, prostredníctvom ktorého fyzické osoby uplatňujú svoje právo na priaznivé životné prostredie. Za uvedených okolností preto nie je udržateľný stav, v rámci ktorého Ústavný súd Slovenskej republiky nepovažuje občianske združenia za oprávnené osoby na podanie sťažnosti pre porušenie práva na priaznivé životné prostredie a bude preto najmä vecou súdnej judikatúry, aby reagovala na tento vývoj a prípadne ustanovila určité mantinely, resp. limity, v rámci ktorých by mohla považovať občianske združenia za oprávnené osoby na podanie sťažnosti pre porušenie práva na priaznivé životné prostredie.

V oblasti práva na rešpektovanie súkromného života judikatúra na Slovensku zohľadňuje význam, ktorý v oblasti zabezpečovania uvedenej ochrany plnia medzinárodné zmluvy, ktorými je Slovenská republika viazaná a ktoré poskytujú ochranu právu súkromného a rodinného života, právu na ochranu vlastníctva, práva na ochranu zdravia a právu na ochranu priaznivého životného prostredia. Okrem toho zabezpečujú ochranu súkromia a zdravého životného prostredia aj predpisy verejného práva. Na tomto mieste však môžu vznikáť problémy pri presadzovaní nástrojov podporujúcich zdravé životné prostredie, akým je napr. aj očkovanie. Judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky po vzore judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva vyvodzuje záver, že právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd nie je absolútne. Koncept „*súkromného života*“ v sebe obsahuje aj telesnú integritu človeka, pričom povinný lekársky zásah, ak je čo i len minimálnej dôležitos-

ti, činí zásah do tohto práva. Povinné očkovanie potom ako nedobrovoľná lekárska starostlivosť rovnako činí zásah do práva na rešpektovanie súkromného života, ktoré zahŕňa osobnú, fyzickú a mentálnu integritu garantovanú článkom 8 ods. 1 Dohovoru. Takýto zásah preto neznamená automaticky porušenie práva, ak je vykonaný v súlade so zákonom, ak sleduje legitímny cieľ ochrany zdravia a je nevyhnutný v demokratickej spoločnosti. Tieto argumenty v zásade odôvodňujú potvrdzovanie zákonného postupu verejnej správy na Slovensku pri rozhodovaní o zodpovednosti zákonných zástupcov maloletých detí za priestupok odmietnutia podrobiť maloleté dieťa povinnému očkovaniu.

V oblasti vlastníckeho práva by som chcel poukázať na dva aspekty verejnoprávných zásahov a prienikov do vlastníckeho práva. V prvom sa jedná o úpravu čl. 4 a čl. 20 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Tieto ustanovenia vymedzujú objekty vo výlučnom vlastníctve štátu a zakotvujú právo zákonodarcu určiť zákonom určiť zákonom okruh objektov, ktoré sú vo vlastníctve štátu a iných zákonom ustanovených subjektov. Čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, ale zároveň uvádza, že „*vlastníctvo zaväzuje*“. Ak zákon zaručuje rovnocennosť všetkých druhov a foriem vlastníckeho práva, vlastnícke právo potom zaväzuje rovnakým spôsobom ako fyzické a právnické osoby aj štát. Vlastník nesmie zneužívať svoje vlastníctvo na škodu iných subjektov alebo záujmov spoločnosti. Štát je však viazaný platnou právnou úpravou a konať môže len na základe Ústavy Slovenskej republiky, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Pokiaľ Ústava Slovenskej republiky zveruje určitú množinu objektov do výlučného vlastníctva, ako to ustanovuje jej čl. 4, je potom štát zároveň viazaný čl. 44 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „*Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov*“. Druhú rovinu problému vytvárajú situácie, v ktorých štát nepôsobí ako vlastník určitej, ale ako „zasahovateľ“ do vlastníckeho práva adresáta verejnej moci. Pokiaľ ide o nútené obmedzenie vlastníckeho práva alebo vyvlastnenie podľa čl. 20 ods. 4 ústavy, ústavný súd viackrát zdôraznil, že k vyvlastneniu, prípadne k nútenému obmedzeniu vlastníckeho práva možno prikočiť len na základe zákona, a to za splnenia štyroch podmienok:

- a) v nevyhnutnej miere,
- b) ak je to vo verejnom záujme,
- c) uskutoční sa na základe zákona,
- d) za primeranú náhradu.

Ak sa jedna z týchto podmienok nesplní, zásah do vlastníctva nemožno označiť za také vyvlastnenie alebo obmedzenie vlastníckych práv, ktoré je v súlade s ústavou. Ústavný súd tiež zdôraznil, že všetky základné práva a slobody sa chránia len v takej miere a rozsahu, dokiaľ uplatnením jedného práva alebo slobody nedôjde k neprimeranému obmedzeniu, či dokonca popretiu iného práva alebo slobody. Rovnováha verejného a súkromného záujmu je dôležitým kritériom na určenie primeranosti obmedzenia každého základného práva a slobody. Pojem verejného záujmu je právne vymedziteľný len vo vzťahu ku konkrétnemu základnému právu alebo slobode. Ak účel zamýšľaný obmedzením práva vlastníť majetok nemožno dosiahnuť prostriedkami, ktoré zasahujú miernejšie do ústavou chráneného vlastníckeho práva, a ak verejný záujem je nadradený a objektivizovaný voči záujmom vlastníka, podmienky verejného záujmu možno pokladať za splnené. Toto vyjadrenie zároveň vytvára priestor pre ochranu práva na priaznivé životné prostredie.

Právo na podnikanie nevytvára len priestor slobody jednotlivca, ale zároveň poskytuje určité medze pre verejnomocenské zásahy do tohto práva. Pri obmedzovaní slobody podnikania z dôvodu ochrany životného prostredia sa musí verejná moc vypoariadať s otázkou, či došlo k stretu dvoch základných práv a slobôd, na jednej strane práva na slobodnú voľbu povolania a práva podnikat' a na druhej strane práva na priaznivé životné prostredie, ktoré sa prejavuje aj v záväzku štátu na účinnej starostlivosti o ekologickú rovnováhu a ochrany životného prostredia. Súdna judikatúra však k týmto záverom dodáva, že zákonná úprava nedefinuje pojem verejný záujem. Jedná sa o pojem, ktorý platná právna úprava výslovne obsahovo nevy vymedzuje, napriek tomu sa najmä v oblasti správneho práva pomerne často používa. Verejný záujem je opakom tzv. súkromného záujmu a z povahy veci je možné odvodit', že ide o taký záujem, ktorý by bolo možné označiť za všeobecne či verejne prospešný, ktorého nositelia sú síce bližšie neurčení, ale aspoň rámcovo determinovateľní, a to okruhom či spoločenstvom osôb, ako tzv. verejnosť. Tieto záujmy nesmú byť v rozpore s platnými právnymi predpismi, pričom verejné záujmy súvisia s režimom verejného práva, ako i poslaním a úlohami orgánov verejnej moci.

Štrasburská súdna judikatúra doposiaľ neuznala existenciu práva na ochranu kultúrneho dedičstva a bohatstva. Na druhej strane však priznala, že takáto ochrana je legitímnym cieľom, ktorý môže zmluvný štát Rady Európy sledovať pri zásahu do individuálnych práv, najmä pri zásahu do práva pokojne užívať majetok. Za legitímny cieľ preto judikatúra považuje napríklad štátnu kontrolu trhu s umením. Pokiaľ ide o umelecké diela nachádzajú

júce sa na území zmluvného štátu v súlade so zákonom, je legitímne, aby štát prijímal opatrenia na zabezpečenie prístupu širokej verejnosti k umeniu, a to vo všeobecnom záujme univerzálnej kultúry. Od koncepcie univerzálnej kultúry odvodzuje judikatúra právo verejnosti na prístup ku kultúrnemu dedičstvu všetkých národov.²⁶¹

²⁶¹ K tomu bližšie pozri: Cultural rights in the case law of the European Court of Human Rights. Council of Europe/European Court of Human Rights, January 2011. p. 19–20 (dostupné na: http://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_cultural_rights_ENG.pdf; 26. 1. 2015, 16:36 hod.).

LITERATÚRA

- Bahýľová, L. Ochrana životního prostředí a územní plánování. In: Průchová, I. a kol. Stavební zákon a ochrana životního prostředí. Brno: Masarykova univerzita. 2011. s. 180. ISBN 978-80-210-5667-1.
- Barát, A. Najvzácnejší sokol sa vracia na Slovensko (ostupné na webe: <http://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/318588-najvzacnejši-sokol-sa-vracia-na-slovensko/>; 11. 11. 2016. 10:32 hod.).
- Bartoň, M., Dienstbier, F., Horáková, M., Peterková, M., Pouperová, O., Sládeček, V. Kontrolní mechanismy fungování veřejné správy. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Oloumouci a vydavatelství Periplum. 2009. s. 318–319.
- Bublíný, E. Lov a jeho právní úprava. In: České právo životního prostředí. 2/2015 (38). Ročník: XV. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí. 2015. s. 69–103. ISSN 1213-5542.
- Cepek, B. Postavenie obce v územnom plánovaní vo vybraných krajinách Európskej únie. In: Ochrana životného prostredia v podmienkach územnej samosprávy. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. 2011. s. 81. ISBN 978-80-7097-973-3.
- Deutchová, L., Chavko, J., Maderič, B., Stanková, E., Matejovičová, L., Sádovský, M., Szomolai, V. Drop fúzatý. Ohrozený král stepí (dostupné na webe: http://www.sopsr.sk/files/drop_fuzaty_ohrozeny_kral%20stepi_nahlad.pdf; 11. 11. 2016. 9:31 hod.).
- Dudová, J. Právní aspekty ochrany veřejného zdraví před environmentálním hlukem. Brno: Masarykova univerzita. 2013. s. 54–60.
- Drgonec, J. Ústava SR. Komentár. Šamorín: Heuréka. 2007. 1620 s.
- Huba, M. Konceptia trvalej udržateľnosti a 5 rokov od konferencie UNCED. In: Časopis Životné prostredie. Ročník 1997. Číslo 6. Bratislava: Ústav krajinnej ekológie SAV Bratislava. 1997. (dostupné na: <http://www.seps.sk/zp/casopisy/zp/1997/zp697/huba.htm>; 8. 7. 2015, 17:15 hod.).
- Chrenšćová, V. Kvalita životného prostredia z pohľadu miestneho obyvateľstva na území chránenej krajinnej oblasti Horná Orava. In.: Geografický časopis/Geographical journal 63 (2011) 1, 69-85 (dostupné na: <https://www.sav.sk/journals/uploads/02201338GC-11-1-Chrencova.pdf>, 2. 7. 2015, 12:07 hod.).
- Jankuv, J. Ľudské právo na životné prostredie a jeho ochrana podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Rada Európy a ochrana životného prostredia, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 11. septembra 2008 (Projekt VEGA č. 1/0387/08), TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV, Trnava: 2008. s. 94.

-
- Kazda, R. Východiská reformy lesného hospodárstva v SR. Bratislava: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika. Apríl 2007. s. 22–29. (dostupné na webe: <http://www.konzervativizmus.sk/upload/pdf/lesne.pdf>; 22. 10. 2016, 11:02 hod.).
 - Košičiarová, S. a kol. Právo životného prostredia. 2. zmenené a rozšírené vydanie. Vydavateľ: Bratislavská vysoká škola práva, Poradca podnikateľa, spol. s r. o. a Vydavateľstvi a nakladateľstvi Aleš Čeněk. 2009. s. 22. ISBN 978-80-89363-13-1. ISBN 978-80-7380-143-4.
 - Košičiarová, S. Princípy dobrej verejnej správy a Rada Európy. Bratislava: IURA Edition. 2012. s. 262.
 - Laclavíková, L., Švecová, A. Pramene práva na území Slovenska. II. 1790 – 1918. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV. 2012. s. 331–337, 631–633.
 - Lavrysen, L. Application of European environmental law by national courts. In: The impact of ECJ jurisprudence on environmental law. Budapest: Akaprint Kft. 2009, s. 137, ISBN 978-963-277-133-5.
 - Lazar, J. a kol. Občianske právo hmotné. Tretie doplnené a prepracované vydanie. 1. zväzok. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o. 2006. s. 402–404. ISBN 80-8078-084-6.
 - Luby, Š. Problémy a úlohy právnej úpravy ochrany a tvorby životného prostredia v socialistických krajinách. In: Benčík, M. (ed.): Právo a životné prostredie v socialistickej spoločnosti. Právne problémy tvorby a ochrany životného prostredia. (zborník). Publikácie Právnického ústavu Ministerstva spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky. Zväzok 38. Bratislava: Obzor. 1977. s. 44.
 - Majerčák, T. Ústavnoprávny rozmer práva na priaznivé životné prostredie. In: Ochrana životného prostredia v podmienkach územnej samosprávy. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, 2011. s. 9 (dostupné na webe: https://www.upjs.sk/public/media/1084/Zbornik_20.pdf).
 - Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné. Obecná část. 2 opr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. s. 150.
 - May, R. J., Daly, E. Global Environmental Constitutionalism. Cambridge: Cambridge University Press. 2015. s. 66–69. ISBN 978-1-107-02225-6.
 - Müllerová, H. Aktuální otázky zakotvení lidského práva na životní prostředí v mezinárodním právu. In: Lidská práva. Právní odpovědnost a ochrana životního prostředí. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 3/2011. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2012. s. 21. ISBN 978-80-246-2091-6.
 - Müllerová, H.: Ochrana životního prostředí prostřednictvím Evropské úmluvy o lidských právech a její limity. In: Rada Európy a ochrana životného prostredia, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 11. septembra 2008 (Projekt VEGA č. 1/0387/08), TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV, Trnava: 2008. s. 151.

- Müllerová, H.: Ochrana životního prostředí ve francouzské Ústavě – Charta životního prostředí. In: České právo životního prostředí. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, 2/2009, s. 7.
- Oberthür, S., Ott, E. H.: The Kyoto Protocol. International Climate Policy for the 21st Century. Berlin-Heidelberg-New York: Springer-Verlag. 1999. s. 13. ISBN 3-540-66470-X.
- Pejchalová Grünwaldová, V. Ochrana práva na pokojné užívání majetku jako základního práva jednotlivce v rámci evropského systému ochrany lidských práv. (dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-prava-na-pokojne-uzivani-majetku-jako-zakladniho-prava-jednotlivce-v-ramci-evropskeho-systemu-ochrany-lidskych-prav-68479.html>; 2. 1. 2014, 10:49 hod.).
- Procházka, R. Lud a sudcovia v konštitučnej demokracii, Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 33, ISBN 978-807380-328-5
- Prusák, J. Teória práva. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej literatúry UK. 1999, s. 295 a nasl.
- Radecki, W. Ochrana světového kulturního a přírodního dědictví podle polského práva. In: Damohorský, M., Stejskal, V. (eds.): Ochrana světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO v středoevropském právním kontextu. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí. 2012. s. 11, ISBN 978-80-87488-10-2.
- Radecki, W. Právna úprava ochrany přírody v Polskej republike, v Českej republike a v Slovenskej republike. In: Acta Universitatis Tyrnaviensis – Iuridica. Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. VII, 2010. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, vydavateľstvo Trnavskej univerzity v Trnave, spoločné pracovisko TU a SAV. 2010. s. 368.
- Sand, H. P. Environmental Law after Rio. In. European Journal of International Law. Volume 4. 1993. s. 379–380 (dostupné na: www.ejil.org/pdfs/4/1/1209.pdf; 7. 7. 2015, 17:19 hod.).
- Svák, J. Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv). II. Rozšírené vydanie. Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s r. o. 2006, s. 641.
- Sepeši, P. Implementácia Smernice o ochrane životného prostredia prostriedkami trestného práva do právneho poriadku SR, dostupné na: http://www.ucps.sk/clanok-254-1483/Implementacia%20Smernice_o%20ochrane_zivotneho_prostredia_prostriedkami_trestneho_prava%20do_pravneho_poriadku_SR.html, 27. 1. 2012, 10:15 hod.
- Urbánek, J. (1977). Logická štruktúra problematiky životného prostredia. *Životné prostredie*, 11, 123–126.
- Varmus, J.: Právo na majetok z pohľadu európskej a vnútroštátnej legislatívy a judikatúry. In: Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita,

2012 ISBN (soubor) 9788021047334. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>; (14. 1. 2014, 16:22 hod.).

- Vološčuk, I. (2003). *Ochrana prírody a krajiny*. Zvolen (Vydavateľstvo TU).
- Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. *Listina základných práv a svobod. Komentár*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2012, s. 708.
- Židek, D. *Voda v procesech veřejného stavebního práva*. In: Průchová, I., Hanák, J. a kol. *Voda v právních vztazích*. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta. 2014. s. 24–25. *Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, č. 481*.

Iné materiály:

- CMS. Species List (dostupné na webe: http://www.cms.int/en/species?field_species_class_tid=421; 11. 11. 2016, 11:37 hod.).
- Cultural rights in the case law of the European Court of Human Rights. Council of Europe / European Court of Human Rights, January 2011. p. 19–20. (dostupné na: http://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_cultural_rights_ENG.pdf; 26. 1. 2015, 16:36 hod.).
- Český text Parížskej dohody (dostupné na webe: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/parizska_dohoda/\\$FILE/OEOK-Cesky_preklad_dohody-20160419.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/parizska_dohoda/$FILE/OEOK-Cesky_preklad_dohody-20160419.pdf); 27. 11. 2016, 15:06 hod.).
- Čo je prales (dostupné na webe: <http://pralesy.sk/co-je-prales/>; 13. 11. 2016, 10:22 hod.).
- Dôvodová správa k návrhu ústavného zákona č. 100/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky (dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=3193>; 31. 3. 2014; 12:15 hod.).
- Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment. (dostupné na: <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>, 7. 7. 2015, 15:47 hod.).
- Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov (dostupné na webe: <https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/115>; 11. 11. 2016, 11:34 hod.).
- Dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť (dostupné na webe: <https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/174>; 11. 11. 2016, 12:54 hod.).
- Dohovor o biologickej diverzite (dostupné na webe: <https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/94>; 11. 11. 2016, 12:42 hod.).
- Drastvica (dostupné na webe: <http://pralesy.sk/lokality/lokality-pralesov.html?id=4&task=view>; 13. 11. 2016, 11:46 hod.).

- First steps to a safer future: Introducing The United Nations Framework Convention on Climate Change (dostupné na: http://unfccc.int/essential_background/convention/items/6036.php, 4. 8. 2015, 10:34 hod.).
- Freedom to roam (dostupné na webe: https://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_to_roam; 12. 11. 2016, 10:13 hod.).
- Christian Hohenlohe (dostupné na webe: https://sk.wikipedia.org/wiki/Christian_Hohenlohe; 10. 11. 2016, 10:32 hod.).
- Intro (dostupné na webe: <http://introengelsk.cappelendam.no/c35055/artikkel/vis.html?tid=35347>; 12. 11. 2016, 10:24 hod.).
- Karpatské bukové pralesy (dostupné na webe: <http://www.soprs.sk/nppoloniny/sk/pralesy.php>; 12. 11. 2016, 12:04 hod.).
- Karpatské bukové pralesy od roku 2007 svetovým prírodným dedičstvom. In: *Enviro-magazín 5/2007*. Bratislava, Ministerstvo životného prostredia, s. 6–9.
- Kjótsky protokol (dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_unfccc.html; 5. 8. 2015, 10:41 hod.).
- Kjótsky protokol (dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=URISERV:l28060>; 5. 8. 2015, 10:41 hod.).
- Need to ensure a healthy environment for the well-being of individuals, A/RES/45/94, 68th plenary meeting, 14th December 1990 (dostupné na: <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r094.htm>; 7. 7. 2015, 16:07 hod.).
- Odpoveď ministra životného prostredia Slovenskej republiky na interpeláciu vo veci ochrany pralesov na Slovensku zo dňa 16. 12. 2012.
- Parížska dohoda o zmene klímy. (dostupné na webe: <http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/climate-change/timeline/>; 27. 11. 2016, 14:54 hod.).
- Porovnanie doposiaľ uvádzaných zoznamov pralesov Slovenska s výsledkami získanými na základe mapovania pralesov v rokoch 2009-2014 (dostupné na webe: http://pralesy.sk/images/stories/core/lokality/Zoznamy_pralesov_SR_porovnanie.pdf; 13. 11. 2016, 9:10 hod.).
- Pralesy v Bystrej doline v Národnom parku Nízke Tatry sa majú chrániť – rozhodol Najvyšší súd (dostupné na webe: <http://pralesy.sk/kniznica/aktuality/136-pralesy-v-bystrej-doline-v-narodnom-parku-nizke-tatry-sa-maju-chrani-rozhodol-najvy-sud-.html>; 13. 11. 2016, 12:28 hod.).
- Rámec politiky v oblasti klímy a energetiky na obdobie do roku 2030. Brusel: Európska rada, 24. október 2014, č. EUCO 169/2014 (dostupné na webe: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?!=SK&f=ST%20169%202014%20INIT>; 27. 11. 2016; 15:25 hod.).
- Ramsarský dohovor (dostupné na webe: <http://www.minzp.sk/postupy-ziadosti/ochrana-prirody-krajiny/medzinarodne-dohovory/ramsarsky-dohovor/>; 11. 11. 2016, 11:15 hod.).

- Sokol červenonohý. Taxonómia a popis (dostupné na webe: <http://falcoproject.eu/sk/content/taxonomia-popis>; 11. 11. 2016. 9:37 hod.).
- Sokol červenonohý. Rozšírenie (dostupné na webe: <http://falcoproject.eu/sk/content/rozsirenie>; 11. 11. 2016. 9:37 hod.).
- Sokol červenonohý. Biotopové nároky (dostupné na webe: <http://falcoproject.eu/sk/content/biotopove-naroky>; 11. 11. 2016. 9:43 hod.).
- Sokol červenonohý. Ochránárske status a trendy (dostupné na webe: <http://falcoproject.eu/sk/content/ochranarsky-status-trendy>; 11. 11. 2016. 10:07 hod.).
- Sokol červenonohý. Faktory ohrozenia (dostupné na webe: <http://falcoproject.eu/sk/content/faktory-ohrozenia>; 11. 11. 2016. 10:22 hod.).
- The Rio Declaration on Environment and Development (1992) (dostupné na: www.unesco.org/education/nfsunesco/pdf/RIO_E.PDF; 8. 7. 2015. 10:45 hod.).
- UN Climate Change Newsroom (dostupné na: <http://newsroom.unfccc.int/about/>; 4. 8. 2015, 10:40 hod.).
- Uplatňovanie AGENDY 21 a vyhodnocovania ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v Slovenskej republike (Dostupné na: <http://www.minzp.sk/dokumenty/strategie-dokumenty/agenda-21.html>; 8. 7. 2015, 11:41 hod.).
- Všeobecná deklarácia ľudských práv. Dostupné na: <http://www.humanisti.sk/view.php?cislocianku=2010120011>; (31. 3. 2014; 8:57 hod.).
- Závery Rady o financovaní opatrení v oblasti zmeny klímy. Brusel: Press office – General Secretariat of the Council. 2015 (Dostupné na webe: http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2015/11/40802204812_sk.pdf; 27. 11. 2016, 18:03 hod.).

Súdne rozhodnutia

- Návrhy Generálnej advokátky Julianne Kokott prednesené 29. januára 2004 vo veci C-127/02.
- Rozsudok Európskeho súdneho dvora vo veci C-127/02 zo dňa 7. septembra 2004.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Lopez Ostra proti Španielsku zo dňa 9. decembra 1994, sťažnosť č. 16798/90.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Taskin a ostatní proti Turecku zo dňa 10. novembra 2004, sťažnosť č. 46117/99.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Fadajeva proti Ruskej federácii z 9. júna 2005, sťažnosť č. 55723/2000.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Okyay a ostatní proti Turecku zo dňa 12. júla 2005, sťažnosť č. 36220/97.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Hatton a ostatní proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 8. júla 2003, sťažnosť 36022/97.

- Rozhodnutie Komisie pre ľudské práva vo veci Powell a Rayner proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 21. februára 1990, sťažnosť 9310/81.
- Rozhodnutie Komisie pre ľudské práva vo veci *Fredin proti Švédsku zo dňa 18. februára 1991, sťažnosť č. 12033/86.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Salvetti proti Taliansku zo dňa 9. júla 2002, sťažnosť č. 42197/98.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Matter proti Slovensku z 5. júla 1999, sťažnosť č. 31534/99.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci GAYGUSUZ c. Spolková republika Rakúsko, zo 16. septembra 1996, sťažnosť č. 17371/90.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva z 13. júna 1979, sťažnosť č. 6833/74.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci INZE c. Rakúsko z 28. októbra 1987, sťažnosť č. 8695/79.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci DARBY c. Švédsko z 23. októbra 1990, sťažnosť č. 11581/85.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci KARLHEINZ SCHMIDT c. Spolková republika Nemecko z 18. júla 1994, sťažnosť č. 13580/88.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci INZE c. Rakúsko z 28. októbra 1987, sťažnosť č. 8695/79.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Sporrong a Lönnroth c. Švédsko z 23. septembra 1982, sťažnosť č. 7151/75 a sťažnosť č. 7152/75.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS. 2477/08 zo dňa 7. januára 2009.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. IV. ÚS. 739/09 zo dňa 24. apríla 2012.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 31. januára 2012, sp. zn. Pl. ÚS 19/2011.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 504/2003 zo dňa 25. novembra 2003.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 15/03-39, zo dňa 11. 2. 2004.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 201/07 z 27. septembra 2007.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 58/2001, zo dňa 2. októbra 2001.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. 56/2000 zo dňa 15. novembra 2000.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 22/06 z 1. októbra 2008.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 10/2001 zo dňa 27. apríla 2001.

- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 70/97 zo dňa 16. júna 1998.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 13/09 zo dňa 18. mája 2010.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 95/03 zo dňa 7. júla 2006.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. IV. ÚS 256/07 z 31. januára 2008.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 22/06, z 1. októbra 2008.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. IV. ÚS 464/2010 z 10. novembra 2011.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 59/04 z 24. júna 2004.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 236/2006 zo 6. júna 2007.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 1/09 z 19. januára 2011.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. januára 2009, sp. zn. PL. ÚS 3/03-189.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 11. marca 1999, sp. zn. PL. ÚS 15/98.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 12. apríla 2007, sp. zn. II. ÚS 148/06.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 19. februára 2003, sp. zn. III. ÚS 88/2001.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 13. mája 1997, sp. zn. II. ÚS 19/97.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. októbra 1997, sp. zn. II. ÚS 59/97.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 10. Decembra 2014, sp. zn. PL. ÚS 10/2013.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 19/09 z 26. januára 2011.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 16/2012 z 28. marca 2012.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 155/2013, zo dňa 12. 9. 2013.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 38/95, zo dňa 3. apríla 1996.
- Uznesenie Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 28. 6. 2005, sp. zn. I. ÚS 486/04.
- Uznesenie Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 6. 1. 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 218/07 zo dňa 4. októbra 2007.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 2/98 z 15. apríla 1999.

- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 482/2013-13 z 3. októbra 2013.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. marca 2003, sp. zn. II. ÚS 60/03-6.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. apríla 2008, sp. zn. III. ÚS 93/08-31.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. apríla 2008, sp. zn. III. ÚS 100/08-32.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. apríla 2008, sp. zn. III. ÚS 95/08-29.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 10. apríla 2008, sp. zn. III. ÚS 102/08-34.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 20. januára 2011, sp. zn. IV. ÚS 2/2011-41.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 17. apríla 2008, sp. zn. IV. ÚS 137/08-284.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 11. decembra 2014, sp. zn. II. ÚS 858/2014-28.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. marca 2014, sp. zn. III. ÚS 222/2014-21.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. júla 2014, sp. zn. IV. ÚS 368/2014-52.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14. októbra 2009, sp. zn. I. ÚS 287/09-133.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 5. mája 2009, sp. zn. II. ÚS 175/09-27.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 2. septembra 2009, sp. zn. III. ÚS 246/09-129.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. mája 2009, sp. zn. IV. ÚS 178/09.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 5. marca 2014, sp. zn. I. ÚS 73/2014-280.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 19. marca 2014, sp. zn. I. ÚS 112/2014-182.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 26. novembra 2014, sp. zn. II. ÚS 818/2014-26.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. októbra 2003, sp. zn. II. ÚS 216/03-8.

- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 10. septembra 2014, sp. zn. II. ÚS 505/2014-14.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 17. apríla 2008, sp. zn. II. ÚS 182/08-15.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. mája 2013, sp. zn. II. ÚS 269/13-6.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 7. septembra 2011, sp. zn. II. ÚS 394/2011.
- Odlišné stanovisko sudcu Ladislava Orosza k nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. januára 2009, sp. zn. PL. ÚS 3/03-189.
- Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky zo dňa 13. októbra 2010, sp. zn. 6 Ao 5/2010 – 61.
- Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky zo dňa 24. 11. 2009, sp. zn. 1 As89/2008-80.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. júna 2010, sp. zn. 5 Sžp/106/2009.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Sžp 1/2008 zo dňa 4. decembra 2008.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Sžp 2/2008 zo dňa 4. decembra 2008.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. júna 2010, sp. zn. 5 Sžp/106/2009.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 4. novembra 2008, sp. zn. 5 Sžp 5/2008.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 9. marca 2010, sp. zn. 1 Sža 10/2010.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Sžo 267/2008, zo dňa 18. marca 2009.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 8Sžo 31/2011, zo dňa 24. mája 2012.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Sžo 211/2011, zo dňa 15. marca 2011.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. 4. 2012, sp. zn. 5Sžp/17/2011.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 8. 9. 2011, sp. zn. 3Sžp/12/2011.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4Sžo/59/2014, zo dňa 29. 11. 2012.

- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5Sžo/4/2012, zo dňa 2. 12. 2014.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1Cdo/68/2008, zo dňa 30. novembra 2009.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 23. februára 2012, sp. zn. 5Sžp/9/2011.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. apríla 2008, sp. zn. 5 Cdo 126/2007.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Szd/1/2013 zo dňa 16. apríla 2014.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Sžo 163/2010 zo dňa 16. marca 2011.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27. marca 2013, sp. zn. 3Cdo 415/2012.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Sžp 12/2011 zo dňa 8. septembra 2011.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Sžp 2/2008 zo dňa 8. decembra 2008.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. apríla 2011, sp. zn. 5 Sžo/201/2010.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 2. decembra 2014, sp. zn. 3 Sžo 15/2014.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 9. apríla 2014, sp. zn. 10 Sžr 43/2013.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 2. decembra 2014, sp. zn. 4 Sžo 7/2014.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 23. februára 2010, sp. zn. 5 Sžp 60/2009.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. januára 2011, sp. zn. 4 Sžp 2/2010.
- Rozsudok Krajského súdu v Trenčíne zo dňa 1. 3. 2011, sp. zn. 13S/45/2010.
- Rozsudok Krajského súdu v Žiline č. k. 21S/75/2012-59 zo dňa 12. decembra 2012.
- Rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 28. novembra 2007, č. k. 6 Co 487/05.
- Rozsudok Okresného súdu Bratislava I z 21. septembra 2005, č. k. 22 Ct 17/03-479.
- Rozsudok Okresného súdu Prešov zo dňa 18. marca 2010, sp. zn. 15 C 128/2003-343.